

FORSKØNNELSEN

ILLUSTRERET TIDSSKRIFT
UDGIVET AF FORENINGEN TIL
HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

© VIII. AARGANG ©

KJØBENHAVN · MDCDXVIII

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

INDHOLDSFORTEGNELSE

(* ved en Artikel betegner, at den er illustreret).

<i>STØRRE ARTIKLER:</i>		Side
*Kjøbenhavnske Billeder. TOM PETERSEN.....		
*Frederiksberg Slot. Af H. BOESGAARD		17
*Plakatudstillingen. Af H. BR.....		29
Uddrag af Aarsberetningen for 1917.....		32
*Runde Taarn. Af BERING LIISBERG		41
Bygningsfredning		50
*Ødelæggelserne i Dyrehaven i Foraaret 1918. Af J. O. BØVING-PETERSEN		53
*Paa Christianshavns 300 Aars Fødselsdag. Af BERING-LIISBERG		69
*Christianshavn. Af HUGO MATHIESSEN		73
*Kanalerne. Digt af AXEL JUEL		80
*Volden. Af CHRISTIAN HOLM.....		83
*Den nye Tid. Af K. VARMING.....		86
*Havebyer og Dansk Haveboligforening.....		89
*Havebyen Staaken		93
*Kjøbenhavnsk Broarkitektur		97
*Set fra Bellehøj —. Af JOHANNES THOLLE		104
*Alléer. Af SØREN WIENE		109
*Spredte Indtryk af stockholmske Forskønnelsesbestræbelser. Af HEN-		
NING BRØCHNER. I Bygninger og Gader		117
II Skilte.....		129
 <i>AF BYENS DAGBOG:</i>		
Politibygningen		106
Banegaardsterrænets Bebyggelse		114
Musæumsplaner		127
Omkring Thorvaldsens Musæum		137
Grundtvigs Mindekirke		143
 <i>MINDRE MEDDELELSER:</i>		
Bogen »Gravminder fra Kjøbenhavn og Frederiksberg«		16
»Forskønnelsen«. En midlertidig Abonnementsafgift.....		16
Udstilling af Plakatkunst.....	24,	30
»Forskønnelsesforeningens Venner«		24
Litteratur		26
Kjøbenhavnske Billeder		26
*Apropos Bygningscensur		28
*Kommunal Dekoration		28
Generalforsamlingen d. 28. Febr. 1918.....		35
Plakatudstillingens Katalog.....		50
Dyrehaven.....		68
Foreningens Kontortid.....		68
»Havhesten« paa Kultorvet. Af J. FRIMODT	92,	107
Kommunal Præmiekonkurrence (Indgangen til Fælledparken).....		107
*Et Plankeværk. Et Eksempel til Efterfølgelse		108
En gammel kjøbenhavnsk Ejendom, der forsvinder (Brogade 3)		115
Bellehøj-Bellahøj. Af JULIUS SALOMON		116
Badehuse og Baadebroer. Indlæg af J. HAGE, FR. JOHANNSEN og EL-		
FELT.....	116, 128,	138
Christianshavns Vold aabnes for Offentligheden		128
Forskønnelsesforeningens Bortlodning	140,	144
Forening til Hovedstadens Forskønnelse.....		141

BILLEDFORTEGNELSE

	Side		Side
Vilders Plads	1	Ødelagt Gruppe af tre store gamle Ege . . .	56
Asiatisk Komp., set fra Gammelholm . . .	2	Elletræer i Duschbad Mose	57
Christianskirke	3	Motiverne »forbedres«	57
Nytorv med Petri Spir	5	De sidste Rester af en stor trestammet Bog	59
Adelgade med Tomrernes Laugsskilt . . .	6	Skovfogedegen ved Klampenborg	59
Borgergade	7	Eg mellem Elletræer ved Duschbad Mose .	60
Amagertov	8	Bog ved Taarbæk Kapel	61
Nikolai Taarn	9	Motiv fra »Tøjreslaget«	63
Marmorbroen	10	Motiv fra »Mathildevej«	63
Nybrogade	11	Ædelgraner	65
Asiatisk Komagni, Strandgade	12	Eg ved Fortunen	66
Admiralgade	13	Aftenstemning	67
Hesten og Charlottenborg	14	Christian IV	69
Efterslægtens Gaard paa Østergade . . .	15	Mindemedaljen i Anledning Chrhavns 300 Aars	72
Frederiksberg Slotsgaard	17	Jubilæum	72
To Døre paa Slottet	19	Mikkel Vibes Gaard	73
Sal paa Slottet	19	Christianshavns Kanal med den HeeringskeGaard	75
Et Hjørne af det Kinesiske Værelse	19	Søkvæsthuset	77
Prinsessernes »Pandekagekokken«	20	Huse i Overgaden oven Vandet	79
Paaklædningsværelse ovenfor Badeværelset .	21	Fra Christianshavns Kanal. Efter Maleri af JOH.	80
Slotskirken	22	ROHDE	80
Loftsmalerie i en af Salene	22	Fra Christianshavns Kanal	82
Slotskirken	23	Christianshavns Vold	83
Badekamret	23	Blade af Byens Billedbog:	
Kjøbenhavn i Sne:		Gamle Asist. Komp.s Bygning. Tegning af	
Vesterbros Passage	25	KONGSTAD	85
Marmorbroen	25	Bombebossen, Overgaden o. V.	86
To Skilte, tegnede af JØRGEN LAURSEN . . .	27	Gaardinterior fra Ejendommen Strandgade 36 .	87
Tysk Transformatorskab. Exempel og Mod-		Sukkerfabrikernes Ejendom i Langebrogade . .	88
exempel	28	Fra Haveforstaden Grondalsvænge	89, 91, 92
Nodtorftsanstalt ved Knippelsbro	28	Fra Havebyen Staaken	93, 95
Plakat af Brothers Beggarstaff	29	Præmierede Bygninger:	
- - Chéret	30	Handelsbankens Ny-Bygning	96
- - Gudmund Hentze	31	Villa paa Lundevangsvej	96
- - Valdemar Andersen	31	Knippelsbro c. 1825. Efter Tegning af ALFR.	
- - Lucien Bernhard	32	LARSEN	97
Blade af Byens Billedbog:		Knippelsbro set fra Knippelsbrogade	98
Udsigt fra Christiansborg mod Nikolai Kirke-		Christian IX's Bro	98
bygning	37	Marmorbroen. Efter Tegning af KONGSTAD . .	99
Udsigt fra Christiansborg mod Christians-		Holmens Bro	100
havn	37	Stormbroen	100
Udsigt fra Christiansborg mod Gammelholm	38	Dronning Louises Bro	101
Frederiksberg Slot. Façade mod Roskildevej	38	Snorrebroen	101
Portbygningen mellem »Gefion« og »Gylfe«	39	Viadukt paa det gl. Banegaardsterræn	102
Præmierede Bygninger:		Carlsbergviadukten	103
Østasiatisk Kompagni, Holbergsgade	40	Udsigt over Kjøbenhavn fra »Bellehoj«	104
Vodroffs Plads 14 og 16	40	Fra en Gaardhave paa Blegdamsvej	107
Rundetaarn. Efter Tegning af KONGSTAD . .	41	Plankeværk omkring »Petersens Jomfrukloster« .	108
- ca. 1650. Efter Tegning af ALFR.		Østerbrogade set fra Østbanegaarden	109
LARSEN	42	Bülowsvej	110
- ca. 1800. Efter en Tegning	42	Strandvejen ved Øregaard Folkepark	111
- 1900. Efter Tegning af R. CHRI-		- foran Tuborg Fabriker	111
STIANSEN	42	Lyngbyvej ved Lundehussoen	112
- set fra Krystalgade ca. 1850	43	- 3 Flasker Kroen	113
- set fra Landemærket	43	Østersogade set fra Dr. Louises Bro	114
- set fra en Ejendom i Skindergade	45	Stockholmske Bygninger og Gader:	
- set fra en Ejendom i St. Kannike-		Det nye Raadhus	117
stræde	45	Enskilda Banken	118
Regensgaarden. Efter Tegning af A. BLOM . .	47	Nordiska Kompaniet	118
Rundetaarn set fra Kejsergade	48	Arbejderboliger i Enskede	119
- Portalen	49	Skurubroen	119
Dyrehaven:		Scharenbergskas Huset	120
Boge ved Eremitagevejen	53	Det ny Raadhus' Portal	121
Den gamle Bog ved »Blaa Bomme«	55	Façadeskulptur paa Enskildabanken	123
Det samme Træ efter Ødelæggelsen	55	Gadehjørne med Navnetavle	124
Den fældede Bog ved Duschbad Vildmose .	56	Viadukten over Kungsgatan	124

	Side		Side
Engelbrechtskyrkan	125	Havannamagasinet's Skilt	133
Sct. Görän och Draken	126	Façadeskiltning for Vogels Tobakshandel .	134
Stockholmsk Gadebillede	126	Restauranten »Hörnan«'s Skilt	134
Stockholmske Skilte:		Skilt for »Stockholms Systemets« Spiritus-	
Gammelt Skilt for »Centralkällaren«	129	forretninger	135
- - for en Kobbersmed	129	Restauranten »Mäster Anders« Skilt	135
Restaurantens Kastenhofs Skilt	130	- »Østerports« Skilt	135
Kunsthändler Gunnarsons Skilt	130	- »Södergårds« Skilt	135
Restauranten Zur Himmelsleiter	130	- »Norra Brunns« Skilt	135
Tobakshändler Tengers Skilt	130	- »Lyktan«'s Skilt	135
Bogtrykkerfirm. Brd. Lagerströms Skilt	131	Kunstsmed Dan. Berggrens Skilt	136
Restaurant St. Eriks Skilt	132	- Petr. Forssbergs Skilt	136
Svenska Turistföreningens Skilt	132	Blade af Byens Billedbog:	
Svenska Dagbladets Skilt	133	Lille Molle. Efter Tegning af A. REPHOLTZ	139

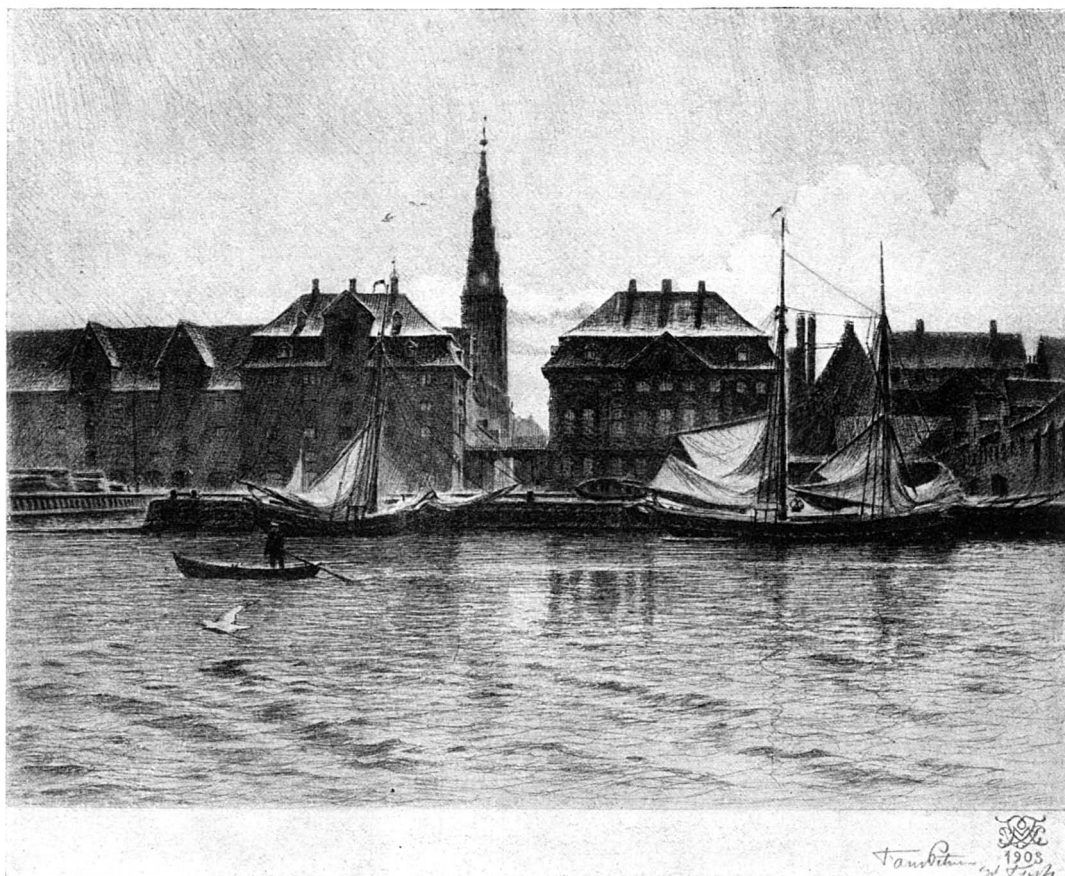
Vilders Plads.

KJØBENHAVNSKE BILLEDER

TOM PETERSEN

DET Paradox er en Gang opstillet, at naar en Portrætmaler har malet sin Moders Portræt, saa har han malet sit bedste Billede, og selv om man har al Ret og Anledning til at tage sine Forbehold, er det dog maa-ske i en Tid, hvor Kunstens Udøvere har saa travlt med at sætte nye Maal og som oftest kun finder nye endda ret tvivlsomme Midler, værdt at fæste Opmærksomheden paa den Sandhed, Paradoxet rummer, at Betingelsen for at frembringe god Kunst er den, at Talentet, Begavelsen eller Geniet, der har Evnen til at genfremstille det sete, desuden nærer en dyb af alle materi-

elle Hensyn uafhængig Kærlighed til sit Billeds Genstand. Den flygtige Forelskelse er i Kunsten som i Livet langt hyppigere end den dybe, varige Kærlighed, og heri turde det ligge, at den i et beaandet Øjeblik henkastede Skitse i saa umaadelig mange Tilfælde staar himmelhøjt over det færdige Billede, hvoraf atter opstaar den Misforstaaelse, at Udkastet altid er det egentlige Kunstværk, det færdige Billede altid betyder Forringelse. Naar det færdige Billede ikke staar paa Højde med det oprindelige Udkast, saa er det Tegn paa, at den flygtige Forelskelse ikke har kunnet udvikle

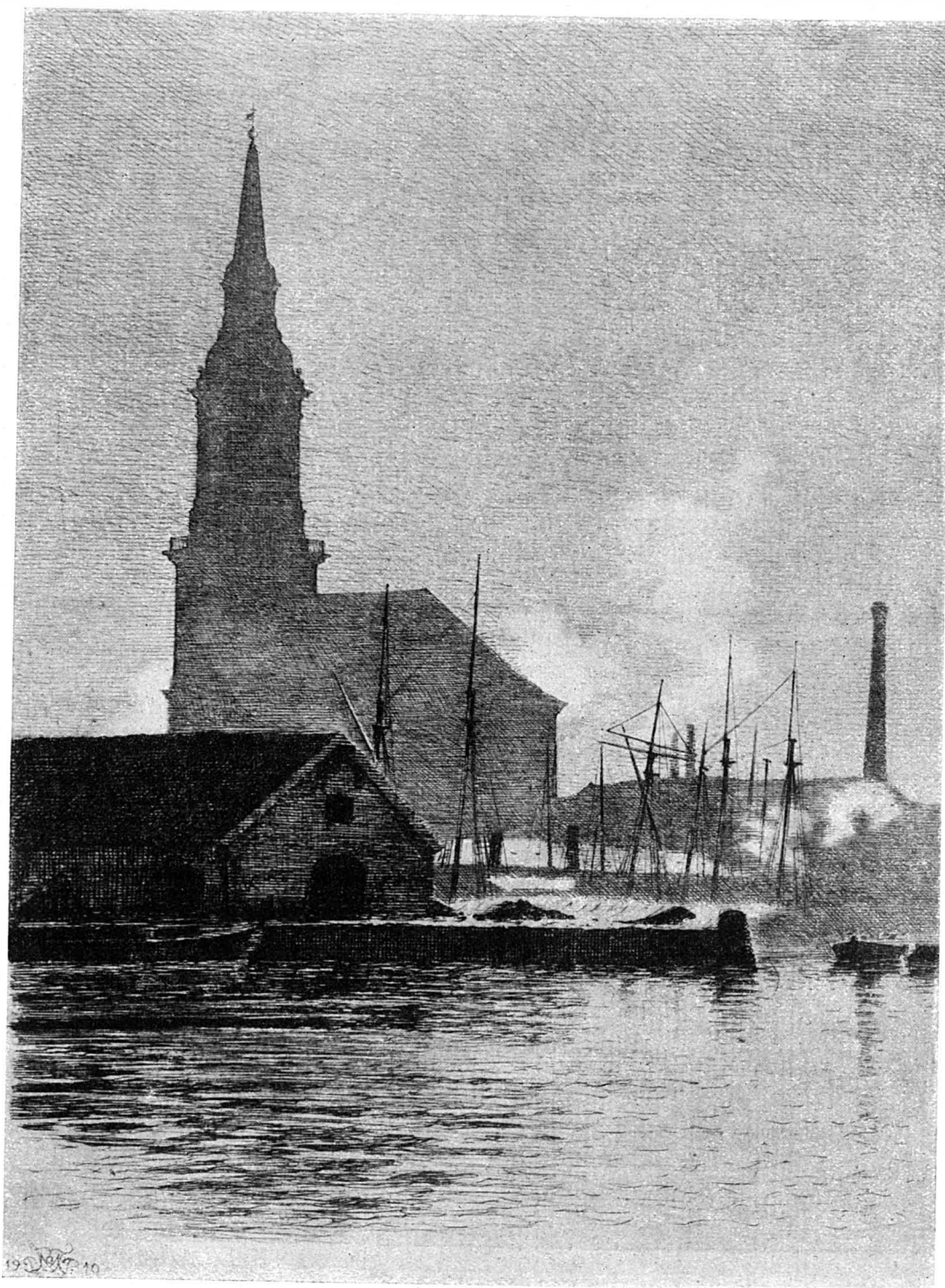
Asiatisk Kompagni, set fra Gammelholm.

sig til Kærlighed — Blomsten har ikke sat Frugt, et Held, at den bevarer sin Friskhed og Ynde.

En stor Mængde af de Billeder, der opstod i den sidste Halvdel af forrige Aarhundrede og af Samtiden, blev betragtede som Kunstens store Aabenbaring, gør nu et mat Indtryk ikke alene paa den nye Generation, som siden da er vokset frem, og hvis Idealer er andre end hin Tids, men ogsaa paa dem, der den Gang blev begejstrede over dem. De føler med en vis Undren, at den Henrykkelse, de følte, er afløst af Kulde, og straks er de tilbøjelige til at søge Aarsagen deri, at de selv er bleven gamle, har mistet den Aandens Spændighed, som nu en Gang er Forudsætningen for enhver aandelig Nydelse; men det viser sig

2

da, dels at mangt et Billede, som den Gang forekom ret ligegyldigt, nu udøver stærk Tilstrækning, dels at den ældre Kunst, som man følte sig draget af i sin Ungdom, har samme Magt over Sindet nu som den Gang. Et logisk Ræsonnement fører da til den Slutning, at det ikke er Beskuerens ringere aandelige Modtagelighed, der er Grunden til Kuldefornemmelsen, men at Fejlen — hvis der er nogen Fejl — ligger i Billedet og hos dets Ophavsmand. Denne kan have arbejdet i god Tro paa, at hans Kærlighed var ægte, har blot taget sin Samtids Idealer for sine egne, arbejdet for sin Samtids Beundring og er gaaet glip af Eftertidens, mens den, der har kunnet eller har maattet vælge sine Emner ud af sin egen Tilskyndelse, har den

Christianskirke.

største Chance for kun at blive skattet af de faa samtidige og nogen Udsigt til at blive forstaaet af Efterkommerne. Han har lagt sin Sjæl i sin Kunst, og det er Sjælen, der giver Afbildningen Kunstens Præg, hvilket er Aarsagen til, at Fotografiet aldrig bliver Kunst; selv den bedste fotografiske Gengivelse af den levende Natur, af Kunstværker, af Bypartier, bliver i Længden kedelig at se paa for den, der ikke kender Originalen. Den giver straks Beskueren alt, hvad den har at give. Dens fremtidige Opgave er begrænset til at støtte Hukommelsen. Det er derfor velbetænkt at medtage en Samling Fotografier fra Egne, Byer, Kunstsamlinger, man har besøgt og glædet sig over. De giver Midlet til at genopleve den oprindelige Glæde; paa den, der ikke har set Originalerne virker de kun som Surrogater. Man kan nøjes med dem som med tørre Jyder, naar man ikke kan faa Karper, men egentlig Nydelse bereder de ikke.

Det er næsten overflødigt at bemærke, at der gives Tegninger og Malerier, ældre, nyere og ganske nye, der i denne Henseende rangerer lige med Fotografier og kun skiller sig fra dem ved deres ringere Troskab i Gengivelsen. Deres Ophavsmænd har hverken været i Stand til at give af deres egen Sjæl eller til at finde deres Genstands Sjæl.

Thi selv det livløse Menneskeværk kan gennem det Brug, der gøres deraf, faa visse Egenskaber, der mere fornemmes end ses, Egenskaber, der giver dem et Præg, som Sjæl er den eneste nogenlunde udtømmende Betegnelse for. Hvoraf kommer det ellers, at en kunstig Ruin aldrig gør samme Indtryk som en virkelig af Menneskers Hærgen, Brand eller Tidens Tand ruineret Bygning? Dette Præg kan ikke imiteres og ikke flyttes. Hvem føler ikke, at »Thorvaldsens Værelse« i Mu-

sæet slet ikke er Thorvaldsens Værelse, men — trods Inventarets utvivlsomme Ægthed — en Kopi?

Vilen Kunstner derfor gengive ikke alene den levende Natur, men en Bygning, en Gade eller en By, maa han kende eller forstaa at finde dens Sjæl eller ogsaa lægge sin egen Sjæl til. I sidste Tilfælde bliver hans Værk Kunst; men der er stor Sandsynlighed for, at den, der — uden selv at være Kunstner — har et intimere Kendskab til Objektet, ikke rigtig vil kendes ved Kunstværket. Den samme Tomheds- og Flovhedsfornemmelse, som en Dansk kan føle overfor en af en Ud-lænding foretaget dramatisk eller romantisk Behandling af en Episode af Danmarks Historie. Man kender ikke et Folks Sjæl uden at elske Folket, hvilket er ensbetydende med at tilhøre dette Folk — og man finder ikke en Bys, en Gades eller Bygnings Sjæl, uden at man først har lært at elske den. Har man lært dette og iøvrigt har Gengivelsens Evne, saa kan man give sig i Lag med det Hverv at give andre en Anskuelse af, hvad man har set.

Denne Evne og denne Kærlighed har TOM PETERSEN i eminent Grad. Der er blandt hans mangfoldige Raderinger fra Kjøbenhavn mange, hvis Motiv mangan gammel Kjøbenhavner aldrig har set, flere som man kun har set flygtigt, og som intet blivende Indtryk har efterladt; men selv overfor saadanne har man en sikker Følelse af Ægthed og Vederhæftighed. Hvor mange Kjøbenhavnere har saaledes været paa Vilders Plads? Og dog er man ligeoverfor den her gengivne Radering ikke i Tvivl om, at just saadan ser der ud derude. Christianshavn er overhovedet en By for sig, som langt fra alle Kjøbenhavnere kender syndeligt til. Men dens to Taarne har vi dog allesammen set tværs over Hav-

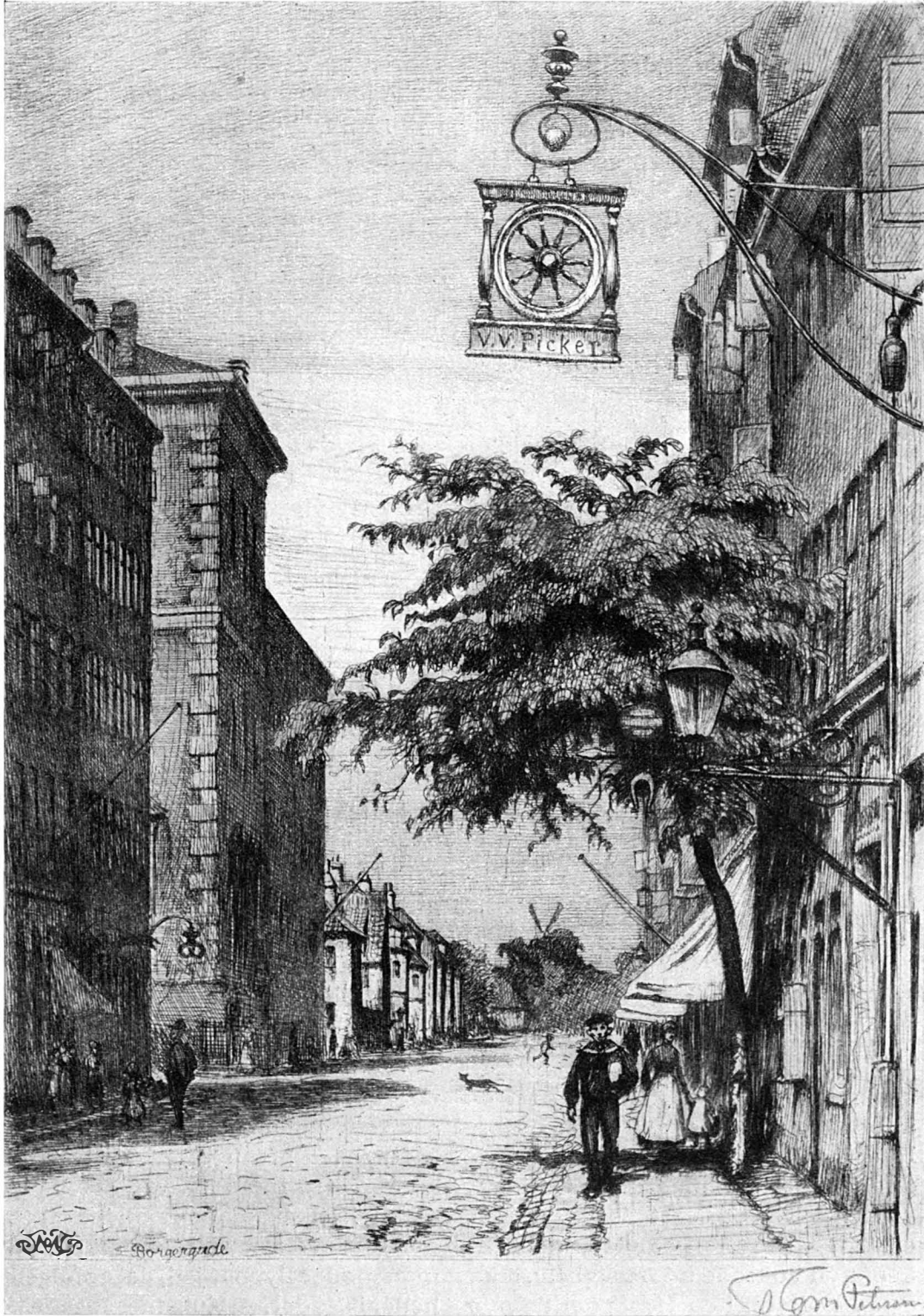
Nytorv med Petri Spir.

nen, og i alt Fald Frelserens Taarn og Asiatisk Kompagnis pragtfulde Tag-Profilen genkender vi og vedkender os helt. Det Lys over Havnen roligt rullende Vand, Skonnerten med de nedfiredede Sejl, og Manden, der vriker, har vi set ganske som Kunstneren har set det -- det vil sige han faar os til at tro, at vi har set det, fordi vor Opfattelse er beslægtet med hans, selv om den ikke er saa skarp som hans. Overfor Christianskirkens Silhouet, som den virker gennem Taagen, er

man straks mere fremmed, vi erindreren den ikke saadan, men tvivler intet Øjeblik om Indtrykkets Ægthed. Ejheller Adelgade og Borgergade er just de Gader, Gennemsnitskøbenhavn-eren allerhyppigst har Ærinde i, og at der egentlig er noget malerisk ved dem, tænker han sig ikke paa Forhaand. Det er rimeligt nok, at han heller ikke ved Selvsyn vilde faa Øje paa det maleriske, og dog har selv disse forsømte Huse dels gennem deres Forsømthed, dels gennem deres

Adelgade med Tomrernes Laugsskilt.

Borgergade.

ulige Højde faaet en malerisk Virkning, som vi villigt erkender, efter at Tom Petersen har anskueliggjort den. Det, der først og fremmest har fanget hans Blik er vel nok Rokkedrejerens og Tømmerkroens Skilte, men i Hel-

Fødder, uden at tilegne sig noget af Kjøbenhavns Ejendommelighed. Nørrebros og Vesterbros sørgelige Husrækker — som Forsømtheden ikke har givet den ringeste Antydning af det pittoreske — eller Østerbros efter

Amagertorv.

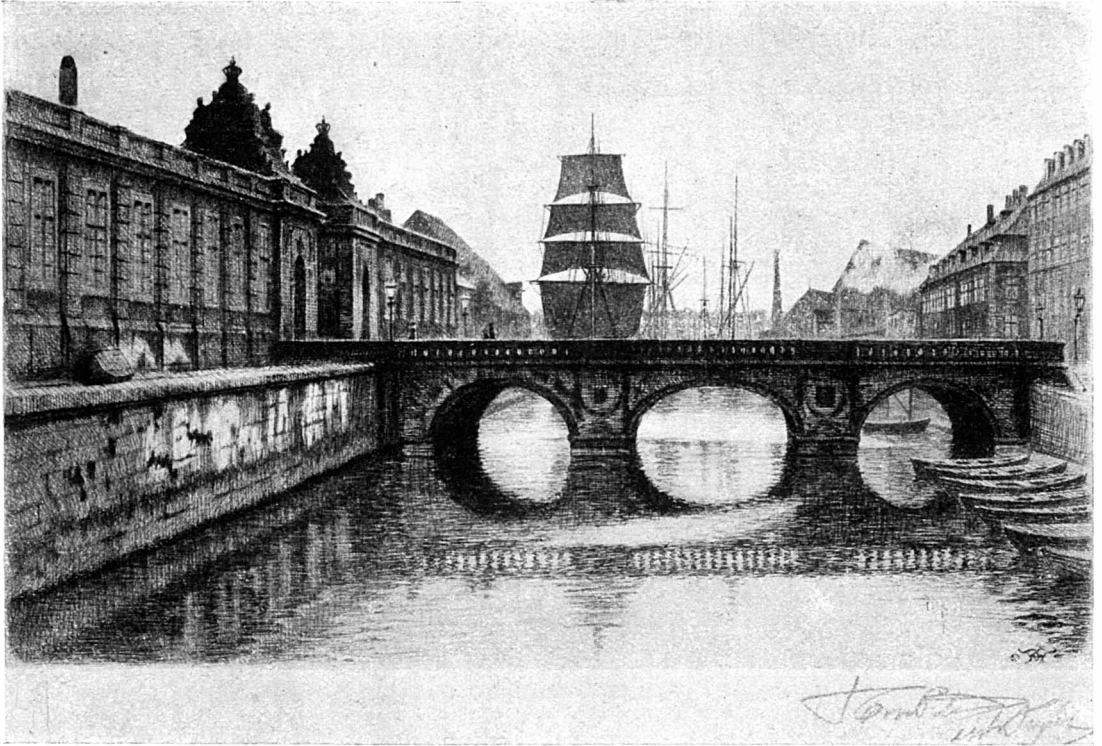
heden tror vi at genkende noget — atter denne Treklang mellem Byens, Kunstnerens og vor egen indre Individualitet. Gaderne Nord for Gothersgade har været Forstadsgader; men de er byggede efterhaanden, som Kjøbenhavn voksede ud fra sig selv, ikke smækkede op i en Hast som de nye Forstæder udenfor Voldene, der hensynsløst har traadt de gamle »Broer« og dissers Ejendommeligheder under

noget bedre hygiejniske Grundsætninger byggede Façader, alle giver de Indtrykket af noget paaklistret. De kunde lige saa godt være Forstæder til en hvilken som helst anden altfor hurtigt opvokset By. Det er ikke i dem, man møder Byens Sjæl, det er følgelig heller ikke der, en Kunstnersøger sine Emner.

Søger Tom Petersen overhovedet? Et af hans første »Byprospekter« var

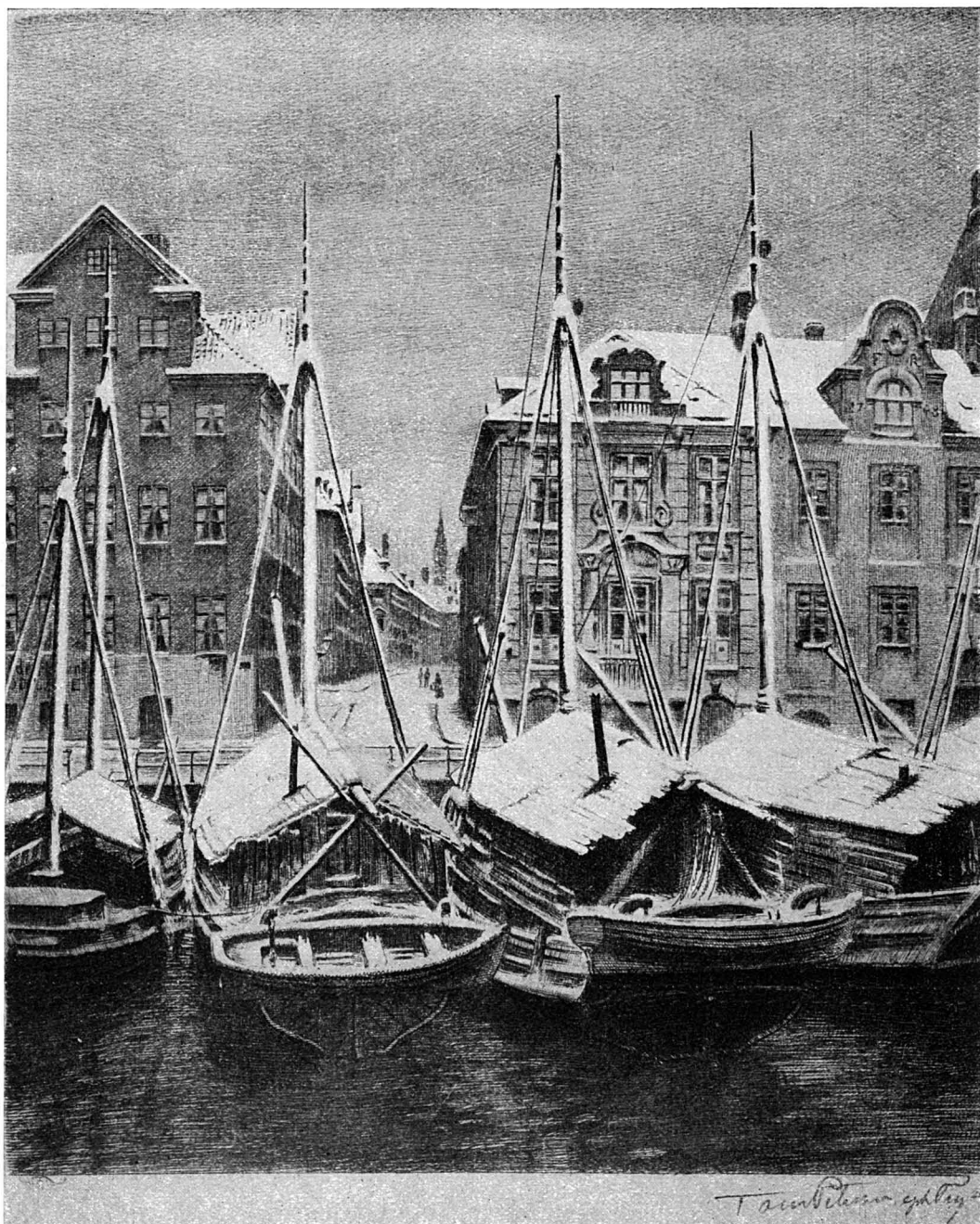
Nikolai Taarn.

Marmorbroen.

saavidt erindres en Udsigt over Gammel Torv med Frue Taarn i Baggrunden. Motivet bød sig lige til, han boede nok den Gang i det Hus, som rummede Gammel Torvs Apothek; men dermed syntes hans særlige Kunstnerfelt at være afstukket: indenfor Voldene. For det første indenfor Kjøbenhavns Volde, for det andet indenfor Bygrænsen. Det er Byerne, Gaderne, Husene og det Liv, der rører sig i disse Lokalteter, der giver ham hans Motiver, som han griber, som de frembyder sig uden just at have søgt dem op. Nogle faa Skridt mod Øst, og hans første Motiv giver straks Stof til et helt nyt Billede, hvor det er Petri Taarn, der behersker Indtrykket uden at virke overvældende som det, for hvis Skyld det hele er gjort. Kunstneren holder meget af Taarnet; men den halmomviklede Vandposterham ikke ligegyldig, saa lidt som det ejendommelige Torveliv med dets enkelte Ty-

per eller den hurtige Strøgfærdsel i Mellemgrunden. Og Fod for Fod dukker nye Motiver op, Gadepartier og Bygninger enhver kender og holder af. Her er Mathias Hansens Gaard paa Amagertorv, afbildet de Tusinder af Gange, kendt og skattet som et af Kjøbenhavns bedste Huse; men har vi egentlig set, hvor borgerlig fornemt det staar sammen med sine Omgivelser, har vi set, hvor det hvide Sollys klæder Torvet i dets Helhed? Har vi bemærket, at Lille Kirkestræde er malerisk? At Nikolaj Taarn er det, og i sin Torsoskikkelse var det, er os ikke noget nyt; men at dets Omgivelser er andet end nogle ret dagligdags Huse, saa vi dog maaske først, da vi blev gjort opmærksomme derpaa og paa, at en Del af Taarnets imponante Virkning beror paa dets Omgivelser, paa det Lys, der falder paa dem, og den Skygge de kaster. Dette opfordrer til Forsigtighed, hvor man ønsker at

Nybrogade.

befri en monumental Bygning for de Huse, der har samlet sig om den og menes at skjule noget af den. Monumentale Bygninger tager sig ikke ud paa en Præsenterbakke, det er netop det, at de rager op over deres Omgivelser, der gør dem storladne, og selv Kölner Domkirken vilde rimelig-

vis tage sig lille ud, hvis den laa ganske isoleret. Iøvrigt er Lille Kirkestrædes Hjørnehuse trods al deres arkitektoniske Fordringsløshed ikke banale. Overhovedet har Nutiden al god Grund til at lægge Mærke til den kunstneriske Kultur, med hvilken det 18. Aarhundredes Kjøbenhavn er byg-

Asiatisk Kompagni, Strandgade.

get i Modsætning til den Aandens Armod, som præger de Partier, som opstod i det 19. Aarhundrede.

Man ser det, naar man gaar ned til Nybrogade, hvor der endnu ligger fire af Bombardementet sparede ganske jævne, borgerlige Huse af den Slags, som Carl Bruun haanligt kalder »Kvisthuse«, og som rejste sig efter den store Brand 1728. Det første Blik viser, hvor fordelagtigt de skiller sig fra deres efter Bombardementet opførte femeta-

ges Naboer. Og ved Siden af dem paa den anden Side Knabrostræde den lille Perle af et Privathus, fornemt ved Siden af sine smaaborgerlige Naboer, men ganske frit for parvenuagtig Domineren.

Hvad der gælder det 18. Aarhundredes Husbygningskunst, gælder i endnu højere Grad — hvilket ingenlunde er en Selvfølge — hvor Talen er om offentlige og halvoffentlige Bygninger. Branden 1728 var ganske vist

Admiralgade.

Hesten og Charlottenborg, Kongens Nytorv.

en national Ulykke; men den Oprydning i forskellige Forhold, den foranledigede, og som intet ringere end en omfattende Brand kunde foranledige, medførte adskillige Fordele bl. a. den, at Byens Genopførelse — i alt væsentligt indenfor de overleverede Rammer — kunde foregaa efter en bestemt Plan, at Husene blev bedre byggede end før og uden Tvivl ogsaa pynteligere, under Thurah's Ledelse. Kjøbenhavn fik sit Hovedstadspræg, og Christiansborg satte Kronen paa Værket. At Christian VI anvendte alt for mange Penge paa at tilfredsstille sin absolutistiske Forfængelighed ved at bygge en saa overflødig pragtfuld Kongebolig, hører med til vor konstitutionelle Børnelærdom; men hele den med Slottets Opførelse forbundne Regulering af Slotsolmen har haft en Betydning for Byens Fysiognomi, som ikke maa undervurderes. De mægtige C-formede

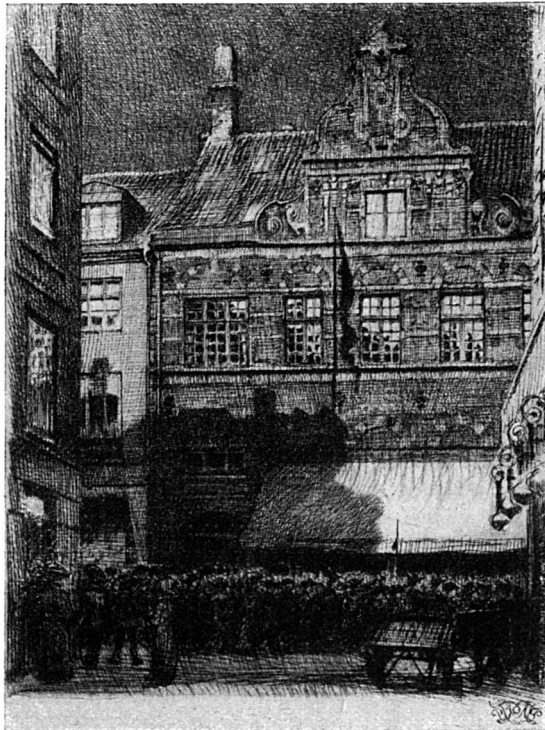
Udbygninger, der omfatter Ridebanen, hører endnu til den bedste Arkitektur Kjøbenhavn har at opvise, og er der — naar lige bortses fra det frygtelige Forfald — ret mange Broer, der spænder elegantere over et Vand end Marmorbroen? Er Frederiksholms Kanal end ikke Verdenshavet, saa staar den dog i direkte Forbindelse med det, det er ikke blot Baade, men rigtige søgaaende Skibe, der lægger til, og de minder om, at Kjøbenhavn dog er en Sø- og Handelsstad. Et Vidnesbyrd herom er ogsaa Asiatisk Kompagnihus paa Christianshavn, der ligeledes er opført under Christian VI, en sjældent karakterfuld Bygning, der nu desværre skæmmes af et moderne Nabohus, der ganske tager Synet fra de elegante Tager. Paa Overgangen mellem det 17. og 18. Aarhundrede staar Charlottenborg, der i Midten af forrige Aarhundrede betragtedes med næsten lige saa ringe

Agtelse som dets Genbo »Hesten«. Det er en af det 20. Aarhundredes Fortjenester, at det har faaet Skyklapperne fra Øjnene og tør se det skønne, selv om det ikke er moderne. At det er kommet saaledes, har for en Del sin Oprindelse i, at Malere har opdaget det skønne, hvor det fandtes, og vist Almenheden det.

Om Børsen og dets vidunderlige Dragespir har der aldrig været delte Meninger. Skønt den »gotiske« —

(d. v. s. barbariske, uklassiske) — Bygningsmaade jo ogsaa har været ude for en Del Despekt, har Christian IV's og hans Tids Bygninger dog været omgivne af en vis Pietetens Nimbus, der har ført dem frelst gennem megen Smagsforandring og Smagsforvildelse. At den ikke har formaaet at redde Efterslægtens gamle Gaard noterer vi med Beklagelse og sætter den som Slutningsvignet under disse Betragtninger.

A. BL0M.

Efterslægtens Gaard paa Østergade.

Eftertryk af Billederne til denne Artikel er ikke tilladt.

BOGEN „GRAVMINDER FRA KJØBENHAVN OG FREDERIKSBERG“

OVERRETSSAGFØRER JOHANNES WERNER har vist Foreningen den store Venlighed at skænke os Restoplaget af det af ham i 1912 for Foreningen udgivne Billedværk »Gravminder fra Kjøbenhavn og Frederiksberg«, af hvilket vi i sin Tid disponerede over ca. 2000 Ekspl. til gratis Fordeling blandt Medlemmerne, medens Resten af det Oplag, i hvilket Værket fremstilledes, efter Aftale overgik til Salg i Boghandelen. Det er dette Restoplag, Hr. Werner nu har skænket til Foreningen, der ved denne smukke Gave — et fornyet Bevis paa

den Interesse, Hr. Werner stedse har næret for vor Virksomhed — er blevet sat i Stand til at tilbyde de Medlemmer, der ikke allerede er i Besiddelse af nævnte Værk — 3: de Medlemmer, der er indmeldte efter 1. Januar 1914 — et Ekspl. af dette gratis.

Eksemplarerne maa afhentes paa Foreningens Kontor en Mandag, Onsdag eller Fredag mellem Kl 4 og 7 Em., og Medlemskortet for 1917 maa forevises. Over de Ekspl., der ikke er afhentede den 20. Februar, disponerer vi til Fordel for ny tiltrædende Medlemmer.

FORSKØNNELSEN

EN MIDLERTIDIG ABONNEMENTSAFGIFT AF 1 KR.

VI har gentagne Gange paa dette Sted gjort opmærksom paa, at det vist blev nødvendigt for Bestyrelsen at gaa til at opkræve en Abonnementsafgift for Tidsskriftet, saa længe de nuværende ekstraordinære Forhold vedvarer. Vi havde haabet, at Tilgangen af nye Medlemmer vilde have muliggjort det for os at undlade Optræningen af denne Afgift, men Tilgangen har — skønt i sig selv ingenlunde ubetydelig — ikke været tilstrækkelig.

Naar det tages i Betænkning, at Priserne paa Dagblade og Tidsskrifter er steget endog saa meget betydeligt, et Forhold, der jo har sin naturlige Forklaring i, at Priserne paa alle de Materialier, hvoraf et Dagblad eller et Tidsskrift fremstilles, Papir, Klichéer, Trykning, ja selv den Nikkeltraad, hvormed Hæfterne sammenholdes, er steget indtil 300%, vil det forhaabentlig ikke forekomme urimeligt, at vi for Tidsskriftet, der hidtil er leveret Medlemmerne ganske gratis, nu — tvunget af Omstændighederne — gaar til at opkræve den beskudne Afgift af 1 Kr., et Beløb, der langt fra dækker Udgifterne til Tidsskriftets Fremstil-

ling, men som dog bringer Udgifterne ned paa et forsvarligt Niveau. Det skal yderligere bemærkes, at den nævnte Afgift skal have en fuldkommen frivillig Karakter, og at de Medlemmer, der ikke maatte ønske at betale det paagældende Beløb, ikke af den Grund skal føle sig foranlediget til at udmelde sig af Foreningen. Vi nærer dog paa den anden Side det Haab, at vore Medlemmer med rigtig Forstaaelse af Forholdenes Vanskelighed ikke vil vægre sig ved gennems Erlæggelsen af oftnævnte beskedne Tillæg til det i Forvejen ikke høje Medlemskontingent at bidrage til at sikre den fortsatte Udgivelse af Tidsskriftet, der med nærværende Hæfte paabegynder sin ottende Aargang og formentlig allerede derved har bevist sin Levedygtighed.

Det tilføjes, at Abonnementsafgiften vil blive opkrævet sammen med Medlemskontingentet for 1918, saafremt Medlemmerne ikke maatte foretrække at tilstille os Beløbet pr. Postanvisning, en Fremgangsmaade, der i meget høj Grad vil lette os Arbejdet, og som vi derfor henstiller til vore Medlemmer at følge.

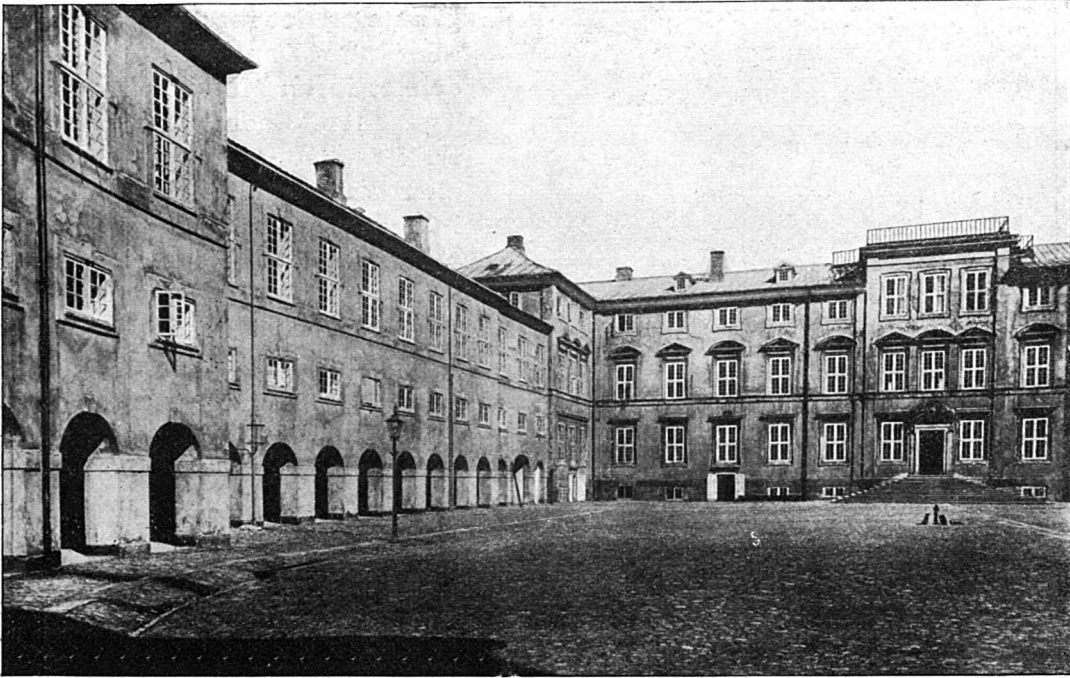
ETHVERT MEDLEM KAN INDMELDE ET NYT MEDLEM.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

Frederiksberg Slotsgaard.

Kr. Hude phot.

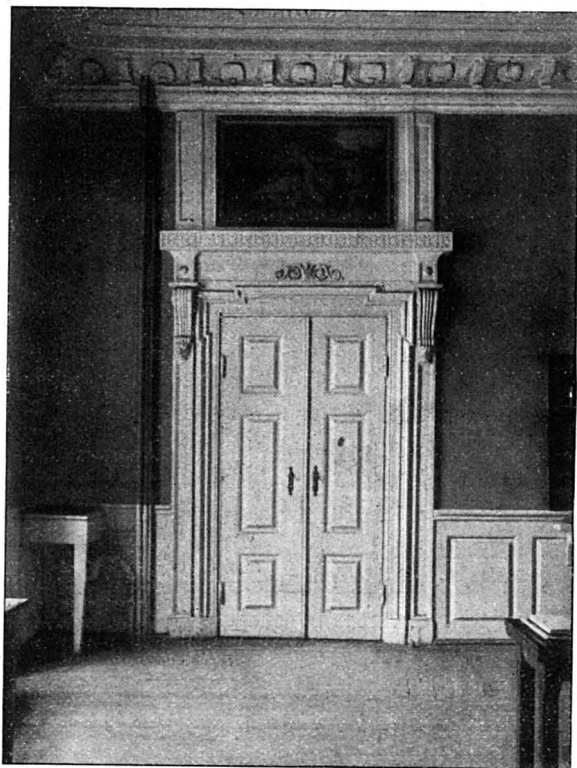
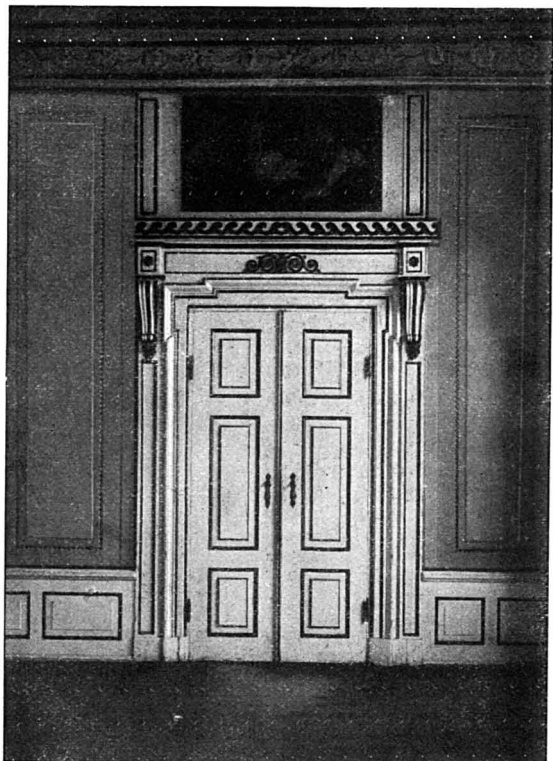
FREDERIKSBERG SLOT

Af H. BOESGAARD

VED den Bevægelse, der nu i Vinter er bleven rejst for at faa Frederiksberg Slot sat i en sømmelig og betryggende Stand, er Slottet derude paa Bakken mellem Havens kongelige Kandelaber-Linde og Søndermarkens Skovbryn bleven trukket saa langt frem i den offentlige Bevidsthed, som det vel næppe har været, siden Frederik VI foretog sin sidste Admirals-Rotur i de af »det trofaste Folk« kransede Kanaler. Slottet har ligefrem faaet en lille Plads i Dagens Interesse, et Hjørne, der ikke har været helt belagt af Udenrigs- eller Indenrigs-Politik, Børs, Film eller Smørkort; der holdes ligefrem Foredrag om det og arrangeres Fælesture.

Paa en Maade har Københavnerne altsaa herved faaet et Slot, en Sevæ-

dighed foræret. Om det nu er bedre at eje en Skat paa denne Maade end mere uudtalt, som den latent tilstedeværende Skønhedsværdi, den bundfældte, ubevidste Stemning, der f. Eks. udløser sig folkeligt i Refrænet »Det var paa Frederiksberg . . .«, er en Sag for sig. Som bekendt ejes evig kun det tabte. Nu er det ialfald gaet op for os, at vi *har* Frederiksberg Slot, forhaabentlig giver den rejste Bevægelse da ogsaa det Resultat, at Besiddelsen af det sikres os paa en mere positiv Maade end gennem den nævnte Evigheds-Assurance. Og det kan vel ogsaa kun for de færreste forstyrre det Sindets Drømmespind, i hvilket Frederiksberg er Islættet, at Opmærksomheden samler sig om dette Slot, der ganske sikkert paa én Gang har været det mest

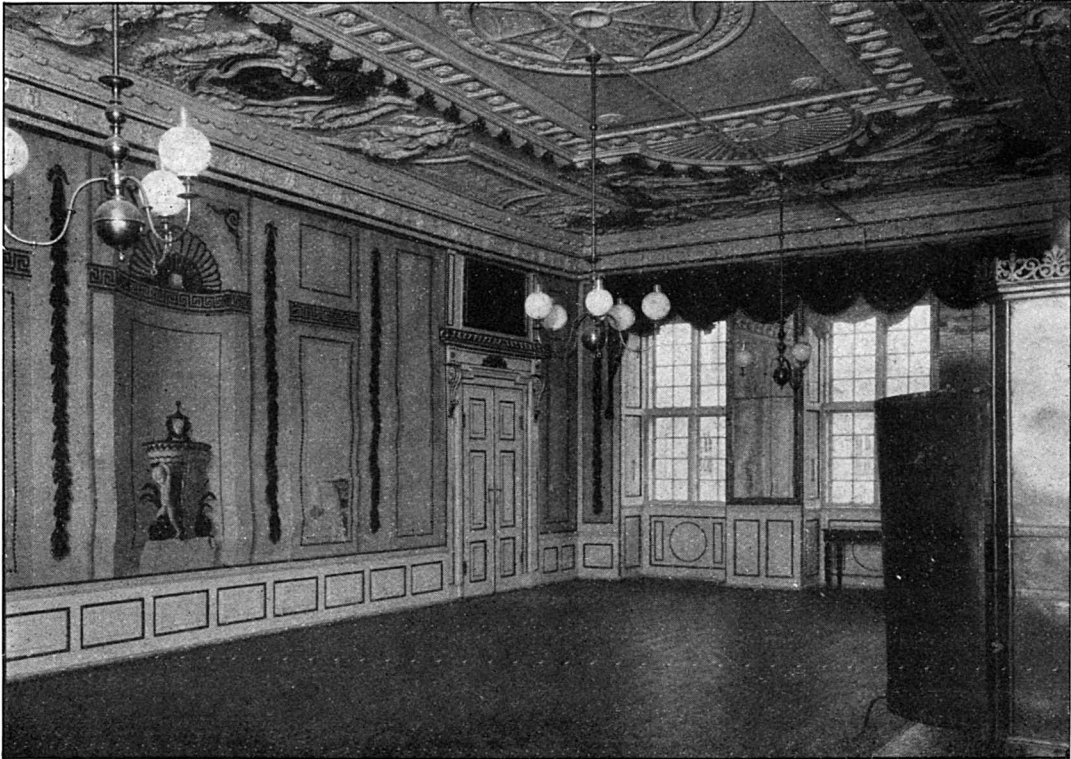

Elfelt phot.

To Dore paa Slottet. Bemærk paa nederste Billede den énbenede Vask i Hjørnet.

glemte og det mest folkekære af alle Slotte i Danmarks Land. Heri er slet ingen Modsætning. Tænk Tanken til Ende: Frederiksberg Bakke med ensværtet Brandtomt, eller bar og kullet! Der behøves ikke mere for at vi straks forstaar, hvilket Nationaltab det vilde være.

— Der har i Dagspressen været sagt en hel Del om den Vandalisme, der er bleven øvet mod Frederiksberg Slot, om dets hensynsløse Afklædning, om den ludfattige, kummerlige, bundsjoftle Forfatning, hvori dette enestaaende Dokument til Forstaaelsen af Enevælden i dansk Format og Fortolkning, denne sjældne kunstneriske Skat henligger. Om dette, og om de uforsvarlige Forhold overfor Brandfare. Man kan trøstigt sige, at der i dette ikke er nogensomhelst Overdrivelse. Den, der skriver disse Linjer, fik tilfældigt Adgang til at se, hvor nær man havde været ved en Katastrofe hin Nat i Slutningen af November, da det brændte inde i et af de dobbelte, tyndt pudsede Bræddeskillerum i Attik-Etagen i Hovedbygningens vestre Fløj, og kun en ren Tilfældighed — en Skopudsers Ærinde — lod Ildløsen blive opdaget. Et Par andre Smaabrande har yderligere understreget Alvoren i denne stadig tilstedeværende, altid overhængende Brandfare, — der er kendt og flere Gange paa det eftertrykkeligste fremholdt af Brandvæsenet og af Chefen for Officersskolen paa Slottet. Da nu en Komité er bleven mobiliseret og det rette kunstneriske *forum* har Opmærksomheden henvendt paa Sagen, tør det vel ogsaa antages,

Elfelt phot.

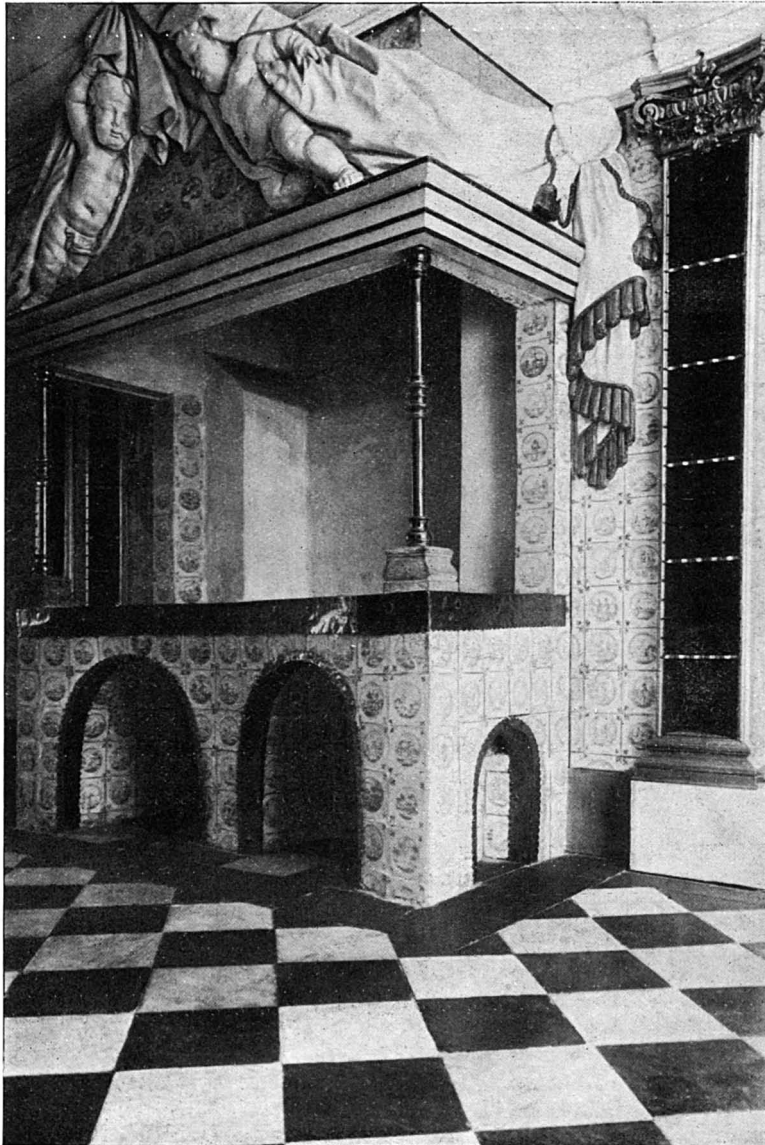
Sal paa Slottet. Lærredstapetet buler og hænger til Dels i Laser. Gasrørens Anbringelse odelægger fuldstændig Virkningen af Loftsdekorationen.

Elfelt phot.

Et Hjørne af det kinesiske Værelse.

Kr. Hude phot.

Prinsessernes »Pandekage-Kokken«

(den hævdvundne Betegnelse for et for Prinsesserne indrettet The-Kokken).

at Slottets militære Husvært, Krigsministeriet, og Bevillingsmyndighederne bliver saa vidt ruskede op, at de nødvendigeste Betryggelses-Foranstaltninger bliver trufne, inden det er forsilde. — Faren stammer i det væsentlige fra det forsømte og elendige Gasbelysningssystem.

Om det ligger indenfor samme Komitès Rækkevidde og Formaal ogsaa at faa Slottet bragt i en sømmelig Forfatning i æstetisk Henseende, véd jeg

20

ikke. Det er en Opgave, der spænder adskilligt videre, og Spørgsmaalet om, hvorledes Slottets kunstneriske Værdier i nogenlunde passende Omfang kunde reableres, og i hvilket Øjemed Slottet fremtidig kunde anvendes uden at disse Værdier udsættes for yderligere eller gentagen Molestering eller Forsømmelse, er ikke saa lige at besvare. Det har fra kompetent kunsthistorisk Side være gjort gældende, at det ikke vilde være tilfredsstillende, om en Museums-Tilværelses Stilhed og Afsondrethed sænkede sig over dette Slot, der med sin Pragt og Ynde blev skabt som Ramme om Fest og Glæde. Ræsonnementet lader sig ikke uden vi-

dere afvise — bl. a. under Hensyn til Befolkningens vitterlige Museums-Skyhed. Men det vilde forresten ikke være formeget, om de bedste Kunstnersind og -Hjærner i Landet blev sat i Bevægelse for at finde Svaret.

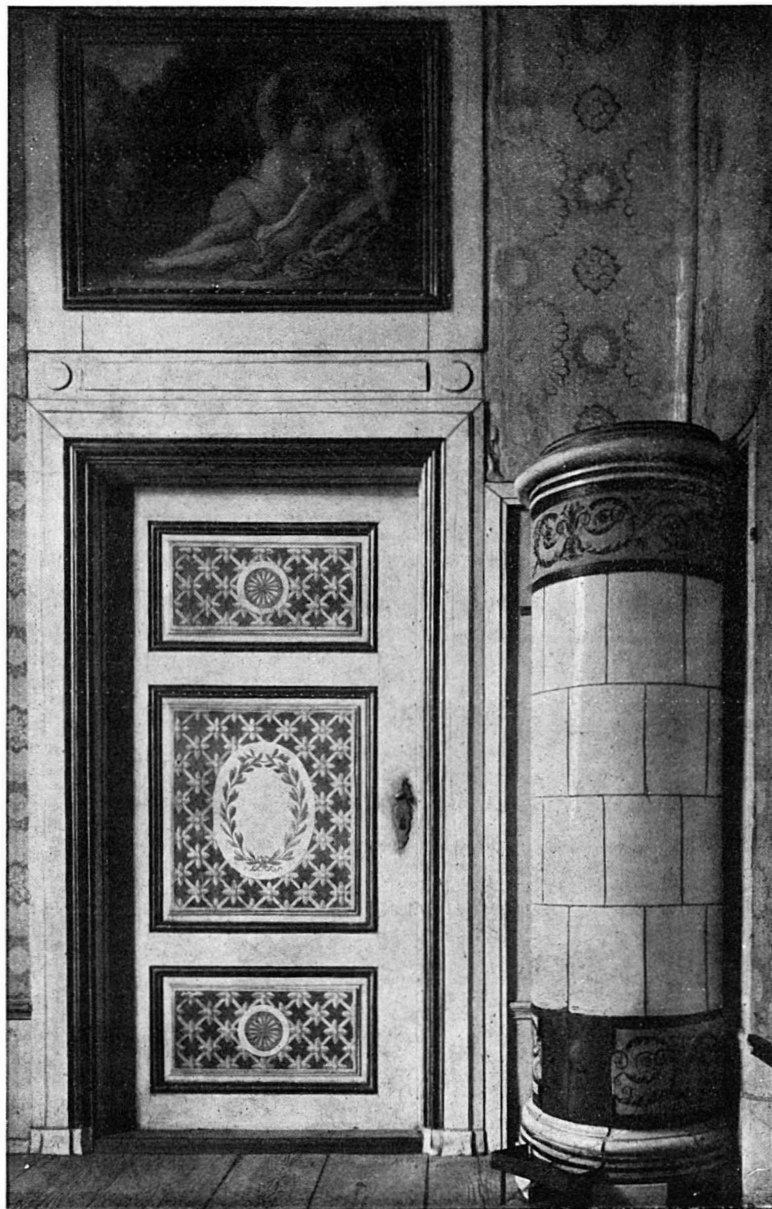
— Der har i den sidste Tid været sagt og skrevet saa meget om Frederiksberg Slots Historie, om dets Architektur og indre Udsmykning, at der næppe vilde være Mening i her at fordybe sig i disse Materier. Men jeg

vilde gerne ganske borgerligt sige, at til Trods for al den Fattigdom og Ribbethed, alle de hæslige Mærker af Brutalitet og uforstandig og hensynsløs Huseren, der griner frem overalt indenfor Slottets Mure, ejer det endnu en saadan Stemning af Fornemhed og Pragt- og Skønhedsglæde, af højbaaren kunstnerisk Sans, at en Vandring gennem dets Sale bliver noget af en

Aabenbaring. Det ejer dog endnu Rummenes ædle og rene Forhold, deres skønne Lys og tildels ialfald Lofts-Maleriernes, Stukdekorationernes og Dørstykernes rige og ejendommelige Smykke. Og udvendigstaar jo Slottets festlige arkitektoniske Helhed i Hovedsagen uberrørt.

For alle mere eller mindre bevidste Forestillinger om og Indtryk af vore sidste Enevoldskongers Færd og Hofholdning, om den fyrstelige Hyrdetids Smægten, Intrigere og Pragtsyge — den danske *roi soleil*-Periode i Renkultur — afgiver Slottet en tonende Sangbund. I det store kongelige Dobbelt-Soveværelse hvisker Minderne om hin Maj-Dag i 1721, da Kong

Frederik IV lod Anna Sophie krone, fra Marmorfliserne i Badeværelset lyder et sagte Ekko af Caroline Mathildes lyse Latter. Og staar man en skummel Vinterdag ved en af Karmene i de store Vinduer ud mod Slots-gaarden, synes man at høre Lyden af Fodgardens Geværkolber mod Stenbroen under Juleaftens-Mytteriet i 1771.

Kr. Hude phot.

Paaklædningsværelse ovenfor Badeværelset.

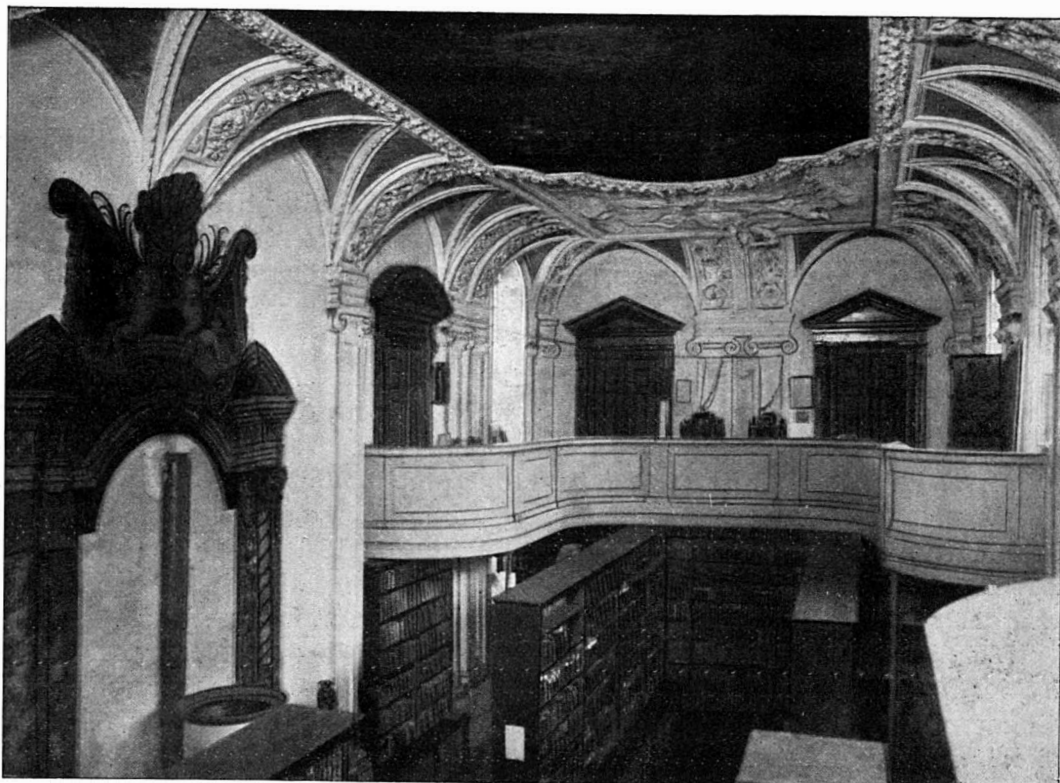
Kr. Hude phot.

Slotskirken (nu Bibliothek).

Kr. Hude phot.

Loftsmaleri i en af Salene.

Elfelt phot.

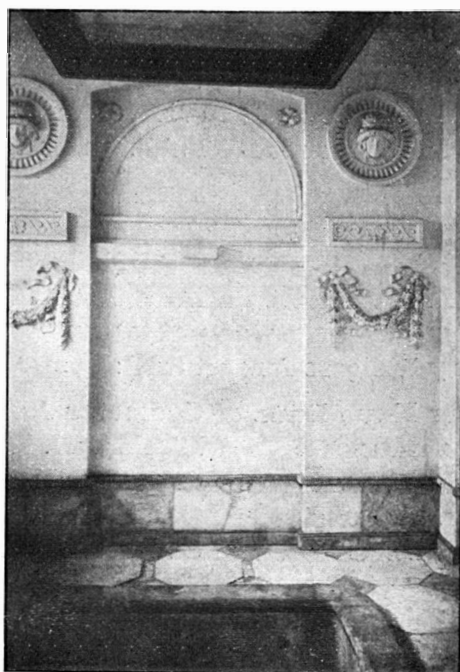
Slotskirken, der nu gør Tjeneste som Bibliothek. Paa Prædikestolens Plads er anbragt en Kakkellovn.

Eventyrets Glans ligger over Frederiksberg Slots grønne Kobbertage, og Minderne hvisker i dets Sale og Gange. Og som Slottet ligger dér paa sin Bakke over vort Lands skønneste, folkeligste og mest stemningsfulde Park, endnu med en Rest af Udsigt

ind imod Byen, ejer det en Førsteplads ind imod Landets og Folkets Hjerte. Det er for os alle en Skat, en Rigdom, en Pryd.

Det har været det, selv om vi aldrig har tænkt derpaa. Lad os nu, da det er opdaget, holde det i Ære.

Elfelt phot.

Badekamret.

UDSTILLING AF PLAKATKUNST

BESTYRELSEN har nedsat et Udvalg til Forberedelse af en Udstilling af udenlandske og danske kunstneriske Plakater. Udvalget bestaar af Foreningens Formand, kgl. Bygningsinspektør THORV. JØRGENSEN, Forfatteren SOPHUS MICHAËLIS, samt d'Herrer VALDEMAR ANDERSEN, THOR BØGELUND og HENNING BRØCHNER.

Udstillingen vil blive afholdt omkring Midten af Marts i Raadhushallen, hvis Ovenlys kommer Gadebelysningen saa nær som vel tænkelig. Plakaterne vil blive opklæbede paa spanske Vægge, der opstilles saaledes, at Ordningen faar Gadekarakter.

Udstillingen vil omfatte franske Arbejder fra den kunstneriske Plakats Gennembrud, engelske, amerikanske, italienske, russiske, østrigske og schweiziske Plakater samt moderne tyske, navnlig Fagplakater. Endelig vil, foruden Sverige, Danmark blive fyldigt repræsenteret gennem de bedste plakatkunstneriske Arbejder.

Udstillingen vil ikke faa nogen retrospektiv Karakter, men vil blive en Eliteudstilling i den Forstand, at der af ca. 5000 Plakater udvælges ca. 500 særlig gode, idet man intetsteds med-

tager en mindre god Plakat blot for at faa en prominent Kunstner repræsenteret.

Udstillingen har til Formaal at virke smagsforbedrende, oplysende og impulsgivende for samtlige de Parter, der er interesseret i en Plakats Fremkomst. Kunstneren, der tegner den, Firmaet, der bestiller den, den litografiske Anstalt, der fremstiller den, og endelig det store Publikum, der ser den og gerne skulle reagere over for den.

Det er først og fremmest dette store Publikum, Udstillingen henvender sig til. Kunstnerne har haft Lejlighed til at vise, at naar blot man vil stille dem Opgaverne, kan de løse dem. Den næste Aktion tilkommer nu Publikum. I det Øjeblik det klargør sig, at der bag den ukunstneriske, tarvelige Plakat staar en lidet tidssvarende Nonchalance eller ligefrem Spekulation i daarlig Smag, vil de reklamerende Firmaer blive tvunget til Forstaaelse af den kunstneriske Plakats Fortrin, hvilket vil give denne et almindeligt Opsving, der atter vil virke impulsgivende for de litografiske Anstalter og drive dem til stedse større teknisk Fuldkommenhed.

»FORSKØNNELSESFORENINGENS VENNER«

Kredsen af disse er yderligere forøget med:

Overretssagfører KNUD DAHL	Grosserer AAGE MØLLER
Grosserer NIKOLAI FABER	Direktør N. P. NIELSEN
Grosserer VILIAN HANSEN	Grosserer HOLGER SCHOU
Etatsraad WILH. HANSEN	Grosserer L. SCHOU
Kunsthändler V. KLEIS	Overretssagfører F. WOLFF

KJØBENHAVN I SNE

Øverst: Vesterbros Passage — Nederst: Marmorbroen

LITTERATUR

ALT DÄNEMARK, udgivet af EDWIN REDSLOB
»Delphin«-Forlag. München. 196 S. 320
Billeder. (Tilsendt af Forlaget).

Den første Følelse, der melder sig ved Gen-
nemsynet af den her foreliggende, allerede for
et Aars Tid siden udkomne Bog er: Undren
over, at det har skullet være nødvendigt at lade
den udkomme paa Tysk! De allerfleste af Bil-
lederne skyldes cand. phil. KR. HUDE i Roskilde,
og det vides, at der for nogle Aar siden var Tale
om, at en Forlægger her i Byen vilde udgive et
Værk med Gengivelser efter Hudes Fotografier.
Men Planen strandede, og nu har altsaa en drif-
tig tysk Forlægger kapret Idéen.

I den foreliggende Skikkelse er der kommet
en statelig Bog ud deraf, idet Teksten om end
meget forstaaende, er ganske summarisk. Ved
Bøger af denne Art er Billederne jo forøvrigt
det vigtigste, og der bydes her paa en Fylde af
gode Billeder, en broget Mangfoldighed ligefra
tidligst Middelalder og op til Empiretiden, Kir-
ker, Slotte, Herregaarde og borgerlige Bygning-
er, Møbler og Inventar—det Hele noget tilfæl-
digt sammenstillet. Men Fotografierne er for-
træffelige, som alt, hvad der stammer fra Hudes

Atelier, (der findes forøvrigt enkelte fra Julie
Laurberg & Gad og Chr. Neuhaus) og Gengivel-
serne i Zinkætsning er mønsterværdige. Udval-
get er af Forf. overvejende gjort med Smag; og
man maa glæde sig over at se »vore egne Vinne-
ver« saa pietetsfuldt behandlede af en Udlæn-
ding og over, at der, trods Tidernes Vanrøgt,
dog er saa megen god gammel dansk Kunst be-
varet.

Forf. har tilegnet sit Værk til Arkitekten VAN DE
VELDE, og man forbauses unægtelig, naar han
i en Henvendelse til denne siger, at »i den pla-
stiske Aand i saa mangt et gammelt dansk Byg-
ningsværk og Møbel følte jeg en Ejendomme-
lighed, der gjorde mig mere fortrolig med Deres
Frembringelser«. Gammel dansk Arkitektur og
van de Velde! — det er umuligt at øjne nogen-
somhelst Forbindelse mellem disse to himmel-
vidt forskellige Begreber.

Den her omtalte Bog udgør andet Bind af en
længere Række, der agtes udgivet under Fælles-
titlen »Architektur und Kunstgewerbe des Aus-
landes«, og hvoraf første Bind »Alt Holland«
allerede foreligger.

K. VARMING.

KJØBENHAVNSKE BILLEDER

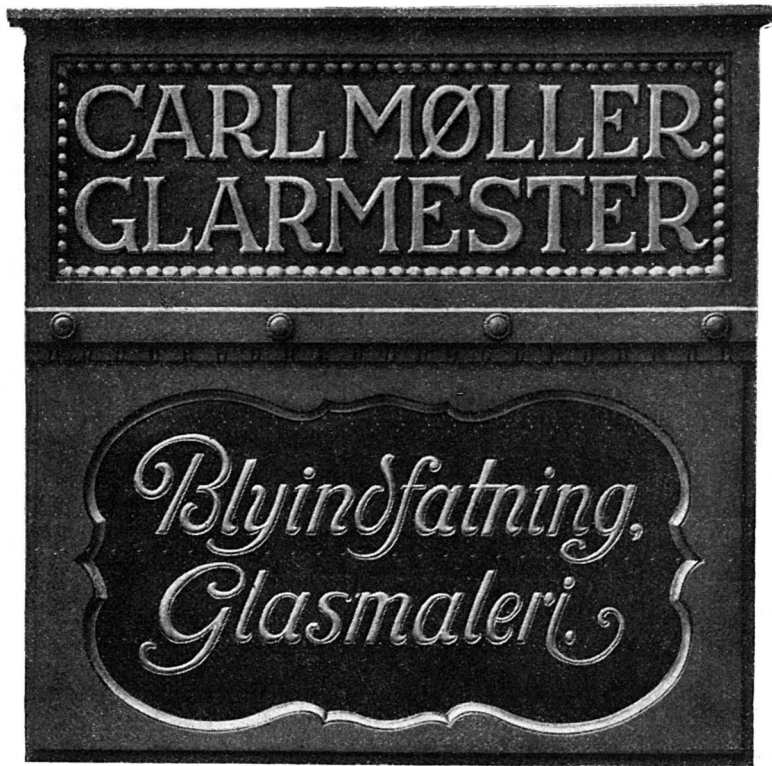
Fra OVE HØGH VOGELIUS er der tilsendt os
fem Postkort med Tegninger af kendte kjøben-
havnske Partier og fra HANS FRANDSEN (Th.
Linds Eft.) et meget stort Farvelitografi Slots-
holms Kanal med Nikolai Taarn og Thorvalds-
sens Musæum. Disse seks Billeder skyldes OVE
SVENSSON, der mere og mere vinder Navn som
en af Danmarks talentfuldeste og originaleste
Kunstnere. Af Postkortene er Thorvaldsens Mu-
sæum det bedste; den gule Farve som Kunstne-
ren med Forkærlighed anvender, er her beret-
tiget, og dette Kort er god Kunst. Ogsaa Frue
Taarn set fra Nytorver et interessant lille Bil-
lede, medens Rosenborg maaske er lidt for skit-
semæssigt behandlet, og Børsen uden Skade
kunde være holdt i en lidt strengere Perspektiv.
Mindst vellykket er et Parti fra Havnen med
Holmens Vagt og den store Kran; Bygningerne
synes os noget for skødesløst, Himmel og Vand
noget for tungt behandlede; men kunstner-
prægede er de fem smaa Kort, og det maa haa-
bes, at Forlæggeren maa faa Held til at give

Postkortindustrien den Renaissance, den uden
Tvivl trænger til. Det store Billede er pragtfuldt,
hvad Koloriten angaar sikkert noget chargeret,
men originalt og aandfuldt opfattet og virtuos-
mæssigt gjort. Den Omhu, hvormed danske
Malere ellers plejer at gengive Skibe — en di-
rekte Arv fra Eckersberg — findes ikke hos Ove
Svensson, deres rent dekorative Virkning i Bil-
ledet er ham nok. Paa Postkortet med Motiv fra
Havnen — som nævnt det mindst værdifulde —
kunde en Slups eller Yachts hvide Sejl godt gæl-
de for et Kirkespir, hvis man ikke af deres An-
bringelse over Vand sluttede, at det nu
er Sejl. Lidt fremmedartet virker disse Bille-
der (engelsk paavirkede?); det er ikke Byg-
ningernes Konturer, men Lyset paa dem og
Luften om dem, Ove Svensson elsker. Denne
hans Kærlighed forleder ham til nogen Over-
drivelse, hvisaarsag han maaske bør tage den
fangen under et mere nøgternt — dansk — Syns
Herredømme. Men Kunstner er han.

A. B.

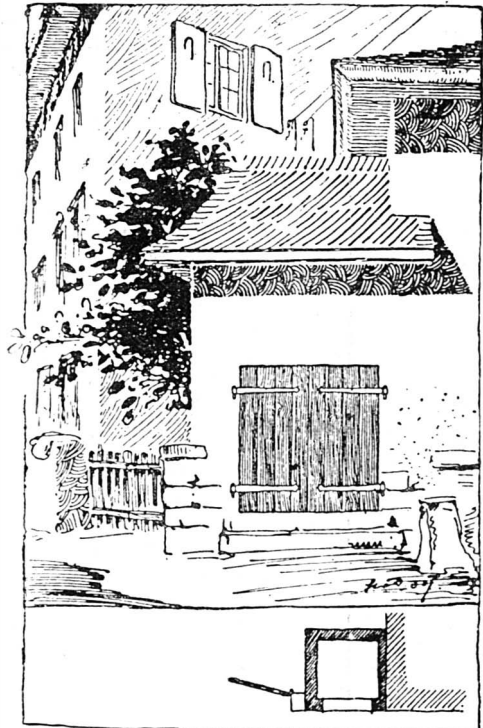
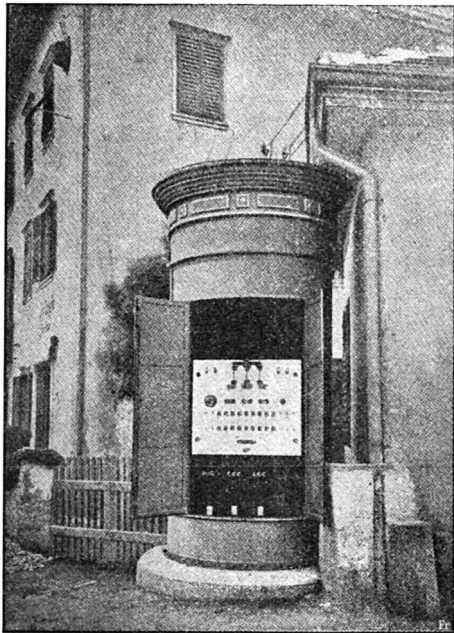

TO SKILTE

Tegnede af JØRGEN LAURSEN

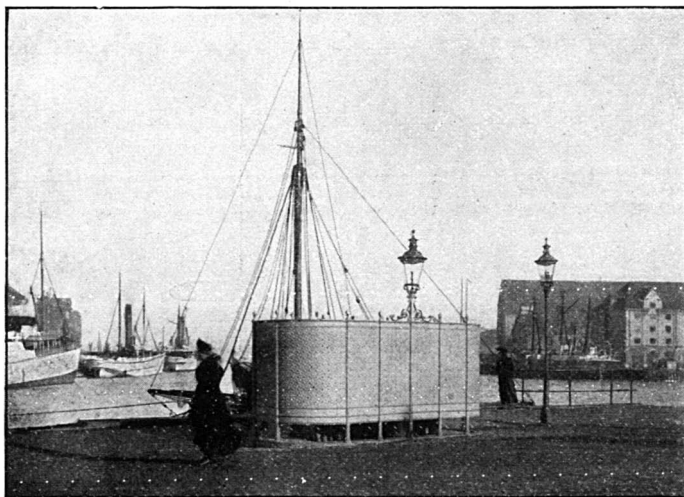

APROPOS BYGNINGSCENSUR

OVENSTAAENDE Billeder hentede fra en eller anden tysk By — hvilken har det desværre ikke været os muligt at faa oplyst — afgiver et udmærket Bevis paa den Interesse, hvormed Spørgsmaalet om offentlig Bygningscensur omfattes i Tyskland. Billederne viser en af de ogsaa herhjemme ikke allevegne lige fordelagtigt bekendte elektriske Transformatorer. Den foretagne Opstilling synes ikke at være mødt med almindelig Tilfredshed, i hvert Fald ses det af Billedet tilhøjre, at der fra kompetent

Side er gjort et særdeles vellykket Forsøg paa at vise en bedre Anbringelse af den paagældende nødvendige, men i sig selv ikke dekorative Indretning. Som man ser er den foreslaet anbragt inden i en lille Bygning, der ganske anderledes naturligt glider ind i Gadebilledet end den oprindelige Jærncylinder. Et talende Vidnesbyrd om, hvor vigtigt det er, at der føres Tilsyn med Anbringelsen af Indretninger som de heromhandlede paa aaben Gade.

KOMMUNAL DEKORATION

ANBRINGELSEN af de offentlige Nødtørftsanstalter foretages som bekendt sædvanligvis efter det Princip, at der med Omhu findes de mest fremtrædende og iøjnefaldende Steder til de nævnte Appartements Anbringelse.

Omstaaende Billede, der giver Udsigten fra Privatbankens Bygning ved Knippelsbro udover Havnen, viser en Opstilling, der som det ses ikke danner nogen Undtagelse fra Reglen.

PLAKAT UDSTIL- LINGEN

Den første Banebryder for den kunstneriske Plakat opstaar omkring Midten af forrige Aarhundrede med Tegneren og Litografen CHÉRET. I hans omfangsrige Produktion, der omfatter ca. 1000 Arbejder, doceres for første Gang i større Stil den moderne Plakatkonsts elementæreste Principer: Udeladelse af alle overflødige Detailler, den virkningsfulde Disponeren over Fladen, de rene Farver etc. Motiverne til sine graciøse, farverige Plakater henter han i Reglen fra de Danselokaler, for hvilke et Flertal af dem reklamerer. Selv hvor Emnet ikke direkte opfordrer til det, anvender han de samme livligt bevægede Pariserindefigurer som paa omstaaende Udstillingsplakat for »Musée Grévin«, der med sin besnærende Overfladiskhed og letbenede Elegance er typisk for Hovedparten af hans Produktion.

»Don Quixote«-Plakaten er med rette blevet betegnet som et Plakatmonument, ikke blot i Kraft af sin Størrelse (2 × 2 m), men navnlig i Kraft af sin Betydning som Gennembruds- og Standardværk inden for den moderne Plakatkonst. Ja, tager man Ordet istrengere Forstand, er BEGGARSTAFFS Plakater maaske de første virkelig moderne i deres Virkemidler. I dem er Simplificeringen af Linie- og Farvevirkningen drevet til den yderste Konsekvens, idet Figurernes Omrids er antydet rent summarisk ved brede Konturer, der adskiller de store

Brothers Beggarstaff (Nicholson & Pryde).

ubrudte Farveflader — i to, højst tre Kulører — fra hinanden. Den prisværdig korte Tekst er sammensat af kultiverede, let læste Bogstaver. Denne Gengivelsesmaade, hvis storartede Prægnans er en Følge af dens vidt-drevne Enkelthed, betinges af en særlig Teknik, der i meget ligner Silhuetkonstens, idet Plakatudkastene fremstilles ved udklippede Papirstrimler af forskellig Farve, der opklæbes paa Papir af Plakatens Bundfarve.

Som man ser af ovenstaaende Plakat, giver denne Metode imidlertid betydeligt mere end den rent silhuetagtige Virkning, idet Figuren hæver sig næsten plastisk ud fra Baggrunden, ligesom den tillader en virkningsfuld Formgivning ved Hjælp af udsparede Glanslys og en indgaaende Karakteristik af det interessante Fysiognomi.

Det interessanteste Fænomen inden for den moderne tyske Plakatkonst er Sagplakaten, der evner at skabe Interesse for saa uanselige Genstande som et Par Handsker, en Ci-

garet eller et Par Tændstikker blot ved en ny og overraskende Anvendelse af optiske og koloristiske Effekter sammen med en kortfattet Tekst i klare, letlæste Bogstaver. Sagplakatens første Mand er BERNHARD, hvis »Stiller«-Sko allerede har opnaaet klassisk Berømmelse og betragtes som Forbillede for denne nye Type paa den moderne Handelsplakat.

Medens Plakatkunsten i Slutningen af forrige Aarhundrede i andre Lande stod paa et højt Udviklingsstrin, var den i Danmark paa dette Tidspunkt præget af de første famlende Forsøg af Kunstnere uden de specifikke

Egenskaber, som denne problematiske

Form for grafisk Kunst fordrer af sine Udøvere. Kun to viste sig i denne Periode at være ægte Plakatkunstnere: WILLUMSEN og HENTZE. I den sidstnævntes lidet omfattende Produktion er Konkurrenceudkastet for »Stevns Øl« uden Sammenligning det morsomste Arbejde. Det fremtræder som en moderne Variant af BEARDSLEYS berømte »Ali Baba«-Tegning og virker ligesom denne ved det stærkt chargede Kontrastforhold mellem Personens mægtige Korpus og den diminutive Genstand ved hans Side.

Det fremtræder som en moderne Variant af BEARDSLEYS berømte »Ali Baba«-Tegning og virker ligesom denne ved det stærkt chargede Kontrastforhold mellem Personens mægtige Korpus og den diminutive Genstand ved hans Side.

30

Den egentlige Banebryder fremtræder først i Begyndelsen af dette Aarhundrede med VALDEMAR ANDERSEN, der har skabt det Grundlag, paa hvilket der senere er arbejdet videre. Havebrugsudstillings-

Plakaten er typisk for det høje Niveau i Henseende til grafisk Kultur, paa hvilket Flertallet af hans Arbejder staar. Man har endog ment i dens diskrete Fremtoning, de sarte raffinerede Nuancer af grønt, lakserødt og magenta, at finde en altfor forfinet Kultur, der skulde være til Skade for Plakatens Virkning som Reklamemiddel. At VALDEMAR ANDERSENS Virksomhed falder paa et Tidspunkt, da Gadetavlerne, ofte i lidet trafikerede Gader, var det eneste Anbringelsessted, har utvivlsomt præget Graden af hans Virkemidler. Men lige saa utvivlsomt er Havebrugsplakaten fortræffeligt opbygget netop med Plakativirkning for Øje og forstaar maaske netop ved sin Diskretion, at hævde sin

Selvstændighed mellem Omgivelsernes krassere Kulører.

H. Br.

Chéret.

Flere af de her nævnte Kunstneres bedste Plakater findes paa Foreningens Plakatudstilling, der aabner den 6. April og derefter holdes offentlig til-

gængelig hver Dag fra 10-4 indtil d. 18. Opstillingen af de spanske Vægge bliver ordnet meget overskueligt i Hovedvægge, hver med sin Gruppe af Kunstnere, der igen er samlet i en dansk, tysk og fransk-engelsk

Hovedafdeling. I Overensstemmelse hermed er Kataloget foruden i løbende Numre for hver Plakat inddelt ved

Bogstavbetegnelser, svarende til Bogstavtavlerne paa de spanske Vægge, idet der ogsaa i Kataloget er lagt Vægt paa den størst mulige Anskuelighed bl. a. ved Anvendelse af en Index over samtlige de repræsenterede Kunstnere med Henvisning til Plakaternes Plads paa Udstillingen og i Kataloget.

Plakaten, der reklame-

Gudmund Hentze.

DEN 4 NORDISKE HAVEBRUGSUDSTILLING i København

ISLANDS-BRYGGE

fra 14 til 22 September 1912

Aabent fra kl. 10-10 Entree 50 øre. Børn det halve

GRATIS BEFORDRING MED HAVNENS MUDREJSE
FOR 5 ØRE MED VOJEN FRA STOPPESTEDET VED LANGEBRO
FOR 15 ØRE MED TAXAMOTOR FRA RAADHUSPLADSEN

Valdemar Andersen.

rer for Udstillingen, er tegnet af THOR BØGELUND i to Størrelser og bliver et vægtigt Bidrag til den herhjemme saa uopdyrkede Genre: Skriftplakaten.

Kataloget, til hvilket VALDEMAR ANDERSEN har tegnet Omslaget, bliver en statelig Tryksag i Kvartformat med flere Farveplancher og et stort Antal

Illustrationer i Teksten. Kataloget indledes af HENNING BRÖCHNER med en Redegørelse for moderne Plakatprincipper, belyst ved Eksempler fra den kunstneriske Plakats Udviklingshistorie, og en Udsigt over moderne danske Plakatarbejder.

En væsentlig Del af de paa Udstillingen ophængte Plakater er

velvilligst stillet til Raadighed for os af Direktør EMIL HANNOVER og Firmæet ANDREASEN & LACHMANN, hvilke vi her bringer en varm Tak for den saaledes viste Velvilje. Direktør Hannover har paa anden Maade bistaaet os med gode Raad, og Andreasen & Lachmann har vist Sagen sin Interesse ved vederlagsfrit at trykke 3 Farveplancher til Kataloget samt — ligeledes vederlagsfrit — at fremstille Ud-

Lucien Bernhard.

stillingsplakaten. Litograf CHR. CATO har vederlagsfrit trykt Katalogets Omslag. Vi skylder endvidere at rette en Tak til d'Hrr. Valdemar Andersen, Henning Brøchner og Thor Bøgelund, paa hvem Hovedparten af Arbejdet med Udstillingens Arrangement har hvilet, og skal sluttelig bringe en Tak til Kommunalbestyrelsen, der gratis har overladt os Raadhushallen til Afbenyttelse.

UDDRAG AF AARSBERETNINGEN FOR 1917

BINDESBØLL-SKOVGAARDS DRAGEBRØND PAA RAADHUSPLADSEN.

Blandt de Opgaver, som Bestyrelsen har sat sig, og med hvis Løsning den i det forløbne Aar har været beskæftiget, er en Fuldførelse af den Bindsbøll-Skovgaard'ske Dragebrønd paa Raadhuspladsen. Som Medlemmerne vil vide, var det oprindelig Tanken, at nævnte Brønd skulde udføres for Overskuddet af den i 1901 afholdte retrospektive Kunststilling i det da endnu ikke i Brug tagne Raadhus. Det viste sig imidlertid snart, at Overskuddet ikke var tilstrækkelig stort til en Opførelse af Brønden i den af de paagældende Kunstnere oprindelig tænkte Skikkelse, og man nøjedes da med at udføre Brøndkarmen med de 3 Øgler med Udeladelse af Midterpartiet: de med hinanden kæmpende Dyr, Tyren og Dragen. Paa Initiativ af Medlem af Foreningens raadgivende Udvalg, Overretssagfører Werner, har Bestyrelsen sat sig i Bevægelse for at faa udført det nævnte Midterparti. Der er i den Anledning nedsat et Udvalg, bestaaende af Billedhugger Brandstrup, Architekt Plesner og Overretssagfører Werner.

SØERNES REGULERING.

En anden Opgave, hvormed Bestyrelsen har været beskæftiget, er Reguleringen af Bredderne langs Peblinge- og Sortedamssøerne. Bestyrelsen har anmodet Architekt Ulrik Plesner om at udarbejde et Udkast, og Hr. Plesner har ogsaa taget fat paa Opgaven.

Efter at Sagen gentagende har været forhandlet indenfor Bestyrelsen, er denne sidste

kommen paa det Rene med, at om nogen landskabelig Indramning af Søerne med grønne Bredder og Smaaholme kan der ikke blive Tale. Bassinernes geometriske Form og Karakteren af de Søerne omgivende Huse umuliggør en Regulering efter landskabelige Linjer, og Bestyrelsen har mere og mere samlet sig om den Tanke at give Søbredderne en mere arkitektonisk Indramning, hvad der efter Omstændighederne maa anses for den heldigste Løsning. Hr. Plesner er nu i Gang med at udarbejde Udkast til en saadan Regulering for Strækningen Fredensbro langs Frimurerstiftelsen, og det var da Hensigten at prøve ad privat Vej — eventuelt ved Nedsættelsen af en særlig Komité — at faa de fornødne Midler skaffet tilveje til en Istandsættelse af nævnte Strækning for gennem et saadant Eksempel at vise, hvorledes Reguleringen vil virke i Praxis. Det er Bestyrelsens Agt, naar Arbejdet med Planernes Udarbejdelse er videre fremskredet, at afholde et Medlemsmøde om Sagen og dér vise Planerne i Lysbilleder og eventuelt i Model.

KRISTIANSHAVNS VOLD.

Finansministeren har indvalgt Foreningens Formand i den Kommission, som skal stille Forslag om Salget af Kristianshavns Vold. Bestyrelsen har i Erkendelse af det fortjenstfulde Arbejde, der fra Architekt Holger Rasmussens og afdøde Ingeniør Nobels Side er præsteret ved Udarbejdelsen af den af Bestyrelsen hos de paagældende bestilte Plan til Regulering af Volden med Omgivelser, udbetalt Hr. Rasmussen og Enkefru Nobel tilsam-

men et Extrahonorar af 1000 Kr. Agitationen for Voldens Bevarelse i videst mulig Udstrækning varetages som Medlemmerne vil vide, af den af Foreningen udgaaede særlige »Voldkomité«, der til sit Arbejde iforfjor med Istandsættelsen af Strækningen fra Amagerbro mod Nord til Baadsmadsstrædes Kaserne nu følger Istandsættelsen af Strækningen fra Amagerbro mod Syd til Langebro, foreløbig dog kun Stykket til Skydeskolen. Bestyrelsen finder Anledning til at fremhæve den Andel som Docent ved Kunstakademiet P. Johansen har i, at det er lykkedes af faa saavel Myndighederne som Almenheden interesseret i Bevarelsen af Kristianshavns Vold. Allerede paa et saa tidligt Tidspunkt som i 1912 har han — i en Artikel »Skønhedsværn« i Forskønnelsen — fremsat Tanken om at omdanne Volden til en Folkepark.

BRØNDEN VED KLAMPENBORGBANESTATIONEN.

Bestyrelsen har fortsat sine Forhandlinger med Magistraten angaaende det fremtidige Anbringelsessted for den lille Brønd ved Anlægget foran Klampenborgbanestationen. Som bekendt skal Brønden flyttes som Følge af de forestaaende Gadereguleringer. Bestyrelsen havde for sit Vedkommende gerne set Brønden henflyttet til Legepladsen ved det istandsatte Stykke af Kristianshavns Vold. Magistraten har ogsaa lovet at ville paatage sig de midlertidige Vedligeholdelsesarbejder, men derimod ikke at bekoste Flytningen under Henvisning til, at Brønden maaske maa flyttes paa ny. Af Forhandlingerne i Borgerrepræsentationen fremgaar det, at der indenfor Kommunalbestyrelsen er Planer om at faa Brønden ned paa Nikolaj Plads ved den kommunale Kirkebygning. Bestyrelsen har ogsaa rent underhaanden modtaget Meddelelse om denne Plan, men nogen officiel Meddelelse er ikke fremkommen. Bestyrelsen har imidlertid vedtaget til sin Tid at acceptere et Tilbud fra Magistraten om Brøndens Henflytning til Nikolaj Plads — Brønden vil dermed være overgaaet til Kommunen som dennes Ejendom og med Forpligtelse for Kommunen til at overtage Brøndens fremtidige Vedligeholdelse samt til at afholde Udgifterne til dens Flytning.

OFFENTLIG BYGNINGS- OG MONUMENT-CENSUR.

Drøftelserne angaaende dette omfattende Spørgsmaal har været fortsatte indenfor Bestyrelsen, der dog endnu ikke har naaet til at afslutte sine Overvejelser.

»FORENINGENS VENNER«.

Kredsen af disse tæller nu 58 Personer, og Kredsen forøges stadig. En af disse vore Venner, Grosserer E. Segelcke fortjener i særlig Grad Tak for den Iver og Interesse, hvormed han blandt sin Bekendtskabskreds har arbejdet for Tilgang af nye »Venner«.

ISTANDSÆTTELSE AF FAÇADEN ST. KANNIKESTRÆDE 13.

Façaden af denne Ejendom, i hvilken Foreningens Kontor som bekendt har til Huse, har i mange Aar haft et højst malproport Udseende. -- Efter fuldbragt Istandsættelse af Naboejendommens Façade præsenterer vor Façade sig end mere miserabel, og i Forstaaelse af, at noblesse oblige, har Bestyrelsen besluttet at se at faa gjort noget ved den nævnte Façade. Af Interesse for Sagen tilbød Medlem af vor raadg. Udvalg, Hofdekorationsmaler H. C. Nielsen at bekoste Afvaskning og Opmaling af Façaden, et Tilbud, som Bestyrelsen med Tak modtog. Imidlertid viste det sig, at Façadepudsen var meget daarlig, og at der forud for Malingen maatte foretages en meget omfattende Udbedring af Pudslaget. Det laa da nær at overveje, om man ikke skulde fjerne Pudslaget helt og derved faa Façaden til at fremtræde i sin oprindelige Skikkelse: med røde Mursten. Da Husets Ejer »Det søsterlige Velgørenhedsselskab« ikke saa sig i Stand til at participere i Udgiften til Restaureringen, har Bestyrelsen vedtaget selv at afholde Omkostningerne, der efter et af Murermester Zeltner givet Tilbud vil andrage ca. 1500 Kr., hvorved bemærkes, at dette Beløb kun er ren Arbejds løn og Udgifter til Materialier, idet Hr. Zeltner af Interesse for Sagen ikke beregner sig noget personligt Vederlag for sit Arbejde. Hofdekorationsmaler Nielsen vil derefter gratis foretage Malingen af alt Træværk.

TRÆER I INGERSLEVSGADE.

Fra en Kreds af Beboere i Ingerslevsgade har Bestyrelsen modtaget en Adresse om at søge udvirket en Beplantning af nævnte Gade langs Baneterrænet. Adressen er indsendt til Kommunalbestyrelsen med anbefaling.

TRÆET I RIGENSGADE.

Ved Jerusalemskirken i Rigensgade staar et gammelt Akasiatræ, som Kirkens Bestyrelse har bevaret ved den Ombygning og Istandsættelse, der har maattet foretages efter Branden for nogle Aar siden. Til Oprettelse af nævnte Træ, hvis Stamme havde lagt sig over mod Porten i Muren i Rigensgade og forhindrede,

at denne Port kunde lukkes, har Bestyrelsen efter afHavearkitekt Erstad-Jørgensen at være gjort opmærksom paa Sagen anvendt et Beløb af ca. 30 Kr. Naar Bestyrelsen er gaaet med til at afholde denne Udgift, er det, fordi det var Bestyrelsen bekendt, at det omhandlede Træ ellers vilde blive fældet.

BEPLANTNING LANGS BOULEVARDERNE.

Bestyrelsen er blevet gjort opmærksom paa, at den Opfattelse formentlig var ret stærkt udbredt paa afgørende Sted, at der ikke skulde kunne plantes Træer langs Boulevarderne, fordi Tunnelanlægget hindrede Rødderne i at brede sig. Da Bestyrelsen maatte hælde til den Anskuelse, at der i hvert Fald langs Boulevardernes Fortovskanter maatte kunne plantes store Træer, har vi om Sagen rettet en Henvendelse til Kommunens Afdelingsgartner og der faaet at vide, at der vil blive plantet en Række store Træer langs Boulevardernes Yderkanter samt Busketter og mindre Træer i Midten bl. a. for at skjule Tunnellens Luftventiler. Bestyrelsen mener herefter, at Sagen dermed har fundet sin efter Omstændighederne bedste Løsning.

BEPLANTNING I SLOTSHOLMSGADE.

Efter at den nye Knippelsbro er taget i Brug, er Færdselen fra den indre By til Kristianshavn forlagt fra Slotsholmsgade til Børsgade, og førstnævnte Gade ligger nu ganske øde hen uden anden Færdsel end den, der har Ærinde i Gaden. Bestyrelsen har haft under Overvejelse at projektere et Haveanlæg i nævnte Gade mellem Børsen og Kancellibygningen, men har atter frafaldet Tanken, da det viste sig, at Gaden var for smal til at optage et Haveanlæg som det omhandlede.

MØNSTERKIRKEGAARDE.

Fra Borgmester Kaper og Direktøren for Begravelsesvæsenet A. Berg er der til Bestyrelsen rettet Henvendelse om at være Kommunen behjælpelig med at fremskaffe Eksempler paa jævne og billige, men smagfuldt arrangerede Gravsteder, væsentlig for Smaakaarsfolk. Det er en meget interessant Opgave, der hermed stilles Foreningen, og den har med Glæde erklæret sig villig til at samarbejde med Kommunen paa det nævnte Omraade.

ISTANDSÆTTELSE AF STANLEYS GAARD.

For at give sit Bidrag til en haardt paakrævet Istandsættelse af den kunstnerisk værdifulde Façade paa Ejendommen Overgaden oven Vandet Nr. 6 har Bestyrelsen tegnet sig for et

Bidrag af 500 Kr., det samme Beløb som Foreningen til gl. Bygningers Bevaring har tegnet sig for. Den paagældende Ejendom er saa karakteristisk for det paagældende Kvarter, at Bestyrelsen ikke har taget i Betænkning at anvende et Beløb som det paagældende paa Huset's Bevarelse og Forskønnelse.

FÆLDNING AF ET TRÆ VED KASTELLET

I Anledning af, at den store smukke Poppel, der stod nedenfor Trappen, der fører fra Lange-linieviadukten ned til Kastelet (ved Norgesporten), er fældet, er der til Bestyrelsen rettet Henvendelse om at undersøge, med hvilken Begrundelse nævnte Træ er fældet, idet Grunden til dets Fjernelse formentlig ikke kunde søges i Færdselshensyn. Bestyrelsen har undersøgt Sagen, og det har da vist sig, at Træet efter sagkyndiges Udtalelse var toptørt og ormædt i Veddet og derved frembød Fare for en skønne Dag at blive vindfældet. For at forebygge Ulykkestilfælde har Kommunen derfor fældet Træet, en Foranstaltning mod hvis Berettigelse der efter det oplyste formentlig ikke kan rejses Indvending.

VILLABEBYGGELSE LANGS HAVNEN.

Fra Ingeniør E. S. Hagemann har Bestyrelsen modtaget et Forslag, der gaar ud paa langs de projekterede Havneanlæg Nord for Frihavnen at anlægge nye Villakvarterer. Bestyrelsen har videresendt Sagen til Havnebestyrelsen, idet den har kunnet give nogle af Forslagets Enkeltheder sin anbefaling, medens den for andre Punkters Vedkommende har maattet tage Forbehold.

BYMÆRKET.

Til det Bymærke, hvortil Billedhugger Jens Lund har givet Tegning, og som Bestyrelsen paatænker at foranledige rejst paa den lille trekantede Plads foran Store Tuborg, hvor Svanemøllevej munder ud i Strandvejen, vil der nu blive udarbejdet et definitivt Forslag, som det derpaa er Bestyrelsens Agt at indsende til Kommunalbestyrelsen.

BILLIGE UDHÆNGSSKILTE.

Spørgsmaalet om Tilvebringelse af Udkast til billige Udhængsskilte for mindre Handlende (Cigarbutik, Kaffehandel, Konfekthandel, Rullekælder, Skomager o. a.) har efter gentagne Overvejelser nu fundet en Form, som Bestyrelsen kan anse for tilfredsstillende. Der er fremskaffet forskellige Tegninger til saadanne Skilte, og det er Hensigten at lade fremstille nogle Skilte i Materiale, for at man derigennem kan bedømme Virkningen. Bestyrelsen forbeholder sig at komme tilbage til denne Sag.

SØLVGADENS KASERNE.

I Anledning af Forespørgsel rettet til Bestyrelsen fra Medlemmer mener Bestyrelsen paa Grundlag af den foretagne Undersøgelse at kunne oplyse, at der ikke er Planer fremme om Ombygninger o. l. af det paagældende Kompleks.

GRIFFENFELD BUSTEN.

Forhandlingerne om denne Bustes Anbringelse paa den gamle Postgaard har været fortsat.

ORGANISATORISKE FORHOLD.

Ved Udveksling af Tidsskrifter og andre Publikationer er Foreningen kommen i Forbindelse med en Række Foreninger med samme Formaal som vor i Tyskland, Schweiz og Frankrig. Et Studium af de nævnte Foreningers Organisation og Virksomhedsomraade har ført til forskellige interessante Oplysninger og navnlig den store tyske Sammenslutning Deutsche Bund Heimatschutz frembyder i organisatorisk Henseende adskilligt af Interesse for en For-

ening som vor. Det er for Tiden Genstand for Bestyrelsens Overvejelse, hvorvidt der maatte være Enkeltheder i disse Foreningers Forretningssang m. v., der med Fordel maatte kunne tilpasses efter danske, specielt københavnske Forhold.

BOGSAMLINGEN

er forøget med forskellige Gaver bl. a. fra Kunstmusæet, Industriforeningen, Kunstindustrimusæet, Havnebestyrelsen, Boghandler Gartner Prior og Hr. Henning Brøchner, for hvilke Gaver vi herved aflægger vor forbindtligste Tak.

BILLEDARKIVET

har modtaget Gaver fra Redaktionssekretær Georg Nygaard og Postexpedient Kannik, for hvilke Gaver det ligeledes er Bestyrelsen en kær Pligt at udtale sin Tak.

FORENINGENS KONTOR.

Journalen udviser 2981 ankomne Sager, og der er ialt udfærdiget 790 Skrivelser.

Hertil kommer de talrige personlige og telefoniske Henvendelser.

GENERALFORSAMLINGEN DEN 28. FEBRUAR 1918

EFTER at Overretssagfører JOHANNES WERNER havde overtaget Hvervet som Dirigent, overgav han — efter at have konstateret Forsamlingens Lovlighed — Ordet til Formanden, kgl. Bygningsinspektør, Architect TH. JØRGENSEN, der aflagde den andetsteds i Uddrag gengivne Beretning om Virksomheden i 1917. Efter at Kassereren, Sekretær OTTO ASMUSSEN havde fremlagt det af Foreningens Revisorer gennemgaaede Regnskab, for hvilket gaves Decharge, udspandt der sig en livlig Diskussion angaaende Beretningen. Proprietær RAHLFF syntes ikke om en Regulering af Søbredderne efter de Principper, som Bestyrelsen har ment at maatte anlægge, men mente, at Reguleringen maatte kunne foregaa mere landskabeligt. Han henlede Bestyrelsens Opmærksomhed paa Tilstanden paa Garnisons Kirkegaard, hvor Gravstederne og Gangstierne ikke blev holdt fri for Ukrudt, idet der kun med lange Tiders Mellemlug blev luget. Henstillede, at Foreningen tog sig af denne Sag. Docent P. JOHANSEN ankede over den om sig gribende Lyst til at plante Buske i vore Parker, især i Østre Anlæg, hvor alle de smukke Udsigter efterhaanden dækkedes af Buske.

Architekt COCK-CLAUSEN syntes, at Foreningen gav sig for meget af med »Smaatterier«. Ironiserede over en Artikel i »Forskønnelsen« (— for 1913!) om Baadene i Søerne, over de paa Foreningens Initiativ (— i 1911!) anbragte Blomsterkasser paa Lygtepælene i Palægade, over at Foreningen havde interesseret sig for det fældede Træ ved Kastellet og for Bevarelsen af Træet ved Jerusalemskirken i Rigensgade. Taleren bebrejdede Bestyrelsen, at den ikke havde anlagt »Forskønnelsen« efter samme Principper som dem, efter hvilke det af Grosserer Zachariae udgivne historisk-topografiske Tidsskrift »Før og Nu« redigeres (uden dog at give Anvisning paa, hvorledes Foreningen for et Aarskontingent af 4 Kr. skulde kunne udgive et Tidsskrift, hvis Abonnementspris er 16 Kr. aarlig!). Af andre »Smaatterier«, som Taleren selv opfordrede Bestyrelsen til at tage sig af, fremhævede han Træerne paa Gammeltorv og Nytorv, hvilke Træer han ønskede fjernet, Blomsteranlægget paa Thorvaldsens Musæum, hvilket Anlæg han ligeledes ønskede fjernet, og Vildvinsbeplantningen opad Marmorkirkens Mure, hvis Architektur helt forsvandt under det grønne Løv. Taleren vilde ogsaa have

»Krindsen« paa Kongens Nytorv bort (en Tanke som Bestyrelsen gentagende — men desto værre hidtil forgæves har gjort sig til Talsmand for, jfr. Forskønnelsen 1915, Side 20 ff). Taleren bebrejdede Bestyrelsen, at den havde afhugget Pudset paa Ejendommen St. Kannikestræde 13 og fremdrog som en Sag, der burde have Bestyrelsens fulde Opmærksomhed, Bebyggelsen af den tidligere Aborrepark, hvilken Bebyggelse synes at foretages ganske planløst uden Tilstræbelse at indbyrdes Harmoni mellem de paa-gældende Bygninger. Taleren spurgte sluttelig, hvorledes Ridebaneanlægget ved Christiansborg var tænkt beplantet, idet han i denne Forbindelse advarede mod et altfor parkmæssigt Anlæg.

Hoffotograf ELFELT bragte paany det paa sidste Generalforsamling fremførte Spørgsmaal om Foreningens Stilling til Kanonfotograferne paa Bane og fremviste nogle Lysbilleder af Kanonfotografer, Avissælgere, Bananvogne m. v. Han henstillede, at Foreningen tog sig af disse Sager, og at Foreningen vilde interessere sig for Fjernelsen af et af Træerne foran Helligaandskirken, hvis Taarn ganske skjultes af den nuværende tætte Træplantning.

Efter at FORMANDEN og Grosserer CHRISTIAN HOLM havde haft Ordet for at besvare de af de forskellige Talere fremdragne Spørgsmaal, sluttede Diskussionen.

Man gik derefter over til at foretage Valg af Bestyrelse, Raadgivende Udvalg, Revisorer og Revisorsuppleanter.

De efter Tur fratrædende Medlemmer af Bestyrelsen genvalgtes, og Bestyrelsen bestaar herefter af:

Billedhugger L. BRANDSTRUP Overretssagfører STEFAN HETSCH Grosserer CHRISTIAN HOLM	}	fratræder efter Tur 1919
---	---	--------------------------------

Kgl. Bygningsinspektør, Ar- chitekt THORV. JØRGENSEN Sagfører L. F. KOCK Architekt ULRİK PLESNER	}	fratræder efter Tur 1920
---	---	--------------------------------

Ingeniør, cand. polyt. SVEND KOCH Forfatter, cand. mag. SOPHUS MICHAËLIS Architekt K. VARMING	}	fratræder efter Tur 1921
---	---	--------------------------------

Samtlige Medlemmer af »Det raadgivende Udvalg«:

Boghandler AUGUST BANG
Toldinspektør cand. jur. IVAR BERENDSEN,
M. F.
Theaterchef, Greve F. BROCKENHUUS-
SCHACK
Billedhugger A. BUNDGAARD
Departementschef, Statsraadssekretær
FRANTZ DAHL
Redaktør KRISTIAN DAHL
Direktør BENNY DESSAU
Maler N. V. DORPH
Havearchitekt E. ERSTAD-JØRGENSEN
Ingeniør, cand. polyt. ALEX. FOSS, M. F.
Generalkonsul VALD. GLÜCKSTADT
Redaktør CHRISTIAN GULMANN
Etatsraad JACOB HEGEL
Direktør HELGE JACOBSEN
Grosserer, Papirhandler AD. LEVISON
Kgl. Bygningsinspektør, Architekt MAGDAHL-
NIELSEN
Billedhugger CARL MORTENSEN
Hofdekoremaler H. C. NIELSEN
Architekt, Prof. v. Kunstakademiet MARTIN
NYROP
Konsul P. NØRGAARD, M. L.
Spurvejdsdirektør KAI NØRREGAARD
Apotheker VICTOR PEDERSEN
Prof. ved Universitetet, Dr. juris CARL TORP
Architekt GOTFRED TVEDE
Overretssagfører JOHANNES WERNER
Overretssagfører F. WOLFF

genvalgtes.

Ligeledes Revisorerne:

Fuldmægtig i Overretten, cand. jur. E. BIS-
SEN og
Fuldmægtig, cand. jur. O. MØHL.

Til Revisorsuppleanter valgtes:

Papirhandler R. WASMANN (Genvalg)
Redaktionssekretær, cand. jur. H. F. ULRICH-
SEN (Nyvalg i Stedet for Kontorchef cand.
juris. V. HEMPEL, der er afgaaet ved Dø-
den).

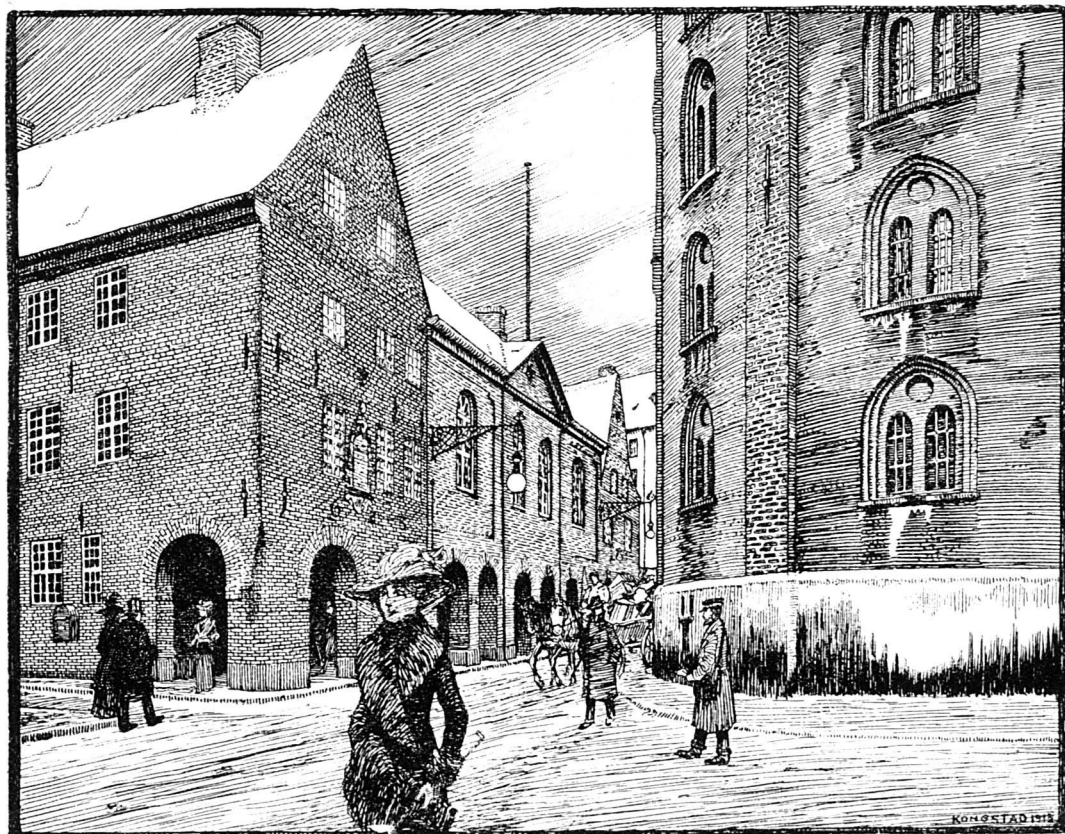

Ethvert Medlem kan (og bør) skaffe i det mindste ét nyt Medlem.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

Tegning af Kr. Kongstad.

RUNDE TAARN

Af Museumsinspektør BERING LIISBERG.

KJØBENHAVNSSilhoueter smukkest fra et Sted, hvor Københavnerne i Almindelighed sjælden ser den, ude fra Kongedybet.

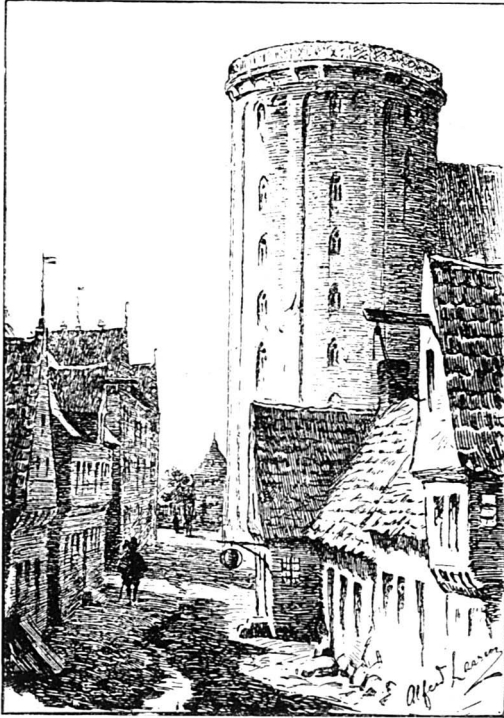
Paa Farten, op eller ned, gennem dette Sejldyb med det klangfulde Navn udfolder Byen sig for Beskueren som i eet Plan, uden synshæmmende Forgrund og uden forstyrrende Forskydninger.

Om ikke just herudefra er det dog i denne Kompasstreg, at de smukkeste og stateligste Prospekter af Byen i gamle Dage er taget. De skyldes i Reglen hollandske Malere, og de gamle Hollændere vidste nok at vælge deres Standpunkt.

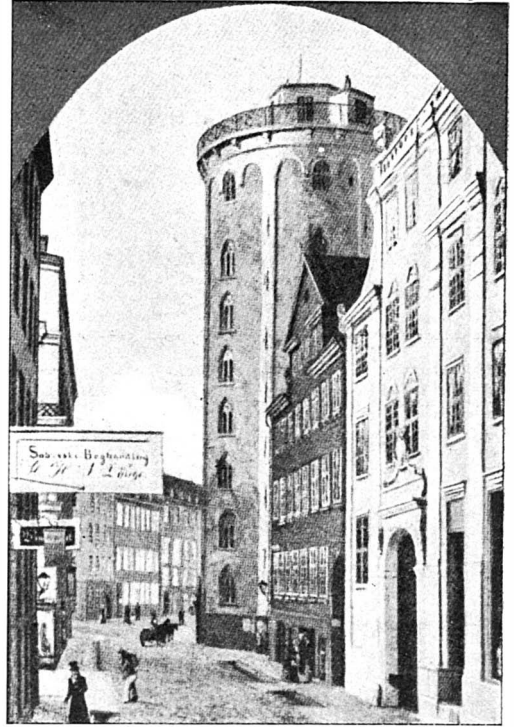
Mellem de Taarne, der herudefra præsenterer sig saa udmærket, og som har givet København Navnet »Byen med de skønne Taarne«, vil man vel næppe finde paa at nævne »Runde Taarn«.

Og dog er det maaske netop dette Taarn, den Fremmedes Øje først og uvilkaarligt vil standse ved, naar han sejler op gennem Kongedybet. Denne faste, undersætsige Knude, — er det et Taarn, der ikke er blevet færdigt, eller er det Fodstykket til et mægtigt Monument, som det endnu venter paa?

Det er ikke Skønhed, der udmærker Runde Taarn som Taarn, —

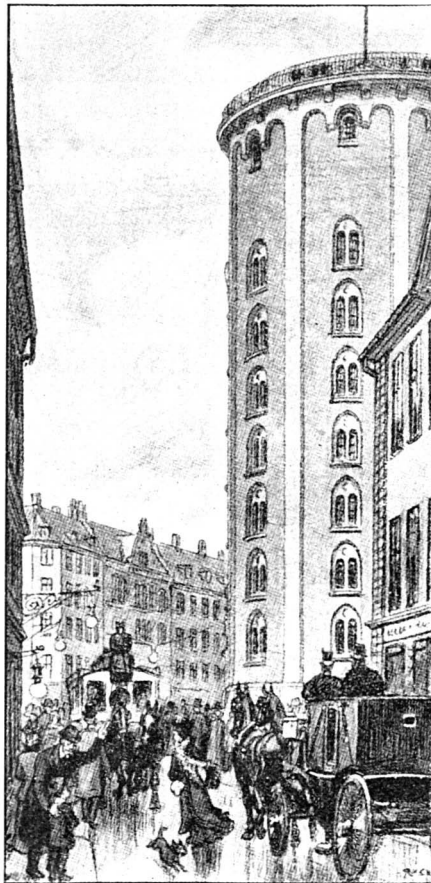
Ca. 1650. Efter en Tegning af Alfred Larsen.

Ca. 1800. Efter en Tegning.

det er dets Ejendommelighed. Runde Taarn har Personlighed, har Karakter. Og det er noget for sig selv. Det skylder ikke engang den Kirke, det er bygget op til, sit Navn, ej heller sin Betydning, ja ikke engang sin Tilværelse.

Runde Taarn svarer i Virkeligheden saa lidt som vel muligt til de gængse Forestillinger om et Kirketaarn. Det har intet af det dristige, himmelstræbende, som er særlig de gotiske Kirketaarnes Særkende. Vi maa næsten tvinge

Ca. 1900. Efter en Tegning af Rasm. Christiansen.

os selv til at forestille os det som Tilbehør til den Kirke, der er bygget op til det og som det maa siges at høre til. Der var, da Runde Taarn blev bygget, en Runde Kirke i Kjøbenhavn, men den laa helt ude ved Nyboder — Chr. IV.s ejendommelige Sømandskirke, i Kompassform, St. Anna rotunda. Sagtens derfor sagde man dengang ikke Runde Taarn, men Regens-taarnet. Navn efter Kirken har det aldrig taget.

Der er ogsaa det mærkelige ved Runde Taarn, at det ikke huser Kirkens

Rundetaarn set fra Krystalgade. Efter et Fotografi fra ca. 1850.

Rundetaarn set fra Landemærket.

Klokker. Det var og er vel Kirke- taarnes væsentlige Bestemmelse i senere Tider at tjene til Ophængningssted for Kirkeklokkerne, at disse oppe fra Højden og ud over de lavere menneskelige Boliger kunde lade deres malmsfulde Røster høre, vækkende, kaldende og dragende. Men saaledes var det ikke oprindeligt. Klokkerne blev i Kirkens sidste Dage anbragt, ikke i Taarnene, men i særlige Træstilladser, Klokkegalger, Klokkestabler, ved Siden af eller for Enden af Kirkerne, saaledes som man ser det endnu i vore Dage ved de »kullede«, d. v. s. taarnløse Kirker. Først omtrent efter Aar 1000 byggedes der høje, slanke Klokke- taarne — Campaniler — af Sten, der, ligesom Kirkens Taarne før, højnede sig som et Udtryk for Kirkens Højhed og Magt og som nu tillige blev Bærere af Klokkernes vidt lydende Malm. Og først lidt efter lidt vokser den fritstaaende Campanile sammen med Kirken og bliver ikke blot et Klokketaarn, men et Kirketaarn.

Oprindelig var Taarnene ved Kirkerne saaledes ikke Campaniler eller Klokketaarne. De symboliserede Kirkens Ophøjethed over alt jordisk og de tjente som Udsigtstaarne, hvorfra altid aarvaagne og vagtsomme Øjne spejdede Kimingen rundt, om noget fjendtligt skulde vise sig, og de tjente tillige som Værn og Forsvar mod Bebyggelsen umiddelbart ved deres Fod og i deres Nærhed.

Og her har vi Runde Taarns Forfædre. Det stammer i lige Linie fra de ældste, fritstaaende Taarne ved de kristne Kirker. Men det er skudt op i et protestantisk Land; det knejser derfor ikke som et Symbol paa Kirkens Ophøjethed og Magt, men — efter dets Bygherres Villie — som et Symbol paa Guds Ords Ophøjethed og Myndighed. Højt over Byens

Tage læser vi endnu i Christian IV.s ejendommelige, lunerige Blanding af Billed- og Bogstavskrift:

HERRE
OPLYS DEN KRONEDE FJERDE CHRISTIANS
HJÆRTE MED DIT ORD OG DIN
RETFÆRDIGHED!

»Krimskrams, Christian Firtal!« siger Kjøbenhavnerne, der aldrig har været meget for det højtidelige. Men inderst inde har de ikke saa lidt til overs for den gamle, retlinede Christian Firtal.

Og saa skulde Runde Taarn tjene som Udsigtstaarn, — ikke saa meget til at spejde efter fjendtlige Hære fra, men som et Punkt, hvorfra man kunde have fri og uhindret Udsigt over Himmelen til alle Sider.

Det var ogsaa kun rent kropsligt, det kom til at høre Trinitatis Kirke til — og Samhørigheden er da heller ikke mere inderlig, end at foretagssomme Mænd for nogle Aar siden, da der var Tale om en Udvidelse af Købmagergade, i ramme Alvor kunde foreslaa at flytte Taarnet, — rulle det som det staar hen paa Siden af Kirken!

Aandeligt hører Runde Taarn ikke Kirken, men Videnskaben til. »Himmelborgen« paa Hveen var sunket i Grus. Med »Stjerneborgen i Kjøbenhavn«, som Runde Taarn blev kaldt ved 1600-Tallets Midte, skulde Tyge Brahes Arbejde atter optages og bringes til Ære i hans Fædreland.

J. L. Heiberg, den stjernekyndige Videnskabsmand og Digter, læste Taarnets Indskrift paa en anden Maade end ovenfor angivet og med digterisk Frihed. Han lader den være et Udtryk for Christian IV.s Anger over, at han i sine ganske unge Dage havde ladet sig bevæge til at staa fjendtligt over for Tyge Brahe, Danmarks store Hæder og Berømmelse:

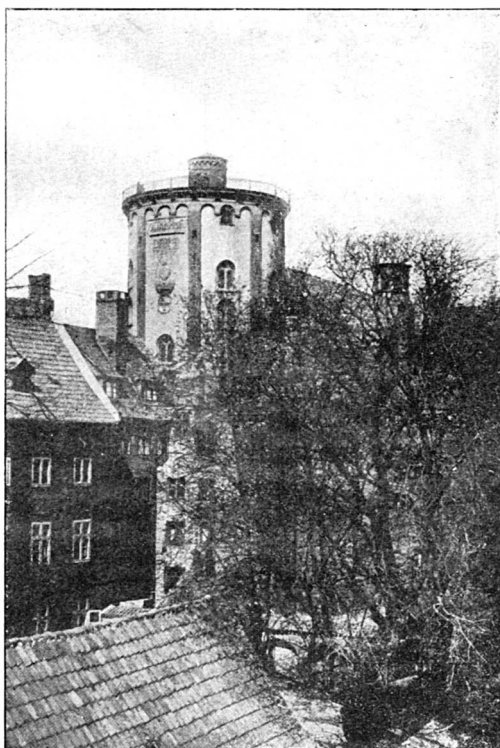
Jeg et Uranienborg
vil bygge Dig,
dog ej paa Hveen, —
nej i Axelstad
jeg bygge vil et Taarn.

Mod Stjernehimlen
det højt skal knejse,
grundet til dens Ære.
Et Sværd skal hugges
ud i Muren til
Erindring om det Saar
mit Letsind slog.

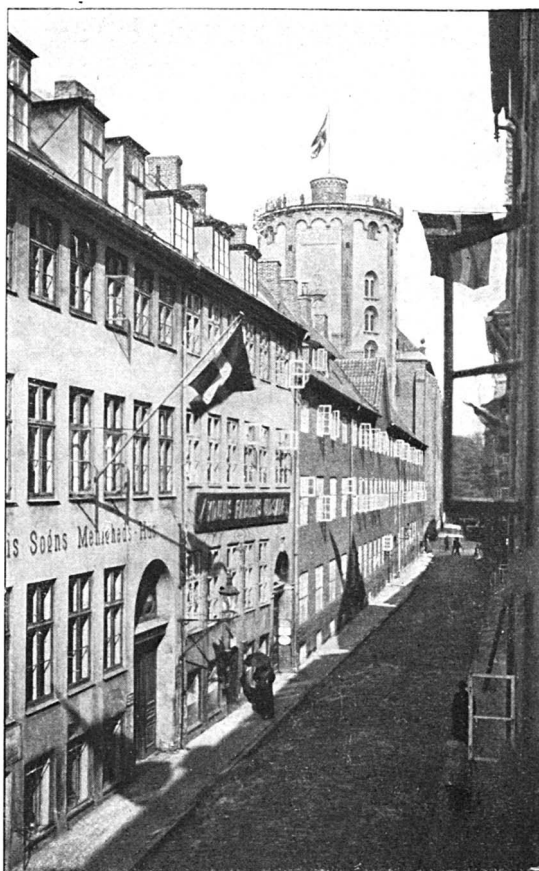
Men under Sværdet
skal der staa et
Hjærte

og vidne om den An-
ger, som jeg føler.

Det er da Taar-
nets Bestemmel-
se som astrono-
misk Observato-
rium, der har gi-
vet det dets ejen-
dommelige Sær-
præg og været af-
gørende for dets
Forhold. Fast og
støt skulde det
staa, med sin
Fod paa et bredt
og solidt Funda-
ment, saa ingen
Rystelser kunde
gøre sig gælden-
de. Og saa højt
over Byens Hus-
tage skulde det
hæve sin Top-
flade med Hyt-
terne til de astro-
nomiske Instru-
menter — ti om
noget Spir kunde
der selvfølgelig
ikke være Tale —
at man heroppe
fra havde fri Ud-
sigt til alle Sider.
Kjøbenhavns Huse
skød ikke højt i
Vejret i de Tider,

Rundetaarn set fra en Ejendom i Skindergade.

Rundetaarn set fra en Ejendom i St. Kannikestræde.

saa Fordringerne
til Højden behø-
vede ikke at være
store — 55 Alen
eller saa. Deraf
dets Forhold:
bredt og kort, un-
dersætsig af Sta-
tur, en overskaa-
ret Kæmpe.

Hvor kort det
er i Forhold til
sin Bredde frem-
gaar af Maalene.
Højde til Over-
kanten af Mur-
værket er 37 m,
Tværmaal 16 m.

Runde Taarns
Højde er altsaa
ikke mere end
dets dobbelte
Tværmaal plus
5 m — unægte-
lig en lavstam-
met Fyr!

Men fast staa-
det paa sit svære
Fundament af
mægtige Strand-
sten. Og saa fast
og urokkeligt et
Indtryk har det
i Aarenes Løb
gjort paa Kjø-
benhavnerne, at
det er blevet til
et Mundheld.
Hvad der ellers
flyttes om med
i denne omskif-
telige Verden,
Runde Taarn la-
der vi staa! Det
vilde have været
at slaa de sidste
Grundpiller bort
for en gammel
kjøbenhavnsk

Borger i hans Tro paa en fast og uforanderlig Verdensorden, om de ovenfor omtalte, foretagsomme Mænd havde faaet Held til at udføre deres Flytning af Runde Taarn. Efter det vilde der ikke længer være noget til, man kunde stole paa som fast og urokkeligt. Og derfor var det godt, at de lod Taarnet staa.

Paa en Lysekrone, som tidligere fandtes i Kirken, stod at læse, at Anno 1637 d. 1. Juli blev den første Sten lagt her til Kirken under Taarnet af Mester Jørgen Scheffel, Murmester fra Bern. Endvidere at »den sidste Sten i denne Hvælving«, altsaa i den Hvælving, i hvilken Lysekronen hang, blev indsat 1654 d. 7. Juli af Murmester Anders Frech fra Breslau, der tre Aar senere skænkede Kirken denne Krone.

Men da var Taarnet, der altsaa er begyndt samtidig med Kirken, for længe siden færdigt. Allerede 1642 var det muret op i sin fulde Højde, og Aaret efter sluttes der Kontrakt med en Tømmermester om at lægge Dæk paa dets Top og rejse fem Huse af Egetræ, et — i Midten — paa 20 Fods Tværmaal og fire mindre udenom.

Og saa kom det smukke Smedejærns Rækværk, Taarnets eneste og udmærkede Pryd.

Ligesom Taarnets Bestemmelse, at tjene til Opstilling af astronomiske Instrumenter og til Observatorium, var bestemmende for dets ydre Skikkelse, saaledes var den ogsaa bestemmende for dets indre Struktur. For at gøre det saa fast, saa lidet modtageligt for Rystelser som muligt, blev det opmuret som to concentriske Cylindre, en ydre — Taarnets Ydermur — og en indre — dets hule Kærne — med en mellemliggende, bred Spiralplan muret paa Hvælvinger, som samtidig med at

forbinde og afstive de to Cylindre kunde tjene som Vej op i Taarnet. Trappespørgsmaalet var dermed løst paa den mest praktiske Maade af Verden. Christian IV., der med sin Podagra ikke holdt af Trapper, kunde her lade sig bære op i Bærestol i Ro og Mag af de dertil tilsagte Øldragere.

Der er ikke mange Bygninger i Kjøbenhavn, der har modtaget Besøg af saa mange fremragende og betydelige Personer, som Runde Taarn, for ikke at tale om de Herrer Videnskabsmænd, der havde deres sunde Bevægelse op og ned ad Sneglegangen et Par Gange om Dagen. Astronomerne Longomontanus, Tyge Brahes kære Elev, hvem Taarnets Konstruktion nok skyldes, Rasmus Bartholin og den berømteste af dem alle, Ole Rømer, hvis Aand »tankefast udmaalte Lysets Hast«, og de lærde Bibliotekarer ved Universitetsbiblioteket, der fra omtrent 1652 til den store Ildebrand 1728 havde sin Plads paa Kirkens Loft. Men alle Fremmede, som kom til Byen, skulde op paa Runde Taarn. Det mærkeligste af disse Besøg var vel Peter den Stores og hans Gemalindes; det foregik pr. Hesteben, Zaren ridende og Zarinden kørende i Vogn — en Bedrift, der væsentlig blev Hestene til Ære, og som ganske er stillet i Skygge af vore Dages Cycliste, der cyclede op til Toppen og selv lagde Lunger og Lægge til.

Det var ikke alle, der i Bærestol, til Hest, til Vogns, pr. Cycle eller pr. egne Ben kom op paa Taarnets Top, som kom ned paa samme Maade. Det høje, hæslige Gitter, der i vore Dage er sat op inden for Christian IV.s gamle, smukke Gitterværk, fortæller om, at livstrætte Mennesker havde fundet paa at forkorte deres Dage ved at gaa op paa Taarnets

Regensgaarden. Tegning af A. Blom.

Top og springe ned.

Det slog da heller aldrig fejl. Men een er der, een eneste, der som Dreng har gjort det Kunststykke — ikke at springe, men at falde omtrent fra Taarnets Top og ned paa Bunden af dets indvendige

hule Cylinder. Han gaar endnu lyslevende og uden Brud eller Skade paa Kjøbenhavns Gader.

Men det er dog Kjøbenhavnerne selv, der har været Taarnets flittigste Besøgende. I gamle Dage var der nu ogsaa flere mærkelige Ting at se i Taarnet foruden Udsigten fra Toppen. De underlige astronomiske Instrumenter — blandt dem Tyge Brahes store Himmeglobus med over 1000 Fiksstjerner, som han havde taget med til Udlandet, men som Christian IV.s Søn, Hertug Ulrik, sendte hjem som Krigsbytte fra Tredivaarskrigen, — og Runestene, som stod stillet op nede paa det første Stykke af Sneglegangen.

Men det var dog Udsigten, der drog Kjøbenhavnerne derop, ikke blot det, at man heroppe fra kunde se vidt ud over Land og Sø, men ganske særlig det, at man fra Taarnets Top kunde se ikke blot sine egne, men ogsaa sine gode Venners Vinduer, ja næsten se ind til dem, i alt Fald mange Steder se ind i deres Gaarde og Haver.

Ti Kjøbenhavns Huse var som oftest lave Bygninger, der i en ganske anden Grad end nu gav Beskueren fra Runde Taarn fri Udsigt over Torve, Gader, Stræder, Gaarde og

Rundetaarn set fra Kejsergade (inden Opførelsen af den Hasselbalch'ske Ejendom).

Haver. Og de nyfigne Kjøbenhavnere forstod at benytte sig af dette Observatorium for baa- de himmelske og jordiske Fænomener. Var der noget paa Færde et eller andet Sted i Nærheden, straks op i Run- de Taarn. Vi

ved det fra »Barselstuen«.

Claus: Ach, kære Troels! veksle mig en to-Skilling for to eeneste-Skillinger.

Troels: Hvad vil Du med de eneste Skillinger?

Claus: Jeg vil give en for at komme op paa det Runde Taarn.

Troels: Er der noget at se?

Claus: Ja vist! der er stor Alarm i Aaben- raa; jeg kunde ikke komme frem for Folk og Vogne.

Troels: Ha, ha, ha!

Claus: Det er, min Tro, som jeg siger.

Troels: Jeg ved det nok, — men hvad mener Du, det er?

Claus: Jeg ved det ikke, derfor vil jeg just op i Taarnet at se ad.

Troels: Du Nar! spar Du kuns denne Gang din eneste-Skilling. Det er ikke andet end en Barselstue hos os.

Lidet tænkte Claus og andre i Byen, gamle og unge, paa, at disse eneste-Skillinger, der som mange Bække smaa samledes i en stor Dam, nemlig Klokker og Regnemester Søren Matthiesens Pengekiste, bidrog deres til at gøre hans tvende Døtre til saa gode Partier, at den ene, Jomfru Mette, kunde blive gift med Admiral Ulrik v. Kaas og saaledes blive Tip-Tip-Oldemoder til den nuværende Kejserinde af Tyskland.

Er der noget Sted i Byen, man kan lugte, hvad der staar i Gryden

over Ilden paa de forskellige Arne- steder, maa det være fra Toppen af Runde Taarn. Og det er denne Fortrolighed med Byen og dens Borgere, denne Samleven med det kjøbenhavnske Liv, der har skabt Runde Taarns Popularitet. Enevældens Bygninger kunde ifølge deres Natur aldrig komme i noget fortroligt Forhold til Københavnerne. Men Runde Taarn er borgerlig og kjøbenhavnsk af Naturen. Det stammer fra den gode, gamle Tid, hvor Kongemagten paa en ganske anden Maade end senere havde Rod i dansk Sæd og dansk Følelse, og hvor Kongen — takket være en Skikkelse som Christian IV — stod for Byens Borgere ikke som en Dalai-Lama paa sit himmelhøje Slot, men som en Personlighed, der var rundet af samme Jord og af samme Folk som de selv.

Som dets Byg- herre færdedes jævnt og uden Bram og Brask i Byens Gader, hvor han med sine skarpe Øjne saa alt og tog sig af alt, saaledes staar Runde Taarn hyggeligt

og borgerligt midt i Byens Larm og Færdsel, støt og urokket, i Stille som i Storm, for Ild som for Skud. Netop hyggeligt, det bralrer ikke op, men hygger sig saa godt med sin jævne graa Farve mellem de gamle Huse med de røde Tage, — det samler dem om sig, lunt og tæt, som en Høne sine Kyllinger.

Der er langt smukkere Bygninger i vor By end Runde Taarn, men ingen med et saa kjøbenhavnsk Særpræg. Paa det jævne, paa det jævne, — lad os bare ikke skabe os!

Og der er god Mening i den gamle Tradition, som byder alle Konfirmander i København straks at gaa op paa Rundetaarn. De bliver indlemmede i København som voksne Mennesker, præsenterede for deres By, knæsatte som Københavnerne.

Skulde man give København et

»Vartegn«, et Bø- mærke, om man vil, kunde man ikke vælge noget bedre end Runde Taarn med nærmeste Om- givelser.

Det er København i kort Be- greb.

PLAKATUDSTILLINGENS KATALOG

DA Kataloget over Foreningens nylig afsluttede Plakatudstilling i Raadhushallen ved Arten af sit Indhold skønnes at have Interesse ud over Øjeblikket, har vi ladet fremstille saa stort et Oplag, at der udover de paa selve Udstillingen solgte Eksemplarer findes et ret betydeligt Antal, som forbeholdes dels nye Medlemmer, dels ethvert ældre, der indmelder et nyt Medlem.

Kataloget er et smukt og anseligt Hæfte i Kvant paa et halvhundredes Sider med Omslag, tegnet af Valdemar Andersen og litograferet i tre Farver paa Velin. Af selve Indholdet optages den væsentligste Del af Indledningen, der er skrevet af Henning Brøchner: en Redegørelse for de moderne Plakatprinciper, belyst ved Eksempler fra Plakatkunstens Udviklingshistorie samt en Udsigt over nyere danske Plakatkunst, alt illu-

streret med op imod et halvt hundrede Illustrationer i Teksten og flere store Farveplancher af danske Plakater. Endelig indeholder Hæftet en Bibliografi over de vigtigste Bøger og Tidsskrifter om Plakatkunst. Alt i alt et Tekst- og Billedmateriale, der har sin selvstændige Værdi og Interesse ud over Udstillingens Varighed, idet det intetsteds direkte refererer til eller forudsætter Tilstedeværelsen af Udstillingen, hvis store Demonstrationsmateriale har været den ydre Aarsag til dets Fremkomst. I selve Kataloget, der kun fylder otte Sider og er den eneste Bestanddel i Hæftet, der fortrinsvis har aktuel Interesse, vil man komme i Besiddelse af en Fortegnelse over nogle af de bedste udenlandske Plakatarbejder og det væsentligste af den moderne danske Produktion paa Plakatkunstens Omraade.

BYGNINGSFREDNING

DEN 12. Marts d. A. stadfæstedes Loven om Bygningsfredning, og vore hjemlige arkitektonisk og historisk værdifulde Bygninger, hvis Bevarelse eller Ikke-Bevarelse hidtil har været overladt den tilfældige Ejers Forholdsbefindende, har hermed erholdt den Sikkerhed for deres fremtidige Skæbne, som Beskyttelse af en Lov medfører.

Da nævnte Lov har Interesse ogsaa for vor Forening, hidsættes her dens Ordlyd:

LOV OM BYGNINGSFREDNING

§ 1. Undervisningsministeriet lader udarbejde en stedordnet Fortegnelse over verdslige Bygninger eller Bygningsdele, der skal undergives en begrænset Fredning. Paa Fortegnelsen, der revideres hvert 5te Aar, maa til enhver Tid kun optages Bygninger eller Bygningsdele, som har kunstnerisk eller historisk Værdi og tillige som Regel er over 100 Aar gamle.

§ 2. De paa denne Fortegnelse opførte Bygninger (Bygningsdele) deles efter deres større eller mindre kunstneriske eller historiske Værdi i to Klasser, omfattende

- A. Bygninger, hvis Værdi i ovennævnte Henseende maa siges at være saa fremragende, at deres Nedrivning, Forvanskning eller Vanrogt vilde medføre en betydelig Mindskning af Nationens Kulturskatte.
- B. Bygninger, hvis Værdi vel er mindre fremragende, men hvis Bevarelse dog er af væsentlig Betydning.

Afgørelsen af, om en Bygnings Værdi i fornavnt Henseende er tilstrækkelig stor til, at Bygningen skal optages paa Fortegnelsen, saavel som Afgørelsen af, om den skal henføres under Klasse A. eller Klasse B., træffes af Ministeren efter Indstilling af det i § 3 omhandlede særlige Bygnings-syn, og Spørgsmaalet kan ikke af de paagældende indbringes for Domstolene.

§ 3. Til Provelse af alle Spørgsmaal vedrørende Bevarelse af de paa Fortegnelsen opførte Bygninger eller Bygningsdele nedsættes af Undervisningsministeriet en Kommission, »det særlige Bygnings-syn«, paa 5 Medlemmer, blandt hvilke skal være Direktoren for Nationalmuseets 2den Afdeling og en af Kunstakademiet udpeget Arkitekt, medens et Medlem skal opfylde Betingelserne for at udnævnes til Dommer i en Overret. Ministeriet beskikker Kommissionens Formand.

§ 4. Optagelse paa Fortegnelsen forkyndes Ejerne og Brugere af de paagældende Bygninger efter Reglerne om Dømmes Forkyndelse med udtrykkelig Angivelse af, hvilke Bygninger eller Bygningsdele der skal fredes. Der tilstilles derhos hver Ejer og Bruger et Eksempel af Loven. Et Eksempel af Fortegnelsen skal sammen med Loven tilstilles Kommunalbestyrelsen for den paagældende Kommune, Bygningskommissionen og Politimesteren. Desuden gives der Retsskriveren Meddelelse om, hvilke i Retskredsen beliggende Bygninger der er opført paa Fortegnelsen. Retsskriveren noterer paa Ejendommens Folio i Skode- og Panteregisteret, at Bygningen er undergivet begrænset Fredning i Henhold til nærværende Lov, med Tilføjeelse om, under hvilken Klasse Bygnin-

gen er opført. Han er pligtig til at give »det særlige Bygningssyn« Meddelelse om Ejerskifte.

§ 5. Ønsker Ejeren af en paa Fortegnelsen under Klasse A. eller B. henhørende Bygning helt at nedrive denne, skal han 6 Maaneder forud give Bygningssynet Meddelelse herom. Finder dette, at der ikke er tilstrækkelig Grund til at modsætte sig Bygningens Nedrivning, giver det Ministeriet og Ejeren Meddelelse herom, og Ejeren kan efter Modtagelsen af denne Meddelelse paabegynde Nedrivningen. Finder Bygningssynet derimod, at Bygningen afgjort fortjener at bevares, gor det Indstilling derom til Ministeriet, der da ved Bevilling paa Finansloven eller, hvis Udgiften vil overstige 20,000 Kr., ved særlig Lov kan søge den erhvervet for det offentlige, eventuelt ved Ekspropriation; Ejeren kan i dette Tilfælde ikke paabegynde Nedrivningen, for det er endeligt afgjort, at det offentlige ikke ønsker at erhverve Bygningen.

§ 6. Agtes der paa en af de under Klasse A. henhørende Bygninger foretaget Arbejder (herunder delvis Nedrivning), der gaar ud over almindelig Vedligeholdelse, er Ejeren pligtig til mindst 8 Uger i Forvejen at indsende Meddelelse herom ledsaget af Beskrivelse i to Eksemplarer til det særlige Bygningssyns Formand og har ikke Ret til at tage fat paa Arbejdet, for Bygningssynets Svar foreligger. Dersom Bygningssynet finder, at de foreslaede Arbejder vil medføre Forandringer i Bygningens Stil, Karakter eller historiske Betydning, kan det nægte Ejeren Tilladelse til at udføre Arbejderne anderledes end efter en af Bygningssynet godkendt Plan. Medfører denne Plan, at Udgifterne ved Arbejdet oges, skal Planen forelægges Ministeren til Godkendelse. Hvis Bygningen ikke er Statsejendom, skal den fremkomne Udgiftsforøgelse — derunder Forøgelse af Udgiften til Tegninger og Overslag — af Bygningssynet godtgøres Ejeren, for saa vidt han ikke faar Vederlag for Beløbet gennem Bygningens forhøjede Nyttæværdi. Paa samme Maade godtgøres det yderligere Tab, Ejeren maatte komme til at lide ved de foretagne Ændringer i hans Forslag. Bygningssynet har Ret til uden Udgift for Ejeren at lade foretage de til Forslagets Provelse nødvendige Undersøgelser mod at godtgøre den derved mulig paaforte Skade. Ligeledes er Synet berettiget til at lade det udførte Arbejde afsyne.

§ 7. Er en Bygnings Værdi som kunstnerisk eller historisk Mindesmærke særlig fremragende, kan Bygningssynet, naar Ejeren eller Besidderen er villig til at underskrive en Deklaration, hvorved Bygningen henlægges under Nationalmuseet som fredet Mindesmærke, og hans Forhold i øvrigt ikke taler mod en saadan Ordning, gore Indstilling til Ministeriet om, at en større eller mindre Del af de med en sagkyndig Istandsættelse eller nødvendig Vedligeholdelse forbundne Udgifter afholdes af en paa Finansloven dertil særlig given Bevilling. Overstiger Beløbet 20,000 Kr., bliver dette at bevilge ved særlig Lov.

§ 8. Agtes der paa en af de under Klasse B. henhørende Bygninger udført Arbejder, der gaar ud over almindelig Vedligeholdelse, er Ejeren pligtig til 8 Uger inden Arbejdets Paabegyndelse at indsende Meddelelse herom ledsaget af Beskrivelse i to Eksemplarer til det særlige Bygningssyns Formand. Finder Bygningssynet, at de foreslaede Arbejder vil medføre Forandringer i Bygningens Stil, Karakter og historiske Betydning, lader det uden Udgift for Ejeren Forslaget gennemgaa og tilbage-sender det med sine mulige Ændringsforslag.

Skonner Bygningssynet det nødvendigt, lader det Bygningen undersøge inden Udlobet af nævnte Frist. Den herved mulig paaforte Skade godtgøres Ejeren af Bygningssynet. Ønsker Ejeren ikke at følge Bygningssynets Raad, skal han give det Meddelelse derom.

§ 9. Beskadigelser, der med Ejeren eller Brugerens Vidende og Villie tilfojes en paa Fortegnelsen under Klasse A. henhørende Bygning, kan Bygningssynet, naar Hensynet til Ønskeligheden af Bygningens uforandrede Bevaring kræver Beskadigelsen fjernet, under sin Ledelse lade udbedre paa Ejeren eller Brugerens Bekostning, saaledes at Bygningen saa vidt muligt bringes tilbage til den Tilstand, hvori den befandt sig, inden Beskadigelsen fandt Sted; det dertil medgaaede Beløb kan inddrives hos Ejeren eller Brugeren ved Udpantning.

§ 10. Erfarer Bygningssynet, at en paa Fortegnelsen under Klasse A. henhørende Bygning varnrottes, skal det lade den undersøge, og hvis det da skønnes nødvendigt, kan det med Ministerens Samtykke paalægges Ejeren at foretage den til Bygningens Bevaring fornødne Istandsættelse indenfor en rimelig Frist. Er det paabudte Istandsættelsesarbejde ikke udført inden Fristens Udlob, kan Synet lade det foretage paa Ejeren's Bekostning, og det dertil medgaaede Beløb kan inddrives hos ham ved Udpantning. Dersom Udgifterne overstiger, hvad den økonomiske og teknisk nødvendige Istandsættelse vilde kræve, godtgøres det overskydende Beløb Ejeren af Bygningssynet overensstemmende med Reglerne i § 6.

§ 11. Enhver ved Brand eller anden Ulykke forarsaget Skade paa en af de paa Fortegnelsen under Klasse A. eller B. henhørende Bygninger skal af Ejeren eller Brugeren ufortøvet meddeles Bygningssynet, der derpaa snarest muligt lader Skaden syne. Ved den eventuelle Istandsættelse af Bygningen er Ejeren pligtig til at følge de i §§ 6 og 8 givne Regler.

§ 12. Kan der ikke opnaas Enighed mellem Ejeren og Bygningssynet om Størrelsen af en Ejeren tilkommende Godtgørelse eller Erstatning, fastsættes Beløbet af uvildige af Retten udmeldte Mænd.

§ 13. Kommunalbestyrelser, Bygningskommissioner og Politimestre, der bliver bekendt med et Forhold, hvorom det i Medfør af de foregaaende Paragraffer maatte have Interesse for Bygningssynet at komme til Kundskab, skal uopholdelig give Synet Meddelelse herom.

§ 14. Bygningssynet indsender aarlig til Undervisningsministeriet Beretning om sin Virksomhed, hvilken Beretning trykkes og tilstilles Rigsdagen sammen med den i Henhold til § 2 udarbejdede Fortegnelse over de lovbeskyttede Bygninger.

§ 15. Det Beløb, som er nødvendigt til Afholdelse af de med det særlige Bygningssyns Virksomhed forbundne Udgifter, bevilges paa Finansloven.

§ 16. Den, der findes skyldig i Overtrædelse af nærværende Lovs Bestemmelser, ikendes Boder indtil 10,000 Kr. Sagen behandles som offentlig Politisag.

§ 17. Under »det særlige Bygningssyn« henlægges de i historisk Henseende vigtige Fæstningsværker.

§ 18. Denne Lov, der ikke gælder for Færoerne, træder straks i Kraft.

Den i §§ 1 og 2 A omhandlede Fortegnelse over Bygninger, hvis kunstneriske og histori-

ske Værdi maa siges at være særlig fremragende, ser for Kjøbenhavns Vedkommende saaledes ud (Fortegnelsen er udarbejdet af Nationalmuseets 2. Afdeling):

PRIVATE BYGNINGER

Nørregade 13 (Barok)
Gammeltorv 18 (Klassicisme)
Nytorv 7 (Klassicisme)
Vartov (Barok)
Stormgade 6, Portal (Barok)
— 10 (Barok)
Ny Kongensgade 1 (Barok)
Nybrogade 14, 16, 18, 20 (Barok)
— 12*) (Barok)
Amagertorv 6 (Renæssance)
Klareboderne 3 (Rococco)
Højbroplads 9 og 21 (Klassicisme)
Ved Stranden 14 (Klassicisme)
Holmens Kanal 2 og 12 (Klassicisme)
Kongens Nytorv 4 (Barok)
Gotersgade 58 (Klassicisme)
Lille Strandstræde 14 (Klassicisme)
Nyhavn 63 (1756)
Bredgade 41 (Barok)
— 28 og 42 (Rococco)
— 54 samt Hjørnehuset til Frederiksgd.
17 (Rococco)
St. Annæ Plads 11 (Klassicisme)
Amaliegade 15 og 17 (Rococco)
— 38—42, 43 (Klassicisme)
Børsen (Renæssance)
Domhuset paa Nytorv (Klassicisme)
Graverbolig paa Assistens Kirkegaard (Klassicisme)
Brogade 3 (1688)
Strandgade 26—32 (Renæssance)
— 25—27 (Barok)
Torvegade 14 (Renæssance)
Overgade n. V. 11 (Klassicisme)
Overgade o. V. 6 (1755)
Allégade 6, Havehuset (Rococco)
Rolighedsvej 21 (Rococco)

STATSEJENDOMME.

Amalienborg (1754—60)
Rosenborg med Kommandantbolig, Herculespavillon og Slotsforvalterbolig (c. 1620)
Det gule Palæ (1764)
Christiansborgs ældre Del samt Marmorbroen (1733—45)
Rigsdagsbygningen (1703)
Charlottenborg (1677)
Udenrigsministeriet (1779—80)
Staldmestergaarden (c. 1710)
Kancellibygningen (1716—21)
Slotsholmsgade 10 (c. 1750)
Prinsens Palæ (1744)
Stormgade 3 (c. 1750)
Bispegaarden (1731—32)
Konsistoriebygningen (Middelalderlig)
Metropolitanskolen (1811)
Regensen (1623—28)
Kirurgisk Akademi (1785—87)
Fødselsstiftelsen (c. 1750)
Frederiks Hospital (1752—55)
Hovedvagten paa Orlogsværftet (1744—48)

*) Knabrostræde 27 (kun Nybrogadesiden).

Den store Kran s. St. (Frederik V)
Krudttaarn paa Refshalevejen (Christian V)
Christian IV' Bryghus (c. 1610—20)
Tøjhuset (1604)
Proviantgaarden (c. 1604)
Den Zuberske Sal i gl. kgl. Bibliothek (Slutn. 18. Aarh.)
Kastellets Generalsbolig (Frederik IV)
Gl. Arrestbygning s. St. (Frederik IV)
Assistenshuset (c. 1750)
Posthuset, Kjøbmagergade (c. 1730)
Kristianshavns Vold
Kastellets Porte og Volde (1661)
Frederiksberg Slot (1703)
Apistemplet (Slutn. 18. Aarh.)
Det kinesiske Lysthus i Frb. Have (Slutn. 18. Aarh.)
Kavalerbygningen og Indgangen til Frb. Have (18. Aarh. Midte)

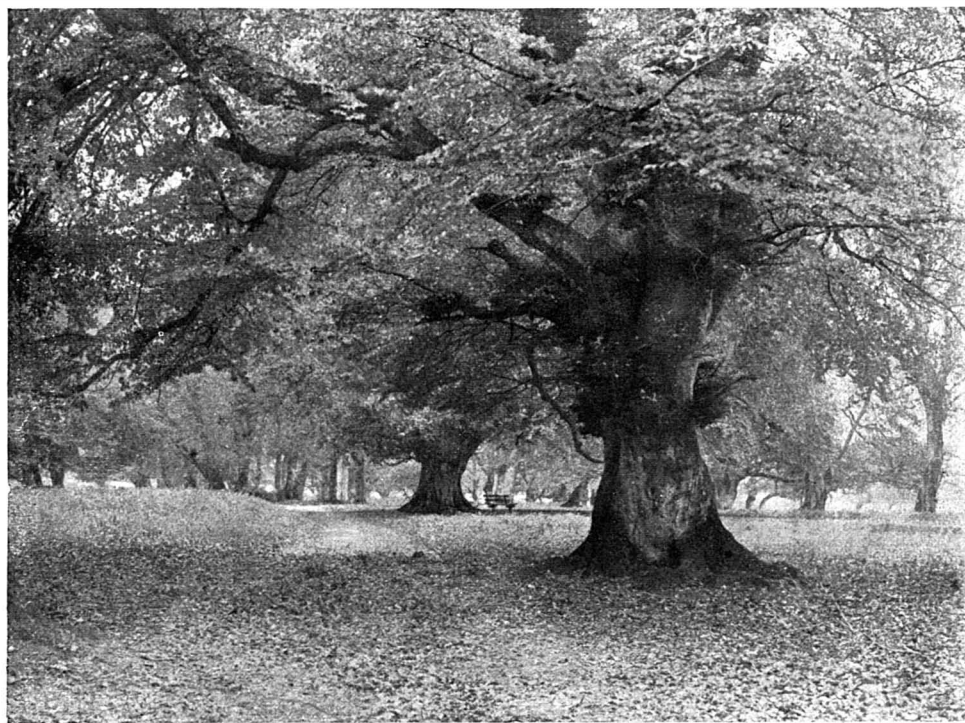
EGENTLIGE MINDESMÆRKER o.l.

Springvand paa Gl. Torv (Renæssance)
Chr. V' Rytterstatue paa Kongens Nytorv (Barok)
Frihedsstøtten
Frederik V' Rytterstatue paa Amalienborg Plads
Neptun- og Merkurstatuerne ved Børsrampen
Schrodersees Monument i Batteriet Quintus
»Hesten og Løven« i Rosenborg Have (Renæssance)

Det i § 3 nævnte særlige Syn har faaet følgende Sammensætning: Departementschef A. P. WEIS (Formand), Museumsdirektør Dr. phil. M. MACKEPFRANG, Direktør for Kunstakademiet Prof. H. B. STORCK, kgl. Bygningsinspektør, Arkitekt MARTIN BORCH og Sekretær i »Foreningen til gamle Bygningers Bevaring« cand. mag. VILH. LORENZEN.

Som det vil ses af Listen, er saavel Kristianshavns Vold som Kastellets Volde fredlyste, og man tør vel dermed gaa ud fra, at begge de nævnte Partier vil være skærmende mod Bebyggelse. For Kastellets Vedkommende maa Planerne om dets Anvendelse til Folkemuseum (jfr. FORSKØNNELSEN 1917, Side 100) formentlig af sig selv være bortfaldet, hvis Fredlysningsen af »Kastellets Porte og Volde« da — hvad man dog tør formode — omfatter ogsaa Voldgraven.

Det ovenfor nævnte Bygningssyn vil straks ved sin Nedsættelse komme ud for at afgøre er Sag efter den heromhandlede Lov. Direktionen fra Østasiatisk Kompagni bebudede nemlig i Følge Referater i Dagspressen paa sin sidste Generalforsamling, at det var dens Agt at købe bl. a. Ejendommen Brogade 3 for der at opføre et Sømandshjem. Da denne Ejendom er opført paa Listen over de særlig værdifulde Bygninger, vil der altsaa her straks her foreligge et Tilfælde, hvor Loven kan prøves i Praksis.

Boge ved Eremitagevejen.

ØDELÆGGELSERNE I DYREHAVEN I FORAARET 1918.

Af mag. sc. J. O. BØVING-PETERSEN.
Med Billeder af SIGVART WERNER.

*»Det gør mig ondt for min gode Skov,
at til det Væsen de skal have Lov«.*

DISSE jævne Ord, som Oehlen-schläger i sit St. Hans Aften Spil lægger Jægeren i Munden, har nylig faaet en saa sørgelig Aktualitet, at de — skønt mere end hundrede Aar gamle — lyder, som var de udtalt den Dag i Dag.

Kun er der den store Forskel, at »det Væsen«, hvorover Jægeren i Digtet beklager sig, var nogle harmløse Bakke-Løjer en Gang om Aaret, medens »Væsenet«, der nu hærger hans »gode Skov«, udøver et Attentat mod selve dens Naturejendommeligheder, saa ondartet, at det ikke vil forvindes i vor Levetid og, hvis det fortsættes, vil faa de alvorligste Følger for Dyre-

havens Bestaaen som en af Europas skønneste Skovstrækninger og vor Hovedstads, ja hele vort Folks kære-
ste Lystskov.

Ingen anden Skov i Danmark har saa dybe Rødder i vor Nations Historie, er saa indgroet i dens Literatur og Kunst, saa fortrolig sammenvokset med dens Folkeliv som netop Dyrehaven. Allerede saa langt tilbage som i Kong Valdemars Jordebog 1231 finder vi den omtalt, og blandt dens gamle Ege grønnes endnu Veteraner fra Dronning Margrethes og Kalmar Unionens Dage. Lykkelig undgik den saa mange andre nordsjællandske Skoves kranke Skæbne under Svenskekrigen, da store Skovstrækninger maatte lade Livet, først for vore egne,

saa for den svenske Konges Tropper. Maaske som et Udslag af Pietet og Taknemmelighed derover lod Frederik d. 3. den efter Krigen indhegne og op-høje til at være kongelig Dyrehave. I hvert Fald: fra da af var dens frem-tidige Bestaaen sikret, — først som Enevoldskongernes Jagtskov, skær-met af Christian d. 5. ved strænge Straffe til den, der gjorde Brud paa Skovens Fred (ak, gjaldt denne kgl. Forordning blot nu!) — senere af Fre-derik d. 5. aabnet for »det simple Folk« og dermed indviet til sin ny Æra som Hovedstadens store Lystskov, hvor mod Slutningen af det 18. Aarhundrede Kildemarkedernes, Dyrehavesønda-genes og St. Hans Aftenernes muntre Liv begyndte at udfolde sig — det Liv, som, sammen med den unge vaag-nende Naturfølelse, satte Frugt i vor Guldalderdigtnings skønneste Perle, Oehenschlägers St. Hans Aften Spil. Med dette Digt knyttedes Dyrehaven for stedse til vor nationale Literatur, som den senere er bleven knyttet til vor Malerkunst og sluttelig, i vor egen Tid, blev vort Friluftsteaters enestaa-ende Naturscene.

Dens Kroner hvælver sig da i Sand-hed over en rig Skat af nationale Livs-værdier. Og hvor ofte har de ikke dannet Rammen om betydningsfulde Folkemøder og Fester. — Og hvilken Ramme! Den, der skriver disse Linier, havde under det nordiske Fiskermøde i Kjøbenhavn 1912 den Ære at føre nogle Hundrede skandinaviske Fiske-re ud til et Friluftsmøde i Ulvedalene og kan af Erfaring bevidne, hvor næ-sten højtidelig betagne disse jævne svenske og norske Skærgaardsfolk langt oppe fra det barske Nordsklippe-kyster var over den danske Bøgeskovs Natur, som den her, en skøn Sommer-Eftermiddag og Aften, vistes sig for dem i al sin smilende og dog saa sublime Ynde. Mange blandt dem havde al-

drig blot tænkt sig noget saa stem-ningsfuldt.

Men hvilken anden Hovedstad har vel ogsaa i sin Nærhed en Lystskov, der i ejendommelig Skønhed kan maa-le sig med Dyrehaven. Berlins Tier-garten og Paris' berømte Boulogne-skov er jo upersonlige, altfor moder-ne »friserede« Parker, sammenlignet med den; og ingen af dem ejer en Træ-bestand saa rig paa gamle, ærværdige Ege og Bøge — levende »Naturmonu-menter«, — som dem, vi glæder os over ude i Dyrehaven.

* * *

Hidtil har disse monumentale Stam-mer og Kroner været skaanet mod hensynsløs Hugst. En venlig Fe har skærmet deres lange Liv, først under Enevoldskongernes kraftige Haand, senere under et intelligent og pietets-fuldt Forstvæsens Forstaaelse af, at netop denne Skov ikke burde drives efter sædvanlige forstmæssige, øko-nomiske Principer. En kgl. Resolution af 1843 foreskriver udtrykkelig, at »Jægersborg Dyrehave skal behand-les som Lystskov uden at tage Hen-syn til at fremvirke den størst mulige Indtægt af Skoven, og denne Be-temmelse har siden staaet ved Magt« (Fhv. Overførster, Kammer-herre P. E. Müller i »Forskønnelsen« 1913, Nr. 2)*.

Endnu i 1908 hed det i Forstvæse-nets officielle Indstilling om Drifts-planen, at »Grundlaget for de truf-ne Bestemmelser var at bevare, hvad bevares kunde, af gamle monumentale Træer og Bevoks-ninger . . .« og videre: »De Bevoks-ninger og Anlæg af forskellig Art, som Lystskovdistriktet indeholdt, havde for en stor Del deres Værd i deres

* Udhævelserne her og i det følgende skyl-des nærværende Artikels Forf.

Den gamle Bog ved »Blaa Bomme«.

Det samme Træ efter Ødelæggelsen.

Den fældede Bog ved »Duschbad Vildthus«.

Ødelagt Gruppe af tre store, gamle Boge.

Elletræer i »Duschbad Mose«.

Motiverne »forbedres«.

Historie, deres Alder og den Maade, paa hvilken de ved deres ejendommelige Præg, der ikke har noget Side-stykke i Danmark, var vokset fast i Befolkningens Yndest. Man var gaaet ud fra den Anskuelse, at intet Nyanlæg, der krævede Fjernelse af væsentlige Sider af det bestaaende, tilnærmelsesvis kunde erstatte dettes æstetiske Værdier, i ethvert Fald ikke i flere Menneskealdrer.

Nu — kun 10 Aar efter, at Forstværdsættelsen, bistaaet af Haveinspektør Elers Koch, viste saa omsorgsfuld Forstaaelse af Dyrehavens Karakter — er det, som om disse Grundregler for Skovens Forvaltning pludselig, ved et brutalt Magtsprog, var slettet og kendt døde og magtesløse at være. Enhver, der i dette Foraar har gæstet Dyrehaven, vil have set altfor mange triste Beviser paa, at den citerede Bestemmelse om at bevare »gamle, monumentale Træer« hensynsløst er overtraadt.

* * *

Sandsynligvis vil den, der forestaar Dyrehavens Drift, søge at dække sig med den allerede overtrukne Veksel: »Paa Grund af Krigen« og vil henvise til Landets øjeblikkelige Brændselsnød og det ministerielle Paabud om Tvangshugst i Statsskovene.

Men hertil maa man for det første knytte det Spørgsmaal: Har Dyrehavens Skovrider — eventuelt dennes nærmeste Foresatte — henledet Ministeriets Opmærksomhed paa, end sige ansøgt det om, at Dyrehaven i Følge hele sin Natur og Bestemmelse burde unddrages den for almindelige Statsskove gældende Tvangshugst?

Hvis han ikke har gjort dette — og intet forlyder derom —, har han forsømt sin første Pligt som Dyrehavens Beskytter. Han kunde med god Grund i sin Ansøgning have henvist til, at

den store Grib Skov og vore andre Statsskove med Lethed i Fællesskab maatte kunne skaffe Balance i Brændselsbudgettet mod, at man skaanede Dyrehaven for ekstraordinær Hugst. Vel er vort Land ikke skovrigt, men helt fattigt paa Skov og Plantager er det jo heller ikke, og i vore Brunkulslejer, men frem for alt i vore mange Moser har vi dog en saa betydelig Fond, at man kunde have Grund til at haabe paa en Undtagelsesbestemmelse for Dyrehavens Vedkommende, hvis dennes Foresatte i Tide havde indgivet motiveret Ansøgning derom.

Dette havde været vedkommendes første Pligt. Men dernæst: var det — mod Forventning — sket, at hans Hensetting var bleven afslaaet, burde han paa ny have rettet Andragende til Ministeriet og denne Gang ansøgt om, at det i det mindste maatte forundes Dyrehaven at blive skaanet foreløbig, indtil den bitreste Nød tvang til at se bort fra alle Hensyn — æstetiske, kulturhistoriske o. a. og — blot tænke paa det ene fornødne, at skaffe Brænde, ligegyldig hvorfra. Saa vidt er vi imidlertid heldigvis ikke kommen endnu, og kommer forhaabentlig aldrig. Der burde med andre Ord have været andraget om, at Dyrehaven maatte blive betragtet som en Slags »strategisk Reserve«, der indtil videre holdtes i Baghaanden, for kun at sættes ind paa det mest kritiske Tidspunkt — og da kun i saa ringe Udstrækning som vel muligt.

Havde Dyrehavens Skovrider haft Forstaaelse af de kulturelle Opgaver, hans Embede i ganske særlig Grad omfatter, vilde han have baaret sig ad som her antydnet. Saa vidt vides, har han imidlertid absolut intet foretaget sig for at skaffe sin Skov en Undtagelsesstilling.

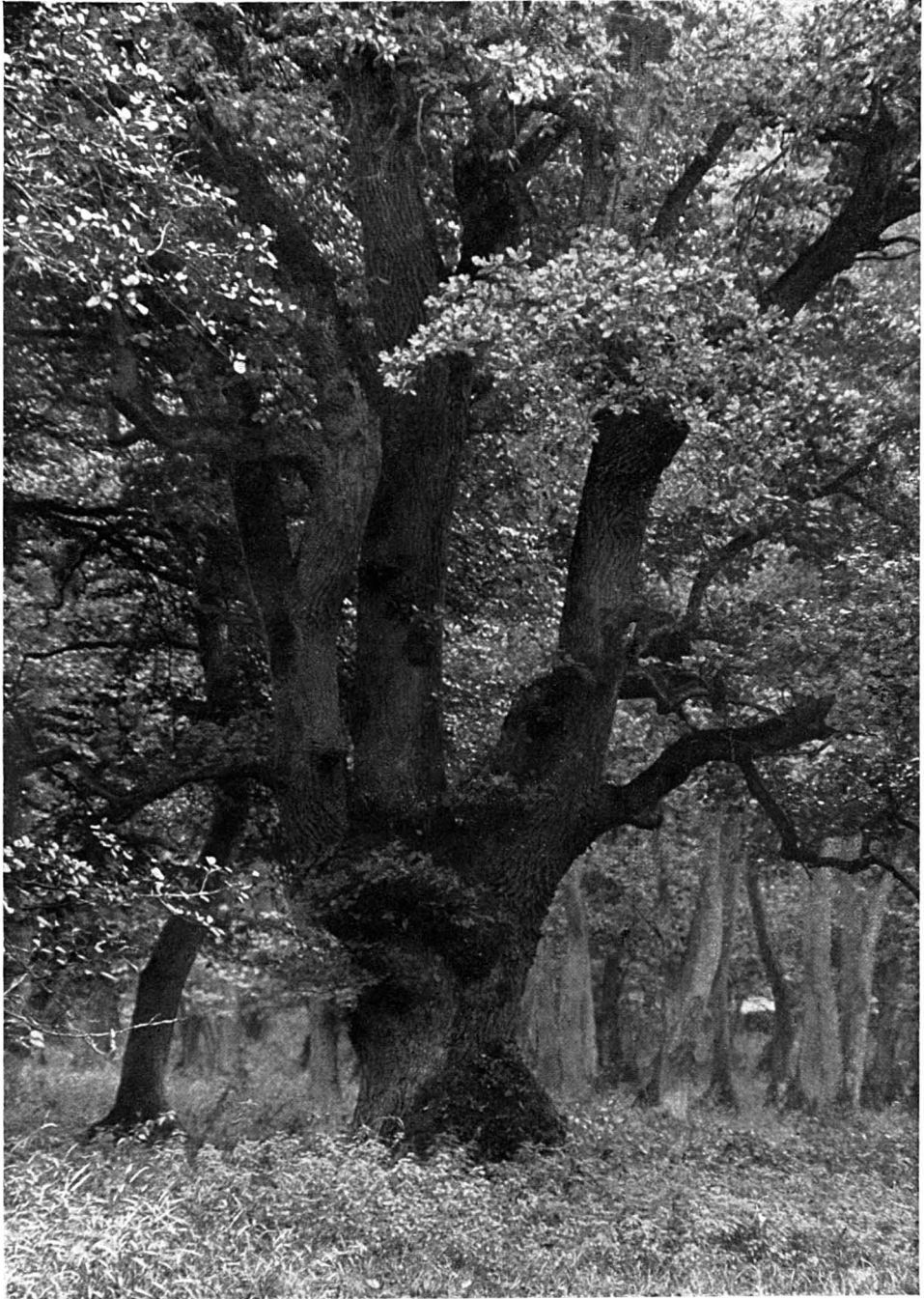
* * *

De sidste Rester af en stor trestammet Bog, som stod frit ud mod en aaben Slette.

Skovfogedegen ved Klampenborg.

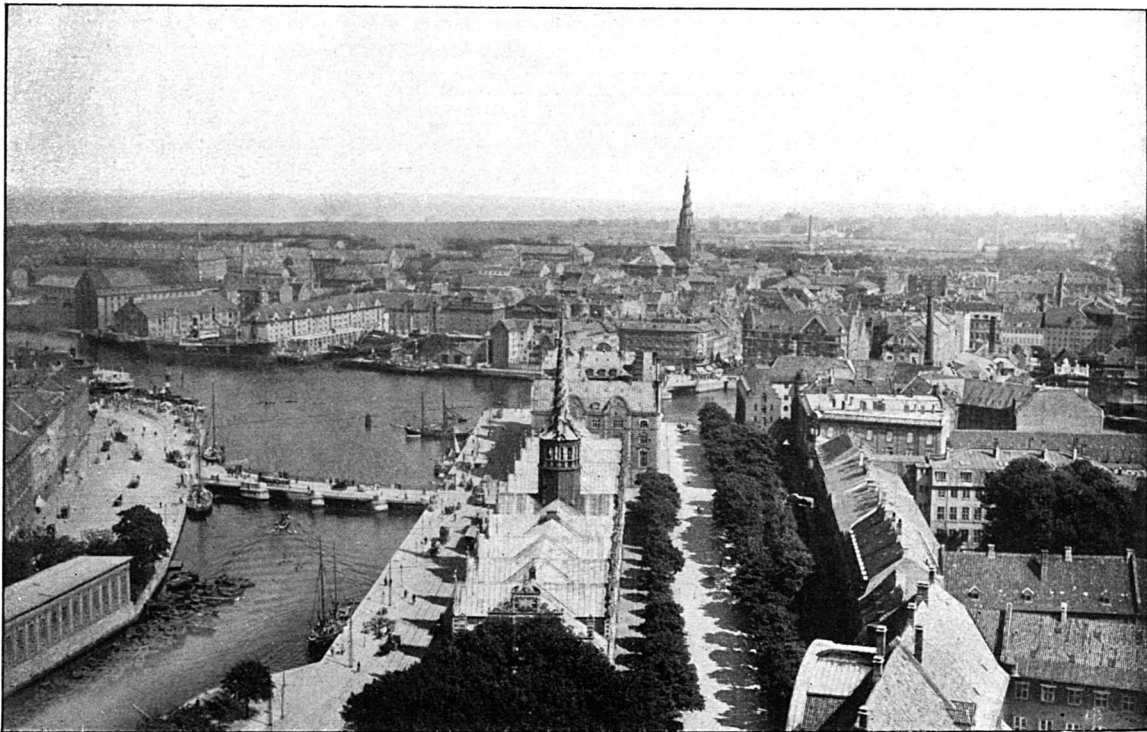

Eg mellem Elletræer ved »Duschbad Mose«.

BLADE AF BYENS BILLEDBOG

Udsigt fra Christiansborg mod Nikolai Kirkebygning.

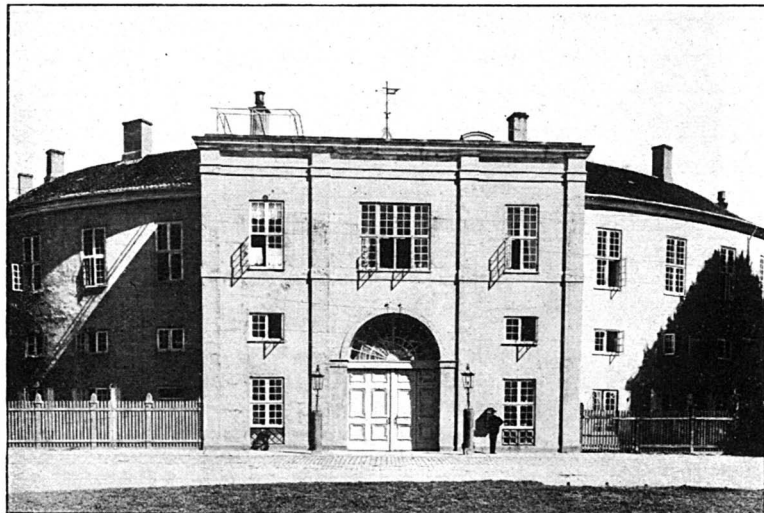

Udsigt fra Christiansborg mod Kristianshavn.

Udsigt fra Christiansborg mod Gammelholm.

FREDERIKSBERG SLOT

Façaden mod Roskildevej.

Portbygningen mellem »Gefion« og »Gylfe«, Strandboulevarden (Arkitekt Blichfeldt).

PRÆMIEREDE BYGNINGER

Østasiatisk Kompagni Bygning, Holbergsgade 2 (Arkitekt Gotfr. Tvede).

Vodrofsplads 14 og 16 (Arkitekterne Ulrik Plesner og A. Mathiesen).

Bog ved Taarbæk Kapel.

Allerede denne Undladelse er en grov Forsømmelse overfor Offentligheden. Men den kunde maaske nogenlunde tilgives som en, ganske vist beklagelig, Mangel paa Konduite, hvis saa endda selve Tvangshugsten var bleven ledet efter Principer, der — i Henhold til Driftsplanens Traditioner — tog Hensyn til Dyrehavens særlige Værdier som gammel, historisk og national Lystskov.

Men heller ikke dette er sket.

Tværtimod — mange Steder er der fældet som i Blinde; andre Steder, som var Formaalet netop at lægge de flest mulige Skønhedsværdier øde.

Staar man f. Eks. ved »De blaa Bomme« paa Kørevejen fra Kildehuset til Eremitagen — en af Dyrehavens mest befærdede Veje, — skulde man tro sig i Argonnerskoven eller en af Vestfrontens andre krigshærgede Skovstrækninger. Og dobbelt grelt griner de døde, nøgne Stammer og Stubbe en i Møde ved Modsætningen til Løvspringets vaagnende Liv rundt om.

Blandt de Faldne paa denne triste Valplads er en saa hæderkronet Veteran som den berømte, vistnok henvend 300 Aar gamle Kæmpebøg, der var en Øjets Fryd ikke blot for Dyrehavemalerne, men for enhver, der har mindste Spor af Naturfølelse og æstetisk Sans. Paa et fremspringende Parti i Skovbrynet ud mod Vejen og den lille Slette tegnede dens svære, knudrede Stamme — $3\frac{3}{4}$ Meter i Omkreds — og dens mægtige Grene sig særlig malerisk. Dens brede, endnu løvrige Krone havde en livskraftig Oldings ærefrygtindgydende Fysiognomi. Skønt den var en Bøg, virkede den ved sin Ælde antikt og historisk som en af Dyrehavens gamle Ege. Og med Egen i St. Hans Aften Spil kunde den sige:

Her har jeg staaet i hundrede Aar,
om Vintren med Sne paa mit Bryst,
mellem Blomster i grønne Vaar,
mellem egne Løv i den brune Høst.
Min stolte Top har jeg rejst,
og knejst
ud over den vide Natur,
som omslynger Træernes tætte Mur.

— — Nu staar den der ikke mere, og i »Træernes tætte Mur«, hvor nu kun dens uhyre Stub vidner om Vandalismen, er der et aabent Gab, som skæmmer Skovbrynet.

Den, der lod den gamle Bøg hugge om, vil maaske forsvare sin Gerning ved at henvise til, at dens Stamme var hul. Men han vilde derved kun opnaa at fælde sig selv dobbelt; thi netop fordi Stammen var hul, var Nyttens ved at hugge den om saare ringe, Brændselsmængden ubetydelig og Nytteværdien altsaa forsvindende i Forhold til de Skønhedsværdier, der gik tabt. Og dernæst: hvor mange hule Træer holder sig ikke uanfægtet paa Roden gennem en lang Aarrække, naar der blot er en frisk, levedygtig Skal udenom Hulheden. Og saa livskraftig var netop denne gamle Bøg, at den endnu var et af Dyrehavens bedste Oldentræer — en Egenskab, der yderligere burde have skaanet den i en Tid, da Hensynene til Ernæringsværdierne vejer tungt.

Hverken økonomisk eller æstetisk lader dette Drab sig derfor forsvare — og det saa meget mindre, som adskillige Kunstnere var gaaet i Forbøn for den gamle Bøgs Bevarelse, og Dyrehavens Ven, Grosserer Sigvart Werner, gennem et københavnsk Dagblad indstændig havde opfordret til at skaane den — en Opfordring, hvortil Redaktionen sluttede sig. Det saa derfor ud som en hoverende, ilde anbragt Pukken paa egen Magtfuldkommenhed, at Skovrideren lod den ærværdige Olding lade sit Liv allerede Dagen efter Opfordringens Frem-

Motiv fra »Tojreslaget«.

Motiv fra »Mathildevej«.

komst. Med denne Daad fejrede han Paasken! —

— — Attentatet paa den gamle Bøg ved de blaa Bomme er ganske vist en af de mest graverende Forsyndelser, der i denne Vinter og Vaar er begaaet i Dyrehaven — men kun en enkelt blandt mange andre.

For blot at nævne nogle Eksempler:

Da den 300-aarige Kæmpe maatte lade Livet, fulgtes den i Døden af et talrigt Følge blandt Naboer, der hver paa sin Vis var en Pryd for Skoven, bl. a. to pragtfulde, svære Ahorn — en Art, der dog ikke hører til vore almindeligt forekommende Skovtræer — og tre velvoksne, ranke Ege, Træer, der under alle Omstændigheder burde være fredlyst i Nutidens danske Skove, som de Reliktformer de i Virkeligheden er. Efter Sigende skulde denne Rasering begrundes ved Ønsket om at tilvejebringe en ny »Udsigt« fra »FørsteTøjreslag«s Slette til Schimmelmans Vildthus. Enhver Kender af Dyrehaven vil korse sig ved denne »Forbedring«!

Forlader vi de blaa Bommers sørgelige Valplads, der raaber til Himlen om Vandalisme, og gaar det lille Stykke Vej til Duschbad Vildthus, vil vi møde nye graverende Beviser paa den næsten utrolige Hensynsløshed mod alle Skønhedsværdier, hvormed Tvangshugsten er bleven — for at bruge et forskønnende Udtryk — »ledet«.

Sydøst for Duschbad Vildthus stod en prægtig gammel Bøg, der dannede Midtpunktet i et af Dyrehavemalerens mest yndede Motiver. Halvt udgaaet, som den var i Toppen, virkede den sjælden malerisk mellem de løvrige Nabotræer. Af Fotografiet vil man kunne skønne dens mægtige Dimensioner. — Et andet Fotografi viser, hvorledes den smukke Gruppe

af tre store, gamle Bøge ved Bøjningen af Vejen fra Duschbad Mose til Schimmelmans Vildthus er bleven ødelagt uden nogen forstaaelig Grund.

Elletræerne i den nævnte Mose skulde man ogsaa synes kunde have faaet Lov at staa i Fred; men skønt deres frønnede Ved ikke har synderlig Brændselsværdi, er de — som det ses paa Fotografiet — i temmelig stor Udstrækning blevene kappede ved Roden. Og dog virkede netop disse Elle med Stammernes Sokler af Rodkamme og Støtterødder særlig dekorativt og egenartet, mindende noget om Tropernes Sumpskove — i hvert Fald berigende den fremherskende Bøgebestand med et nyt Naturmotiv.

— — Vender vi tilbage til de blaa Bomme og fortsætter ad Kæmpegravsvej over til Hjortekildevej, kommer vi gennem et af Dyrehavens centrale og smukkeste Partier, men ogsaa her har Skovfældningen fejret saa hæslige Orgier, at den, der skriver disse Linier, nylig i et af vore større Hovedstadsblade fandt Anledning til at hæfte Betegnelsen »*via doloris*« paa denne Vejstrækning; — med hvor god Grund vil enhver kunne overtale sig om ved at gaa den lille Tur. En Forsmag paa Ødelæggelsernes Vederstyggelighed vil man faa af Fotografiet, hvor Skovarbejderne staar og saver. Man ser her Roden af en af disse store, tredelte Bøge, som hører med til Dyrehavens Seværdigheder, og som her stod frit mod en Slette, synlig paa lang Afstand.

Hvad der særlig karakteriserer Fældningerne langs *via doloris*, er de vansirende Saar, der er tilføjet de smukke Skovbryn ved at borthugge saa mange gamle, hærdede, vejrfaste Træer, der dannede en skærmende Mur mod Blæsten. Efteraars- og Vinterstormene kan her fremtidig altfor frit tumle sig og gøre Indfald paa de

Ædelgraner.

Eg ved Fortunen.

blottede Steder —, og hvem borger for Følgerne heraf. Ikke alene æstetisk set, men vistnok ogsaa fra et forstligt Standpunkt er disse Udhugninger i selve Skovbrynene uforsvarlige. Skal der endelig fældes Træer, er der jo de tætte Skovtykninger, hvor en rationel Hugst ikke forringer Skønhedsindtrykket.

— Men det er unødigt at fortsætte. Det her anførte og de ledsagende Fotografier bevidner tilstrækkelig, at der er begaaet Misgreb og Vold mod Dyrehaven, som ikke kan erstattes — og som ikke bør fortsættes ad Aare.

* * *

Hermed er vi da naaet til det, som maa være denne Artikels Konklusion: Hvad kan der gøres for at beskytte Dyrehaven mod fortsat Vandalisme?

Den sikreste Løsning vilde naturligvis være, at Ministeriet fritog Skovrideren for den ekstraordinære Pligthugst, som han med saa stor Nidkærlighed lader udføre, og gav Dyrehaven den Undtagelsesstilling frem for vore øvrige Statsskove at være Tvangsfældningernes »strategiske Reserve«, — saaledes som foran er præciseret.

Skulde der vise sig uoverkommelige Vanskeligheder for at faa dette gennemført, inden Hugsten paany begynder til næste Vinter, burde Fældningerne i hvert Fald ikke — som Tilfældet synes at have været i det forgangne Vinterhalvaar — overlades til Skovriderens personlige Skøn. Dertil har dette Skøn i altfor paafaldende Grad dokumenteret en beklagelig Mangel paa Hensyntagen til Dyrehavens Karakter og til de Anskuelser, der forhen var de ledende for denne Skovs Drift.

Som fhv. Overførster P. E. Müller

har oplyst (i »Forskønnelsen« 1913, Nr. 2), blev Bestemmelserne om Dyrehavens Behandling tidligere truffet efter Samraad mellem Forstvæsenet og en særlig skov- og havearkitektonisk uddannet Autoritet — sædvanlig Inspektøren for de kgl. Haver. Intet vilde da være naturligere end, under en eller anden Form, at følge det her ved givne Præcedens.

— Næste Gang Dyrehavens Skov-

rider lader Træerne derude dødsmærke, bør hans Domskendelser kontrolleres og den kontrollerende Myndighed have Ret til i givne Tilfælde at udstede Benaadningsdekret, som ophæver Dødsdommen.

Kun hvis dette gennemføres, tør man have begrundet Haab om, at Udtrykket Fældninger i Dyrehaven ikke — som i Aar — bliver synonymt med denne Artikels Overskrift.

Aftenstemning.

TIL BILLEDERNE

BILLEDERNE er ætsede dels direkte efter fotografiske Plader, dels efter Bromolietryk. Ved disse sidste benyttes de fotografiske Konturer som Grundlag, medens Billedet oparbejdes med Pensel i Oliefarver. Herved opnaas den Fordel, at man efter sit eget Skøn kan korrigere Fo-

tografiets falske Gengivelse af Lys- og Skyggeforhold. Billederne paa Siderne 55—59 øverst illustrerer Forstvæsenets Ødelæggelser. Med de andre Billeder er det min Hensigt at vise nogle typiske Eksempler paa historiske Træer og bekendte Motiver, som for enhver Pris bør skaanes.

Sigvart Werner.

DYREHAVEN

FORENINGENS Bestyrelse har under 17. Maj 1918 tilskrevet Fredningsnævnet for Københavns Amt saaledes:

»Hr. Grosserer Sigvart Werner, hvis store Interesse for Jægersborg Dyrehave og nøje Kendskab til nævnte Lystskovs forst-æstetiske Ytringsformer er almindelig anerkendt, har anmodet Foreningens Bestyrelse om at støtte den Klage, han under 11. April d. A. har indgivet til det ærede Nævn over den Maade, hvorpaa Hugsten i Skoven foregaar, hvilken Klages Ordlyd er Foreningens Bestyrelse bekendt.

Bestyrelsen kan — efter gennem enkelte af dens Medlemmer at have underkastet Klagen en Prøvelse — udtale, at den Hugst, der er foretaget og foretages i Jægersborg Dyrehave af dennes gamle historiske Træer, efter dens Skøn sker paa en saadan Maade, at Dyreha-

vens Karakter som Naturmonument staar i den alvorligste Fare for at lægges øde.

Bestyrelsen er ikke blind for, at Situationen herhjemme vil kunne udvikle sig saaledes, at det for at skaffe det fornødne Brændselmateriale vel kunde blive nødvendigt at gaa til en endogsaa meget effektiv Træhugst, men den nærer paa den anden Side den Anskuelse, at Dyrehaven — denne Lystskov, hvortil der saavidt vides ikke findes noget Sidestykke andetsteds i saa umiddelbar Nærhed af en stor By — bør være den Skov, hvor Hugsten senest — som sidste Nødhjælp — paabydes, og at der formentlig i Øjeblikket ikke er nogen bydende Nødvendighed for at gøre Brug af denne Reserve.

Med disse Bemærkninger tillader Bestyrelsen sig at indanke Sagen for det højtærede Nævn til Paakendelse«.

FORENINGENS KONTORTID

Foreningens Kontor, St. Kannikestræde 13¹, der i Vinter paa Grund af Brændselsvanskelighederne kun har haft aabent Mandag, Onsdag og Fredag fra Kl. 4—7 Em., holdes fremtidig aabent alle Hverdage (Lørdag dog undtagen) fra Kl. 4—6 Em.

Med dette Nummer fremsendes et Ark indeholdende Siderne 37—40, der ved Indbindingen af den samlede Aargang bedes indsat mellem Hæfte 3 og 4.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

PAA
CHRISTIANSHAVNS
300-AARS FØDSELSDAG

DEN 4. JULI 1918

AF BERING LIISBERG

DET flager i Byen og paa Havnen. Og mellem Flag og Vimplers friske Smæld har Kløkkerne og Basunerne fra Byens Kirketaarne forkyndt vidt og bredt, at der er Fest i Dag i Christian IV's gamle By, Fødselsdagsfest —, den fylder 300 Aar.

Christianshavn blev lige saa lidt som Rom bygget paa een Dag. Der er taget meget under Overvejelse og drøftet mange Planer, inden Christian IV i December 1617 sluttede Kontrakt med sin Ingeniør, Johan Sem, om Anlægget af et Fæstningsværk paa Amagers Kyst, — Voldene omkring den By, der skulde rejse sig af Vandet. Men det virkelige Fundament, det pekuniære Grundlag, skabes først, da Kongen 4. Juli 1618 med Rigsraadets Samtykke udskriver en Skat til at dække Udgifterne, ikke til Anlægget af en By, men til »en Befæstning at lade forfærdige, vor Skibsflaade, Tøjhus, Slottet og den gamle By, som største Magt paaliggende er, til Defension og Sikring«.

Fæstningsværker var lige saa nødvendige for den nye By, som Penge var det for Anlægget af Fæstningsværkerne. Uden Penge ingen Volde, uden Volde ingen By. Men Tiden redte til Barsel med 30aarskrigen og under de urolige politiske Forhold blev Værkerne paa Amager lige saa nødvendige for hele Kjøbenhavn, som for den nye By, de skulde omfatte. Lige som Købmannhavn i sin spæde Barnedom kun kunde faa Ro og Fred til sin Vækst bag Absalons skærmende Taarn paa Holmen udenfor, saale-

des kunde Kjøbenhavn nu, udvidet paa aaben Kyst langt ud over Borgens, Slottets, Forsvarsevne kun sikres ved Anlæg af et Værk paa Amagers Kyst.

Men bag de skærmende Volde skulde der udvikle sig en By. Og alene ved det Navn, Kongen gav denne vordende By, lægger han for Dagen sine Forhaabninger om den. Han kalder den *Christianshavn*.

Den første Fjerdedel af det 17. Aarhundrede er en lys og lykkelig Tid. Kjøbenhavn havde i den lange Fredsperiode efter Freden i Stettin været i rask Fremgang, og Handel og Søfart var tiltaget, saa en Udvidelse af Byens Havn var blevet mere og mere nødvendig. Der var endnu, som før i Middelalderen, kun Bolværksplads i Sundet mellem Slotsholmen og Byen, der i vore Dage er knebet sammen i Kanalerne. Alle større Skibe maatte sætte deres Ankere ude ved St. Anne Bro, lidt inden for nuv. Toldbod og med stort Spild af Tid og Penge losse deres

Last i Pramme, som bragte Varerne ind til Byen.

Christian IV havde foreløbig hjulpet lidt paa denne Mangel paa Vand og paa Plads i Havnen ved at uddybe Løbet op til Holmens Bro og ved at udvide Stadsgraven fra Toldboden, nu Holmens Kirke, omtrent op til Østerport paa nuv. Kongens Nytorv. Der var derved dannet et nogenlunde rummelig Bassin, »Revieret«, hvor større Skibe kunde løbe ind og lægge til Bolværk, men det forslog kun lidt.

Og netop nu kommer der en mægtig Foretagsomhed og Virkelyst op i den københavnske Handelsstand, der er bleven beriget med driftige Købmænd fra Hamborg og Holland. Handelskompagnerne dukker frem, Købmændenes Sammenslutninger om Sejlads paa de forskellige Lande og om Hvalfangst oppe i Nordhavet. Det var gaaet op for Folk hjemme og ude, at »Gud almægtigste ikke aleneste disse Lande og Riger fast om med Søen har bevæbnet, men tillige med Søfarten, dens Haandteringsbrug og Videnskab har velsignet og begavet, at fast alle Nationer og bekendte Steder udi Verden af denne gode By og Stad kan besegles«.

Planer om »den store Seglation«, den oversøiske Fart, dukker op, — Christian IV.s Ungdomsdrømme om Sejladsen paa Indien faar Form paa ny, — men først af alt: Plads maa der skaffes, Plads for Skibene, saa de kan ligge sikkert for Vind og Vejr, Bolværksplads, saa de kan løbe lige til Pakhusene med deres Varer, og Plads til Bankestokke og Bradbænke til Skibes Bygning og Reparation.

Netop i Hundredaaret efter at Christiern II havde sat sig i Forbindelse med Købmænd over alt i den gamle Verden for at grundlægge en stor Handelsvirksomhed i Kjøbenhavn, der ganske skulde gøre det af med Hanse-

stædernes Magt i Norden, tager den vidtskuende Christian IV Bestemmelse om at lægge Havnens Grænser helt ud til nuv. Toldbod. Han giver herved Hovedstadens Havn den Udvidelse, Byen har levet og vokset paa i mere end 250 Aar og som har gjort den til det, den er. Sandelig, Kjøbenhavn har noget at takke Christian IV for!

Denne Udvidelse ud til Toldboden gav nok Plads i Havnen, men den gav ikke Bolværksplads. For at skaffe den og for at skabe saa gode Forhold som muligt for Skibsfarten, selv med de største Skibe, beslutter Kongen at anlægge en Havneby ved den samme Strøm, den samme Arm fra det store Hav, som i Hundreder af Aar har været Livskilden for Kjøbenhavn.

Og Christianshavn dukker op af Havet. Grundene i Strandgaden, der kun er bebygget mod Landsiden og aaben ud mod den dybe Strøm, hvor de største Skibe kan flyde ind, bliver straks udstykket til særlig dygtige Købmænd, Folk, hvis Navne vi møder atter og atter som Deltagere i saa det og saa det Handelsforetagende.

Saa rejser sig lidt efter lidt de store Købmandsgaarde herude, nogle paa hollandsk Vis smalle og dybe, med Gavlen til Gaden, andre med mere nordisk Præg, en lang Længe til Gaden, sammenbyggede Fløje og en Gaardsplads i Midten. Baghuset, der er Pakhus, ligger ud til Kongensgade, nu Wildersgade, Forhuset ud mod Strandgade. Og lige over for, paa den anden Side Gaden, har hver Husejer sin »Plads« med Bolværker og Havn, hvor de store Skibe kan lægge til og losse og lade.

Tværs igennem Byen, parallel med Strandgade, føres Kanalen, hvor mindre Skibe kan lægge ind og losse deres Varer op til Købmændene, som

bor her i Overgade oven og nedent Vandet, med deres Pakhuse ud til Parallelgaderne bagved.

Og for at give Handelslivet og Havelivet et Midtpunkt og bringe den nye selvstændige Købstad i nærmeste Forbindelse med Kjøbenhavn, bygger Kongen nu sin skønne Børs og lægger Bro mellem Christianshavn og Kjøbenhavn. Intet Menneske havde troet det muligt at bygge Bro i den stridende Strøm, men »Hs. Majestæts Skarpsindighed og Fornuft brød gennem det altsammen, saa han fik sit Forsæt lykkelig frem«.

De rejste sig, de store Købmandsgaarde, ude paa Christianshavn, men langsomt gik det — saare langsomt sandt at sige. Ti Tiderne, som havde været saa smilende og lyse ved Grundlæggelsen af Byen, slog om og blev onde og haarde. Christiern II's store og vidtskuende Planer om at gøre Kjøbenhavn til en stor europæisk Handelsstad og til Midtpunkt for et nordisk Handelsforbund, var gaaet til Grunde i det stockholmske Blodbad og i Reformationstidens Kampe, — Christian IV's Drømme om en gylden Tid for Christianshavns Handel og Søfart brast i 30-Aarskrigens Malstrøm. Og den Kappelstrid mellem de to Byer, han havde regnet med som en Spore til stadig forøget Foretagsomhed, blev til en Hæmsko for Udviklingen, ifølge det gamle Ord om Hestene, der bides ved den tomme Krybbe. 1674 ophører Christianshavn at være en selvstændig Købstad og bliver »indlivet« i Kjøbenhavn.

Det kunde en Tid se ud, som om alle Christian IV's Forhaabninger om den By, han gav sit Navn, var tilintgjorte straks efter at den var bleven grundlagt.

Men Betydningen af Kjøbenhavns og Christianshavns Beliggenhed ved

en Vandvej, hvorfra fast alle kendte Steder i Verden kunde besejles, gjorde sig atter gældende. Henimod Slutningen af Aarhundredet begyndte Søfarten igen at tage til. Der blev atter Liv paa Christianshavn. Og med Ost-Indisk Kompagnis Overtagelse af de nordlige Pladser i Strandgade og med dets Fortsættelse i Asiatisk Kompagni begynder den store Tid. Atter lyder fra Vandet Søfolkenes Opsang, naar et Fartøj varpes ind i Havn eller til Bolværk, atter genlyder Værfterne af travle Hammerslag og rappe Raab. Skibe bygges og kølhales, Spanter rejses, Skrog og Dæk kalfatres, store Fartøjer, Fregatskibe paa 44 Kanoner løber af Stabelen, — der er Liv og Friskhed herude, en styrkende Luft af Tjære og Saltvand, et Pust ind fra den store Verden udenfor, som Kjøbenhavn inden for sine stramme Volde og med sit stive Regimente ellers ikke mærker meget til.

Og er det en Kinafarer, der kommer hjem med Last ude fra Eventyrlandene mod Øst, saa er der Fest paa Christianshavn, og hele Kjøbenhavn strømmer derud for at se, beundre og købe.

Det er denne Periode, der har sat Præg paa Christianshavn, denne rolige Fornemhed og Selvstændighed, der udmærker de christianshavnske Bygninger fra 1710—1770. Og kigger vi indenfor finder vi skønt udstyrede Rum, stilfulde Møbler, store Kostbarheder i kinesiske og andre Stoffer og Porcelæner og i ædelt Metal. Og vi møder hyppig Mænd og Kvinder med aandelige Interesser — en ualmindelig kultiveret Velstand.

Men Skæbnehjulet drejer stadig rundt, — i Dag oppe, i Morgen nede! Ulykkerne kommer brat; og i 1807 styrter alt sammen. Der bliver stille — en Tid dødsstille paa Christianshavn.

Men endnu kuler det frisk fra Søen herude, den gamle Virkelyst og Energi er ikke kuet. Der findes endnu Mænd herude med Tro paa Fremtiden og med Forstaaelse af, at Gud almægtigste, som har bevæbnet disse Lande fast om med Hav og Sø, ogsaa har velsignet og begavet dem med Søfarten, dens Haandteringsbrug og Videnskab. Og da den nye Tid banker paa Døren med sin store omvæltende Opfindelse Dampen, forstaar de at bringe den moderne Videnskab i Forbindelse med Fortids Erfaring, og atter bliver der Liv og Røre paa Christianshavns Pladser og i dens Havne.

Jacob Holm sætter den første danske Dampmaskine i Gang paa sin Olie-mølle og bygger det første Dampskib herhjemme — af Træ naturligvis, vi er endnu i den gode, gamle Tid. Og snart tager Burmeister & Baumgarten fat, laver Dampmaskiner og bygger Dampskibe af Jærn. Og Fordringerne til Lasterum stiger. Skibene maa bygges saa store, at Christianshavns Havne og Kanaler bliver for smaa, og den hele Virksomhed bliver forlagt ud til Rævshaleøen, der dog er at betragte som et Stykke udvidet Christianshavn.

Men naar nu Danske Skibe viser Flaget rundt om i Alverdens Havne, naar Øst-Asiatisk Kompagni fortsætter de gamle Kompagniers Traditioner og stadig føjer nye og længere Router til de gamle, naar Motorski-

bene, byggede paa Rævshaleøen, gaar deres Sejersgang over Verdenshavene til Ære og Berømmelse ikke blot for Dansk Søfart, men for Dansk Industri, saa skal det mindes, at Kølen til hele denne store Nutidsvirksomhed blev lagt her paa Christianshavn.

Jeg tror da, man med Sandhed kan sige, at det Barn, der kom til Verden i Dag for 300 Aar siden, i det hele og store har artet sig vel. Det har ikke gjort sin kongelige Fader til Skamme, og det har sin store Del i, at de Forhaabninger, han satte til Dansk Søfart og Søhandel, ikke er blevet skuffede. Kom »den store Seglation« end sent, saa kom den langt fyldigere og i en langt større Maalestok, end Christian IV har kunnet vente.

— — —

Det er gammel Skik paa en Fødselsdag at frembære om ikke Gaver saa dog gode Ønsker. Og det vil være i nøjeste Overensstemmelse med vor gamle Heltekonges Følelser for hans Havneby og for dansk Søfart i det hele at forme disse Ønsker i et Haab, som naturnødvendigt paa denne Dag og paa dette Sted maa være levende i Hjertet paa enhver, der føler sig som dansk, — Haabet om, at vort skønne gamle Flag endnu i Aarhundreder maa veje frit og uplettet over danske Skibe paa deres farefulde, nu mere end nogen Sinde farefulde Vej — de danskes Vej til Ros og Magt, det sortladne Hav.

Mikkel Vibes Gaard (Strandgade Nr. 30 og 32).

CHRISTIANSHAVN

AF HUGO MATTHIESSEN.

DA Kong Christian den Fjerde syslede med Planerne om at grundlægge den nye Stad, som tog Navn efter ham, tænkte han vel ikke alene paa en Fæstning »vor Skibsflaade, Tøjhus, Slottet og den gamle By, som største Magt paaliggende er, til Defension og Forsikring«, men for hans Fantasi har uden Tvivl dæmret et Billede af en rig, hastigt opblomstrende Købmandsby, planmæssigt og fornuftigt ordnet, praktisk tilrettelagt for Bebyggelsen og saa at sige forudbestemt til en gylden Fremtid, lagt som den var direkte ved Havnen, hvis Strøm gennem Kanaler kunde føres dybt ind i Hjærtet af Byen.

Allerede i December 1617 havde

Kongen sluttet Kontrakt med Ingeniøren Johan Semb om Anlæggelsen af slig en Stad, men Planerne var dog endnu kun paa Papiret, først den 4. Juli 1618 tog han det afgørende Skridt ved at udskrive en Skat, som skulde skaffe de fornødne Midler til Veje til Tankens Virkeliggørelse, og med en vis Ret kan man derfor udpege denne Dato som Christianshavns Fødselsdag.

I Aar fylder Byen saaledes 300 Aar, et Jubilæum, som nok turde berettigede et lille Tilbageblik; thi de tre Aarhundreder, som er svundne siden hin Julidag, afspejler forunderlig levende sine skiftende Stiltræk i det lille Bykvarter, som — omkranset af Strøm-

men og Voldenes grønne Bælte — værdigt og fyldt af svundne Tiders Poesi udfylder saa at sige de samme Linjer og hele den samme geometriske Grundplan, som ved Anlæggelsen blev afmærket for dets fremtidige Vækst.

Tæt sammenpakket hæver det lille Bysamfund sin vejrbitte Krone af maleriske røde Tegltag, som stejle og skæve, barokt brudte eller lunefuldt valmformede — rejser sig med et Mylder af Gavle og Kviste, og midt i denne farvemættede Underkov af Tegl stræber de to Kirkers Spir, det ene prægtigere end det andet, festligt imod Himlen. Fuld af gammeldags Idyl, venlig og indsmigrende, med tjæreduftende Bolværker langs stille, drømmende Kanaler, har Christianshavn afgjort sit eget Fysiognomi, der ikke mindst er bestemt af Gadernes regelbundne, lige Linjer, og med sine forvaskede Renaissance-tunge barokke og yndefulde Louiseseize-Façader slutter Bebyggelsen, trods Vandalisme og moderne Byggebretalitet, stadig sammen i et Billede af særpræget Skønhed, som gør den til en Juvel mellem Danmarks Byer.

Forlængst har den mistet sin kommunale Selvstændighed, Nutidslivets rastløse Jag larmer som en Strøm gennem dens Hovedstrøg, og uden Skaansel har Spekulationen hærget i Hjærtet af Staden, men ukuet af alt dette har Christianshavn dog endnu den Dag i Dag hævdet sin Særegenhed og forstaaet at fastholde de Karaktertræk, som stadig gør den til noget for sig.

Rent umiddelbart tiltaler den ved sin gammeldags Hygge og Stemning, men søger man nærmere at trænge ind i dens Væsen og gennem Iagttagelse af dens Rigdom af Enkeltheder at naa frem til en dybere Forstaaelse, bliver man slaaet af den sjældne Har-

moni, der i Virkeligheden præger det for et flygtigt Blik saa malerisk uensartede og lunefuldt afvekslende Billede.

Christianshavns Særstilling bestemmes af tre Faktorer: dens Afgrænsning, dens Bebyggelsesplan og dens arkitektoniske Fysiognomi. Selv den mishandlede, i Tidens Løb utroligt vanrøgtede Krans af Volde, som slutter tæt om Byens Syd- og Østside, har i fortifikatorisk Henseende sine Ejendommeligheder. Udformet som den i sin nuværende Skikkelse er i Christian den Femtes Dage, er den af en noget andet Støbning end baade Kastellets og selve Hovedstadens sløjfede Fæstningsbælte, skønt de alle er byggede efter de da raadende Vauban'ske Principper. Ejendommeligt for Christianshavns Volde er deres store Enkelthed, idet baade Kurtiner og Bastionfacer hele og ubrudte hæver sig direkte fra Gravskraaningerne og kun Bastionernes Flanker er trukne lidt tilbage for at give Plads for en lavere Faussebrai mellem »Skulderpunkt« og Kurtine, medens Bastionspunktet domineres af en anselig Kanonstilling. Den samme Strenghed og Enkelthed, som udmærker Fæstningens Hovedlinjer, gaar igen i Byplanens klare, geometriske Udformning med de rette, efter Lineal og Passer lagde Gader, som skærer hinanden i rette Vinkler, og sit regelmæssige Net af Kanaler, der drager Tanken hen paa gamle hollandske Byer og mest iøjnfaldende markerer Christianshavns Særstilling i de danske Byers Række.

Men det skematiske, planmæssige, som aabenbarer sig i Byens Struktur og fra første Færd meget vel kunde have givet den et ensformet, kedsommeligt Udseende, modvirkes overordentlig virkningsfuldt af den rigt udformede borgerlige Bygningskunst,

som formaaede at fylde de stive, af Ingeniørerne udstukne Linjer, med saa frodig og malerisk en Skønhed.

Som allerede nævnt har Christianshavns arkitektoniske Fysiognomi et uomtvisteligt Enhedspræg, der for en ikke ringe Del er bestemt af den borgerlige Aand, som afslører sig deri. Det er svundne Tiders driftige Handelsstand, som har skabt Byen og sat den i Blomst, Storkøbmænd og Rede-

neden Vandet, Magasinerne i Wildersgade og Hjørnepakhusene mellem Strandgade og St. Annagade, ikke at tale om det nørre Magasin paa asiatisk Plads, hvis monumentale Storhed en moderne Pakhuslænge i de sidste Aar desværre delvis har skjult, og som skyldes en af Landets navnkundigste Arkitekter, Nicolaj Eigtved.

Særegen for de gode, gamle Bygge-

Christianshavns Kanal med den Heeringske Gaard.

re med rige, solide Gaarde i Strand- og Overgade, med Oplagspladser, Pakhuse og Magasiner, og Skibskaptajner, Søfolk og Smaaborgere, som det frodige kommercielle Liv gav Næring, byggede og boede i de mindre Gader. Stateligst og rigest byggede naturligvis et Handelsfirma som det asiatiske Compagni, og den gode Smag, som aabenbarer sig i Beboelseshusene, fornægtede sig ingenlunde, naar det gjaldt Bygninger, som udelukkende tjente det praktiske Liv. Hvor sikkert, kraftigt og malerisk virker saaledes ikke de anselige Pakhuse i den nordlige Del af Overgade

traditioner, som paa Christianshavn holdtes i Agt og Ære, er en solid, social Kultur, der — upaavirket af personlige Lyster og skiftende Moder — stilfærdigt, men sikkert har øvet sit Herredømme i et Par Hundredaar. Hver Periode afspejler sine Træk i Gadebilledet, hvert Slægtled har kædet nye Led ind i Husenes gamle Række, men — takket være en uskreven Lov, et kunstnerisk Instinkt eller hvad man nu vil kalde det — har Bygherre og Bygmester taktfuldt vidst at respektere Naboskabet, saa det nye, man føjede ind, uden at fornægte sin Individualitet, sit Tidspræg el-

ler sin Stilform, beundringsværdigt forstod at glide ind i og gøre sig til et med Omgivelsernes Helhed.

Denne skyldes naturligvis for en stor Del den Patina, Aarene har afsat, Tidens vidunderlige Evne til at stemme selv de mest uensartede Bestanddele sammen paa harmonisk Maade, men ser man nøjere til, vil man dog snart blive klar over, at den i ikke mindre Grad betinges af en bevidst Hensyntagen.

Façader i Renaissance, Barok og Classicisme slutter sig paa Christianshavn ind i et Billede af Ligevægt og Samhørighed, som først moderne Brutalitet har nænnet at bryde i Stykker, thi næppe noget Steds afslører de sidste Menneskealdres frygtelige Fald i Byggekultur sig vel grellere end netop her, hvor saa sikker en Smag har kælet for Byen gennem Generationer.

Stilarterne er skiftede, men i Kraft af den Aand, som raadede paa det gamle Christianshavn, har ingen af dem søgt Udtryk i overdrevne eller unødigt skarpt pointerede Former, hvad der naturligvis paa ingen Maade udelukker, at de enkelte Bygninger — tagne hver for sig — kan være fuldt gode, ja til Tider mønstergyldige Typer paa forskellige Perioders Smagsretning.

Gubberne blandt de Christianshavnske Gaarde skriver sig fra selve Christian den Fjerdes Dage og har alle Plads i Strandgades Østside, hvor de oprindeligt havde frit Udsyn over Havnen, som da skar sig næsten helt op til Gaden.

Paa Hjørnet af St. Annagade med Façade mod Strandgade ligger den Dag i Dag to Huse (Nr. 30 og 32), som fra første Færd har udgjort én Bygning, opført i 1620'erne af Storkøbmanden og Borgmesteren Mikkel Vibe. Med sine Vinduesstik, sine glat-

te Baand af Kridtsten over Murfladens gul-røde Teglsten. hvori pynteligt smeddede Jærnankre er anbragt, bærer den søndre, for faa Aar siden istandsatte Halvdel af Huset et afgjort Renaissancepræg, medens Hjørnestedet nu kun ved sin kække Rejsning, sine Murankre og sin typiske Portal røber sin Herkomst.

I Strandgade Nr. 22 — en Gaard, som senere var i Søhelten Cort Adellers Eje, — er den monumentale Portomfatning et sidste Minde om et andet af Christianshavns Renaissancehuse. Nr. 28, et Gavlhus, bygget af Sivert Grubbe i Christian den Fjerdes Tid, er nu fuldstændig dækket af Puds-lag, og i Nr. 14, den statelige Hjørnejendom ved Torvegade, hidrører de nederste Stokværk fra samme Tid, medens det øverste er føjet til i det 18. Aarhundrede.

Fraset Mikkel Vibes Gaard er alle Renaissancehusene dog kraftigt omformede i Baroktiden, som frem for alle andre Perioder har været bestemmende for Christianshavns arkitektoniske Ydre, men ogsaa for denne Stilart gælder det, at den, hvor myndigt og særpræget den end kommer til Orde, dog stadig har skyet alle Overdrivelser.

I sin mest pompøse Form møder den os i det asiatiske Compagnis Palæ i Strandgade, bygget i Aaret 1738, samt det som Pendent hertil 1781 opførte Pakhus, medens Søkvæsthuset og Stanleys ejendommelige Gaard i Overgade oven Vandet (Nr. 6) begge betegner Barokkens Overgang i Rokkokoen. Strandgades store barokke Gaarde med de monumentale Frontoner er for en Del Ombygninger af ældre Renaissancehuse, hvor en kraftig Leddeling af Façaderne ikke lod sig gennemtvinge, og ogsaa i de mere beskedne Bygninger, hvor Barokkens karakterfulde Façadeinddeling med

Midtrisalit, Gavlkvist og stærk Markering af den vertikale Akse gør sig gældende, finder Stilen som Regel beherskende Udtryk.

I endnu højere Grad er dette Tilfældet med Rokokkoen, der kun i saare ringe Grad betoner Forsidens Arkitektur og nøjes med hist og her at la-

forgyldt Smedejærn — hævder sin specielle Ejendommelighed.

Kun i en enkelt Gaard — Heerings i Aaret 1785 opførte Ejendom i Overgade neden Vandet — har Classicismen skabt en original, baade i nobel Helhedsvirkning og kultiveret Detailbehandling fremragende Bygning,

Sokvæsthuset i Overgaden oven Vandet.

de en afdæmpet Midtrisalit og et Rocailleornament over en svungen Portbue bestemme Façadens Stil. Næsten umærkelig er derfor Overgangen til den enkle, yderst beskedne Louisseize, der uden Pretentioner underordner sig sine ældre Naboer og kun i sine kultiverede Detailler — yndefulde Døre og Portaler med Triglyfmotiv og »Draaber« af Sandsten under Vinduesomfatningerne, Klokke-træk og spinkle Trappegælendere af

der i paafaldende Grad adskiller sig fra den Type, som samtidig slog igennem i selve Kjøbenhavn. Hinsides Knippelsbro naaede Façadernes faste Udformning paa de statelige Herskabshuse en enestaaende helstøbt, monumental Skønhed, idet Forsiderne beherskes af gennemløbende Søjler eller Pilastre og afsluttes foroven af kraftige Gesimser eller tresidede Frontespicer. Overgangen fra disse anselige Bygninger til Christianshavns

glatte, yderst nænsomt betonedede Louis-seize-Façader er ret mærkelig, og det turde uden Tvivl ingenlunde være en blot og bar Tilfældighed, at man i Barokhusenes Række her undgik at indføre det i Hovedstaden saa yndede og rigt udformede Pilastermotiv; thi ogsaa de senere Empireformer bibeholdt paa Christianshavn trofast Præget af den yderste Prunkløshed, og hvor Smaaborgere byggede Hus Side om Side i de mindre Gader eller indeklemmt mellem Handelsmatorernes fornemme Grunde, formedes det altid i behagelig Harmoni med Omgivelserne.

Stærkest af alle Stilarter havde Barokken paa trykt Kanalbyen sit Præg, bevidst eller ubevidst respekterede de følgende Perioder dette og fandt diskrete, stilfærdige Udtryksformer for det arkitektoniske Bidrag til Byens Fysiognomi, de føjede ind i Billedet.

Som et af de mest prægnante Eksempler paa, hvor umærkeligt og harmonisk de skiftende Stilformer paa Christianshavn forstod at glide over i hinanden, kunde man pege paa Overgade neden Vandet paa Strækningen mellem Torvegade og St. Annagade, hvor en Husrække, der i Tid spænder over Perioden 1750—1880, i sjælden Gradrepræsenterer den Skyforskarpt markerede Former, der er hele Bydelens Kendemærke. Begynder man sin Vandring ved Torvegades Hjørne, møder man først i Nr. 25 og 27 yderst enkle, glatte Louis-seize-Façader uden Spor af Pynt, medens Nr. 29, der ligeledes er glat, indvendig er et rokokkoudstyret Hus. Det samme gælder Nr. 33, hvorimod Nr. 39 er et Barokhus, om end i meget afdæmpet Form med svagt betonet Midterrisalit, og i denne Række af Bygninger glider endelig et Par mere smaaborgerlige Gavlkvisthuse af den almindelige kjøbenhavnske Type fortræffeligt ind.

Trods det i det foranstaaende Gang paa Gang fremhævede Præg af Helhed, som i sidste Instans er Christianshavns mærkeligste Karaktertræk, frembyder den saa broget en Afveksling som ingen anden af Hovedstadens Bydele. Husenes ulige Højde, Tagenes rigt varierede Former og ikke mindst den Overflod af maleriske, ejendommelige Detailler, som gemmer sig rundt om i de gamle Gader, bidrager hver paa sin Vis til at gøre Billedet rigt og fornøjeligt; thi de christianshavnske Tage alene er en Verden af Afveksling og lunefuld Omskiftning: Renaissancegaardes trodsige, knejsende Rygge, Barokkens brudte Mansarder og Rokokko- og Empirehusenes flade Saddeltag, Kviste med skarpkantede Gavle og stejle Fald eller runde, smaa Glugger, hvorover et buet Dække hvælver sig tungt som et halvtillukket Øjenlaag. Og vandrer man om nede i de gamle Gader, fanges Blikket atter og atter af et eller andet lille Minde, af Klokketrække, som forlængst udtjente ruster for Vind og Væde langs Dørenes Sandstenspost, af en konsolbaaren Gesims over en Kælderhals eller ikke mindst af Døre og Portaler, spændende over de 300 Aars forskellige Stilperioder fra Renaissanceindfatninger i Mikkel Vibes og Cort Adellers Gaarde til den pyntelige Barokdør i Joachim Lentz' Gaard, Dronningensgade 64, og de yndefylde Louis-seize-Portaler i Lindbergs Gaard, Torvegade 12, og Huset »Minerva«, Overgade oven Vandet 20. Om den gode gamle Skik at opkalde Bygningen efter et eller andet i dette Øjemed anbragt billedligt Vartegn, som — før Husnumrene kom i Brug — gav hver enkelt Ejendom Navn, minder endnu hist og her et og andet Sandstensskilt — »Elefanten«, »Tre Sild«, »Den gamle Falk«, og »Den grønne Lind« —, dels bevaret paa

Plads i ældre Huse, dels pietetsfuldt muret ind i de nye, som nu har rejst sig paa Grunden.

Først henimod Slutningen af det 19. Aarhundrede brød den nye Tid voldsomt ind over den idylliske, gammel-dags Kanalby, Aar efter Aar plan-tede Byggekolosser sig anmassende midt i det prægtige, fint afstemte Milieu, og mobiliseres ikke alle de

mange af vort Lands mest maleriske Strøg sprænges i Stumper og Stykker, før Betimeligheden af lovmæssigt Værn for historiske Gadebilleder paatvinger sig med uafviselig Kraft.

Har de senere Aar frembudt rigt Stof til Græmmelse for alle Venner af Christianshavn, vidner til Gengæld en Række nænsomt og pietetsfuldt iværksatte Istandsættelser af ældre

Huse i Overgaden oven Vandet.

Kræfter, som nu med Styrke — og som det synes med Fremgang — kæmper for at bevare og genopvække Fortidens tabte Byggekultur, vil Christianshavns sjældne Skønhed være truet paa Livet.

Strandgades sidste Nybygninger klods op ad saa pompøst et Barokmonument som det asiatiske Compagnis Pavilloner aabner unægteligt afskrækkende Perspektiver, og det skulde nødigt være nødvendigt at alt for

Patriciergaarde glædeligt om, at Kærligheden til disse Skønhedsværdier er i stærk Fremvækst, og det store, utrættelige Arbejde, en Kreds af Borgere har sat ind paa Genrejsningen af de ramponerede Volde, fortjener al mulig Sympathi og Støtte; thi de sammensunkne Jordværker er fuldtud disse Ofre værd, ikke alene for deres egen Skyld, men ogsaa for den gamle Bys, hvis Skjold og Brynje de er mod lurende Farer.

Fra Christianshavns Kanal. Efter Maleri af Johan Rohde.

KANALERNE

Af AXEL JUEL.

VED mon den trætte, der sætter sig hen
paa Bolværkets langstrakte Bænke,
at her har han fundet en tiende Ven,
hos hvem han kan sidde og tænke —

*I Skumringens Time, naar Solen gaar ned
og Fred over fredløse daler,
da spørg dem, de ved om saa meget Besked,
de gamle og gustne Kanaler.*

*De rinder og rinder bestandig som før,
men da deres Leje blev gravet,
da førte de lige til Købmandens Dør
de drægtige Skuder fra Havet.*

*Da spejded man ud — den Tid er forbi —
fra Vindu og skønne Portaler
ventende Velstand og fjern Poesi
hjem ad de gode Kanaler.*

*Den Konge, der bød, at her bygtes en By
for Staden mod Øst at befæste,
for hver Gang han tænkte paa kongeligt Ry,
han mindedes borgerligt Bedste.*

*Og Volde og Grave mod Ufred gør Gavn,
men Søfart det hele betaler —
lad Voldene slutte en Søstad i Favn,
led Vandet derind i Kanaler!*

*Ved Strømmen skal bygges kun Herremands Hus,
kun Gaarde med gode Façader,
og bagved skal Haver med Skygge og Sus
skille de smilende Gader.*

*I borgerlig Skønhed, i Velstand og Flid,
der pranger, men slet ikke praler,
bygtes en By, der var tryk og solid,
langsmed de blanke Kanaler.*

— — —

*Nu spejdes der ikke saa længselsfuldt langt
— Stortiden vared ej længe —
Danmark blev lille og Sindet blev trangt,
og Skønheden skiltes fra Penge.*

*Nu larmer Fabrikker og Røg stiger op,
med Sod er det, Nutiden maler,
og Prammenes sorte, forkullede Krop
driver i gustne Kanaler.*

*Ved Bolværket hviler kun sjældent en Falk,
mest er det den skurvede Skude —
af fremmede stundom en rundgattet Tjalk
og en Kuf med sin Buldogsnude.*

*De glider saa tungt, selv i føjelig Vind,
men en Hollænders Hjærte husvaler
det hjemlige Syn, naar han glider herind
gennem de gamle Kanaler — —*

*Ja Christianshavn, man har hærget Dig, Du,
men aldrig Din Skønhed forsvinder,
for Du er som En, der kan smile endnu,
fordi han har dejlige Minder.*

*Og derfor husvaler Du den, der er træt,
imens Du om Fortiden taler,
og spejler Dit Ansigt en Smule forgrædt
i Dine gamle Kanaler.*

VOLDEN

Af CHRISTIAN HOLM.

HVOR er Chr. IV's Stad, det karakteristiske gamle, maleriske Christianshavn, endnu henrivende omkranset af sin pragtfulde historiske Vold med dens kraftige Bastioner og de stille idylliske, sivfyldte Grave.

Som en skøn Perlerække bærer vor gamle Bydel ubrudt sit kostelige Smykke, nedarvet fra Fædrene og bevaret igennem Aarhundreder, i een lang, regelmæssigt buet Linie fra Sundet til Kalvebod.

Noget nær det eneste i sin Art af historiske Minder, vor Hovedstad endnu ejer, efter at vore Fædre skaanselsløst og lidet fremsynet lod Hakke og Spade jævne Størsteparten for at skaffe »Luft« og Plads til — for en stor Del »værdifulde« Byggegrunde, hvor Stenørknen kunde brede sig.

Hvor ganske anderledes vilde ikke vor By nu have kunnet se ud, hvis de Volde og Grave, som blev til for at skærme Staden mod Fjendevold, af fremsynede Autoriteter og efter Borgernes Ønske var blevne bevarede.

Nem og hurtig pekuniær Fordel har Stat og Kommune høstet, tilfredsstillende muligt øjeblikkelige Krav — men til Fortrydelse for Eftertiden.

Alene ved Bevarelsen af et saa herligt historisk Minde vilde Kjøbenhavn, Søkongernes Stad, have kunnet fæstne sit Ry ud over Verden i umindelig Tid, og hvad vilde det ikke have betydet for Sundhed og Livskraft i vor Slægt, for den fattige Bybefolkning og dens store Børneflokk, for vore Efterkommere, at der i den indre By, hvor Livet pulserer stær-

kest, i Stedet for vore efterhaanden mere og mere bebyggede Parker havde strakt sig et helt og ubrudt bredt Luftbælte af en herlig grøn, træbevokset Vold og vandfyldt Grav.

Nu har vi tilbage — foruden Citadellet — en lille Rest af Østervold og endelig — endnu saa godt som ubeskaaren — hele Christianshavns Vold.

For disse Kjøbenhavns gamle Volde vil vi kæmpe — ikke med Vaaben mod fjendtligt Overfald, men med al vor Kraft, Energi og Varme mod hver den, der vil berøve os dem.

Voldkomitéen haaber ved følgende korte Redegørelse at kunne vise Hovedstadens Indvaanere, at det ved fælles Interesse skal lykkes at fuldføre Arbejdet: Voldenes Bevarelse.

Efter at man omkring 1870—1880 for Alvor havde begyndt at sløjfe Voldene og fylde dem ud i Stadsgraven, har siden den Tid Resterne og navnlig Christianshavns Vold henligget i en ganske forsømt Tilstand, saa at det tilsidst blev den kjøbenhavnske Bærme, der huserede paa disse Steder, hvor tidligere Borgerne søgte hen for at faa Motion og frisk Luft.

Endelig havde Interessen for Voldene tabt sig i den Grad, at det truede med, at Stat og Kommune skulde handle om store Dele af Resterne, og Faren for den fuldstændige Ødelæggelse var overhængende.

Paa Initiativ af Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse stiftedes i Vinteren 1916 Voldkomitéen og dens Opgave var straks at sætte et Voldstykke i Stand for at overbevise Autoriteterne og Borgerne om, hvilke Værdier man endnu kunde redde ved at bevare, hvad der var tilbage af de gamle Volde.

Resultatet blev Istandsættelsen af Løvens Bastion ved Lille Mølle, eller Strækningen fra Baadsmadsstræde

til Amagerbro. Indvielsen fandt Sted samme Aar St. Bededags Aften, og Vedligeholdelsen er fra det Tidspunkt overtaget af Kommunen.

Den 4. Juli 1918 — 300 Aars Dagen for Christianshavns Grundlæggelse — indvies den anden Del af Komitéens Arbejde, Voldstykket omkring Elefantens Bastion fra Amagerbro til Skydeskolen paa Panterens Bastion.

Det hidtil udførte Arbejde er sket ved privat Initiativ og ved frivillige Gaver fra Byens Borgere.

Komitéens foreløbige Maal er Indsamling af 100.000 Kroner for — med Autoriteternes Tilladelse — at kunne fuldføre Istandsættelsen af Voldstykket til Kalvebod Bastion ved Langebro.

Men Opgaven er endnu langt større, thi det endelige Maal maa være — med Tiden — at sikre hele Christianshavns Volds Bevarelse fra Kalvebod til Sundet med den i Stadsgraven liggende Kaninø, Resten af Østervold og hele Citadellet.

Denne Opgave kan og skal løses, men dertil maa Komitéen have Borgernes Sympati og Hjælp i endnu større Maal end den allerede opnaaede udmærkede Støtte, der hidtil fra mange Sider er vist.

Komitéen har Erfaring for og Tro paa, at saavel Stat som Kommune vil vise sig forstaaende for og hjælpende til, at det endelige Resultat kan naas, naar Hovedstadens Indvaanere ved frivillige Ofre viser, at det er deres Ønske, at de gamle Volde — Landets historiske Minder — bevares.

Voldkomitéen giver nu Chr. IV's gamle Bydel, det henrivende, hyggelige og maleriske, gammeldags Christianshavn, paa dens 300 Aarsdag en af dens skønne Perler tilbage og beder vore Medborgere hjælpe os til, at Rækken i Baandet med Tiden kan blive fuldendt.

BLADE AF BYENS BILLEDBOG

*Gamle Asiatic Compagnis Administrations Bygning
Strandgade 25 · København · C*

»Bombebossen« (Overgade oven Vandet Nr. 48).

DEN NY TID

Af K. VARMING.

MEDENS et nyt opført Hus i gamle Dage saa godt som altid betød en Berigelse af Gadebilledet og paa selvfølgelig Maade indordnede sig deri, maa man nu om Stunder med Skræk tænke paa, hvad der kommer ud af det, naar der begyndes paa et nyt Hus i en gammel Bydel. Da der nemlig ikke er nogen Grænse for, hvor hæsligt det Ydre maa være, saa kan det værst mulige — under Bygningsautoriteternes blide Kontrol — uden Vanskelighed blive virkeliggjort og en skønne Dag afsløret for vore Øjne.

Nu kan det vel siges, at en naadig Haand hidtil har afvendt de mest nærgaaende Attentater paa Christians-

havns ærværdige Fysiognomi — endnu ligger der en Mængde skønne gamle Gaarde og Huse i Gaderne og ved Kanalerne. Men hist og her har dog en brutal Haand slaet det gamle ned og smurt noget op i Stedet, som skriger ondt til Omgivelserne. Se paa den høje Kaserne i en sørgelig »Chr. 4. Stil« i den sydlige Ende af Strandgade, ligeoverfor Jacob Holms og de andre gamle Patriciergaarde; de røde Kasser i den modsatte Ende af Gaden ved Siden af Asiatisk Kompagni; en hæslig gul Hjørnebygning ved Overgaden n. V. og St. Annagade og adskillige andre fæle Fremtoninger. Og hvad mener man om Aladdinkvarteret!

Vesterbros Sidegader er ikke mere aandsforladte end dette, og Navnet gør En ligefrem ond! Det store Hus ved Hjørnet af Torvegade mod Havnen, der har en saa dejlig (og fordringsfuld!) Beliggenhed her noget godt ved sig, men skæmmes navnlig af et uheldigt Hjørnetaarn, og taaler overhovedet aldeles ikke en Sammenligning med de gamle Huse.

Og hvorledes er ikke Christianshavns Torv blevet bebygget, dette lille Torv, der kunde være et af de smukkeste i Kjøbenhavn, helt hollandsk i Stemningen, med den ene Side aaben ud imod Kanalen, maa- ske her begrænset med en Trærække som en hollandsk »Gracht«. Den ene Side af Torvet, der dannes af Fængslets Façade, er ikke nogen Skønhedsaabenbaring; men den virker dog ganske roligt og behageligt i Sammenligning med de store røde Bygninger ligeoverfor og paa Hjørnerne af Torvegade. Endnu er der et gammelt Hus tilbage, der ligger og generer sig over sine Omgivelser.

Det er vel kun et Tidsspørgsmaal, naar de to Fængsler bliver nedlagte. Der bliver saa et meget stort Areal disponibelt til Bebyggelse, og man maa da energisk forlange, at en saadan bliver planlagt og udført paa en kunstnerisk betryggende Maade

Det eneste større Byggeri, der har fundet Sted paa det egentlige Christianshavns Omraade i Nutiden, er de danske Sukkerfabrikkers store, røde Bygning; den er ikke just lempet efter Omgivelserne men er gennemført med en vis Kraft og Myndighed, der giver den Interesse. Det forlyder nu, at »Gamle Dok« for Enden af Strand-

gade skal opfyldes og bebygges — lad os haabe, at denne Opgave bliver tilfredsstillende løst.

Christianshavns borgerlige Huse er jo overvejende graa maalede. Men det er overraskende, saa lidt det forstyrrer Virkningen, at der hist og her er

Gaardinterior fra Ejendommen Strandgade Nr. 36.

puttet et rødt Hus ind imellem, saaledes Asiatisk Kompagnis Bygninger eller det herlige gamle Pakhus i samme Gade paa Hjørnet af St. Annagade (Melchiors). Under Tidens mildnende Haand er de graa og de røde Huse smeltet godt nok sammen.

Selv om man derfor i vore Dage absolut mener at maatte bygge rødt i det graa Milieu og selv om vore røde Mursten har en klarere Farve end de gamle »Flensborgsten«, saa kan det

dog gøres saa diskret, at Farven ikke virker ubehageligt. Saaledes gør »Bombebøssen«s Facade ingen Fortræd ved Siden af sine Naboer i Overgaden oven Vandet. Dette beskedne Hus (bygget af Th. Bindsbøll) har netop — naturligvis ogsaa under Tidens Medvirkning — faaet en særdeles smuk Farvevirkning.

Gid det mer og mer maa gaa op for de lykkelige Ejere af Ejendommene paa Christianshavn, at de maa omgaaes nænsomt med de gamle Huse, og hvis disse af tvingende Grunde maa ombygges, at det da sker paa forstaaende Maade ved Folk, der har Evner til at sætte noget godt i Stedet.

Som et udmærket Eksempel paa en

De danske Sukkerfabrikers Bygning i Langebrogade.

Hvilke Skønheder skjuler sig forøvrigt ikke under mangen en gammel perlegraa Façade fra Renæssancetiden; især i Strandgade ligger der adskillige, der blot ved at faa den døde Oliehinde ætset af, kunde blive aldeles pragtfulde. Dette var en Opgave, som Forskønnelsesforeningen burde sætte noget ind paa at gennemføre.

diskret Istandsættelse og delvis Ombygning af en gammel Ejendom kan nævnes Strandgade Nr. 36 (den Brochske Gaard) der ejes af Firmaet C. J. Carøe, og hvor Bygningen ved Forandringen er bleven smukkere, end den var før denne. Det er saaledes det bør være.

RETTELSE:

I Underskriften under Billedet paa Side 39 af »Gefion—Gylfe« er ved en beklagelig Fejl anført Arkitekt Blichfeldts Navn. — De paagældende Bygninger er opført efter Tegninger af Arkitekt Ph. Smidth.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

Fra Haveforstaden Grondalsvænge.

HAVEBYER OG DANSK HAVEBOLIGFORENING

BOLIGSPØRGSMAALET bliver bestandig mere brændende. Der er Bolignød ikke alene i Kjøbenhavn, men i alle Danmarks Købstæder. Krigen har medvirket hertil, som til saa mange andre Ulykker. Tidligere kunde der være Bolig mangel; den medførte en Stigning af Huslejen, og naar Stigningen var naaet til en saadan Højde, at det atter blev god Pengeanbringelse at bygge Beboelseshuse, saa traadte den private Kapital til og afhjalp Mangelen ret planløst og til Tider med det Resultat, at der blev Boligoverflod. Denne Kalamitet behøver man ikke at frygte for, saa længe Krigen og Dyrtiden varer. Det er blevet dyrt at bygge, og Anbringelse af Kapital i Byggeforetagender er en vovelig Sag, fordi ingen rigtig ved, hvor mange Boliger der efter Krigen vil komme til at staa tomme, saa det er tænkeligt, skønt ingen lunde sandsynligt, at der, naar det Tidspunkt indtræffer, ganske af sig selv vil blive Overflod paa Boliger. Spørgsmaalet har to Sider. Det er ikke tilstrække-

ligt, at der er Boliger nok, tilstrækkeligt af Baase, i hvilke et næsten vilkaarligt Antal Mennesker kan stuves sammen; Boligspørgsmaalet er med andre Ord ikke løst og endnu langt mindre godt løst derved, at man giver Lov til at indrette hidtil ikke som egnede betragtede Tagetager til Beboelse, ejheller ved at opmuntre til Fremleje. Det første — som nok aldrig blev realiseret — var en rigtig daarlig Løsning, det andet en Nødhjælp, som man hurtigst muligt maa se at komme bort fra. Boligspørgsmaalet er først løst, naar der er nok af sunde og gode Boliger, naar man kan erstatte de slette Lejligheder i Byens tæt — altfor tæt — bebyggede Kvarterer med hygieinisk forsvarlige Lejligheder og flytte den Del af Befolkningen, som derved bliver husvild, ud i gode Boliger i Byens Periferi.

Selv om Havebyen ikke — eller ikke endnu — er Spørgsmalets Løsning, staar dette dog i snæver Forbindelse med Havebyen. Vi har nogle Gange under ret gennemført Ligegyld-

dighed fra Dagspressens Side slaet til Lyd for denne Idés Optagelse og praktiske Iværksættelse herhjemme; men efter at vi sidst behandlede Sagen, har vi faaet konstateret, at den ikke er fuldt saa upaaagtet, som vi havde Grund til at tro.

»Dansk Havebolig Forening« har i Anledning af vor sidste Artikel (Forskønnelsen Nr. 7 1917) tilsendt os sin Aarsberetning, hvoraf det fremgaar, at dens Maal er et lignende som Havebyens.

Denne Forening er stiftet i 1912 og talte d. 31. December 1916 52 (to og halvtredsindstyve) Medlemmer, og »man har ikke ment det rigtigt hidtil at foretage Skridt til Udvidelse heraf, forinden Foreningen gennem nærværende Aarsberetning havde gjort Rede for sit Arbejde«.

Grundene til denne Passivitet kan være mange og tvingende; men vi er dog tilbøjelige til at tro, at et saa stort Medlemstal som muligt er det bedste Grundlag for Idéens Trivsel, og at derfor det første dens nuværende Bestyrelse har at gøre er at interessere saa vide Krese som muligt for denne vigtige Sag. Med en vis Bitterhed siger Aarsberetningen, »at den livlige Interesse, som vistest Havebolig-Bevægelsen, saa længe der var Tale om Foredrag og mere platonisk Tilslutning til Bevægelsen, ikke altid strakte til eller var at finde, naar der var Tale om at føre Idéerne ud i Praksis«. Navnlig svigtede Interessen, naar der blev Tale om Pengene til Idéernes praktiske Udførelse, »og det viste sig, at Kapitalen og Grundejerinteresserne vel kunde tillade sig en vis formel Sympati med Havebolig-Bevægelsen, men at disse stærke Faktorer nærmest var interesserede imod denne Bevægelse«.

Bitterheden er forstaaelig, men sikkert kun til en vis Grad berettiget. Ka-

pitalen gaar nu een Gang — naar den ikke er i Hænderne paa en storsynet Idealist — derhen, hvor den største øjeblikkelige Fordel er at vente, og af Grundejerne kan man ikke vente og er man ikke berettiget til at vente, at de just med Begejstring skal tage fat i den Sav, som begynder at skære i den Gren, de sidder paa. I England var det idealistiske Kapitalister, der vel at mærke for deres egne Arbejdes og for deres egen Virksomheds Skyld oprettede de første Havebyer, i Tyskland fulgtes Eksemplet af Aktieselskaber, der ligeledes i første Række havde deres Arbejdes og dermed deres egen Interesse for Øje. Senere har der dannet sig Sammenslutninger, som har givet Foretagendet en bredere, mere til det almene Bedste hensyn-tagende Basis.

Vi tror — og vi har sagt det før — at store industrielle Foretagender gjorde vel i for deres egen Trivsels Skyld at følge det i England og Tyskland givne Eksempel. Vi skal ikke granske Grundene til, at det ikke er sket. En af de vægtigste og allenfals en, der ikke uden videre kan forkastes, er vel nok den, at de nuværende Forhold og Priser ikke just indbyder til at begynde Byggeforetagender i stor Stil, og selve Tanken om Havebyer er jo først naaet frem til Drøftelse her hjemme faa Aar, før Verdenskrigen brød ud.

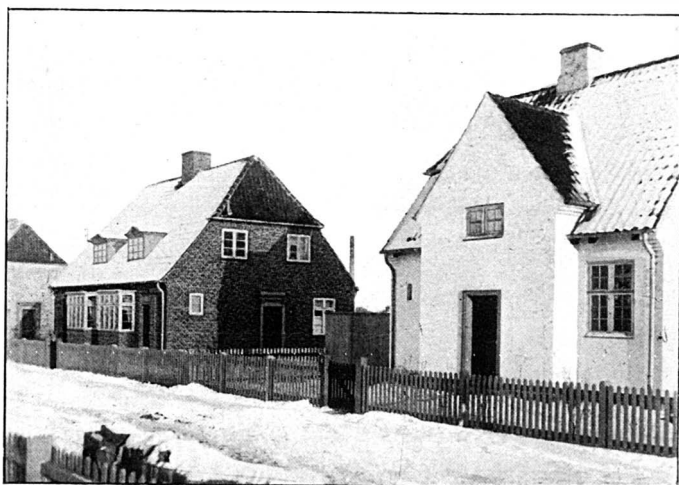
Naar rolige Forhold atter indtræder, er det ikke udelukket, at Tanken ogsaa herhjemme kan realiseres paa anførte Grundlag, men i Mellemtiden er det ingen Skade til at drøfte den og interessere saa vide Krese som muligt for den. Og i saa Henseende synes Haveboligforeningen os unægtelig at have en Mission.

Selv om Foreningen hidtil ikke kan notere store Resultater, fremgaar det dog af dens Aarsberetning, at den har hjulpet med til Starten af et Foreta-

gende, der tenderer henimod Havebyens Ide. Dette er Haveforstaden »Grøndalsvænge«, et kooperativt Foretagende til Opførelse af Haveboliger for Arbejdere. Det er navnlig Prioritetsforholdene Haveboligforeningen har beflettet sig paa at ordne, og det er til Dels lykkedes, saa at »Grøndalsvænge« i 1915 kunde fremvise 41 Haveboliger efter Tegninger af Arkitekterne POUL HOLSØE og JESPER TVEDE. Men det var rigtignok planlagt som et Foretagende paa 400 Huse, saa der er jo

største Klasse — som det i denne Sag gælder at faa i Tale.

Foreningen har henvendt sig til alle mulige Myndigheder for hos dem at vække Interesse for Sagen, og Aarsberetningen bestaar for en væsentlig Del af Skrivelser til og fra saadanne Myndigheder. Fortræffeligt som Indicium for, at Foreningen og dens Bestyrelse ikke har ligget paa den lade Side, men lidet egnet til i vide Krese at vække Forstaaelsen af selve Sagens uhyre hygieiniske Betydning. Rettere

Fra Haveforstaden Grøndalsvænge.

langt igen. Aarsberetningen har en noget tør og for almindelige Mennesker ikke hel let tilgængelig Redegørelse for Foretagendets Vanskeligheder og for, hvorledes disse til Dels blev overvundne. Vi er tilbøjelig til at tro, at en — om vi saa maa sige — mere journalistisk Beskrivelse af Haveforstaden med Afbildninger af dens Huse, vilde have gavnet Sagen nok saa meget. En klar og letfattelig Anskueliggørelse af, hvilke Fordele den enkelte Beboer nyder, hvorledes og paa hvilke Betingelser disse Fordele er opnaaede og — eventuelt — i Fremtiden kan opnaas, vil i langt højere Grad end tørre Tal interessere den Klasse af Medborgere — i Parenthes bemærket den aller

sagt aldeles ikke egnet aertil, men tværtimod til at skræmme Folk bort med. Saa mange Akter læser intet almindeligt Menneske, naar de ikke direkte angaar ham selv. Men det forekommer os, at netop det Grundlag, som en almindelig Forstaaelse af og Tilslutning til Tanken afgiver, er den bedste — maaske den eneste — Betingelse for, at de offentlige Myndigheder kan faa den fornødne Impuls til at støtte Foretagender af denne Art. At gøre sig bekendt for den store Almenhed bliver da Foreningens første Opgave, at faa den store Almenhed til skarevis at slutte sig til Foreningen den anden. Den tredie og vigtigste Opgave bliver derefter at binde Medlemmerne

til Foreningen og Sagen derved, at Bestyrelsen holder sig i Kontakt med Medlemmerne, viser disse, hvad der i Tyskland og England allerede er udrettet og selv fremsætter Forslag og Planer om, hvorledes Sagen praktisk kan gribes an under danske, særligt københavnske Forhold. Det bør gøres Almenheden klart, at den tætte Bebyggelse og den af denne følgende høje Bebyggelse ikke med den Udvikling, Trafikvæsenet er gennemgaaet i de sidste Tiaar, er nødvendig i den Udstrækning, som tidligere var Tilfældet, og at amerikanske

maa nye Vejebanes; men dér, hvor mange Mennesker til Stadsighed færdes, bliver der altid Vej.

Skyskrabere kun bør være Genstand for Undren, ikke for Beundring.

Der findes ikke i Aarsberetningen nogen Meddelelse om Kontingentets Størrelse, men derimod Meddelelse om, at man har udsat Opkrævningen af sidste Aars Kontingent. Hvis dette er Tegn paa, at en vis Forsagthed begynder at indsnige sig hos Bestyrelsen, maa det i høj Grad beklages. Har de Veje, den hidtil har betraadt for at nærme sig Maalet, vist sig ufarbare,

„HAVHESTEN“ PAA KULTORVET

Vi har modtaget følgende:

Efter at jeg tidligere andetsteds forgæves har udstødt et Hjertesuk i Anledning af, at Kultorvet stadig er en Stenørken, og min Røst desværre har været en Røst i Ørkenen, anmoder jeg herved om Foreningens værdifulde Bistand for den Sag, der ligger mig paa Hjerte.

Medens adskillige andre Pladser og Torve her i Staden er prydede med flere eller færre Træer og Plantninger, henligger Kultorvet uden den mindste grønne Gren. Derimod er der paa en vidunderlig Maade

henstrøet over samme: en Plakatsøjle, en Kiosk og en Havhest.

Om der nu ved samme Havhest kunde plantes et Par, maaske bogstaveligt kun to, Træer, vilde det blive en Lise for Øjet og en Pryd for Torvet.

Vil Foreningen virke for at faa det udført, vil det sikkert glæde mange foruden

Deres ærbødige

J. FRIMODT.

Vi skal senere komme tilbage til denne Sag. RED.

HAVEBYEN STAAKEN

VI har her i Tidsskriftet adskillige Gange omtalt engelske og tyske Havebyer og henledt vore Medlemmers Opmærksomhed paa denne nye By- og Forstadstype, som vil gøre Fremtidens Storbyer baade sundere og smukkere, samtidig med at Bygge- og Grundspekulationen vil blive holdt indenfor passende Grænser, idet Bygninger og Grunde efterhaanden vil blive Samfundets, ikke Enkeltpersoners Eje, saa at Samfundet, ikke Enkeltpersoner kommer til at nyde godt af den naturlige Værdistigning, samtidig med at kunstig Værdistigning falder bort, fordi den ikke vil være i nogens Interesse.

Vi finder det formaalstjenligt at holde vore Medlemmer *à jour* med, hvad der rundt i Europa udrettes paa dette Felt og skal her omtale den nyeste,

midt under Krigen oprettede, tyske Haveby Staaken ved Spandau.

Allerede længe før Krigen var der i Spandau en følelig Mangel paa Arbejderboliger. Et af Staten støttet Byggeselskab havde forsøgt at afhjælpe Bolignøden ved at opføre store Lejekaserner inde i Byen, en Maade at klare Sagen paa, som udover det, at den giver Arbejderbefolkningen noget billigere Boliger end dem, den private Byggespekulation stiller til Raadighed, ikke giver noget næneværdigt Fremskridt, idet Maalet nu, da der ingen tvingende Grund er til at bygge tæt, ikke udelukkende er at skaffe billige, men ogsaa — og navnlig — sunde Boliger. Og det maa gentages, indtil det gaar ind i Almenbevidstheden, at femetages Beboelseshuse aldrig er sunde, hverken hygiei-

nisk eller moralsk set. Man har i Storbyer tvunget af Omstændighederne vænnet sig til dem, saa man ikke mærker de med dem forbundne Ulemper, før man bliver gjort opmærksom paa dem; men at de mange Beboelseslag i sig selv er en Uting og en Meningsløshed, kan der ikke være Tvivl om.

Det er Forstaaelsen heraf, der i England og Tyskland mere og mere har vundet Udbredelse og Fodfæste, saa at en tysk Forfatter Fritz Stahl under en Omtale af Staaken kan fastslaa, at det er blevet et almindeligt Krav — altsaa i Tyskland —, at Havebyen bør være alle Bopladsers Form i Fremtiden. Det er et stort og et godt og et stærkt Ord, stærkt ogsaa i den Forstand, at der er Haab om, at det vil sejre.

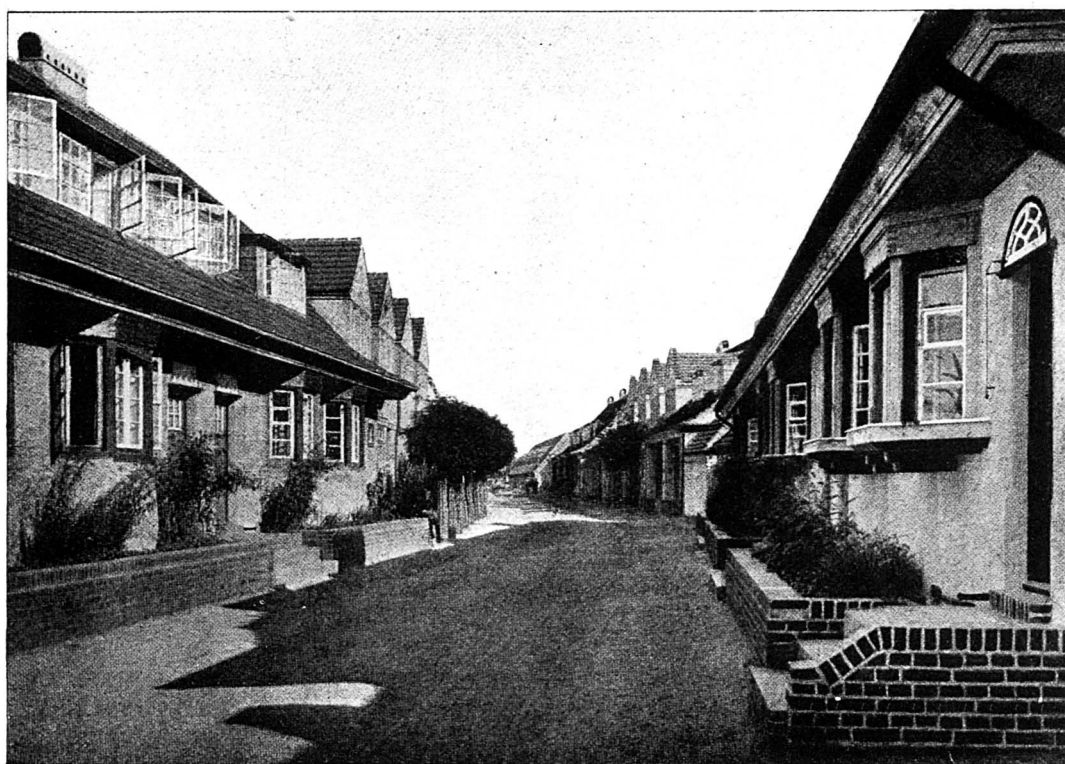
Havebyen Staaken er anlagt ved den preussiske Stats Foranstaltning, og dette er formentlig det første Exempel siden Christian IV byggede Nyboder, paa, at en Statsmyndighed praktisk har paataget sig en Forpligtelse til at sørge for Boligertil saadanne Arbejdere, som af det Arbejde, de udfører for Staten, tvinges til at bo paa et bestemt Sted, selv om dette Steds Huslejepriser er for høje for en Arbejderfamilies Budget og tillige underkastede de Vilkaarligheder, som den mere eller mindre hensynsløse Byggespekulation medfører. Staaken er anlagt for Arbejderne ved Statens Ammunitionsværksteder i Spandau efter Planer og Tegninger af Paul Schmitt-henner. Der erhvervedes et Grundstykke paa 350 000 m² for 700 000 Rmk. Dertil kom adskillige Udgifter til Opførelse af to Skoler og en Kirke, Vej-anlæg, Belysnings- og Vandforsynings-anlæg etc., hvorved Prisen pr. m² steg til 3 Rmk. 25 Pf.

En Trediedel af Husene er Enfamiliehuse med tre Værelser, Opholdskø-

ken og Vaskekøkken. De mindre Boliger, der kun har et og to Værelser, er anbragt i Firefamiliehuse. Næsten alle har Baderum og Plads til at holde Smaakreaturer, alle har en Have paa 150 m². Lejen svinger imellem 16 og 37 Rmk. maanedlig, d. v. s. at en tre Værelsers Lejlighed koster 400 Kr. aarlig foruden Befordringsudgifter, der andrager 60 Pf. ugentlig, men menes at kunne nedsættes noget.

Grunden vedbliver at være Stats-ejendom. Byggeforeningen »Die Gartenstadt Staaken« skal forrente Købe- og Anlægssummen med 2 % p. A. Selve Havebyen gør et venligt og behageligt Indtryk, noget der ved Anlæg af saadanne Arbejderbyer maa lægges den allerstørste Vægt paa. En saadan Boplads skal være et Sted, man gerne vender hjem til efter endt Dagværk. Drukkenskab og andre daarlige Adspredelser vilde ikke have naaet den Udvikling, de har naaet, hvis man allerede forlængst havde haft Øjet aabent for den Betydning, det har for ethvert Menneske — ikke alene for Haandens Arbejdere — at have et virkeligt Hjem at ty til i sin Fritid. De vanskelige Trafikforhold bærer en Del af Skylden for den tætte og høje Bebyggelse, der oftest gør Storbyerne grimme og kedelige; men de har i de sidste 40 Aar været saaledes, at der kunde have været gjort en hel Del paa Basis af dem, som de var, og en gennemført lav og spredt Bebyggelse vilde af sig selv have givet Stødet til deres endnu hurtigere Udvikling.

Helt uden Misgreb fra Myndighedernes Side er Staaken ikke blevet til. Skønt her var Tale om en Bebyggelse med Toetages-Huse, der forhaabentlig og sandsynligvis aldrig vil blive afløst af højere Huse, forlangte Bygningsmyndighederne dog, støttet paa en eller anden under helt andre Forudsætninger givet Lovbestemmelse,

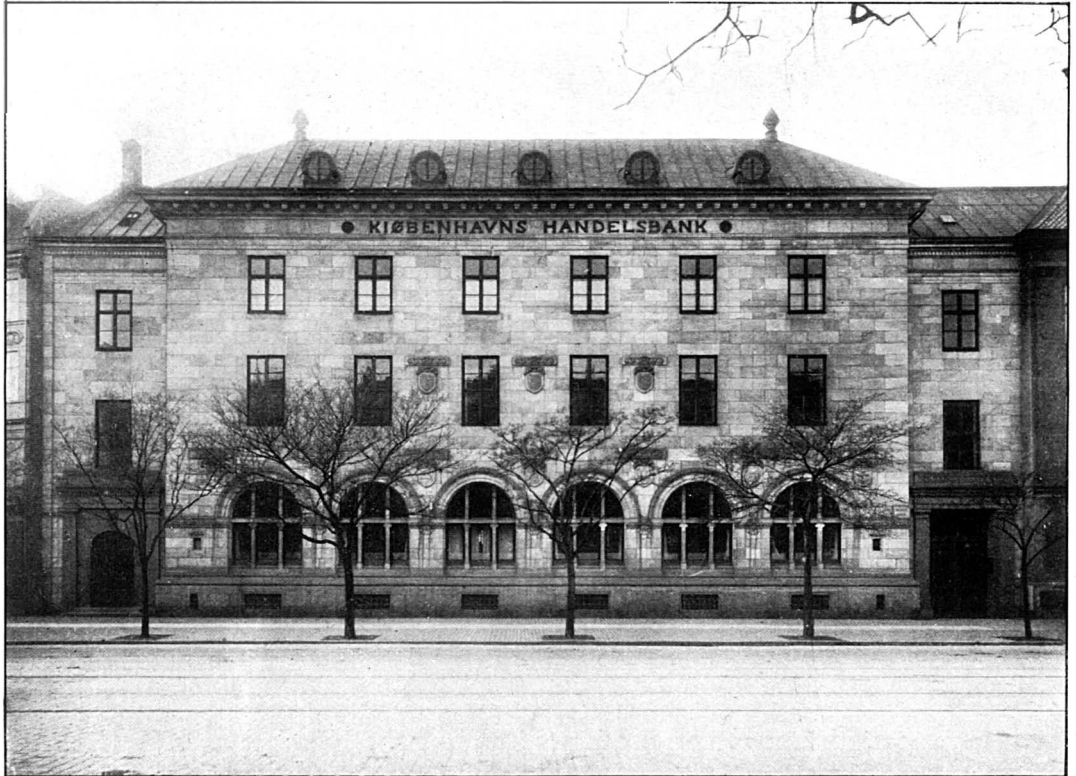
de to Hovedgader anlagte i en Bredde af 36 m, et Krav, der blev bestemt fastholdt for den enes Vedkommende. Derved gik 20000 m² Byggegrund tabt, og der blev Plads til 100 Familier færre.

En vis Ensformighed vil altid præge den Art Bebyggelse; men Afveksling er just heller ikke paafaldende i Københavns Forstadsgader, og Ensformigheden er mindre kvælende ved lav Bebyggelse end ved høj. Man sammenligne blot Nyboder og Byggeforeningens Huse ved Farimagsgade med Vesterbros Sidegader. Skønt Nyboder er noget af det mest skematiske, der eksisterer, er det dog et venligt, næsten morsomt Indtryk, man faar af den. I Havebyen maa der af praktiske Aarsager ogsaa gaas skematisk til Værks, men nogen Afveksling er der Plads for. Schmitthenner anvender fem forskellige Typer, og dette er tilstrækkeligt til at afvende Kedsommeligheden. De er selvfølgelig paavirkede af gamle tyske borgerlige Huse; hvad man end

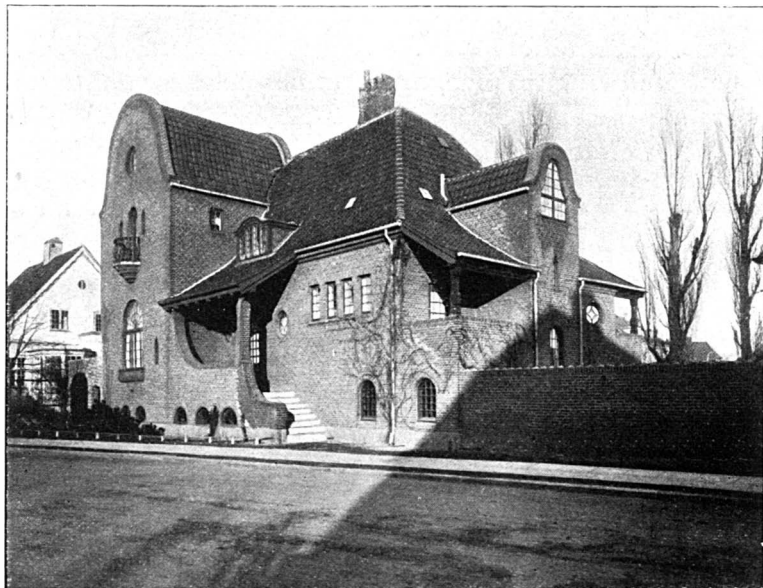
kan bebrejde Tyskerne, Hjemstavnsfølelse har de, og de gaar ikke over Aaen for at hente Vand.

Hvor er her ikke i saa Henseende syndet i Danmark, hvor hele Kvarterer baade i København og Købstæderne er bebyggede med »italienske« Villaer, medens Stationsbyerne bestaar af ganske aandsforladte Murstensterninger med Skifertag, skønt følgeværdige Eksempler findes massevis i de nærmeste Landsbyer. Der er — takket være bl. a. »Bedre Byggeskik«s fortjenstfulde Arbejde — begyndt et Omslag her; baade i Villa-kvartererne og ude paa Landet bygges der nu Huse, og naar Havebyens Ide slaar igennem, vil det vise sig, at det smukke danske Hus udviklet efter Stedets særegne Forhold — forfinet om man vil — har sin Mission og kan give den danske Haveby et Særpræg, som gør, at den fuldt ud kan taale Sammenligning med baade den engelske og den tyske.

PRÆMIEREDE BYGNINGER

1911. Handelsbankens Ny-Bygning ved Holmens Kanal (Arkitekt Fr. Levy).

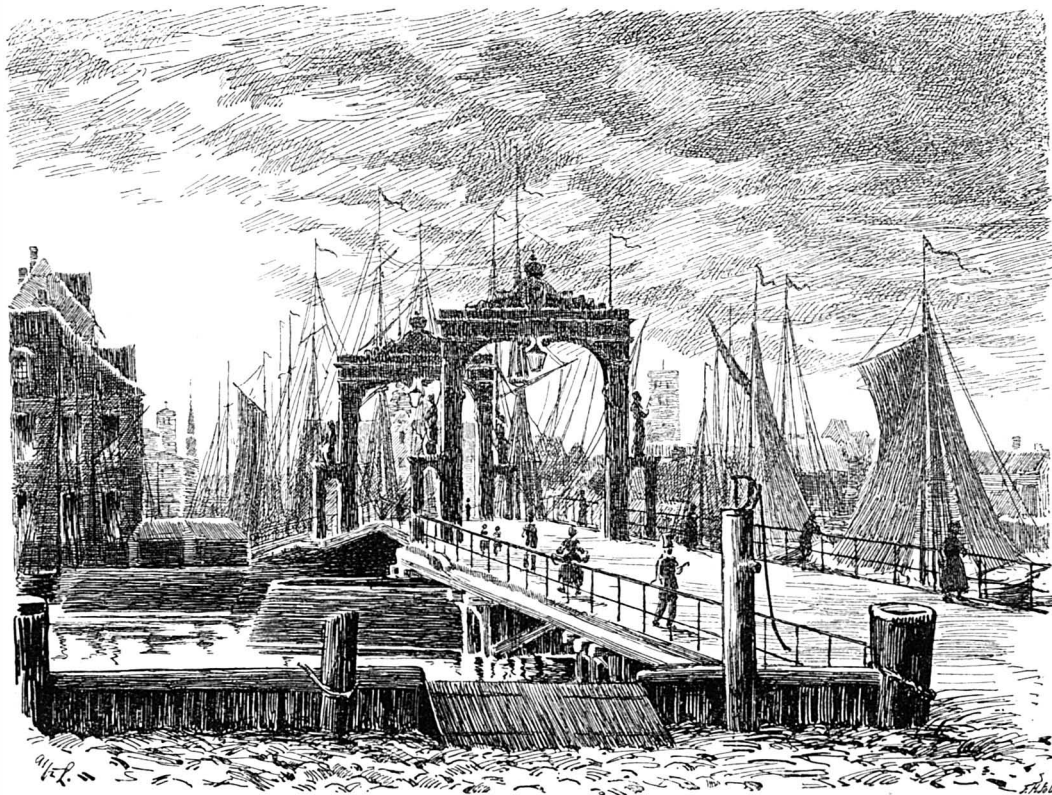
1909. Villa paa Lundevangsvej (Arkitekt Carl Brummer).

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

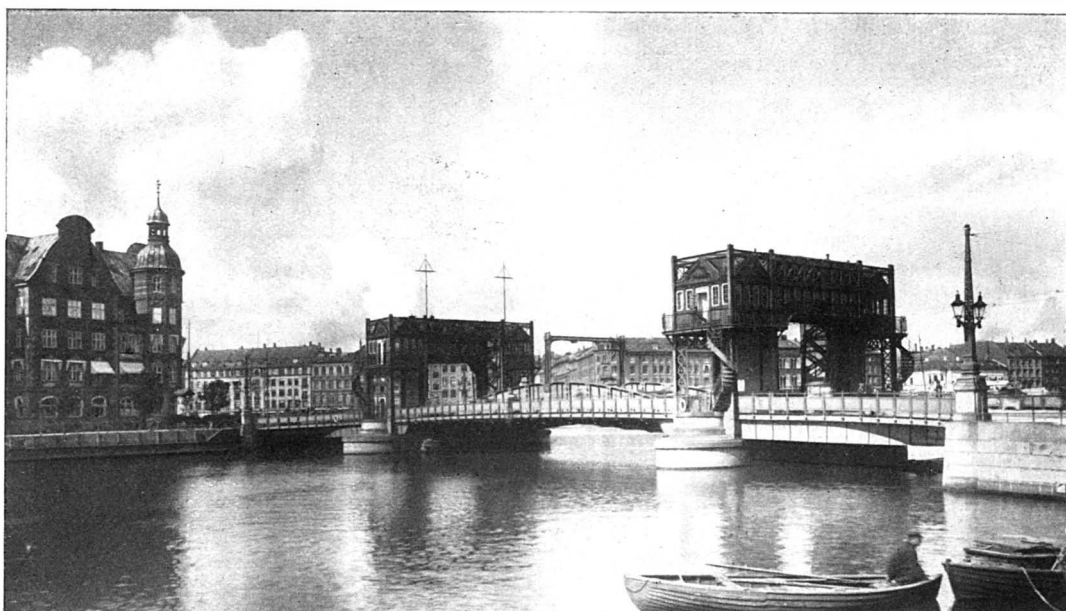
Knippelsbro ca. 1825.

Efter Tegning af Alfr. Larsen.

KJØBENHAVNSK BRO-ARKITEKTUR

AT Kjøbenhavn er bleven en Storstad, skyldes fremfor alt andet det Sund, som skiller Sjælland fra Amager, og paa hvis Smaaholme Sildebaadene allerede i den tidlige Middelalder fandt gode Anløbssteder, saa at det Fiskerleje, som rimeligvis laa dér, hvor Højbroplads og Amagertorv nu findes, allerede paa Svend Estridsens Tid havde faaet Navnet Havn, et Navn der allerede paa Absalons Tid var blevet udvidet til Købmandshavn. Sundet blev smallere og smallere og samtidig dybere og dybere, saaat det dannede en af de bedste Havne i Verden, næsten altid isfri og upaavirket af Ebbe og Flod. Det er dette smalle Sund, der er Byens Moder, af hvem den har sit Navn, og som til en vis Grad giver den sit Fy-

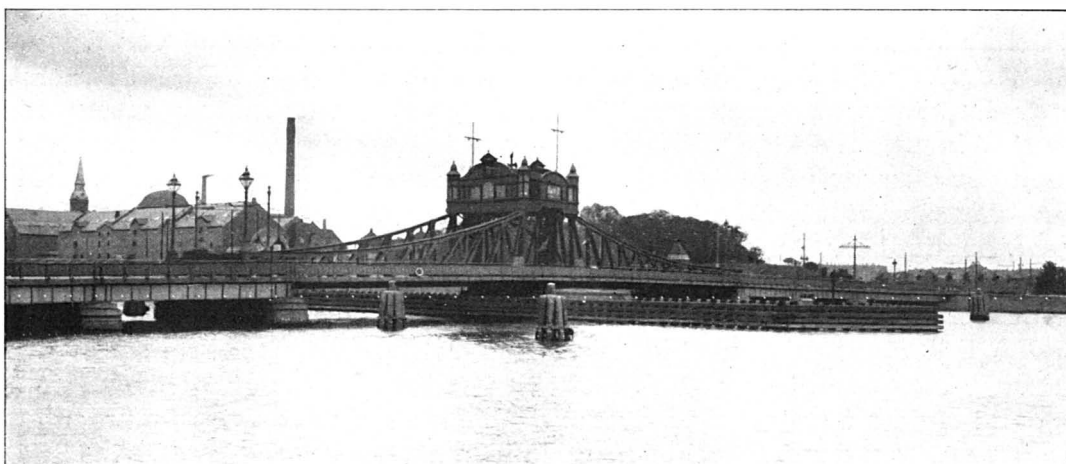
siognomi; men netop det, at denne Havarm danner en saa fortræffelig Havn, har medført, at Danmarks Hovedstad savner de monumentale Broer, som vækker Beundring i saa mange af Europas Storbyer, der ligger ved Floder, ofte bredere end vor Havn, hvor denne er bredest. De Broer, som fører over Havnen, er indskrænket til det mindst mulige Antal, og man har ikke kunnet bygge dem af Sten, fordi de altid har maattet bygges lavt over Vandfladen, samtidig med, at de maatte indrettes saaledes, at Skibe med høje Master kunde passere dem. Alligevel var Knippelsbro, som vore Bedsteforældre kendte den, med sine to høje Galger af en vis monumental Virkning, medens man vanskeligt kan tænke sig en hæsligere Bro end dens

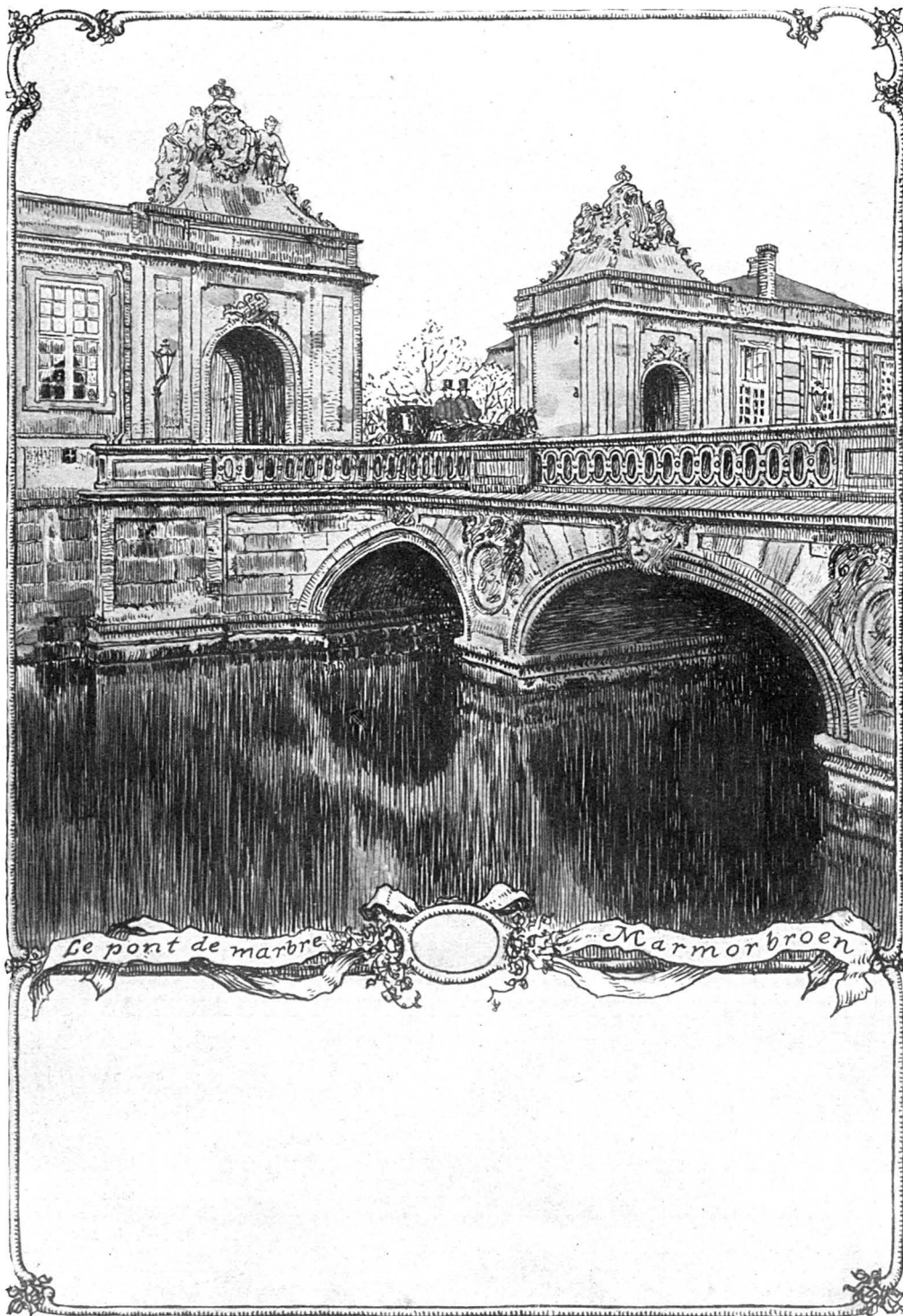
Knippelsbro set fra Knippelsbrogade.

Afløser, der stod fra 1869 til Aarhundredets Slutning. Saa er den nye Knippelsbro, der med sine høje Brohuse erkender sin Afstamning fra den gamle Galgebro, dog en Bro, som en Hoved- og Residensstad kan være bekendt, selv om den nye Langebro — som den standhaftig kaldes, skønt den ellers hedder Christian IX's Bro — endnu bedre fører Beviset for, at en Jernbro, der ligger lavt over Vandspejlet, kan være monumental. Over Slotholmskanal og Frederiksholms

Kanal findes fem Broer. Her er Hensynet til Skibsmasterne i den nyere Tid fuldkommen faldet bort. De Smaaskuder, der ladede med Frugt har deres faste Liggepladser ovre ved Nybrogade, har allesammen deres Mast indrettet til at lægge ned, naar de skal under en Bro, og da de to gamle Klapbroer Holmens Bro og Højbro, der uden i mindste Maade at have Prætentioner i monumental Retning var maleriske og stod godt til Omgivelserne, ved Midten af 70'erne

Christian IX's Bro set fra Kalvebod Brygge.

Marmorbroen.

Efter Tegning af Kr. Kongstad.

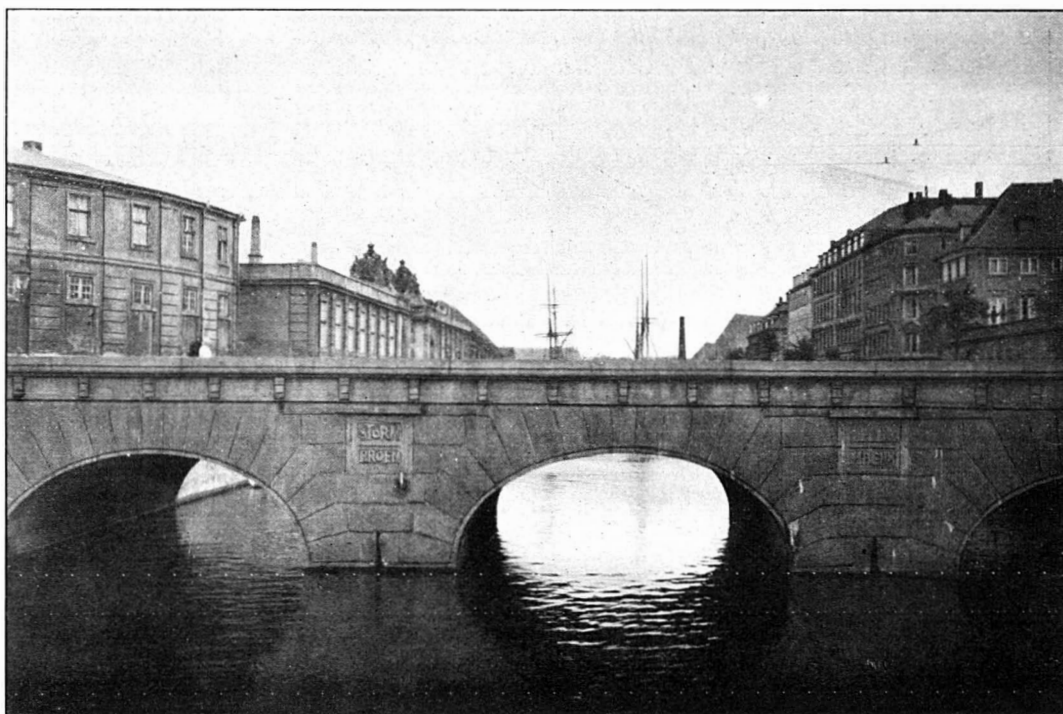

Holmens Bro.

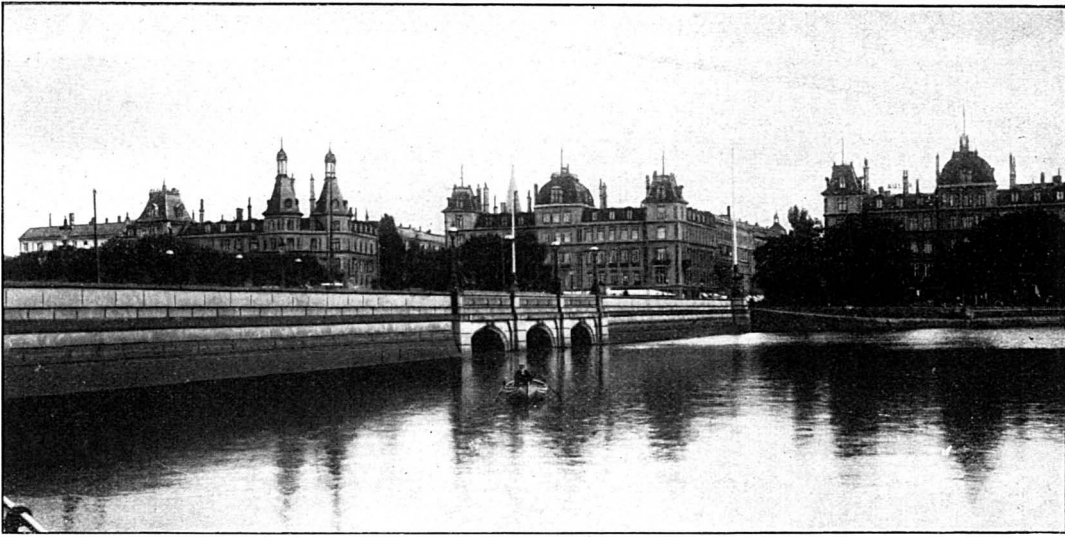
var blevne saa brøstfældige, at de maatte erstattes af mere holdbare Af-løsere, havde man derfor godt kunnet tilvejebringe noget virkelig monumen-

talt; men man foretrak de to Støbe-jerns Misfostre, som vi alle kender. De ser bedre ud paa Billeder end i Virkeligheden, fordi Materialet ikke

Stormbroen.

(Arkitekt Prof. M. Nyrop.)

Dronning Louises Bro.

(Arkitekt Prof. V. Dahlerup.)

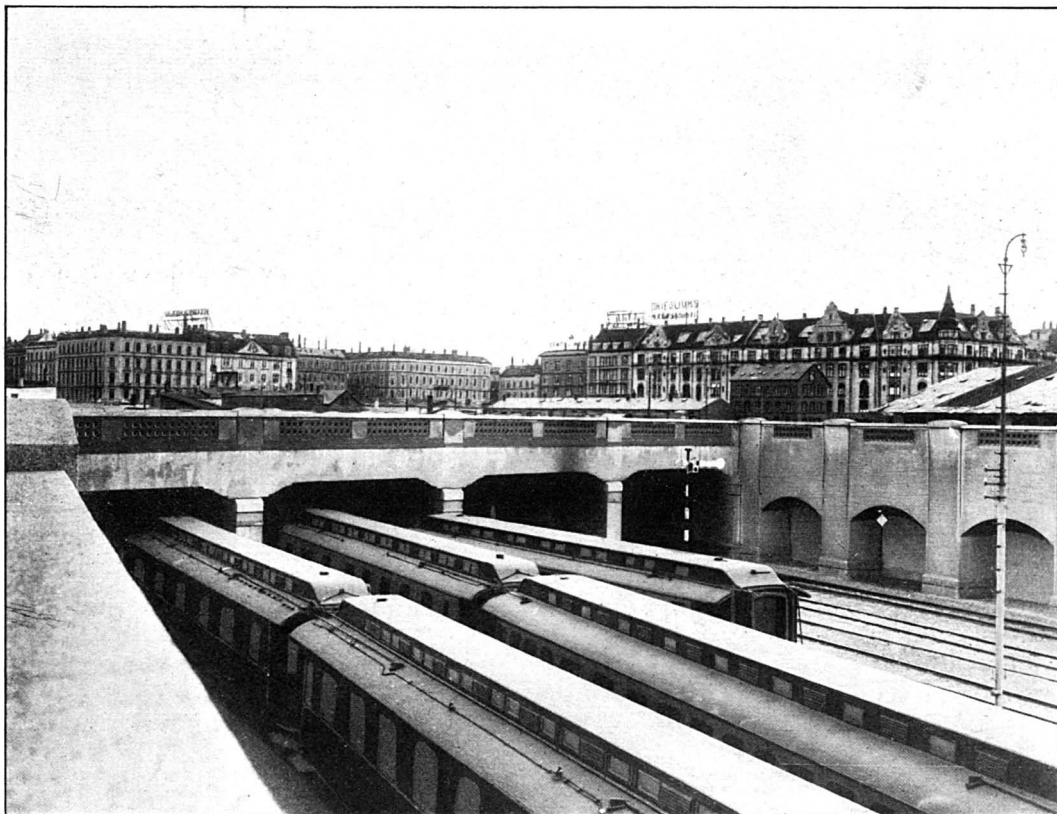
gør sig saa stærkt gældende. Men i 70'erne fandt man dem dejlige.*) Den nye Bro af Granit, der lige i det 19. Aarhundredes sidste Aar afløste den

ganske uanseelige Stormbro, bærer Vidne om, hvor lidet der egentlig behøves for at en Bro skal virke smukt, og Marmorbroen er vel nok en af Eu-

*) Naar Holmens Bro og Højbro med nogle Aars Mellemrum bliver »friskede« op med okkergul Maling, medens Kandelabrene for Enderne af Broerne samtidig faar en Omgang Sølvbronce, ser de ualmindelig hæsle ud. Det forlyder, at Anvendelsen af den okkergule Maling og Sølvbronce skyldes en Tradition. Mon dog ikke denne Tradition kunde forlades? Der var vist ingen, der vilde protestere herimod.

Snorrebroen paa Christianshavn.

Viadukt paa det gamle Banegaardsterræn.

ropas smukkeste Broer, slutter sig saa udmærket til Ridebanens prægtige Portpavilloner. Den er saa forfalden, at det er en stor Skam, men virker trods det fornemt og elegant.

Sørne, hvis Omgivelser er bleven saa skændigt vanrøgtede, afgav en udmærket Pladstilskønne Broer. Man har af økonomiske Grunde, hvis Gyldighed ikke skal absolut bestrides, foretrukket Dæmninger, som paa Midten afbrydes af en kort Bro, fordi det er nødvendigt at have Forbindelse mellem Søerne indbyrdes. Enhver maa imidlertid erkende, at om Dronning Louises Bro i hele sin Udstrækning havde været en virkelig Bro med mange Buer istedetfor som nu kun tre, vilde det have givet englimrende Virkning.

Som Christianshavn er noget for sig selv, har dens Broer ogsaa deres særlige Karakter. De er ikke monumentale, det har aldrig været Hensigten med dem; men de falder saa henrivende naturligt sammen med Huse- ne i de Gader, de forbinder. Skønt vel

aldrig en Kunstner har været taget med paa Raad, er Snorrebroen netop en Bro, som man venter at finde den over disse Kanaler og ved disse Huse, hvis spidse Gavle og Teglstenstage »det nye Hus« ikke kan tage Luven fra.

Naar en Bro fører over en tør Forsænkning, en Banelinie eller en Vej, hedder den en Viadukt, formodentlig fordi den direkte Oversættelse af det latinske Ord vilde blive »Vejledning«, hvilket vilde være vildledende. Der er i og for sig intet i Vejen for ogsaa at kalde dem Broer; der er en Del af dem i Kjøbenhavn, og de samme kunstneriske Hensyn, som, hvor Omstændighederne taler derfor, bør tages ved Bygningen af en Bro over Vand, burde ogsaa tages her. Er der taget saadanne Hensyn ved de to Broer, som fører over den forsænkede Boulevardbane ved det gamle Banegaardsterræn? Et Blik paa hosstaaende Afbildning viser en, at denne Bro hverken er malerisk eller monumental; dog maa det siges, at den i Modsætning til

Carlsbergviadukten.

Holmens Bro ser bedre ud i Virkeligheden end paa Billedet. Den store Jernbro over Kystbanen ved Lange-linie er bygget efter lignende ingeniør-mæssigt praktiske Principper som Queensferrybroen, og den Slags Kon-struktioner, hvor Broens Skelet helt og holdent ses, er aldrig absolut stø-dende for Øjet; men, hvor Talen er om Hængebroer, vilde det Forbillede, som Brooklynbroen afgiver, have været at foretrække. Den Fordel det giver, at den Forsenkning, der skal spændes over, er dyb i Forhold til Bredden, fremlyser tydeligt af Broen over Jernbanen ved Valby, hvis For-billede vistnok er en Jernbanebro over Douro ved Oporto, men rigtig-nok langt overgaar dette i enkel og smagfuld Elegance.

Endnu bør nævnes Viadukten ved Svanemøllen mest dog for at faa Lej-lighed til at henlede rette Vedkom-mendes Opmærksomhed paa, at Kan-delabrene paa Balustrene i høj Grad trænger til Fornyelse. De er ikke — hvad de giver sig ud for at være — massive, men synes i hvert Fald for-saavidt angaar Fodstykkerne at være støbt af Cement, dækket af en tynd Metalbeklædning, der flere Steder er rustet igennem.

I Parker gør Miniaturbroer, hvor

den naturlige Aarsag til deres Anbrin-gelse — Vand — forefindes, en beha-gelig Virkning. Man ser det i Frede-riksberg Have, skønt der ikke er ofret synderligt paa at gøre dens Smaa-broer pyntelige; og i Fælledparken findes en Bro, der allerede nu har sin Betydning som Led i det Miniatur-landskab, som en Park skal være, og som, naar Træerne er vokset til, og Fælledens Omdannelse til Park er fuldstændiggjort, vil komme til at vir-ke betagende.

Det er nedslaaende at se, hvor lidt man i Slutningen af det nittende Aar-hundrede har haft Øje for Broernes Betydning i en stor Park. I Østre An-læg, hvor saavel de udvoksede Træer som Vandet var tilstede paa For-haand, har man dels opfyldt Stadsgra-ven i større Udstrækning end egentlig strengt paakrævet, saaat man et Sted i Stedet foren blank Vandflade har faaet engrusbelagt Legeplads, hvorhos man et Par Steder, hvor der skulde skaffes Forbindelse over Vandet, har fore-trukket at lave en Dæmning, skønt det er ganske indlysende, at en Bro vilde have taget sig langt bedre ud. Naar Kastelsvolden en Gang bliver helt indlemmet blandt Hovedstadens Parker, bør Opmærksomheden rettes paa, at den Slags Misgreb undgaas.

Udsigt over Kjobenhavn fra »Bellehoj«.

SET FRA »BELLEHØJ« —

Af Havearkitekt JOHANNES THOLLE.

»Byen med de skønne Taarne« er den kaldt, vor Hovedstad. Aa, ja — noget er der jo om det. Man faar et Indtryk deraf, naar man kommer hertil ad Sundvejen, bedst fra Kongedybet. Specielt vil vel en fremmed lægge Mærke til den. Og saa har man fra »Svineryggen« en Del af disse Taarne samlet for sig, ligesom det jo er enhver bekendt, at Frederiksberg Bakke trods alt har en dejlig Udsigt over en stor Del af Byen.

Det er enhver bekendt! Men hvor mange aner, hvilken henrivende storlaaet Udsigt, man har over Byen, naar man en Eftermiddag forvilder sig omad Borups Allé og derfra gaar ad en af de fleste Vandrere upaaagtet og ensom Vej langs »Bellehøj«! Vejen

gaar fra Brønshøj Bakke i Retning af Vandreservoirene, og straks man befinder sig paa denne Vej, aabner der sig for en de videste Perspektiver: man har samlet for sig Byen i saa godt som hele dens Udstrækning, idet man (for at nævne Taarnene som Mærkepæle) kan se Bispebjerg Krematorium, Klostret paa Jagtvejen, Marmorkirken, Vor Frelsers Kirke, Nikolai- og Raadhustaa-net, Paladshotellet, Kors Kirken, Banegaarden, Zoologisk Haves Udsigtstaarn og Jesus Kirkens Taarn i Valby. Dette er, som enhver kan forstaa, et enestaaende mægtigt vue!

Eller nyd Udsigten deroppe fra ved Vintertid, naar Jorden og Natten er

sort. Der er et Mylder af Lys i Byens Lejekaserner og i Frederiksbergs Villaer, og langt borte staar som »den røde Stjerne« Raadhustaaarnets Ur, mens Sporvognene som Sommernattens mystiske Sct. Hansorm sniger sig op ad Bakken mod Brønshøj — man er Eventyret nær ---.

Hidtil saa man ved Sommertid over bølgende Kornmarker og havde intet, som stødte Øjet i Forgrunden. Fra de bløde Markers grønne gled Blikket roligt over den lille, smilende Haveby »Grøndalsvænge« med de yndige Huse og videre mod »Fuglebakkens« arkitektoniske Villaer for sluttelig at flyde ud i Byens røde Lejekaserner eller forsvinde mellem Villahavernes Træer eller Zoologisk- og Frederiksberg Have. Der var intet uskønt i dette — tværtimod!

Nu er der desværre al Anledning til at raabe »Vagt i Gevær« for denne Plet! Opskræmt ser Yndere af Bakken og dens Udsigt Byggeriet skride rask (mærkeligt nok!) op ad Borups Allé, hvor der »Forskønnelse« og »Bedre Byggeskik« til Trods rejses de hæsligste gulmalede høje Kaserner — selv

husvilde Familier til blandet Glæde! De ligger der allerede, halvt eller helt færdige i Rækker saa lange, at de dominerende alt andet desværre fanger Øjet og støder al Skønhedssans.

Her maa nogen træde til! Dette maa ikke fortsættes. Byens Værdighed kræver, at denne Bakke fredlyses for altid, og at denne enestaaende Udsigt bevares.

Der maa skabes en Plan for det hele. Vi kan ikke nøjes med Magistratsforslag om Sportsplads ved »Hulgaarden« og Bebyggelse op ad Bakken, et Forslag hvor kun en ringe Del lades fri. Jeg henstiller i al Beskedenhed til »Forskønnelsesforeningen« at tage sig af denne Sag, og mit Forslag er Udskrivelse af en Konkurrence om Planer til hele Arealets Benyttelse. Lad der blive dannet en Rame om disse vide Udsigter, dækkende alt uskønt, men fri os for Bebyggelse af Jorderne der, og bevar for Fremtiden og Efterverdenen denne enestaaende Plet, at ikke (med en Omskrivning af Verset)

»vi engang paa Eftermælet maa bode,
naar denne »Daad« har faaet Stempleet »Brode«!

Det fremdragne Spørgsmaal maa erkendes at have stor Interesse. I Øjeblikket er Kvarteret ved »Bellehøj« vel kun lidet befærdet, og en eventuel Ødelæggelse af det smukke Bypanorama vil vel derfor næppe vække nogen større Opsigt nu, men det er klart, at Kjøbenhavn ogsaa vil udvide sig ad denne Kant til, og om 50 Aar — eller maaske før — vil dette Kvarter være helt sammenbygget med den øvrige By. Befolkningen vilde da med skellig Grund kunne bebrejde os (o: den nuværende Befolkning), at vi ikke tog ved Lære af Ødelæggelsen af Udsigten fra Frederiksberg Bakke og i Tide havde sørget for at bevare den virkelig storlaaede Udsigt indover Landets Hovedstad fra Højdedraget ved »Bellehøj«. Den ærede Indsenders Henvendelse til Foreningen skal derfor blive gjort til Genstand for Bestyrelsens alvorligste Overvejelser.

Red.

AF BYENS DAGBOG

POLITIBYGNINGEN

DET gamle Raad- og Domhus paa Nytorv, om hvis kunstneriske Mangler og Fortrin der alle Dage har staaet Strid snart ulmende i Asken snart flammende vild, idet nogle har holdt paa, at C. F. HANSENS Themistempel var en kolossal Misforstaaelse, andre paa, at den var intet mindre end et arkitektonisk Mesterværk, som blot ved Tidernes Ugunst var kommet til at ligge paa et forkert Sted, hvor dets Fortrin ikke kunde gøre sig gældende under de trykkende Omgivelser — det gamle Raadhus paa Nytorv har allerede i mangfoldige Aar været for lille til de Virksomheder, det oprindeligt var bestemt til at rumme.

Nu maa Politiet søge sig nye Lokaler. Det er for længe siden vedtaget, at denne Institution skulde have sin egen Bygning; de kommunale Myndigheder har bevilget 4—5 Millioner Kroner dertil og udpeget en Plads — i Glyptotekskvarteret — hvor Bygningen skulde opføres efter Tegning af Stadsarkitekt H. WRIGHT eller i alt Fald efter en fra Stadsarkitektens Kontor udgaaet Tegning. Alt synes klap-pet og klart — og saa kommer den offentlige Mening repræsenteret af en Del Arkitekter og kaster hele Kagen i Asken. Naar en offentlig Myndighed staar overfor et stort og kostbart Byggeforetagende, kan det vælge en af to Veje. Den kan hos en Arkitekt bestille en Tegning, eller den kan indbyde til Konkurrence. Begge Fremgangsmaader har deres Fortrin og deres Mangler; men en tredje Vej gives ikke, og at den valgte Vej altid fremkalder hæftige Indsigelser er en Kendsgerning, som her kun skal paapeges. Den offentlige Myndighed, der staar overfor et stort og kostbart Byggeforetagende, bliver ufravigelig skældt ud, naar den har taget sin Bestemmelse desangaaende. Det er tænkeligt og til en vis Grad forstaaeligt, at Bevidstheden herom gør offentlige Myndigheder noget haardhudedede, saa at de paa Forhaand indretter sig paa at slaa Kraven op om Ørene, til Bygen er drevet over, trygt stolende paa, at den Offentlighed, de er ansvarlige overfor, nok skal godkende Resultatet, hvorledes dette end bliver.

Men enten en offentlig Myndighed — in casu Kjøbenhavns Magistrat — vælger den ene eller den anden Vej, kan den, inden den tager sin endelige Bestemmelse, udstille Tegningen eller Tegningerne offentligt for ad den Vej at faa Vished om, hvorvidt Resultatet er virkelig tilfredsstillende. Den Kritik, der saaledes kan komme til Orde, inden det er for sent, kan være værdifuld og er under alle Omstændigheder mere værdifuld end den, der rettes imod det

færdige Værk, som den f. Ex. rettedes imod Christiansborg.

De, der retter deres Kritiks hvasseste Pile imod Stadsarkitektens Projekt, har ikke set Tegningerne. Kritiken imod selve Bygningen grundes i Hovedsagen paa en i et Dagblad offentliggjort lille Tegning, der ledsages af en i kategorisk Form affattet Tekst, hvori det bl. a. hedder: »*Enhver, der blot har mindste Begreb om arkitektonisk Kunst*»), vil kunne se, hvor rædsom den er med sine tunge Murflader og de mægtige Skorstene, der flankerer det klodsede Taarn.« Naar Optakten er saadan, saa ved hele Borgerskabet, der til daglig aldele ikke prætenderer at have Forstand paa Arkitektur, hvad Holdning det har at indtage, og ind i den ved dette Skud dannede Bresche myldrer da de sagkyndige, som af en eller anden Grund er misfornøjede. Der kunde med Føje indvendes en Del imod den tre Liniers Kritik, der her er citeret — bl. a. det, at et »klodset« Taarn ikke altid er grimt eller arkitektonisk uforsvarligt; men al Kritik, enten den er rosende eller dadlende, er selvsagt ganske værdiløs, naar den ikke bygger paa fyldigere Materiale end som saa. Det er vanskeligt efter Arkitektens virkelige Tegninger at bedømme, hvorledes en monumental Bygning vil virke, aldeles umuligt efter en løs Pennetegning i Dagbladsreproduktion.

Efter dette hjælper det kun lidet — som Architect CARL BRUMMER i en Udtalelse til »Politiken« ^{8/5}18 forlanger —, at Tegningerne udstilles. De er paa Forhaand dømte af den offentlige Mening, hvis Dom er inappellabel, enten den er retfærdig eller ej. De burde have været udstillede, i den Magistrat og Borgerrepræsentation tog Stilling; at dette ikke er sket, er en Uret, der er begaaet imod Stadsarkitekten.

Iøvrigt har Debatten drejet sig om, hvorvidt den valgte Plads var heldig eller ej, og her er der gjort forskellige Synspunkter baade af arkitektonisk, økonomisk og politimæssig Art gældende. Disse Betragtninger skal vi imidlertid gaa let hen over og begrænse os til at udtale det Haab, at der ved fremtidig Bebyggelse af nye Kvarterer i Kjøbenhavn gøres alt, hvad muligt er, for at faa et Kvarter bygget færdigt, inden Bebyggelsen af et nyt paabegyndes, saaat de hæslige halv-færdige Karréer, som nu paa 18de Aar vansyner Østerbro, ikke maa faa for mange Paralleler. Og at Magistratens

*) udhævet af os.

Valg af Byggegrund til en monumental offentlig Bygning har nogen Indflydelse paa de herhenhørende Forhold, turde være indlysende.

Den voldsomme Kritik har imidlertid bevirket, at Borgerrepræsentation og Magistrat har frafaldet hele sin hidtil indtagne Stilling, har kasseret Tegningerne og overdraget Prof.

HACK KAMPMANN Udarbejdelsen af nye, idet man ønsker hele den paagældende Karré ind under en samlet Byggeplan. Disse Tegninger maa udstilles og underkastes skønsom Kritik, mens Tid er. Det skylder Magistraten saavel Prof. Kampmann som Offentligheden. Skandalen bør have sine Grænser.

KOMMUNAL PRÆMIEKONKURRENCE

EN MONUMENTAL INDGANG TIL FÆLLEDPARKEN FRA TRIANGLEN

For at opnaa den bedst mulige Ordning af Indgangsforholdene fra Trianglen til Fælledparken, har Magistraten foreslaaet Udskrivning af en offentlig Konkurrence om Forslag til dette Indgangsparti og har anmodet Stadsarkitekten om at udarbejde Udkast til en saadan Konkurrence, ved hvilken der udsættes 1 Præmie paa 2000 Kr., 1 paa 1500 Kr. og 2 paa 1000 Kr. Endvidere stilles et Beløb af 2000 Kr. til Raadighed til eventuelt Køb af et eller flere

gode Forslag. Dommerkomitéen bestaar af 11 Medlemmer, hvoraf 3 vælges af Magistraten, 3 af Borgerrepræsentationen, 2 af Akademisk Arkitektforening, 1 af den frie Arkitektforening, 1 af Billedhuggerforeningen og 1 af Dansk Billedhuggersamfund.

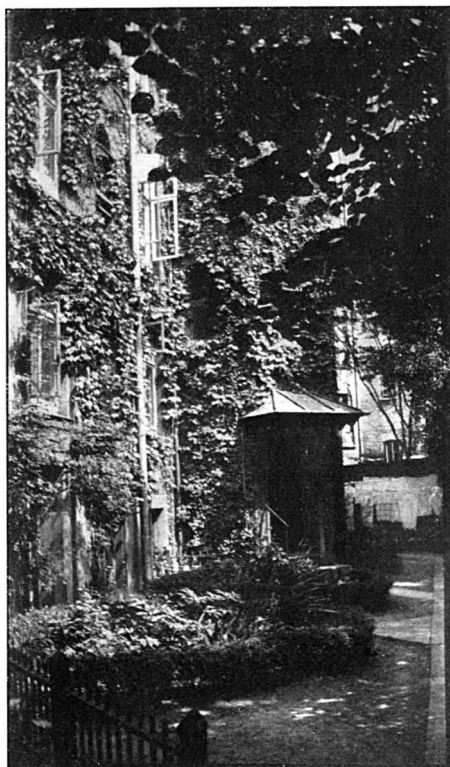
Forslaget var til Behandling i Borgerrepræsentationen i dennes Møde den 27. Juni, hvor det vedtoges at udskrive Konkurrencen som nævnt.

„HAVHESTEN“

PAA KULTORVET

Hr. Boghandler J. FRIMODTS Henstilling til Foreningens Bestyrelse angaaende Plantning af 2 Træer ved Niels Skovgaards Havhestebrønd paa Kultorvet, har været behandlet i et Bestyrelsesmøde. Bestyrelsen har vedtaget at udtale, at den ikke overfor Magistraten vil kunne anbefale Plantning af Træer paa det paagældende Sted eller paa Kultorvet overhovedet. Den er derimod af den Anskuelse, at baade Torvet i sin Helhed og Brønden vilde vinde ved, at denne sidste flyttedes hen i et Hjørne af Torvet, f. Eks. ved Hjørnet af Rosengården, hvor Brønden vilde faa en arkitektonisk set bedre motiveret Plads.

Fra en Gaardhave paa Blegdamsvej.

ET PLANKEVÆRK ET EKSEMPEL TIL EFTERFØLGELSE

Den under Navnet »Petersens Jomfrukloster« (Monumentum pietatis Petersenianae) velkendte Ejendom paa Amagertorv er for Tiden under Ombygning, idet der i Ejendommen skal indrettes Kontorlokaler. Ved Ombygningen, der forestaas af Arkitekt HELWEG-MØLLER, vil Ejendommens smukke Harsdorff'ske Facade forblive urørt udover, at Stueetagens Vinduer vil blive bragt i Overensstemmelse med Husets øvrige Vinduer. Naar vi paa nærværende Tidspunkt bringer et Billede af Ejendommen, er det af Hensyn — ikke til selve denne, men til det samme omgivende — Plankeværk!

For at blive fri for Opslagene med Hensyn til de fraflyttede Forretningers nye Adresser og de talrige Plakater, som de ved Ombygningen kontraherende Firmaer ifølge almindelig Skik og Brug anbringer oppe og nede, i Vinduer og paa Stilladserne, lod Arkitekt Helweg-Møller Plankeværket forhøje med nogle Brædder, paa hvilke Malermester JØRGEN LAURSEN derefter malede de paagældende Angivelser i dertil indrettede Felter. Det hele ser paa denne Maade ordentligt og pynteligt ud og forsoner En i nogen Grad med det ellers lidet velsete Begreb — et Plankeværk.

Ethvert Medlem kan indmelde *mindst* ét nyt Medlem.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

Østerbrogade set fra Pladsen foran Østbanegaarden.

BYENS ALLEER

AF SØREN WIENE.

TAKKET være vore Forfædres Om-sorg for Træplantning fandtes der i Københavns Forstæder og i Byens nærmeste Omegn for 20—30 Aar siden en Rigdom af store, skyggefulde Træer, og navnlig gjorde milelange Alléer Spadsereturene om Sommeren til en sand Forfriskelse for Sindet.

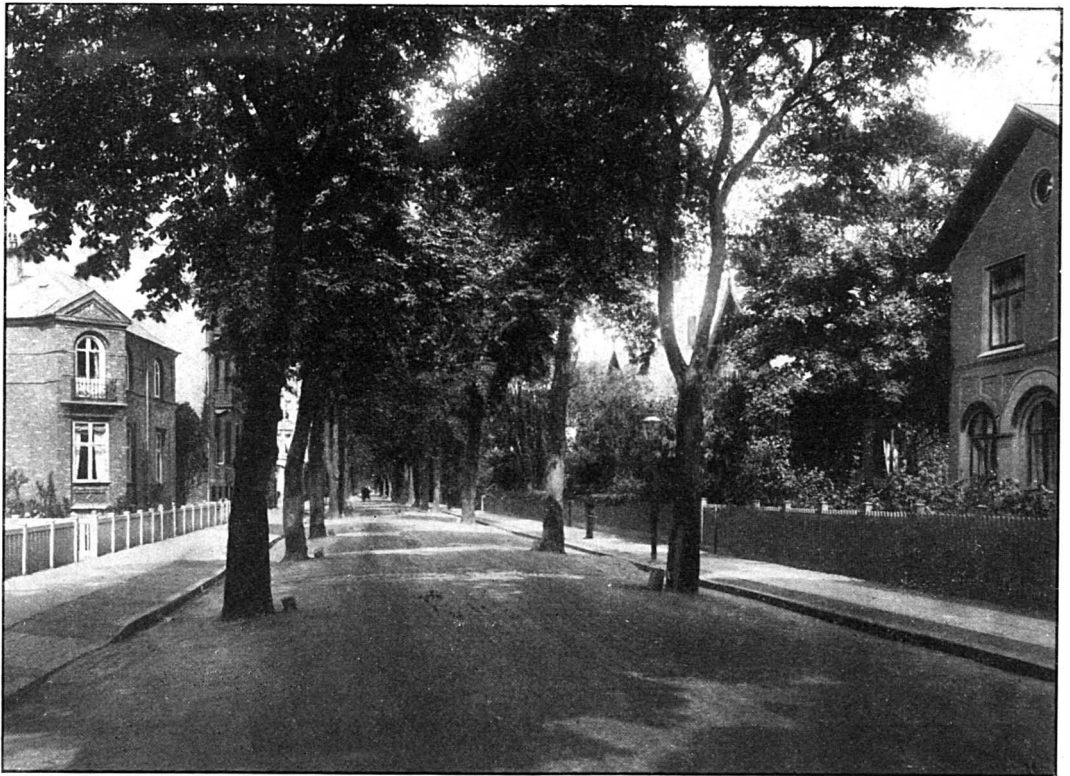
Overalt hvor Landevejene strakte deres graa, støvfyldte Baner ud over Omegnens Marker, kantedes de af de dejligste Elme- og Lindealléer, hvis grønne Kupler ligesom bragte Skoven helt ind til Byens Volde.

Hvem husker ikke fra sin Barndom den dejlige Tur ad Strandvejen ud til Charlottenlund, den smukke Allé,

der begyndte helt inde ved Trianglen, og som gjorde, at Turen trods Støv og Sol blev en Fornøjelse og ikke blot en Strabads.

Men hvor skal man nu finde Glæden paa den Tur? Udsigterne er nu spærrede, saa Strandvejen er en Gade, og vor Barndoms dejlige Strandvejs-Træer er faldet for Øksen.

Ikke paa een Gang har Kommunernes Ingeniører givet Befaling til den milelange Allés Fældning. Saa kunde den nok være reddet. Nej, Stykke for Stykke er blevet pillet væk for os. Snart et Sted hvor eet Ingeniørarbejde »fordrede« det, snart hvor et andet »nødvendigjorde« det, und-

Bülowsvej (som den burde være bevaret helt igennem).

livedes et Stykke af Alléens gamle Elme og Linde.

Og de sørgelige Rester, som saa staar saa underlig forladte tilbage, de fældes sluttelig med den rigtige Motivering, at det ligner jo alligevel ikke noget; de gamle Træer er ikke værd at holde Liv i.

Takket være denne farlige, planløse og dog sikkert virkende Maade er der nu overalt i Byen og dens Omegn kun sørgelige Rester tilbage af Fortidens Herligheder.

Og passer vi ikke paa, vil sikkert ogsaa de sidste Rester gaa til paa samme meningsløse Maade.

Forhaabentlig tillades det ikke ved Strandvejens forestaaende Omprofilering at ødelægge endsige fælde Alléen fra Ahlmanns Vej til Constantia.

Om ikke andet maa Naturfredningsnævnet kunne skride ind her, da der her virkelig er Tale om en større

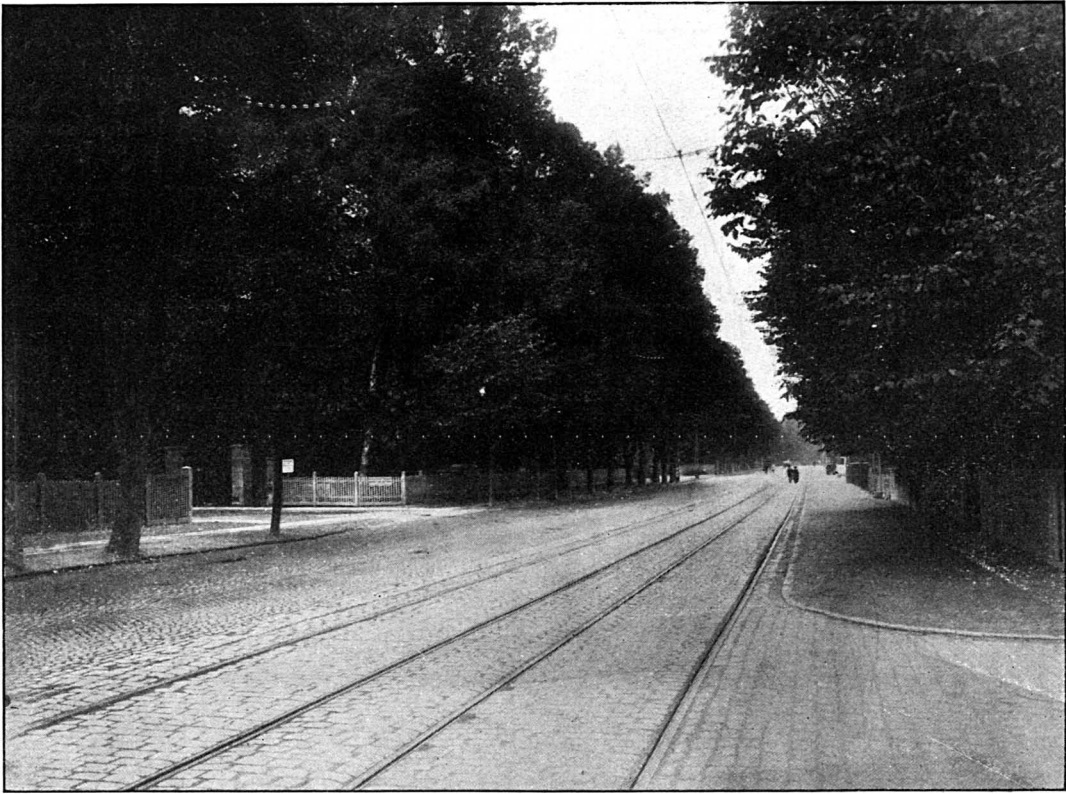
æstetisk Værdi, der absolut maa bevares.

Og samtidig bør Trærækken fortsættes gennem Hellerup By til Københavns Grænse med en Række nye Træer, der af Hensyn til Bebyggelsen jo kan holdes stærkt klippede.

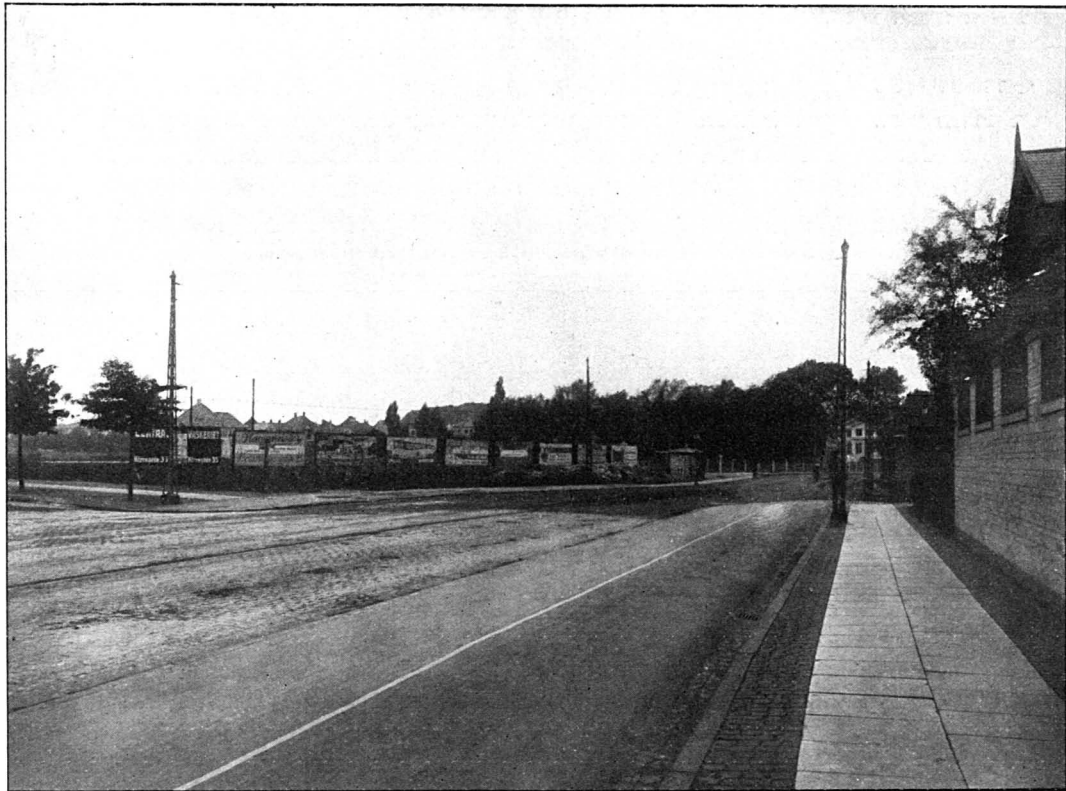
Maaske kunde dette gode Eksempel formaaKjøbenhavnsKommune til at genplante det lange Stykke fra Viadukten til Tuborg, hvor den brede Gade i høj Grad kan trænge til en Række Træer.

Lyngbyvejen vil sikkert engang dele Strandvejens Skæbne og »af praktiske Hensyn« blive forvandlet til en bred og nøgen, brolagt Gade. Man betragte blot det Stykke, der hører underKjøbenhavnsKommune fra Vibenshus til Lundehuset.

Overalt i Byen er hele Alléer blevet ryddet bort uden Skaansel og af de ubetydeligste Aarsager.

Strandvejen ved Indgangen til Øregaard Folkepark.
(Saaledes har Strandvejen set ud fra Østerbro til Charlottenlund — i gamle Dage).

Strandvejen foran Tuborg Fabriker.
(Saaledes har Ingeniørerne nu ryddet Strandvejen fra Svanemøllen til Øregaard).

Lyngbyvej ved Lundehussoen.

Hvad er f. Eks. Blegdamsvejen nu mod før, da de store Elme langs Fæledens Grøft hvælvende sig mod den blaa Himmel. Og hvilken Ørken er Jagtvejen fra Runddelen til Tagensvej nu ikke at se paa, siden hele den ene Trærække blev ryddet »af Hensyn til Færdslen«, skønt Vejen hører til de bredeste i Byen. Og ængstelig spørger man, naar Turen kommer til Resten af Jagtvejen, eftersom Bebyggelsen skrider frem?

Hvor har ikke Fældningen af Alléen ganske udslettet det Særpræg, som der før var over Amagerbrogade fra Volden og udefter, og man kan med Sikkerhed imødesee, at dens sidste Ejendommelighed og Hygge forsvinder med de smaa Grupper Træer ved S-Vejen.

Paa Frederiksberg har man fornylig ganske rolig fældet Pile-Alléens

ene Række, uden at tænke paa, at Vejens Skønhed dræbtes derved; og Frederiksberg Allé er nu Aar efter Aar blevet mishandlet og misrøgtet, saa der nu kun staa forpjuskede Rester tilbage; men dér forlangte man dog i Betingelserne for Vejens Forbedring, at Træerne skulde søges bevaret.

De sørgelige Rester skal bevares, og saa fortsætter man stadig væk Fældningen af eet Træ ad Gangen de Steder, hvor man har staaende virkelig store og smukke Alléer, nemlig paa Bülowvej, Sct. Knudsvej og Rahbeks Allé. Disse Alléer er nemlig ikke forsømte eller ødelagte af Vejarbejde med Vand-, Gas- og Telefonledninger, men de »udtyndes« lidt efter lidt, ved at snart et Træ, snart et andet borttages, uden at nye plantes — saa der i de tidligere saa smukke Alléer nu

Lyngbyvej ved 3 Flasker Kroen.

findes store, skaldede Pletter, hvor kun svage Mærker i Fortovene viser, at dejlige Lindetræer her havde deres Rod.

Maaske vil man hertil fremføre, at Træerne skyggede over private Haver og tog Lyset fra nybyggede Huse, men det berettigede ikke til at fælde de gamle Træer, hvis Skønhed er fælles Ejendom. Her vil en kraftig Beskæring være paa sin Plads.

Som Helhed har de frederiksberg-ske Kommunal-Ingeniører været meget lidt ømme over denne Kommunes mange smukke »Bylandskaber« og særlig over Træbestanden. En Parodi paa Allébeplantning, som den Forchhammersvej frembyder, viser, hvor lidt Interesse Frederiksberg viser sine Alléer.

Paa Østerbro har vi endnu den store

Allé fra Østbanen til Søen, som viser os, hvor smuk en Allé selv i sin høje Alderdom kan være. Her er det ikke manglende Pleje eller Fornyelse, der mangler, men hvad hjælper det, at en Afdeling under Kommunen offerer Summer paa at pleje Træerne, naar en anden kommunal Afdeling samtidig graver op omkring Rødderne og lægger Gasrør ned, saa Træerne ikke kan undgaa at beskadiges.

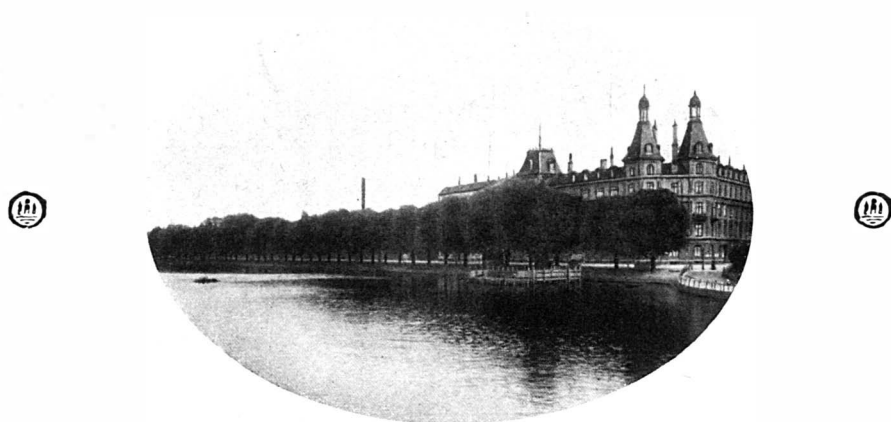
En anden af vore store Trærækker, Alléen langs Søerne, har derimod ikke lidt saa meget ved de underjordiske Rørlægninger, men her finder man alt for mange Huller i Rækken, som ikke fyldes ud med nye Træer. Hvis her ikke sørges for stadig Nyplantning (som forøvrigt paa dette Sted er en vanskelig Sag, der fordrer stor Udholdenhed) — vil et skønne Aar he-

le Rækken staa for Fald paa een Gang.

Der er i vore Dage en glædelig Sans for at plante grønne Træer i Byens Gader, men forud for dette bør endda gaa Sansen for at bevare de faa gamle, store Træer og de faa store Alléer, vi

endnu har tilbage, i saa god Stand som muligt.

Kommunens Gartnere og Ingeniører maa her vide, at deres Færd følges af deres Medborgere med Sorg, naar de fælder og ødelægger, med Taknemlighed, naar de bevarer og planter.

Østersogade set fra Dr. Louises Bro.

AF BYENS DAGBOG

BANEGAARDSTERRÆNETS BEBYGGELSE

Den Plan til Bebyggelse af det gamle Banegaardsterræn, som Kommunalbestyrelsen har vedtaget eller — som »Politiken«^{13/6} 18 maaske mere træffende udtrykker det — »slaaet sig til Taals med«, har hverken vakt Opsigt eller synderlig Diskussion i Dagspressen. I »Politiken« af samme Dato har Arkitekt IVER BENTSEN rettet en skarp Kritik imod den vedtagne Plan, i hvilken Kritik han bl. a. siger de utvivlsomt rigtige Ord: »De uformelige tre- eller mangelkantede Karréer med de svagt krummede Sider er et umuligt Grundlag for Arkitektur«. Hvor en Gade er opstaaet af sig selv omkring en i forhistorisk Tid traadt Sti, som den voksende Færdsel har udvidet til Vej og den tiltagende Bebyggelse efterhaanden givet Gadekarakter, er der stadig trods en saadan Gades naturlige Krumning Mulighed for arkitektonisk Bebyggelse, idet det enkelt Hus danner et selvstændigt Hele, af hvilket det kun kræves, at det ikke staaer i alt for skærende Disharmoni med sine Omgivelser. En saadan Gade er Købmagergade, der har kunnet opvise megen god Arkitektur, f. Ex. det gamle Vaisenhus, hvis Façade var knækket i tre Stykker. Hvor Talen er om en Bebyggelse efter samlet Plan vil det vise sig, at de vilkaarligt anbragte Buer og Knæk, som man rimeligvis har tænkt

sig at skulle virke oplivende og afvekslende i Gadebilledet, vil virke søgt og kunstlet, altsaa stik modsat Hensigten. Palægade, der til Trods for sin Krumning er en af de kedeligste Gader i Kjøbenhavn, er i saa Henseende en talende Illustration.

Kommunalbestyrelsens Plan er en »Verballhornung« af den Fischer-Nobel-Rasmussenske Plan, som i den af Stadsarkitekten og Stadsingeniøren omarbejdede Skikkelse er gengivet i »Forskønnelsen« Nr. 6/1912. Denne Plan havde sine Fejl; ogsaa der fandtes Karréer, hvis Bebyggelse stillede en Arkitekt umulige Opgaver; men paa den nu vedtagne Plan er disse Fejl ikke rettede — tværtimod — der er kommet flere af samme Slags. For at løse den umulige Opgave at bringe baade Studiestræde og Jernbanegade i direkte Forbindelse med Gl. Kongevej har man maattet give en af Karréerne nærmest mod Vesterbrogade en ganske besynderlig Form og har samtidig faaet et lille Misfoster af et Torv, som man har givet det ganske misvisende Navn Axelortorvet, hvis Færdsel — hvis den bliver betydelig — bliver meget vanskelig at regulere. Denne Del af Planen er imidlertid udført, delvis i alt Fald, saa den maa man finde sig i ligesom i Paladstheatret, paa hvis besynderligt formede Grund en af vore bedste Arki-

tekter har »knækket Halsen«, som IVAR BENTSEN siger i sin citerede Artikel. Den imellem Banesænkningen og St. Jørgens Sø beliggende Plads er endnu intakt. Efter den vedtagne Plan findes der een eneste Karré, paa hvilken det er muligt at bygge Huse. De andre er uregelmæssige Syvkanter og Ottekanter med rette Vinkler, spidse Vinkler, stumpe Vinkler, Kurver og Knæk. De Huse, der skal staa paa disse Grunde, vil blive uhyre ubekvemme og — dyre at bygge, og de maleriske Gadebilleder, som man muligvis venter sig af de usymmetriske Anordninger, vil rimeligvis ganske udeblive.

Der er formentlig endnu Tid til at hindre, at det store Kvarter, som ifølge sin Beliggenhed vil blive af fremragende Betydning for Hovedstadens Fysiognomi, af misforstaaede æstetiske Motiver bliver forfusket fra første Færd.

Allerede i 1910 indsendte Arkitekterne CH. I. SCHOU og A. WAGNER PETERSEN en Plan, der kan betegnes som en radikal Ændring af Kommunens Bebyggelsesplan, hvis man ikke foretrækker at kalde den en helt ny Plan. Den adskilte sig — fordelagtigt — fra den kommunale Plan ved at føre baade Gl. Kongevej og den nye Jernbaneboulevard direkte ind til Raadhustpladsen og ved, at dens Karréer er af saadanne Former, som muliggør en samlet Bebyggelse af arkitektonisk Karakter. Den ser

maaske ikke saa morsom ud som den kommunale, men staar sikkert i praktisk Gennemførelighed langt over den. Den allerede paabegyndte Bebyggelse øst for Banesænkningen umuliggør denne Plans fuldstændige Gennemførelse, og Arkitekt SCHOU har derfor omarbejdet den for det resterende Areal Vedkommende og paa Foranledning af den frie Arkitektforening paany indsendt den i Februar d. A. Den er, som man kunde tænke sig, bleven køligt modtaget i Kommunalbestyrelsen; men det forekommer os, at den inden den ellefte Time bør tages under ny Overvejelse, og vi maa tiltræde de Bemærkninger, som findes i den Planen ledsagende Skrivelse fra Den frie Arkitektforenings Formand, Hr. POUL BAUMANN: »Kommunalbestyrelsen vil sikkert erfare, efterhaanden som Salget af Grundene skrider frem, at der stadig vil opstaa et Modsætningsforhold mellem de Krav, Planen [nemlig den kommunale] stiller, og de Ønsker, de enkelte Arkitekter og Bygherrer maatte have«.

Disse Modsætningsforhold kunde maaske resultere i, at Salget af Grundene skred meget langsomt frem, saa at vi her i det 20. Aarhundredes Københavns Centrum atter fik et af disse paabegyndte, men i lange Tider ufuldførte Kvarterer, som vi allerede har altfor mange af. —

EN GAMMEL CHRISTIANSHAVNSK EJENDOM, DER FORSVINDER

BROGADE NR. 3 NEDRIVES FOR AT GIVE PLADS FOR ØSTASIATISK KOMPAGNIS
NYE SØMANDSHJEM

I Anledning af det interessante Hefte om Christianshavn og særlig Arkitekt Varmings Artilel om det Ny spørger jeg om, hvilke Ofre skal der bringes for at skaffe Plads til Ø. K.s nye Sømandshjem? Er det virkelig det smukke Hus i Brogade, hvor Heibergs boede, og Pakhuset ved Siden af, der skal bort? Hvis det er Tilfældet, er det sørgeligt; der er saa meget der kan erstattes og trænger til det, men hele Virkningen af disse Huse er saa smuk, at man nødig ser »Forbedringer« dér, thi som der saa rigtigt staar i Daabstalen over Adam Homo:

*Enhver kan rive ned, men hvo kan bygge?
See deri, Brødre, stikker vor Ulykke.*

HELWEG-MØLLER,
Arkitekt.

I Slutningen af Artiklen om Bygningsfredning i »Forskønnelsen« Nr. 4 1918 udtalte vi, at den nye Institution »Det særlige Bygnings-syn« straks ved sin Nedsættelse vilde komme ud for at afgøre en Fredningssag efter den nye Lov, idet — som vi anførte — Østasiatisk Kompagni ifølge Meddelelser i Dagspressen havde erhvervet nogle Ejendomme i Brogade, deriblandt Nr. 3, for at opføre et nyt stort Sømandshjem.

Paa en til »Det særlige Bygningssyn« rettet Forespørgsel om, hvorvidt Synet havde taget Stilling til Spørgsmaalet om eventuel Nedrivning af den paagældende Ejendom, der som det vil vides var opført paa Liste A over fredede Bygninger, har Bygningssynet under 21 August svaret os saaledes:

»Den paagældende Bygning var som af Foreningen anført oprindelig henlagt under Klasse A, men blev senere ved Listernes endelige Redaktion overført til Klasse B. Overfor Spørgsmaal om Nedrivning er dette i og for sig ganske ligegyldigt, idet Expropriationsretten efter Lovens § 5 omfatter saavel Klasse B som A. Da Synet dog var paa det rene med, at en Indstilling om Expropriation ikke mindst af Hensyn til den i Forhold til Bygningsens Værdi meget betydelige Sum, der her var Tale om, maatte betragtes som haabløs, har det paa givne Foranledning meddelt Østasiatisk Kompagni, at det ikke vil gøre Indstilling til Ministeriet om Bygningsens Erhvervelse af det offentlige, hvorefter Kompagniet altsaa er frit stillet overfor Nedrivningen. Paa den anden Side har Synet henstillet, at Planerne ændres saaledes, at i det mindste Bygningsens Façade bevaredes. Paa denne Skrivelse har Synet endnu ikke modtaget noget Svar«.

Efter hvad der fra anden Side meddeles os, skal der paa den Grund, paa hvilken Ejendommen Nr. 3 i Brogade for Tiden staar, anlægges en Kaigade, saaledes at Spørgsmaalet om Bevarelsen af Bygningens Façade allerede af den Grund kan anses for bortfaldet. Det bliver Arkitekt GOTTFRED TVEDE, der skal bygge det nye Sømandshjem, og denne Kunstners Navn borger heldigvis for Værdien af Hjemmet som Bygningsværk betragtet. Et helt andet Spørgsmaal er det, om den nye Bygning kan siges at passe ind i den specielt christianshavnske Tone paa dette udsatte og derfor saa fordringsfulde Sted. Netop Nr. 3 var det eneste Hus, der var tilbage af de gamle Huse ved Indgangen til Christianshavn fra Knippelsbro. Og nu forsvinder altsaa ogsaa det, hvad der saa meget

mere maa beklages, som Nedrivningen er et Led i en Udvikling. Saaledes er det — det nytter ikke at nægte det — gaaet andre Steder paa Christianshavn; saaledes fortsættes der, snart her, snart der, og tilsidst forsvinder Christianshavns Karakterpræg helt og aldeles. Men til at forhindre sligt synes man altsaa ikke at være i Besiddelse af noget Middel. Man maa inddrænke sig til en Beklagelse og saa iøvrigt være glad over, at det nye, der kommer, dog i hvert Fald er saa godt, som det i nærværende Tilfælde tegner til at blive — — samt til at udtale en stille Tvivl om, hvorvidt den nye Bygningslov, der, første Gang den er i Virksomhed, viser sig at være saa elastisk, egentlig vil vise sig at svare til de Forventninger, hvormed Loven blev mødt og modtaget.

BELLEHØJ—BELLAHØJ

Vi har modtaget følgende:

Tillad mig gennem disse Linier at befri mig for en lille Ærgrelse. Hvorfor kalder Havearkitekt Tholle og Redaktionen i en Efterskrift i sidste Hæfte den kendte Gaard i Brønshøj for Bellehøj? Jeg erkender, at saaledes benævnes den baade af Stern, Carl Bruun, Trap o. s. v., men fejlt er det. Den hedder Bellahøj, fordi dens Ejer i Begyndelsen af forrige Aarhundrede Grosserer Moses Levin Mariboe kaldte den efter sin første Hustru: Bella født Henriques, og dette kan bl. a. ses af Reskript 17. Oktober 1806 (Pg. 658 i Reskriptsamlingen), hvorved Mariboe faar kgl. Bevilling til i sin Have ved Gaarden Bellahøj at lade indrette et Familiegravsted, i Kollegialtidende s. A. S. 669 og senere i Borgerrepr. Forh. for 1898/99 p. 841—45 og 1093, hvor der

tales om Salg af en Del af Grunden til Kommunen.

Det er sagt mig, at det fejle Navn ogsaa findes paa Vejpæle ved Veje, der fører til Ejendommen, men tillad mig ved disse Linier at slaa til Lyd for, at man herefterdags kalder BARNET ved dets rette Navn.

Deres ærbødige

JULIUS SALOMON,
Raadhusbibliotekar.

Idet vi takker Raadhusbibliotekaren for den givne Oplysning, skal vi for vort Vedkommende love, at Gaarden fremtidig af os skal blive nævnt ved sit rette Navn. Red.

BADEHUSE OG BAADEBROER

Fra Godsejer HAGE. Nivaagaard, har vi modtaget følgende Linier:

»Maa undertegnede tillade sig at henlede Opmærksomheden paa noget, der iøvrigt sikkert har været behandlet i Foreningen tidligere, nemlig det uheldige i at hvidmale Badehusene her ved Kysten. En brun eller grønlig Farve vilde jo ikke fremkalde den Forstyrrelse som den hvide«.

Ærbødigst
J. HAGE.

Bestyrelsen deler ganske Godsejer Hages Betragtning. En brun eller grønlig Farve paa Badehusene langs vore Kyster vil ikke virke nær saa uroligt i Landskabet som den hvide.

Ganske den samme Betragtning kan iøvrigt gøres gældende overfor Baadebroerne langs vore Søer (Peblinge- og Sortedamssøen). Set fra Broerne virker disse talrige Baadebroer i højeste Grad forstyrrende baade ved deres mere eller mindre fremtrædende Farver og ved deres Form, der synes at godtgøre, at der ikke ved Udlejningen stilles nogen som helst Betingelse med Hensyn til disse Baadebroers Udseende.

Ethvert Medlem kan indmelde *mindst* ét nyt Medlem.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

CARL WESTMAN: Det nye Raadhus. Façade mod Schéelegatan.

SPREDTE INDTRYK AF STOCKHOLMSKE FORSKØNNELSESBESTRÆBELSER

Af HENNING BRØCHNER

I. BYGNINGER OG GADER

STOCKHOLM har altid været Genstand for Sammenligninger, der undervurderede det særegne i Byens Skønhed. I Pladsen foran Slotets nordøstlige Façade ud mod Saltsjön har man fundet Lighed med Marcuspladsen i Venezia, ligesom Partiet ved Strømparterren nord for Slottet skulde minde om Genua, mens man andre Steder har fremhævet Træk i Beliggenhed og Anlægsmaade, der fandt Paralleler i Marseille og flere andre af Sydens smukkeste Byer. I Virkeligheden er Stockholms Skønhed af saa selvstændig Art, at den paa ingen Maade retfærdiggør saadanne Sammenligninger.

Naar der ikke desto mindre i det følgende skal forsøges en Sammenligning mellem Stockholm og Kjøbenhavn, er Hensigten da ogsaa fortrinsvis den at fremhæve Modsætningerne mellem de to Hovedstæders Forhold ved Eksempler, dels til Efterfølgelse — hvor en saadan er mulig — dels til Skræk og Advarsel.

Det kunde være fristende at give en Udsigt over Stockholms Arkitektur fra den Tid, da Byen som en nordisk Hansestad paa Slotsholmen prægedes af de snævre Gyder og de høje Gavle ud mod Havnen og Gaderne, gennem den belgiske Renæssances Indflydelse i Fa-

gadehusene med de murede Kviste og dens Blanding af Mur- og Sandsten i den karolinske Periode, hvis Perle er Riddarhuset, til TESSIN DEN ÆLDRE'S Tid, der benyttede franske Slotsplaner og især laante Motiver fra italiensk Arkitektur i Barok og Renæssance, over Sønnen TESSIN DEN YNGRE'S Stovværk Stockholms Slot, til Rokokoen, der allerede anes i dettes nyere Dele og blomstrer under Gustaf III, indtil den afløses af en renere antikiserende Stil, og videre helt ned til den yngre Generations utallige Studier og Eksperimenter i snart sagt alle de Stilarter, der lader sig praktisk anvende, og som giver sig Udslag, snart i Arbejder paa at give Arkitekturen et nationalt Særpræg med Tilknnytning til Renæssancens og Barokkens Traditioner, snart i en ofte kritikløs Tilsegnelse af moderne tyske Virkningsmidler, snart i nye, uhistoriske Stilformer. Jeg maa dog allerede af Pladshensyn afstaa herfra og indskrænke mig til enkelte Stikprøver af den nyeste Tids Frembringelser.

Til den første af ovennævnte Kategorier yder baade private og offentlige Bygninger et stort Kontingent: Bünsowska og Hallwylska Paladset i spansk Renæssance (begge bygget af I. G. CLASON), Sparebankens Bygning i Fredsgatan, opført i florentinsk Paladsstil (A. JOHANSSON), Konstnärhuset i spansk-italiensk Renæssance (LUDV. PETERSSON), Fria Konsternas Akademi i italiensk Renæssancestil (ERIK LALLERSTEDT) og talrige andre.

118

Den tyske Paavirkning spores i flere af de nyopførte Hoteller, i Dramatiske Teaterns Bygning i sukkerhvidt svensk Marmor (FR. LILLJEKVIST), en Bygning, der trods svage franske

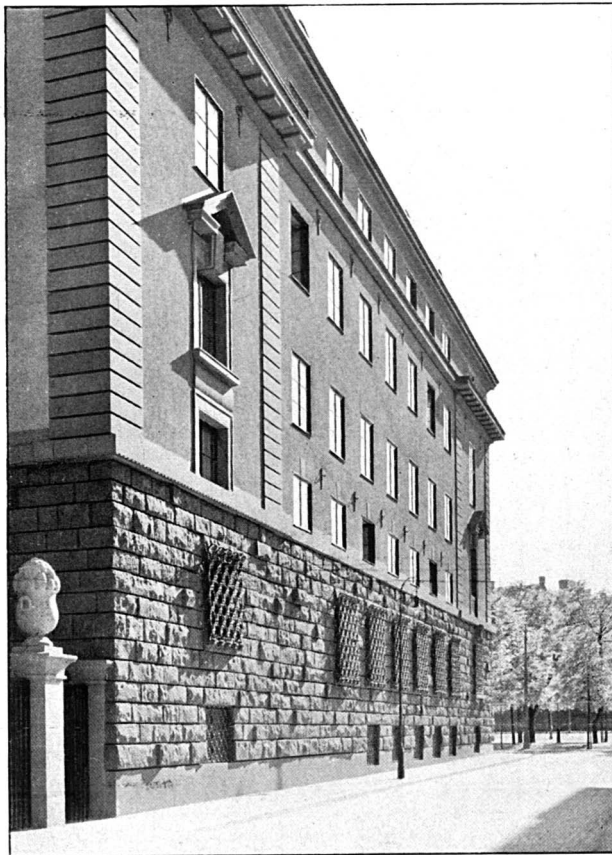
Reminiscenser gør Indtryk af at være »made in germany« med de elektriske Stænder direkte hentede fra Brandenburger Brücke i Potsdam, og endvidere i Nya Polishuset (GUSTAF LINDGREN), der bærer Præg af en ægte preussisk, gendarmagtig Stramhed.

Visse moderne tyske Ingredienser er ogsaa tilstede i FERD. BOBERGS Arkitektur, der ofte ad egne Veje naar til baade smukke og overraskende Resultater. Den rummer ofte en egen latent Energi, der giver sig et næsten eksplosivt Udslag i Taarne og Tinder; saa meget mere vammelig synes derfor undertiden Stofbehandling og Farvesammensætningen af det anvendte Materiale. Eksempelvis kan nævnes den næsten feminint sirlige, »smånätta«,

Dekoration af Egern, Kogler og Fyrrekviste i Posthusets røde Sandsten, eller Rosenmotivets paa Nordiska Kreditbank (»Rosenbad«), der fremtræder med Kalksten og gulbrun Puds, og Elektricitetsværkets Bygning med finthugget Kalksten til Rustikasokkel.

Sluttelig maa nævnes en moderne international Arkitekturretning, der allerede hos

flere svenske Arkitekter har faaet et vist nationalt Præg, uden at der i nogen Maade er søgt Tradition. Denne Jern-, Cement- og Glasarkitektur søger først og fremmest at tilfredsstille Trafikens, Handlens og navnlig Industriens

IVAR TENGBOM: Enskilda Banken (Sidefåçade).

FERD. BOBERG: Nordiska Kompaniet.

praktiske Krav, idet den ikke til-lader noget at ind-sni-gne sig, som ikke hører til Byg-ningens rene Form, der marke-rer Konstruktio-nen mere end den skjuler den. Det nye og revolutione-rende ligger bl. a. deri, at de gam-le Arkitekturfor-mer kun i meget ringe Grad lader sig applicere paa dette nye Materi-ale, da det klæder Hennebiquen bedre at være i sin egen naturlige Form, der er saa væsensforskellig

fra de ældre Bygningskonstruktioner, idet den genopliver Arkitekturens allerenkleste Fak-torer: Vertikalen og Horisontalen*).

Til de monumentaleste Eksempler, der dog ifølge Bygningernes Art ikke følger Parolen efter dens allerstrængeste Ordlyd, hører, trods Slotsfaçaden, det ny Raadhus (CARL WESTMAN), hvis glatpudsede Murstensbygning — under Tegltag med et stort kobberdækket Taarn i Hovedfaçadens Midterparti — i sit Ydre optager Former fra 16. Aarh.'s svenske Bygningskunst, endvidere Stockholms Enskilda Bank (IVAR TENGBOM), og navnlig Lilje-walchs Konsthall (CARL G. BERGSTEN), en sjæl-den enkel og renliniet Bygning, i hvis Façade man genkender Motiver fra gamle Djurgaards-bygninger**).

*) Iovrigt kan henvises f. Eks. til Dr. phil. GREGOR PAULSSONS fortræffelige Værk »Den nya Arkitekturen«, der snart vil foreligge i dansk Oversættelse.

***) Det ny Stadshus (R. ØSTBERG) er endnu under Opførelse og unddrager sig derfor Bedømmelse, men i al Fald Beliggenheden er meget smuk paa »Eldkvarnens Tomt« ved nordre Mälarstrand, hvor

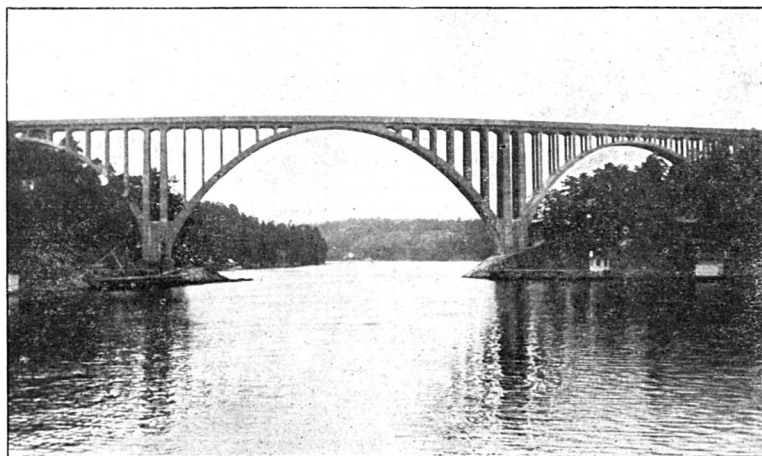
CYRILLUS JOHANSSON: Arbejderboliger i Enskede.

rende Plads i et Gadekryds ved Hamngatan.

Fra Byens nærmeste Omegn kan nævnes en Række Arbejderboliger i Enskede (CYRILLUS JOHANSSON), opført for »Bostadsforeningen Framtiden« som Led i et projekteret Kvarter. Façaderne er pudset med forskellige Nuancer af gult; Husene er sammenbyggede med fælles Tag og Tagliste, der, ligesom Portpartierne mod Gaardsiden er hvidmalede. Vinduesrammerne er grønne og blaagraa; Bygningens Façade mod Gaden er markeret ved graahvide Lisener og farvedekorerede Vinduesindramninger. I al sin Jævnhed virker denne Hus-række næsten festligt, ikke mindst i Sammen-ligning f. Eks. med vort eget saakaldte Arbej-derkvarter i Utterslev.

Sluttelig maa som typiske Eksempler nævnes de smukke Vandtaarne i de stockholmske Forstæder Hagalund og Sundbyberg (begge af IVAR TENGBOM) og endelig Skurubroen (Fir-

Bygningen saa at sige vokser op af Vandet. Des-værre er Arkitektens Projekt til den umiddelbart nærliggende Nya Kungsholmsbro blevet kasseret til Fordel for et Arbejde af ganske diletantisk Kar-akter.

Firmaet ARCUS: Skurubroen.

Mere udpræge-de er de stock-holmske Vare-huse, opført efter amerikanske For-billeder med den velkendte Skelet-struktur og den stærke Fremhæ-ven af de verti-kale Linier, saa-ledes Myrstedt & Sterns Bygning (E. STENHAMMAR) og Nordiska Kom-paniets 6-Etagers Varehus (FERD. BOBERG), der, uden at være no-get Mesterværk af Arkitektur, glider smukt ind i Ga-debilledet paa sin meget promine-

maet ARCUS), et ligesaa smukt som rendyrket Paradigma paa »den nya arkitekturen«.

Den nyeste stockholmske Arkitektur præges af Modsætningsforholdet mellem de ovenfor skitserede Opfattelser, og dens fremtidige Udvikling vil formodentlig bestemmes af den Maade, hvorpaa dette Modsætningsforhold udløses. Den nye Retning vil uden Tvivl virke gavnlige paa den stockholmske Arkitektur, der hidtil har haft mindre konstruktiv Saglighed end den danske, men til Gengæld større Festivitas, der kun alt for ofte udartede til en næsten østerlandsk Overdaadighed i Detailler, der virker fremmede under vort nordiske Himmelstrøg, og til visse Vidtløftigheder, der viser Brist paa Beherskelse og Konsekvens. Totalindtrykket er dog for mange dette, at der i Stockholm oftere end hos os bygges smukt, fordi baade Interessen og Evnerne, de kunstneriskesaa vel som de pekuniære, er om ikke absolut størresaa mere udbredt — til Fordel for Gennemsnitsbo-niteten.

Sit Særpræg faar adskillige af de stockholmske Monumentalbygninger derved, at de for en stor Del er frit beliggende paa seks større og mindre Øer, hvis indbyrdes Afstand tillader en Betragtning i stor Frastand og ofte bringer dem i stærkt flatterende men ofte ogsaa meget farlige indbyrdes Relationer. For

blot at nævne et enkelt Eksempel: det kongelige Slot (NICODEMUS TESSIN) paa Slotsholmen vil fra Norrmalm, hvor Størstedelen af Byens moderne Kvarterer ligger, ses i Linie med og delvis dækket af Riksdagshusets og Riksbankens Dobbeltbygning (ARON JOHANSSON), der helt og holdent optager Helgeandsholmen. Til Trods for en vis ringe Grad af Harmoni, baade i Masse og Konturer er Hovedindtrykket dog en sørgelig Pietetsløshed mod et af Europas skønneste Slotte, idet dette næsten fuldstændig dækkes af Riksdagshusets enorme Volumen, der ganske forrykker den rette Maalestok. Slottet udmærker sig allerede ved sit Anlæg, en bred Rektangel om en næsten kva-

dratisk Gaard, ved en stilfuld Grandezza, der giver det Indtryk af hvilende Majestæt, som ikke opnaas ved svævende Kupler eller himmelstræbende Spir, men desto bedre understreges af den enkle rolige Balustrade, der danner den øverste Afslutning. Riksdagshuset derimod udmærker sig netop ved en Rigdom af urolige Detailler, ved en Portal, der hæver sig fra Grundlinien gennem alle Etager for at ende i en stor Skulpturgruppe et godt Stykke over Taglinien, der yderligere er forsynet med talrige Urner, Figurer etc. i en livlig Silhuet.

Løvrigt hersker der inden for stockholmske Arkitektkredse stærkt delte Meninger om Tilstrækkeligheden af denne Nybygningens Afstemning efter den ældre.

Derimod er der vist kun én Mening om den ny Bygning for Hofstaten (ERIK JOSEPHSON) paa Slottets modsatte Side. Denne Bygning staar baade i Form og Farve ganske fremmed i sine Omgivelser og trænger sig, foran den naturlige Gadelinie, henimod den smukke Granitobelisk, samtidig med at den ved sin uhyggelige Brandgavl dominerer hele Slotsbacken, saaledes at denne ganske mister sin Betydning som Plads foran Slottet og Kirken. Denne Vandalisme indeholder et alvorligt Memento for os, naar den endelige Regulering af Pladsen omkring Friheds-

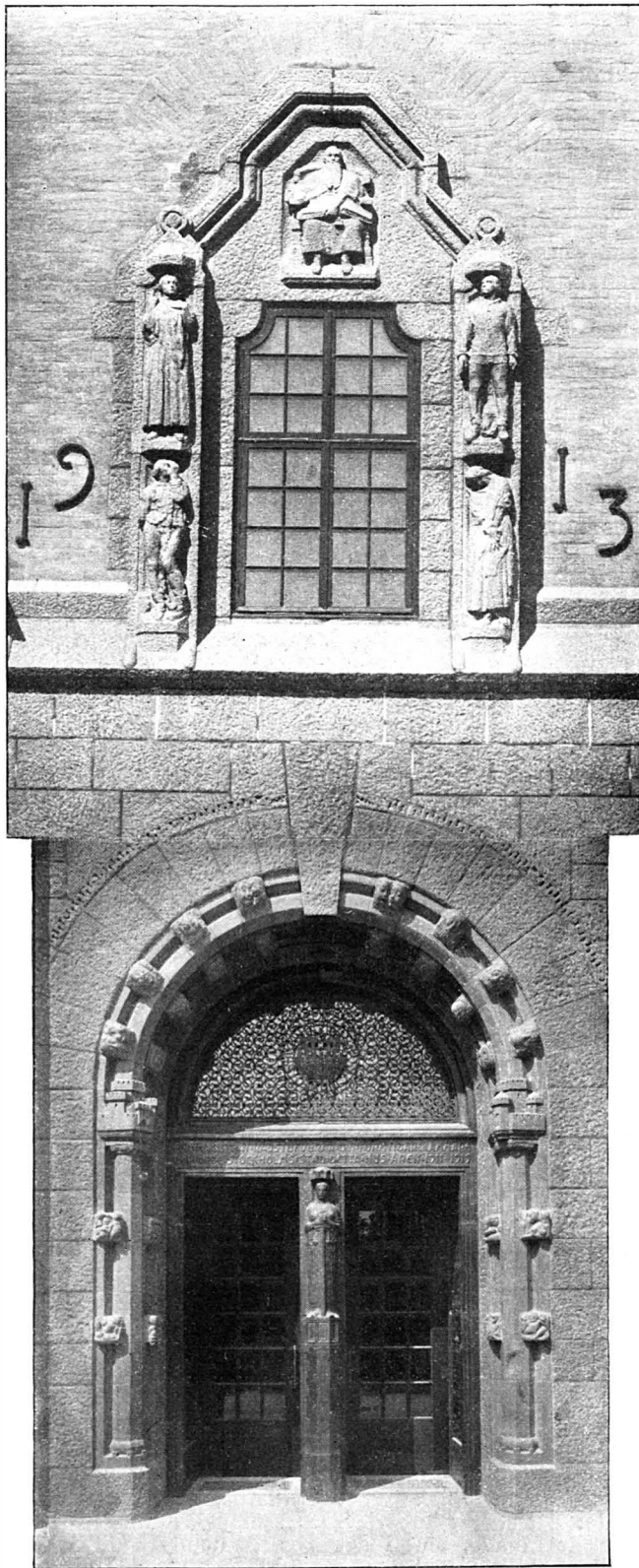
Petersénska Huset.

støtten engang bliver aktuel.

Et Eksempel paa lykkelig Forening af Modsætninger finder man paa Gustaf Adolfs torg, Byens topografiske Centrum. Mens Torvets Sydside aabner sig ud mod Norrebro, er de tre andre optaget af Bygninger, der med velberaad Hu er saa at sige parret to og to: det forhenværende Arvfurstens palats, hvis Façade mod Torvet blev opført under Gustaf III i pietetsfuld Overensstemmelse med den gamle Operabygning lige overfor, der nu er erstattet af det kongelige Teater (A. ANDERBERG), hvis italienske Renæssancestil nu viser Arvfurstens Palats et lignende Hensyn. Blandt Nordsidens moderne Bygninger er de mest

dominerende Centralbankens Palads (I. G. CLASON) og Skandinavisk Kreditaktiebolags Bygning (ERIK JOSEPHSON). Selv om man forstaar den indfødte Stockholmers Sorg, fordi denne sidste Bygning rejser sig paa Hotel Rydbergs gamle Grund og derved fordriver det Liv og den Trafik af Fodgængere og Automobileer, der forhen, især ved Teatertid, pulserede her, maa man dog beundre den Takt hvormed sidstnævnte Arkitekt har skaffet Harmoni tilveje mellem disse to Nabohjørnebygninger. Man sammenligne blot med et Par af vore hjemlige Gadehjørner, f. Eks. paa Gammel- og Nytorv. I det hele synes de stockholmske Arkitekter at være i Besiddelse af en anerkendelsesværdig Resignation, hver Gang det gælder at beherske en reformatorisk Iver, naar den vilde bryde et Ensemble.

Den samme Nænsomhed, der saa ofte er blevet vist, naar det drejede sig om Opførelse af en Nybygning i umiddelbar Nærhed af en ældre Bygning, præger ogsaa Restaureringen af de gamle Bygninger i »staden inom broarna«, der grupperer sig omkring de lange smalle Gader: Stora Nygatan og Västerlånggatan i

GUSTAF SANDBERG & CHRISTIAN ERIKSON:
Det nye Raadhus' Portal.

Kvarterer saa rige paa smukke velbevarede middelalderlige Døre og Portaler, at man skal lede længe efter deres Lige. Det Petersénska Huset (fra ca. 1640), Lilla Nygatan 2, den rigest udsmykkede middelalderlige Privatbygning i Stockholm, undergik i 1870 en Ombygning, idet Fløjene hævedes til en Højde tilsvarende Hovedbygningens, og Façaderne afpudsedes i rødt med fingerede Murstensfuger markeret i Pudsen. Det ydre lader ingen ane, at Bygningen indeholder moderne Kontorlokaler. Funchska Huset (ligeledes fra 17. Aarh.), Kornhamnstorg 53, blev i 1908 ombygget af Arkitekt FERD. BOBERG, idet de tre smukke Gavle, simplificerede Kopier af det Petersénska Husets, blev overført uforandret efter at Bygningen var forøget med to Etager. Den glatpudsede Façade er prydet med Murankre med dobbelte Voluter. Endelig Ejendommen Stortorget 3, Grillska Huset, blev i 1914 restaureret og forsynet med Elevator og Centralvarme, idet man lod det ydre urørt, og som et sidste Eksempel kan nævnes de to smalle Nabohuse (fra 17. Aarh.), Stortorget 18—20, der nu begge ejes af Stockholms By,

og som i 1904 undergik en pietetsfuld Restaurering (ARON JOHANSSON).

Den arkitektoniske Skulptur spiller en fremtrædende Rolle i Stockholms Arkitektur, større end i Kjøbenhavn, hvor den er forbeholdt et forholdsvis ringe Antal kirkelige og profane Monumentalbygninger, mens den i Stockholm desuden finder rigelig Anvendelse paa et stort Antal Privathuse, i hvis pittoreske Udseende den er i høj Grad medbestemmende. Som Pioner paa dette Omraade maa nævnes CHRISTIAN ERIKSON, hvis Bondehoveder paa Skånebanken, Portalfigurer paa Sundsvallbanken og elegante Marmorrelieffer »Bacchuståget« og »Comedia dell'arte« paa Dramatiska Teatern, er noget af det bedste.

En fremragende Gruppe Façadeskulpturer er samlet i og om Raadhusets Port: St. Eriksfiguren (GUSTAF SANDBERG) paa Taarnets Forside, placeret frit, næsten som løsnat fra Baggrunden, desuden fem Relieffigurer (CHRISTIAN ERIKSON): Dommeren og de skyldige og uskyldige Parter, og endelig de Hoveder og Smaafigurer (GUSTAF SANDBERG), der kanter selve Porthvælvingen med Justitia i drevet Kobber, og som giver symbolske Udtryk for Bygnings Anvendelse.

CARL MILLES Figurgrupper, Kartusch og Slutsten paa Enskilda Banken er lige saa spirituelle og elegante som Bygningen er stræng og alvorlig. Skulpturerne af Handelens Udvikling er kun for fritstaaende til at virke som Relief, men er dog behandlet som saadan; derved tilføres der Façaden et nyt Plan, som dog ikke tilstrækkeligt taaler Konkurrencen med Façadens.

Til den arkitektoniske Skulptur bør endelig henregnes de ofte meget smukke Gadenavns-tavler paa Hjørnebygningerne, undertiden isolerede, undertiden — som paa Centralpaladset — rangerende med andre Relieftavler. Hjørnegruppen paa Handelsbankens Hus ved Drottningsgatan minder maaske mere om Stenhuggerarbejde end om Skulptur, men maa dog anerkendes som et smukt Forsøg i mere stortilet Retning og er i al Fald langt at foretrække for de hæslige, blaaemalerede Tavler, der i Stockholm som her i Byen skæmmer saa mange Hjørnebygninger.

En særlig Charme ved de stockholmske Gadetavler, om end af mindre haandgribelig Art, er de ejendommelige Kvarterbetegnelser. I »Gamla Stockholm« hedder de f. Eks.: Achilles, Ajax, Apollo, Bacchus, Cupido, Diana, Galathea, Ganymedes, Jason, Juno, Mars, Medusa, Minotaurus, Perseus, Pan, Pegasus, Pygmalion, Venus, etc. — en formelig Indholdsfortegnelse til en græsk-romersk Mytologi. Paa Kungsholmen findes Navne som Pergamotrædet, Fikontrædet, Glasbruket, Tegelslagaren og Tracteuren, paa Östermalm: Sjøkalfen, Styрман, Polacken, Jericho, Putten, Klippan og Sumpen, og paa Södermalm f. Eks.: Höken og Mester Michael.

Foruden den ovennævnte Gruppering af Bygningerne paa større og mindre Holme findes der endnu et Forhold, der er typisk for det stockholmske Bybillede: det stærkt kuperede Terræn, der paa lignende Maade, blot i det lodrette Plan, virker til at skille Bygningerne ud fra hinanden. Smukkeste i saa Henseende er Katarinabacken paa Södermalm. Blandt de Konkurrenceprojekter til en planmæssig Be-

byggelse, der i 1909 fremkom, fandtes adskillige meget smukke Løsninger, som endnu kun eksisterer in effigie, og blandt hvilke der desværre kun fandtes Antydninger af en Arkadeformation saa stortilet som den, der under analoge Forhold har fundet Anvendelse ved Boulevard de la République i Algier. Hvad enten man følger det Schulze-Naumburgske Princip, at lægge de høje Bygninger paa Toppen og lade de mindre krybe sammen ved Foden af Skrænten for derved at fremhæve Terrænets Ejendommelighed, eller man vælger en anden af de angivne Udveje, burde Bebyggelsen i al Fald gennemføres med adskillig større Smag end den er paabegyndt med et Monstrum af en Bygning, der næsten dækker Katarinakyrkan, set fra vest, og den Dag i Dag bærer Navnet »Skandalhuset«. Foreløbig skæmmes denne Bydel af Katarinahissen, et hæsligt Jærnstillads, overlæsset med Skille; Mariahissen, der ligger tæt ved, er mere diskret indbygget i et Hus.

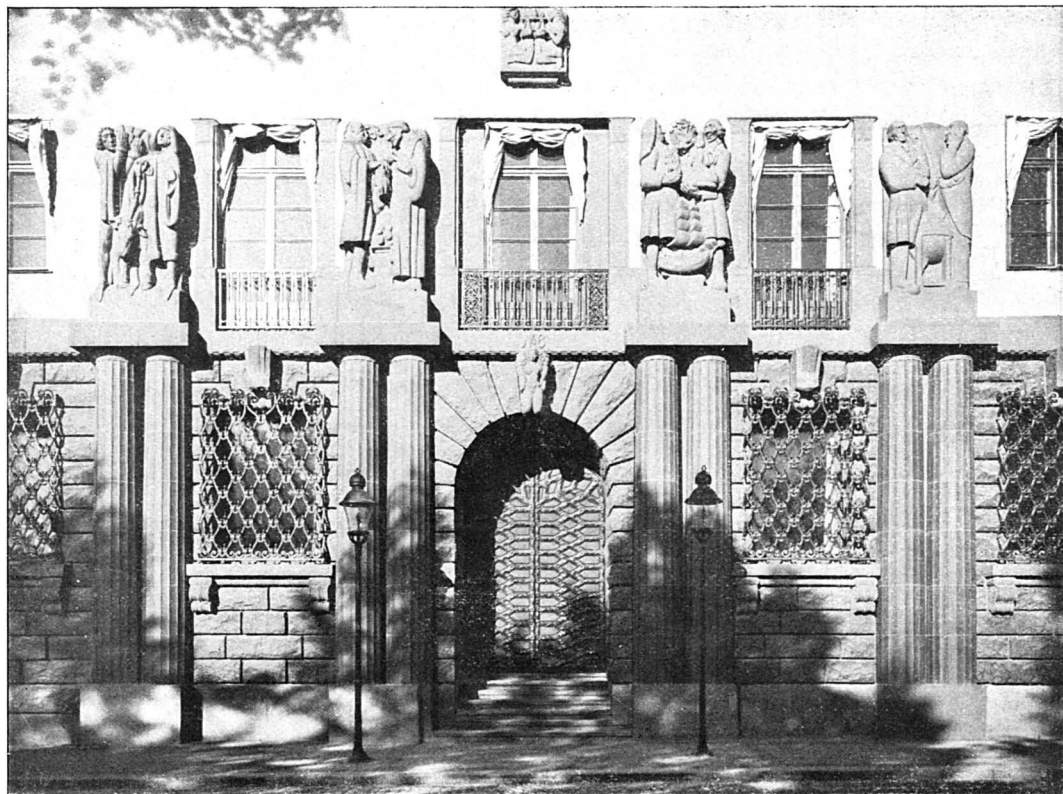
I det store og hele giver Terrænforholdene i denne Bydel, der endnu venter paa sin endelige Regulering, ikke Anledning til større Effekter, hverken hvad Horngatans to parallelte forløbende Niveauer eller de enkelte høje Trapper angaar. Smukkeste er Partiet ved St. Eriksbron, Overgangen fra Kungsholmen til Vasastaden, med de store Huskomplekser (dels DORPH & HÖÖG, dels CYRILLUS JOHANSSON).

Af anden bemærkelsesværdig Kommunikationsarkitektur kan fra Vasastaden nævnes Viadukterne i Malmskillnadgatan og Regeringsgatan — fremkaldt ved Kungsgatans Gennemsprængning af Brunkebergsåsen — den første med en, den anden med tre Broer og to Smaapavilloner, der indeholder Opgangene til Regeringsgatan.

Hvad de egentlige Broer angaar, der findes i et Antal af 25, staar Norrbron, der fører fra Gustaf Adolfs torg til Slottet, langt over de øvrige, trods sin Lidenhed et imponant og meget smukt Stykke Granitarkitektur fra 18. Aarh.; derimod er Vasabron galanterivareagtig som Pont Alexandre i Paris, og Djurgårdsbron med sine mange Figurer ubehagelig tyskpræget.

Den 223 m lange Tunnel, et Værk af Katarinahissens Bygmester, Kaptajn K. LINDMARK, der besørger den underjordiske Forbindelse mellem Tunnelgatan paa den ene Side og Engelbrektsplan paa den anden, er et Eksempel paa ukunstnerisk Løsning af en i sig selv ejendommelig og taknemlig Opgave. Ikke blot fremtræder selve Passagen som et mørkt og fugtigt Kloakrør, men Trappeformationerne ved dens Udmundinger fremkalder naturligt en Sammenligning med den Løsning, man har fundet andetsteds, f. Eks. i Stadsgården mellem to Skyskraberbygninger: en Række smukke stensatte Terrasser, indbyrdes forbundet med Trapper i skiftende Retning, og med træbeplantede Reposer.

Af nyere Dato og mere nitidt udstyret er den overdækkede Birger Jarl Passage, udført efter amerikanske Forbilleder, med Butikker langs Siderne, i graa og gule Sandsten. (Et andet Eksempel, hentet fra Malmø, fra samme hos os saa uopdyrkede Gebet, har man i den stilfulde Passage, der udmunder lige over for Hippodromen, og som, smukt dekoreret med Kalkmalerier, passerer igennem flere Smaagaarde med Plads til Udstillingsskabe).

CARL MILLES: Façadeskulptur paa Enskilda Banken.

Ligesaa vel som det kuperede Terræn pryder Kungsholmen, set fra Norrmalm, ligesom det betinger de smaa, næsten landskabelige Partier i umiddelbar Nærhed af nymodens Kvarterer, ligesaa ejendommeligt det virker, naar Granit og Gnejs stikker op ved Siden af Husmure og den øvrige moderne Kultur, lige saa ilde klæder det en moderne Forretningsgade, naar den forløber kilometerlangt gennem Smaabakker og Dale.

I det hele savner man smukke Gadebilleder i de moderne Bydeles indre Kvarterer, der lider et Afsavn ved den ovennævnte Placering af nogle af de vigtigste Monumentalbygninger langs Mälaren og Saltsjön. Gadebilleder som de, der herhjemme skabes ved Kolonnaden og Frederik V's Rytterstatue paa Amalienborg Plads, set fra St. Annæ Plads, eller St. Paulskirken fra Gothersgade, eller — endda i et af vore mest trøstesløse Kvarterer — Korskirken, set gennem Korsgade, finder man faa eller ingen Pendants til i Stockholm. Gang paa Gang bringes man i den Skuffelsestilstand, som GUSTAF WOLF saa fortræffelig har analyseret: »In einer endlos langen und gleichmäsig geraden Strasse zielen alle wagerechten Linien, die unserer Blickrichtung parallell sind — Trottoirkanten, Gesimse, Dachrinnen — perspektivisch auf einen fernen Punkt am Horizont. Dann muss dort auch ein Ziel sein, meint das Auge. Es müht sich, dort etwas zu erkennen, sucht, start. Aber nein. Dort hinten ist nichts. Die ganze perspektivische Fassung der Ferne ist hohl, das Ausblicken bleibt unbelehnt, das Auge wird ermüdet, geärgert — hier zu gehen ist quälend langweilig«.

Den samme rumlige Virkning savner man ved flere af de stockholmske Pladser og Torve. Stureplan f. Eks. har trods sine ret store Dimensioner ingen Pladskarakter, men er simpelthen et Skæringspunkt for 4—5 Hovedfærdselsaarer, mens Stockholms Stortorg og Mosebacketorg er Eksempler paa det modsatte, fordi Gadeudmundingerne er saa faa eller saaledes anbragt, at den rumlige Sluttethed ikke brydes*).

Imidlertid har man Blikket aabent for Mangerne ved de nævnte Forhold og en vaagen Interesse, der allerede spores i Anlægget af Lärkstaden, et moderne Kvarter, der grupper sig om Engelbrektskyrkan (LARS WAHLMAN), en paa en Gang elegant og imponerende Bygning, opført i røde Teglsten med spar-

*) Ogsaa Bysilhuetten er i Ternes Lob undergaaet Forandringer, der ikke er til dens Fordel. Det tidligere Stockholm med Slottet »Tre Kroner« og de mange Gavlhuse ud mod Vandet, »Silhuetternas stad«, er forandret til de horisontale Liniers By. Et Vue over det moderne Stockholm vil i Reglen kun indeholde knap en halv Snes Taarne, af hvilke kun Tyska Kyrkans, Storkyrkans og Riddarholmskyrkans tiltrækker sig særlig Opmærksomhed. En Særstilling indtager det høje firkantede Gittertaarn paa Telefonselskabets Bygning (ISÆUS og W. KLEMMING.), der har baaret Telefonnettets Luftledninger. Det yder et vægtigt Bidrag til snarst sagt ethvert stockholmsk Bybillede og er derfor blevet bevaret, selv efter Overgangen til de underjordiske Kabler. Desværre vil det efter al Sandsynlighed forsvinde i nær Fremtid, idet der er projekteret en Nybygning (CALLANDER og K. LJUNGBERG) paa 11 Etager med et andet, 45 m højt Taarn.

som Anvendelse af røde Sandsten, tækket med grønbrune Teglsten med Taarnkrone af Kobber og forgyldte Smedejernspidser. Særlig udmærker den sig ved sin fortræffelige Udnyttelse af Terrænet, idet baade dettes Udformning og Træbeplantningen — som et af de første Eksempler i Stockholm — er projekteret og udført samtidig med Bygningen. Fra dette Centrum udstraaler Gaderne, hvis Bebyggelse, Villaer og faaetages Beboelse-huse imellem hinanden, skyldes flere for skellige Arkitekter, hvilket giver den et livligt og broget men samtidig »enhetlig« Præg.

Indtil Begyndelsen af 19. Aarh. var offentlige Parker saa at sige ukendte i Stockholm; men siden da har Interessen været stadig stigende, og for Øjeblikket anvendes der til Vedligeholdelsen af de offentlige Anlæg Summer, der langt overstiger det, der her i Byen bevilges til samme Formaal. Stockholms Forstæder kan, som f. Eks. Djurholmen, Saltsjöstaden og Lidingö villastad allerede fra Naturen opvise en rig Vegetation, som yderligere er blevet forøget med ret omfattende Beplantninger, der ikke bryder den naturlige landskabelige Karakter, som særlig i Långholmsundet er stærkt fremtrædende. Hertil føjer det kuperede Terræn med den frembrydende Granitgrund endnu en Charme, der i høj Grad bestemmer Indtrykket af Parker som Kronobergsparken, Vasaparken med den lille kunstigt anlagte Dam, og Vanadislunden, der sammen med den nærliggende Bellevuepark indebærer rige Muligheder for et smukt og ejendommeligt, sammenhængende Parkkompleks fra Brunnsviken langt ind i Byen.

Mens Terrænformerne i disse Parker paa Forhaand udelukker et altfor stift og skematisk Anlæg, er dette til Gengæld ret udtalt i den indre By, f. Eks. i Berzelii Park og Humlegården. En anden Ulempe hidrører derfra, at disse Anlæg, lige fra Kungsträdgården, et beplantet Areal paa Størrelse med Kg. Nytorv, til de diminutive Kirkegaarde inde i de indre Kvarterer, er uden Indhegning og

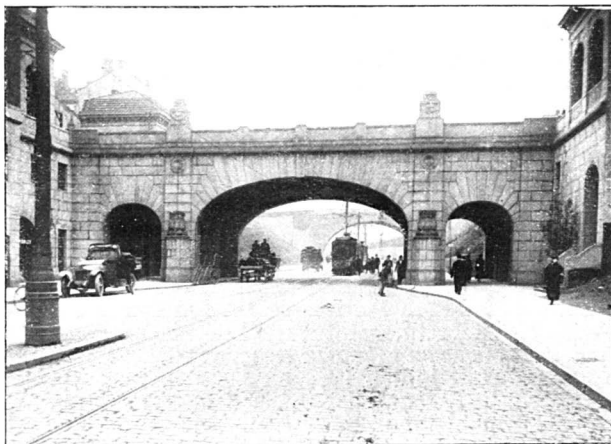
Gadehjørne med Navnetavle.

fundet Sted med et aarligt Tilskud af 3,000 Kr., og endelig den stigende Anvendelse af Slyngevækster, navnlig Vildvin og Kaprifolium, paa Mure og Façader.

Hvad angaar Monumenter og Springvand tillader Pladsen desværre ikke saa indgaaende en Omtale, som de i og for sig kunde fortjene: ZORNS »Morgonbadet« ved Rödbodtorget er et yngre, MOLINS Fontæne i Kungsträdgården og WISLERS Fontænegruppe »Tors Fiske« paa Adolf Fredriks torg ældre Eksempler paa virksomhedsfuld Anbringelse i grønne Omgivelser. Særlig misundelsesværdig er dog to velbevarede Pragtstykker af Gadekunst: Tyska brunnen, der er udført i 18. Aarh. i den for den Tid typiske nyantike Stil af Børsbygningens Arkitekt PALMSTEDT, der ved Ombygningen af Ejendommen mellem Svartmannagatan og Skärgårdsgatan skaffede den monumentale Brønd den bedst tænkelige Baggrund, og den noget ældre Brunkebergsbrunn med sine Udsmykning af Masker og Urner, der fra sin oprindelige Plads paa Stortorget er flyttet til det histo-

riske Brunkebergstorg. Blandt Monumenternes Mængde, deriblandt de talrige

Kongemonumenter med de velkendte »Storgesten«, skal her kun nævnes et Par Eksempler paa henholdsvis daarlige og god Placering: LARCHEVEQUES berømte Statue af Gustaf Vasa, der blev oprejst af Adelen og afsløret Midsommertiden 1774 paa 250-Aarsdagen

Viadukten over Kungsgatan.

LARS WAHLMAN: Engelbrektskyrkan.

for hans Indtog i Stockholm, er i 1916 blevet flyttet nærmere til Riddarhuset og har samtidig faaet en flatterende Baggrund i et lille Anlæg mellem Statuen og Bygningen, men desværre ogsaa en vammel og stilbrydende rød Sandstensindramning med Bænke o. s. v., der klæder Skulpturen og Arkitekturen lige slet. Til Gengæld er ERIKSSONS »Bågspännaren« paa Kornhamnstorvet anbragt med et storartet Blik for Pladsens trekantede Form, nærmest ved dennes nordre Basis; og endelig maa som et ganske fremragende Eksempel paa Terrænets effektfulde Udnyttelse nævnes den Afstøbning af Storkyrkans »St. Göran och Draken«, der i 1913 blev rejst ved Köpmantorget paa en bred Stensokkel med smaa Fontæner ud mod Österlånggatan.

Af det øvrige Gadeinventar bemærker man Plakatsøjlerne, der følger det fra Udlandet velkendte Princip, der er ganske modsat vort hjemlige, at lade selve Søjlen virke saa decent som muligt og overlade Plakatskiltet til at vække den fornødne Opsigt. Skæmmes de stockholmske Gader af Riks- og Almännatелефonernes grimme Tremmeskabe, er de til Gengæld tilnærmelsesvis fri for de Cigar-, Frugt- og Chokoladeautomater, der i Husorglers og Ædekassers Lignelse mispryder vore Gader.

De stockholmske Lygtepæle med det lille kronenrydede Rokokotag vilde i alle Henseender staa over vore, hvis de ikke var malede med en grumset mørkegrøn Farve. De elektriske Opstandere viser bl. a. meget instruktivt to Ty-

per: en Ledningsmast for Sporvejene, der er gaaet endnu et Skridt videre end vore i Retning af det altfor pyntelige og filigranagtige, og en elektrisk Lygtestander med Lamperne frit nedhængende fra en primitiv Krans, en Form, der til Gengæld viser samme prisværdige Enkelt-hed, samme Alluderer til det maskinelle, som præger f. Eks. GRENANDERS arkitektoniske Frembringelser for Untergrundbanen i Berlin.

Til at varetage Interessen for Stockholms Forskønnelse findes ingen særlig Forening, men forskellige Foreninger har optaget et saadant Arbejde paa deres Program.

»Samfundet St. Erik« har navnlig vist Omsorg for middelalderlige Bygningers Bevarelse, saaledes i Anledning af Restaureringen af de ovennævnte Ejendomme Stortorvet 18—20, men har iøvrigt ogsaa Opmærksomheden henvendt paa fuldtud moderne Foreteelser, i Overensstemmelse med følgende Passus i Foreningens Program: »Samfundet vil hafva sin oppmärksamhet riktad på Stockholms forntid og dess historia, på nutiden med dess mångskiftande kultur og olikartade behof samt på den lösning af nutidens spørsmål, som hörer framtiden till«. Allerede i 1905 reagerede Samfundet mod et Attentat paa Byens Skønhed: en projekteret Flaadestation med Bebyggelse af Skeppsholmen og Kastellholmen med 5-Etagers Huse og Udfyldning af den lille Vig mellem Holmene. 1909 deltog det i Komitéen for Byplansarbejdet og forhindrede samme Aar Anbringelsen af en meget fremtrædende Lysreklame paa en Ejendom paa Mosebacken. I

en senere Tid har Foreningen vist stor Interesse for CARL BERGSTEN'S Projekt til en Opkørsel fra Slussen til Södermalm med Bibeholdelsen af det gamle Södra Stadshuset og dettes Komplettering med en Længe mod Øst. Foruden ved Fordrag virker Samfundet gennem sin Aarbog, der redigeres af Dr. phil. GUSTAF UPMARK og hvert Aar indeholder foruden en Del illustrerede Afhandlinger, fortrinsvis af kultur- og kunsthistorisk Indhold, en kronologisk Oversigt over bemærkelsesværdige Tildragelser af byhistorisk Interesse i det forløbne Aar. 1916 paabegyndtes Udgivelsen af et to Binds Værk af RAGNAR JOSEPHSON om »Borgarhus i gamla Stockholm«; første Bind omhandler de enkelte Bygningers Historie, mens det andet vil give en Fremstilling af Bygningskunstens Udvikling i »Gamla Stockholm«.

»Foreningen för Stockholms prydnad med konstverk« har til Opgave, indenfor Stockholms Omraade at bidrage til offentlige Pladser, eventuelt Bygningers Udsmykning med Kunstværker. Der er nedsat et særligt Kunsnævn, sammensat af flere svenske bildende Kunstnere, hvem det paahviler at foreslaa dels Pladser og Bygninger, egnede til Udsmykning, dels færdige Kunstværker til Indkøb

»Sct. Görän och Draken«.

Stockholmsk Gadebillede
(Bragevägen. I Baggrunden Engelbrektskyrkan).
Goodwin fot.

eller Kunstnere til Udførelse af passende Kunstværker, dels Konkurrencer etc. Foreningen har foreløbig i 1911, med Støtte af

»Bonnierska nämnden«, skænket CHR. ERIKSSONS Statue »Bågspännaren«, der blev rejst 1916 i Bronze paa en Stensokkel med Relieffer af Engelbrekts Liv.

»Svenska slöjdföreningen« søger bl. a., i sin Stræben efter »kvalitativt og konstnärligt« at forædle de svenske Arbejdsprodukter, Samarbejde med andre Foreninger eller Firmaer, som ved Initiativ og Sagskundskab kan bidrage til en alsidig Smagsforbedring. I 1915 afholdtes saaledes en større Konkurrence om kunstneriske Udhængsskilte, med et meget gunstigt Resultat. Foreningens smukt udstyrede Tidsskrift, der indtil Udgangen af 1917 redigeredes af Intendanten ERIC WETTERGREN (fra 1918 af Arkitekt HAKON AHLBERG) har gennem Aarene ofte indeholdt Artikler og Illustrationer af Nybygninger, arkitektonisk Skulptur, Skilte, Plakater etc.

Endelig findes der en »Stockholms Trädgårdsförening«, der har til Opgave at vække Interesse for Beplantningen i al Almindelighed, men i Særdeleshed saadanne særlige Steder som Gaarde, Terrasser, Balkoner etc., samt at skaffe en vis Konsekvens i Anlægget af disses Beplantninger.

AF BYENS DAGBOG

MUSÆUMSPLANER.

DA Christiansborg for fire og tredive Aar siden brændte, vilde en naadig Skæbne, at Vinden var vestlig, saa at den Regn af Gløder, der faldt i Nærheden af Baalet, førtes ud over Havnen, i hvis Vande de sluktes uden at anrette yderligere Ulykke. Havde Vinden været østlig, kunde den Nationalulykke, som denne Brand i sig selv var, have faaet en Udstrækning og have voldt en Skade, som intet i Verden havde kunnet raade Bod paa. Gløderne kunde have antændt »Prinsens Palæ«, dette smukke og karakteristiske lille Slot, der foruden andre uvurderlige Skatte rummer Minderne om den gotiske Folkestammes Tilværelse og Udvikling gennem fire Tusinde Aar. Hvad disse Tings fuldstændige eller delvise Ødelæggelse vilde betyde, kan man danne sig en svag Forestilling om, naar man tænker paa Heidenreichs Tyveri og Omsmelting af Guldhornene. Endnu efter 116 Aars Forløb tænker enhver Dansk med Harmen og Skamfølelse paa, at Ligegyldighed og Slendrian gjorde det muligt, at disse Minder fra den danske Nations Fødselstid saa skændigt blev forødt.

Det var anden Gang Danmarks Oldsamling var truet med Tilintetgørelse ved Ildsvaade, anden Gang Tilfældet frelste den, og der løftede sig straks Stemmer, der krævede, at tredje Gang maatte Tilfældet ikke raade over Nationens dyreste Skat. De Samlinger, som opbevaredes i Prinsens Palæ, maatte overføres til en ny og — saavidt Menneskers Evne rakte — brandsikker Bygning.

Der er gaaet fire og tredive Aar — og endnu opbevares denne Skat i en gammel af meget tørt Træ opfyldt Bygning, endnu kan uforsigtig Omgang med Lys og Ild blive Aarsag til Tab, som intet i Verden kan erstatte.

Da Kjøbenhavn for Alvor begyndte at vokse, da det blev nødvendigt at skaffe nemme Adgangsveje fra Forstæderne til den indre By, nøjedes man ikke med at aabne saadanne Veje igennem den gamle Vold, at den nødvendige Forbindelse blev tilvejebragt, og iøvrigt med at bebygge Glaciet. Man jævnedes det smukkeste Parti af Fæstningsværkerne med Jorden og opførte et Kvarter, som paa ingen Maade kan kaldes en Pryd for Byen. De gamle Porte, der »stod i Vejen for Udviklingen«, var allerede tidligere fjernede, og det var vist egentlig kun halvt modstræbende, at man gik med til at undtage nogle forholdsvis smaa Arealer fra Bebyggelsen og udlægge dem til Botanisk Have og Parker. Af disse sidste er Aborrepareren endnu i de seneste Aar slugt af Bygge-

raseriets Molok, og Østre Anlæg var længe Byggespekulanterne en Torn i Øjet, selv om nu dets vedblivende Bestaaen kan betragtes som sikret. Af Kjøbenhavns Fæstning stod endnu Christianshavns Vold og Citadellet Frederikshavn (Kastellet) tilbage. At disse Terrainer skulde »inddrages under Udviklingen«, var der længe ingen Tvivl om; det vilde være økonomisk uforsvarligt at lade saa store Grunde henligge urentable. Christianshavns Vold er reddet, og Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse — og den med den forbundne Voldkomité — kan med Stolthed pege paa sin Andel i, at dette er sket, som i det hele paa sin Andel i, at den Betragtning maade vinder Udbredelse, at god Samfundsökonomi ikke altid er ensbetydende med at fylde ethvert tomt Areal med fem Etagers Huse.

Til alle retsindige Byggespekulanter Harmen lagde Militæret »sin døde Haand« paa Kastellet, hvis vældige Areal, naar Voldens Jord var kørt ned i Gravens Vand, var som skabt til et nyt elegant »Hovedstadskvarter« af samme bedaaende Art som Gammelholm og Voldkvarteret.

Militærets »døde Haand« har givet en mindre nøgtern Anskuelse Tid til at udvikle sig, og det synes nu, som om to betydningsfulde Maal vil blive naaet. Kastellet vil i alt væsentligt blive bevaret, som det nu er; dets to smukke Porte, Kommandantboligen, Kirken og andre kulturhistorisk og arkitektonisk interessante Bygninger vil blive bevaret, og Samlingerne i Prinsens Palæ vil blive overført til nye tidssvarende og brandsikre — forhaabentlig ogsaa smukke — Bygninger indenfor den forhaandenværende Ramme af bevoksede Voldskrænter og blanke Vandflader. En bedre Plads og en bedre Ramme til et Musæum er det vanskeligt at forestille sig.

Allerede i 1908 begyndte Arkitekt MOGENS CLEMMENSEN at udarbejde Planer til Musæernes Omflytning til nye Bygninger indenfor Kastellets Volde, og disse Planer har han gjort Rede for i »Architekten« Nr. 46, 18. August 1917 (jfr. »Forskønnelsen« Nr. 7, 1917). I »Turisttiden« Novbr. 1916 har Docent P. JOHANSEN indgaaende behandlet Spørgsmaalet om Kastellets Bevarelse, ligesom vi for vort Vedkommende (i »Forskønnelsen« Nr. 1, 1917) har gjort Sagen til Genstand for Drøftelse. I det i samme Nummer gengivne Foredrag, som Musæumsinspektør BERING LUISBERG holdt paa Foreningens Generalforsamling i 1917, giver Hr. B. L. ligeledes Tanken om Kastellet som Ramme om et Nationalmusæum sin varmeste Tilslutning.

I 1916 nedsattes en Kommission med Departementschef WEIS som Formand men iøvrigt bestaaende af Rigsdagsmænd af alle Partier, og denne Kommission er nu naaet til det Resultat, at den Clemmensenske Plan er den bedste af alle de Planer, der har været fremsat om vore Musæmsforholds betryggende Ordning. Paa Kommissionens Indstilling har Undervisningsministeriet derefter overdraget Arkitekt A. CLEMMENSEN at udarbejde de foreløbige Planer til Musæernes Installering paa Kastellerrænet. Der bør ikke herske Tvivl om, at denne Plan bliver virkeliggjort. Den bliver dyr at gennemføre; men Hensynet til Omkostningerne bør her, hvor det gælder om historiske Minders Bevaring være ganske underordnet.

Der vil — derom er vi overbevist — ved Planens Realisation blive fareet saa lempeligt som muligt mod den Naturskønhed, som Ka-

stellet rummer. Voldene vil blive bevaret som Volde. Der bør ikke friseres og viskes ud, og Graven bør bibeholdes i den Udstrækning den har. (Her maa det erindres, at Mogens Clemmensens Plan forudsatte Tilkastning af nogle af Voldgravene for dèr at kunne opføre visse Landbrugs- og Folkemusæet vedrørende Bygninger (jfr. »Forskønnelsen« Nr. 7, 1917)). Nødvendige Forbindelser bør tilvejebringes ved Broer ikke ved Opfyldning. Kastellets Bevaring, som det er, og dets skønssomme Vedligeholdelse kan være en Bod for de ellers utilgivelige Misgreb, der af tidligere Slægtled er begaaet ved Hovedstadens Omdannelse til Boulevard og Boulevardens Omdannelse til en ganske banal Gade.

Vi har ikke Raad til at øde mere af den Skønhed, der endnu er levnet af den smukke gamle By, som Kjøbenhavn var, inden den blev Storstad.

BADEHUSE OG BAADEBROER

Om dette Spørgsmaal har vi yderligere modtaget følgende:

I »Forskønnelsen« Nr. 9 for i Aar er der optaget en Henstilling fra Hr. Godsejer Hage, Nivaagaard, om ikke at male Badehusene langs Kysten hvide, men brune eller grønne. Det kedelige ved alle disse mange Badehuse er jo den Forstyrrelse, som de gør i Skønhedsindtrykket af den hele Kyst, og her ligger det da naturligt for at forsøge at male Badehusene med en »Forsvindingsfarve«, et Problem, der jo under Krigen har været ivrigt drøftet og har ført til en Række praktiske Resultater i Retning af »Camouflage«. Jeg tror just ikke, at en gennemført Camouflage med Maling i forskellige Farver i store Pletter vilde være nogen heldig Løsning af Spørgsmaalet. Derimod har jeg set et Eksempel paa en forbausende heldig Virkning af at male Badehuse med noget, man maaske kunde kalde

Vand- og Luftfarve. Saaledes er den af Arkitekt Wagner tegnede nye Badeanstalt i Vedbæk malet med en havblaa Tone, hvoraf Resultatet er, at den falder ganske mærkværdig lidt i Øjnene i Sammenligning med, hvad der er Tilfældet med den tidligere anvendte gulbrune Træfarve. Jeg tvivler ikke om, at en Anvendelse af Farver, der saavidt muligt falder sammen med Omgivelserne, altsaa lyse graa, eller blaa-grønne Toner i Forbindelse med en Smule behændig Camouflage i høj Grad vilde hindre den irriterende Forstyrrelse af det smukke Kystbillede, der skyldes Badehusene med deres Tilbehør af Broer med grimme Stolper og Rækværker. Blot en behjærtet Mand, Ejer eller Malermester, vilde gøre et Par Forsøg!

Ærbødigst

FR. JOHANNSEN,
Telefondirektor.

CHRISTIANSHAVNS VOLD

Det nyistandsatte Stykke af Volden aabnes den 29. Oktober.

Under Forudsætning af, at intet uforudset indtræffer, er det Voldkomitéens Hensigt at aabne Strækningen fra Amagerbro til Skydeskolen for Offentligheden den 29. Oktober.

Medlemmerne med Ledsagere indbydes til

at tage Arbejdet i Øjesyn. Fra Kl. 2—4 musicerer af et 20 Mands Militærorkester. Fra Kl. 2—3 er der kun Adgang for Indbudte. Medlemskort forevises.

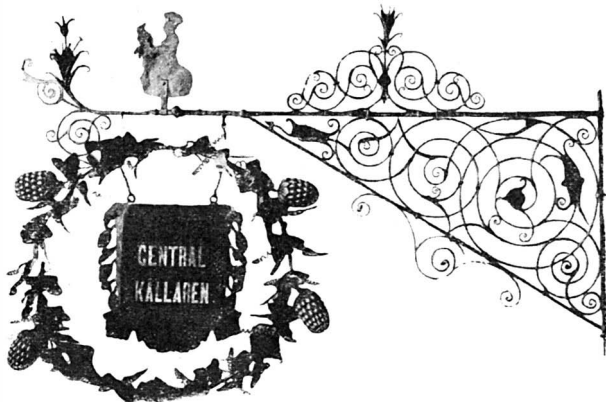
Ethvert Medlem kan indmelde *mindst* ét nyt Medlem.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

Gammelt Skilt for Værtshuset »Centrakällaren«.
(Nordiska Museet).

SPREDTE INDTRYK AF STOCKHOLMSKE FORSKØNNELSES- BESTRÆBELSER

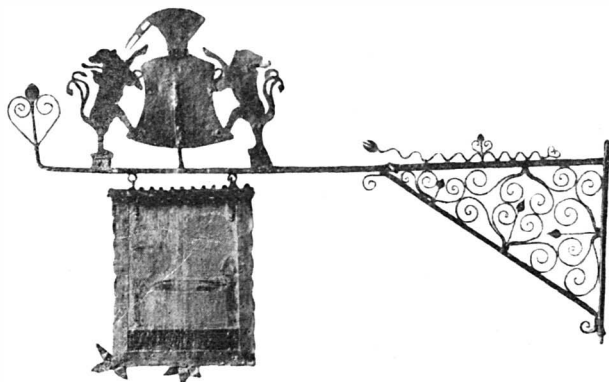
Af HENNING BRØCHNER

II. SKILTE

DE stockholmske Skilte af ældre og nyere Dato er, ikke blot i Kraft af deres usædvanlig store Mængde, men ganske særlig paa Grund af deres ofte særegne Former, af saa stor Interesse, at de retfærdiggør en speciel Behandling.

Allerede i 1603 forordnede Karl IX, at der i Stockholm skulde forefindes seks Værtshuse, hvert med sit Skilt af nærmere specificeret Udseende; senere fulgte i 1638 en kongelig Forordning angaaende Skiltene Anbringelse i al Almindelighed. Fra denne første Tid findes imidlertid faa eller ingen Eksempler bevarede. Mange af de gamle Skilteformer er forsvundet, saaledes Farvernes og Sadelmagernes morsomme Udhængsskilte: henholdsvis en Arm og en Sadel, ligeledes Skomagernes og Skræddernes Tavler med en mægtig Støve eller Skræddersaks, baaret af to Løver med hængende Tunge og højt løftet Hale. Paa Ejendommen Västerlånggatan 24 findes imidlertid endnu over Portene to Skiltetavler, opsat i Begyndelsen af 18. Aarh. af Garveren NICOLAUS BJÖRK; de viser i rigt skulpteret Rokokoindramning to kattelignende Dyr, der har givet Anledning til Sagnet om en Kat, der ved et Spring ud ad Vinduet er blevet forstenet.

Et smukt Eksempel paa de Udhængsskilte,

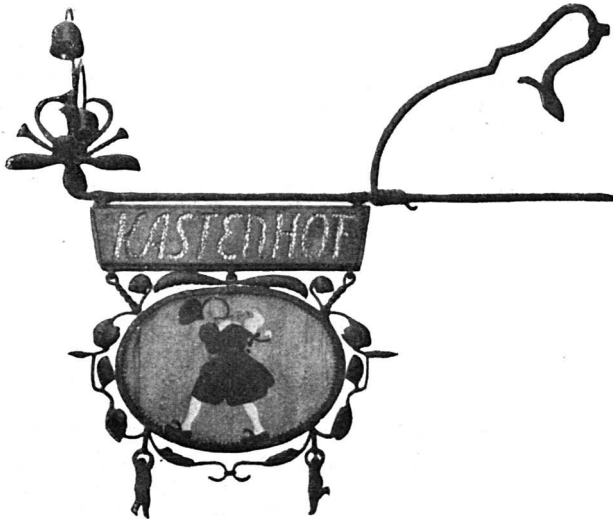

Gammelt Skilt for en Kobbersmed.
(Nordiska Museet).

der viste Vej til de gamle Lavsherberger, er bevaret i den beskedne firkantede Tavle, der skiltes for Vindragernes Härbärke og som tilmed er en nyere Udgave, ommalet paa den oprindelige Tavle fra 17. Aarh. Som den rager frem fra det gamle Hus i Stora Hoparegränden tager den sig nydelig ud i den snævre Gyde.

Adskillige af de maleriske Apoteknavne er de sidste Rester af lige saa mange morsomme gamle Skilte: Englen, Fenix, Blå Örnan, Gripén, Armerade Ugglan, Svanen, Elgen, Stående Hjorten, Nordstjernen etc. Endnu findes dog enkelte af de gamle Apotekerskilte i Brug, saaledes Apoteket Lejonet's, en liggende Træløve, der utvivlsomt er Stockholms ældste Apotekerskilt. Ogsaa Apoteket Morianen's farverige Terrakottaskilt er bevaret, ligesom Enhjørningen's beskedne Skiltefigur fra 17. Aarh. er den oprindelige, blot anbragt i moderne Omgivelser. Apoteket Kronan har to Gange skiftet Bopæl og hvergang efterladt et smukt Skilt, det ældste (Myntgatan 5) forestillende en Krone, hvilende paa en Pude, det yngste (Stora Nygatan 27), der endnu er i Funktion, viser i støbt Bly et Skjold med Karl XII's Navnechiffer, baaret af to Løver. Et andet Apotekerskilt, sandsynligvis for det 1693 oprettede Hofapotek Kronan (Storkyrkobrinken 3) er anbragt paa Portalens Konsol og forestiller en kongelig Krone i forgyldt Jern, der har givet Anledning til mange Anekdoter; saaledes skulde Karl XII under sit Kroningstog have tabt sin Krone uden for dette Hus.

Ogsaa Værtshusskiltene Antal er sørgeligt reduceret. Det smukkeste af dem, der endnu er i Brug, hænger højt til Vejrs paa Hjørnebygningen Østerlånggatan 51, hvor det skiltes for Källaren Freden. En spinkel Smedejernsarm, der viser et meget smukt, gennembrudt Mønster og afsluttes i en Fantasi blomst, bærer den beskedne Jernplade med Fredsenglen, omgivet af en Krans af Druer og Blade.

Restauranten KASTENHOF's Skilt, Wahrendorffsgatan 2.
(Tegnet af Arkitekt IVAR TENGBOM, udført af
LUNDGREENS Smedeværksted).

Kunsthändler GUNNARSONS Skilt,
Strandvägen 17. (Tegnet af OLGA
LANNER).

Restauranten »ZUR HIMMELSLEITER«s Skilt,
Jakobsgatan 18. (Tegnet og udført af
PETRUS FORSSBERG).

Af samme lige saa simple som dekorative Form er Källaren Druvan's Skilt, der fra sin oprindelige Plads paa det gamle Værtshus, hvor de Domfældte paa Vej til Retterstedet drak deres sidste Glas, er flyttet hen paa en moderne Bygning i Götgatan 50.

Dette Motiv: den primitive Tavle af Træ eller Jernblik, omkranset af Drueklaser og Blade i de samme Materialer, gaar igen Gang paa Gang blandt Værtshusskiltene i den Samling, der rummes i Nordiska Museets »Skrå-

afdeling«. Her hænger oppe under Loftet i et ret stort Lokale det ene smukke Udhængsskilt ved Siden af det andet, saa tæt at de næsten rører hinanden. Særlig lægger man Mærke til et smukt Renæssance-Kartuscheskilt og flere af mere almindeligt Udseende, hvis Skiltearme krones af Smaafigurer, der maa have givet en morsom Silhuetvirkning.

Sluttelig maa blandt de ældre Skilte, der endnu er i Brug, nævnes et af Stockholms smukkeste, et Rokokoskilt af forgyldt Smedejern fra 18. Aarh. (Metalfabrikant C. C. Sporron & Co., Regeringsgatan 23). Desværre er kun Skiltegalgen bevaret; selve Tavlen er for-

Tobakshandler TENGERS Skilt, Skeppsbron 10.
(Tegnet og udført af PETRUS FORSSBERG).

Bogtrykkerfirmaet Bröderna LAGERSTRÖMS Skilt, Klara Södra Kyrkogatan 14.
(Tegnet og udført af PETRUS FORSSBERG).
Indmuret Skiltetavle af rød Kalksten. (Tegnet af PETRUS FORSSBERG,
udført af Billedhugger ENOK JOHANSSON).

Restauranten »ST. ERIK«s Skilt, Arsenalgatan 1.
(Tegnet og udført af PETRUS FORSSBERG).

svundet og — noget mal à propos — erstattet med en Glødelampe, der dog med det første skal vige Pladsen for en naturtro Kopi af den originale Tavle.

* * *

Hvad de moderne kunstnerisk udførte Skilte angaar, kan man notere en stedse voksende Interesse og iøjnefaldende Smagsforbedring siden de to store Konkurrencer, som i 1900 blev afholdt henholdsvis af Svenska Slöjdföreningen og Svenska Dagbladet. Gennem de udstillede Projekter til Udhængsskilte fik de stockholmske Arkitekter og Kunstsmede, de Handlende og det store Publikum Øjet op for de kunstneriske Skiltes Betydning.

Forskellen mellem moderne stockholmske

»SVENSKA TURISTFÖRENINGEN«s Skilt, Jakobsbergsgatan 11. (Tegnet af Arkitekt KNUD NORDENSKJÖLD, udført af PETRUS FORSSBERG).

og moderne københavnske Skilte er meget stor; den viser sig navnlig i Modsætningen mellem vore Pragtskilte i næsten stereotyp Medaillonform og de i Reglen meget enkle, men rigt varierede stockholmske Former. Denne Enkelthed er særlig karakteristisk for en Del Skilte for »Stockholms Systemet«s Restauranter og Spiritusforretninger (alle tegnede af Arkitekt DAVID NILSSON og udførte af PETRUS FORSSBERG). Omstaaende Illustrationer viser, hvorledes Arkitekten, samtidig med at opretholde en vis Ensartethed, stadig har forstaaet at skabe Variation, snart i Skiltearmens Form, snart i selve Tavlens Detailler, ligesom Foreningens Initialer snart er anbragt over Skiltearmen, snart hænger frit ned fra Tavlens Underside som en let og yndefuld Medaillon. Svenska Turistföreningens Skilt, Jakobsbergsgatan 11 (tegnet af Arkitekt KNUD NORDENSKJÖLD, udført af PETRUS FORSSBERG), viser en virkningsfuld Anbringelse paa et Gadehjørne, hvor det praktisk talt gør Fyldest for to. Andre Eksempler paa, hvad en dygtig Skiltekunstner kan bringe ud af en tynd Metalplade, har man i PETRUS FORSSBERGS Firmaskilt, Jakobsbergsgatan 32 B, tegnet og udført af ham selv i 1909, paa et Tidspunkt, da den almindelige Interesse for kunstneriske Gadeskilte var lidet fremtrædende; et Ungdomsarbejde, Nordisk Tekstil A. B.'s Skilt i Gøteborg, viser samme elegante Form — med smaa dekorative Appendices — der kun har den ene Skavank, at de gennembrudte Bogstaver kun lader sig læse fra een Side. Det samme gælder Kunstsmed DANIEL BERGGRENS smukke Skiltemedaillon, Högbergsgatan 31, (tegnet og udført af ham selv), hvis Symboler paa det fortræffeligste illustrerer Virksomhedens Art (udført paa eget Værksted), og endelig det betydelig svagere Skilt for WIKLUND & WIKSTRÖMS Jernhandel, Flemminggatan 17.

Undertiden bemærker man de gamle Kransemotiver som Forbilleder, især i Restaurant Zur Himmelsleiter's grønne Krans med forgyldte Bogstaver, Jakobsgatan 18 (tegnet og udført af PETRUS FORSSBERG) og — mindre udtalt — i Restaurant Østerport's Skilt, Nybrogatan 28 C (tegnet af Arkitekt DAVID NILSSON, udført af PETRUS FORSSBERG).

(Hertil kan føjes Restauranten Gyllne Hörnet's Skilt i Gøteborg, der fremtræder som en forbløffende naturtro Imitation af de gamle Skilteformer.)

Undertiden tjener Skiltearmens Afslutning paa een Gang et dekorativt og et praktisk Formaal, idet den alluderer til Virksomhedens Art: De krydsede Piber paa Skiltet for Havana-

»SVENSKA DAGBLADET«s Skilt, Karduanmakaragatan 11. (Tegnet af Arkitekt BRANTBERG, udført af JOHN FARGREEN).

Magasinet, Regeringsgatan 5 (tegnet af Arkitekt OLSSON, udført af HANSSONS Smedeværksted), og Kruset paa Parkcaféet's Skilt, Kungsträdgården (tegnet af Arkitekt BROCKMAN, udført af Nordiska Kompaniet), eller bærer et Lyslegeme, som Tilfældet er paa Kastenhof's Skilt.

Andre Reminiscenser finder man i Konst & Antik A. B.'s Glasmaleri, Arsenalgatan 11 (Rammen tegnet og udført af PETRUS FORSSBERG), der har en humoristisk, lidet fremragende Pendant i Stockholms Förstoringsaffärs Skilt, Kungsgatan 66 (udført paa ERIC ANDERS Skiltefabrik).

Hvad der, udover det ovennævnte, karakteriserer de stockholmske Skilte i Modsætning til de københavnske, er deres livlige Farver. De varme, gyldne Nuancer er rigt repræsenterede: Zur Himmelsleiter's grønne Krans og forgyldte Bogstaver er allerede nævnt; dertil kan føjes Restaurant Prinsens's Skilt, Mästersamuelsgatan 4 (tegnet af Arkitekt RAGNAR ØSTMAN, udført af LUNDGRENS Smedeværksted), med en sort Ryttersilhuet paa hvid Baggrund, TENGERS knaldegule Tobaksskilt, der lyser langt væk, Svenska Dagbladet's med de forgyldte Figurer og den irgrønne, flagrende Kappe, Skiltet for BRÖDR. LAGERSTRÖMS Bogtrykkeri, Klara Södra Kyrkogatan 14 (tegnet og udført af PETRUS FORSSBERG) med sortmalet Skiltearm, Draperierne og andre Detailler i rødt og gult og gul Tavle med sort Tekst, og endelig Restauranten ST. ERIK's Skilt, Arsenalgatan 1 (tegnet og udført af PETRUS FORSSBERG) med Arm og Bogstaver

i sort, Medaillonen i Guld og sort, Tavlen i graat, og blaa Tandsnit.

Denne Farverigdom betegner paa een Gang en æstetisk og en reklamemæssig Værdiførelse samtidig med at være en pekuniær Besparelse, idet en taktfuld Appel til Publikums Farveglæde erfaringsmæssigt viser sig nok saa effektiv som den sindrige og kostbare Udformning af Materialet, endda ofte i rig Forgyldning. Dette medfører atter, at et langt større Antal Handlende kan overkomme den kunstneriske Skiltning, hvilket igen virker fremmende paa den gensidige Smagsforbedring mellem Publikum og de Handlende.

Fra det almindelige Udhængsskilt til Lygteskiltet findes talrige Overgangsformer, hvor Skiltet og Lygten er forenet til en Helhed, f. Eks. Skiltene for ARTHUR HEDELIUS' Kaffehandel, Strandvägen 7 (tegnet og udført af PETRUS FORSSBERG), A. B. Kontorsteknik, Regeringsgatan 41 (tegnet af Ingeniør J. LUNDQUIST, udført af PETRUS FORSSBERG), TENGERS Tobaksmagasin, Skeppsbron 10 (tegnet og udført af PETRUS FORSSBERG), og HERMAN BERGMANS Kunststøberi, Birgerjarlsgatan 23 (udført af ham selv, tegnet af Arkitekt FAGERBERG), der naturligt inddrager en fritstaaende Skulptur som dekorativt Led. I alle de nævnte Eksempler er Lygten anbragt paa Skiltetavleens sædvanlige Plads, mens denne er flyttet læn-

»HAVANNAMAGASINET«s Skilt, Regeringsgatan 5. (Tegnet af Arkitekt OLSSON, udført af HANSSONS Smedeværksted).

gere ind, eller, som paa A. B. Kontorsteknik's Skilt, anbragt over Lygten.

En anden Variation viser Svenska Dagbladet's og

Stockholms Tidningens's Skilte, henholdsvis Karduanmakaregatan 11 og Hamngatan (begge tegnede af Arkitekt BRANTBERG, udført af Ciselør

JOHN FARN-GREN), der oplyses ved en Række elektriske Smaalamper, anbragte under et diminitivt Tag.

Endelig finder vi Sammen-smeltningen

fuldbyrdet i flere Skilte, der om Dagen intet røber om de Lamper, der tændes efter Mørkets Frembrud, saaledes f. Eks. Skiltene for Hotel Kronprinsen, Drottningsgatan 29 (udført paa ERIANDERS Skiltefabrik) og Sturemagasinet, Stureplan 15 (tegnet af AXEL HÖRLIN, udført af DANIEL BERGGREN), der begge i en noget kunstnerisk svag Form fremtræder i en dekorativ Ringbrynjes Lignelse, i hvis Midte er anbragt flade Glaskasser med transparente Bogstaver, der oplyses om Aftenen; endvidere kan nævnes Restaurant Kastenhof's Skilt, Warendorffsgatan 2 (tegnet af Arkitekt IVAR TENG-

BOM, udført af LUNDGREN'S Smedeværksted), Bogtrykker BAGGE's ejendommelige lange, smalle Skilt, Regeringsgatan 6 (tegnet af Arkitekt I. G. CLASON, udført af KARLSSONS Smedeværksted), Kunsthandler GUNNARSSONS smukt

134

stiliserede Fakkelt, Strandvägen 17 (tegnet af OLGA LANNER) og endelig Lygteskiltene ved Retshjælpens og Postvæsnets Kontorer paa

Raadhuset, Schéelegatan (tegnet af Arkitekt C. WESTMAN, udført af KARLSSONS Smedeværksted). Alle de nævnte Eksempler repræsenterer et Omraade, der hos os, bortset fra et Mindretal af Apotekerskilte, er ganske uopdyrket, men saa meget mere bemærkelsesværdigt, som man her finder det elektriske Lys,

der spiller en saa suveræn Rolle i Reklamens Tjeneste, tvunget ind under Kunstens Førerskab.

Dermed være ikke sagt, at der ikke findes grimme Lysreklamer i Stockholm; de findes tilmed i stor Mængde og er saa meget mere fremtrædende, som det kuperede Terræn i al for høj Grad lader hver enkelt komme til sin Ret. Staar man saaledes om Aftenen i »Bunden« af et Gadekryds, strækker de mangefarvede Lyskasser sig opad til alle fire Sider, den ene over den anden, som en straalende Himmelstige, der om Dagen afsløres som hæslelige, flade Glaskasser af den ordinæreste Dusin-

mæssighed. Et anerkendelsesværdigt Forsøg paa en noget mere kunstnerisk Udformning er Legetøjsmagasinet GEMLA'S Lygtekasse, Fredsgatan 3 (tegnet af K. SJÖFÄLT, udført af W. ANDERSSONS Metalfabrik), hvis Sidefladers

Façadeskiltning for VOGEL'S Tobakshandel, Drottningsgatan 46. (Arkitekt CYRILLUS JOHANSSON).

Restauranten »HÖRNAN«s Skilt, Flemminggatan 51 A. (Tegnet af DAVID NILSSON, udført af PETRUS FORSSBERG).

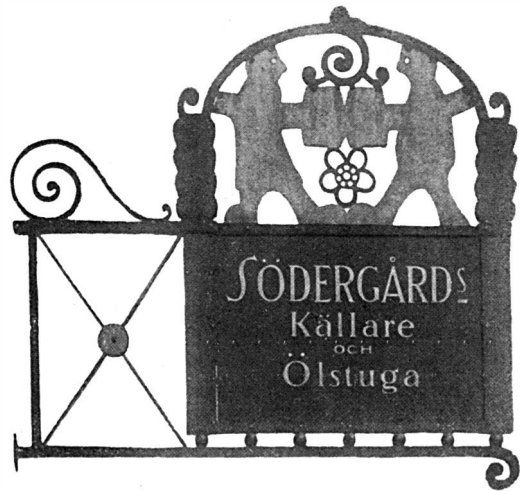
Skilt for samtlige »STOCKHOLMS SYSTEMET«S Spiritusforretninger.

Restauranten »MÄSTER ANDERS«S Skilt, Pipersgatan 1.

Restauranten »ÖSTERPORT«S Skilt, Nybrogatan 28.

Restauranten »SÖDERGÅRD«S Skilt, Hornsgatan 31.

Restauranten »NORRA BRUNN«S Skilt, Surbrunnsgatan 33.

Restauranten »LYKTAN«S Skilt, Theatergatan 6.

(Tegnede af DAVID NILSSON, udførte af PETRUS FORSSBERG).

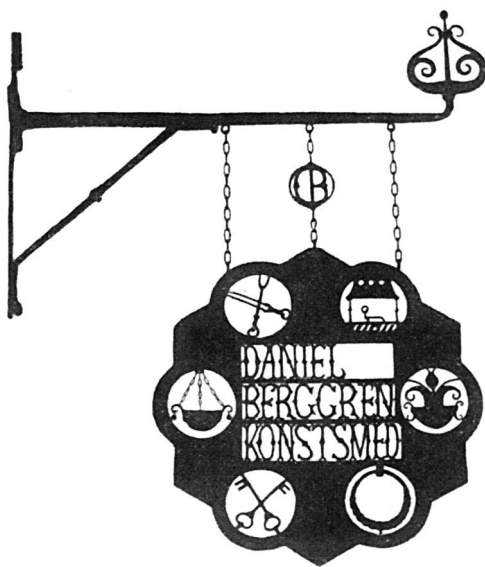
farvede Glasmosaik viser en Gyngestue paa rosa Baggrund. Hvad angaar de egentlige Lysreklamer paa Hus-tagene synes de baade i Antal og Dimensioner ret maadeholdne. Der holdes da ogsaa et vaagent Øje med disse Reklamens farligste Parastere; saaledes forhindrede »Samfundet St. ERIK« i sin Tid Anbringelsen af en altfor iøjnefaldende Lysreklame for en Margarinefabrik.

En Overgangsform til de plane Façadeskilte finder man over Indgangen til den LILJEWALCHSKE Kunsthals Restaurant »Blå Porten« paa Djurgården (tegnet af Arkitekt CARL BERGSTEN, udført af PETRUS FORSSBERG). Det smukke Smedejernsarbejde viser, i en fin Silhuet, en desværre noget utydelig Tekst, og i Midten en stiliseret Efterligning af den gamle Indgangsport til Djurgården.

Hvad angaar de egentlige Façadeskilte i virkelig kunstnerisk Udførelse er deres Antal forsvindende i Sammenligning med de smukke Udhængsskiltet. Blandt de mest bemærkelsesværdige Eksempler maa nævnes VOGELS Tobakshandel, Drottningsgatan 46 (tegnet af Arkitekt CYRILLUS JOHANSSON), udført i et sort, fintkornet Materiale, med uddybede matforgyldte Bogstaver.

Restaurant Hörnan's Skilt, Flemminggatan 51 A (tegnet af Arkitekt DAVID NILSSON, udført af PETRUS FORSSBERG), viser en mere beskeden Form med klare, tydelige Typer og virkningsfuld Ornamentering.

Iøvrigt ejer ogsaa Stockholm adskillige Forretningshuse af den hæslelige Type, der ligner Plakatøjler, paa hvilke Skiltene har overtaget Plakaternes Rolle. Nogen Fremgang kan

Kunstsmed DANIEL BERGGREN'S Skilt, Höbergsgatan 31. (Tegnet og udført af ham selv).

der dog spores, idet Publikum synes at ane, at der bag en anmasende Skilteophobning maa ligge en ukultiveret, lidet tidssvarende Spekulation i den daarligere Smag. Det vil da sikkert heller ikke vare længe, før adskillig flere Handlende, af Frygt for at blive distanceret, ogsaa over for Façadeskiltene vil blive bragt til Bevidsthed om den kunstneriske Reklames kapitale Betydning.

Interessen for smukke Interiører er overordentlig stor i Stockholm. Alene fra Restaurationernes Gebet kan nævnes saa fremragen-

de Eksempler som OSCAR BJÖRCKS graciøse Vægmalier i Operakaféet, VICTOR ANDRÉNS Udsmykning af Festsalen i Grand Hotel og OLLE HJORTZBERGS Dekorationer til Café Rosenbad.

I al Almindelighed gælder det, at man næsten overalt i de fornemmere Kvarterers Nybygninger i Vestibuler og paa Trappegange finder en rig Anvendelse af ædle Træsorter, Metalornamentering og navnlig af farverige, smukt afstemte Kalkmalerier, en dekorativ Faktor af særlig stor Betydning, hvor det gælder Udsmykning af et Butiksinde etc. Et instruktivt Eksempel afgiver VOGELS Tobaksbutik (Arkitekt CYRILLUS JOHANSSON), et ualmindelig smukt Lokale i to Planer med kalkmalede Ornamentter i Loftets Hulkehle i en Stil, der virker typisk svensk. I A. B. Havanna-Magasinet's Butik (Arkitekt OLS-SON) er et relativt lille Areal udnyttet med stor Virtuositet og — i Overensstemmelse med Varens Art — givet et mere eksotisk Præg ved Anvendelse af varme røde, gyldne og sorte Lakfarver.

Kunstsmed PETRUS FORSSBERG'S Skilt, Jakobsgatan 32 B. (Tegnet og udført af ham selv).

AF BYENS DAGBOG

OMKRING THORVALDSENS MUSEUM

DET var en Gang moderne at smæde Thorvaldsen. Hans Ry som den nyere Tids største Billedhugger, som den, der havde genoplivet den græske Klassicisme, beroede paa en stor og fatal Misforstaaelse, som desværre var bleven næret af et lille Folks nationale Forfængelighed, og dette lille Folk gjorde for sin egen Skyld klogest i at lægge Sordine paa sine Glædesytringer. Tyskerne beundrede ganske vist hans Værker, og Fortidens »Pølsetyskere« valfartede som bekendt til Musæet, hvor der forøvrigt kun kom Soldater og Børn; men Franskmandene, som var Europas førende Nation for Malerkunstens Vedkommende siden Delaroché og Delacroix's Dage, trak paa Skuldrene ad Nordens Phidias. Hvis en Dansk med Agtelse for sig selv ikke var særlig opsat paa at gøre sig til Nar, maatte han, hvor Talen var om Thorvaldsen, sporenstrengs tage Afstand fra »Pølsetyskerne«, Soldaternes og Børnenes Billedhugger og slutte sig til de Giganter, som stablede Bispebjerg ovenpaa Valby Bakke for at storme den Thorvaldsenske Olymp.

Tiderne forandrer sig og vi med dem. Allerede længe — ca. 15 Aar — har den danske Nation følt, at den godt kunde være Thorvaldsen bekendt. Selv om nogle endnu forsigtig indskrænker sig til at betegne ham som en heldig Efterligner af Antiken, bliver Adjektivet »heldig« dog stærkere og stærkere understreget, og den Tid kan skimtes, da det danske Folk ikke længere er bange for sammen med Tyskerne at beundre Thorvaldsens Kunst for det den er uden at skulle drage Paralleler med Antiken og nyere europæisk, særlig fransk Kunst. Den Interesse, der saaledes er ved at vokse op om vor store Landsmand, har foreløbig givet sig Udslag i Bestræbelser for at bevare og restaurere Musæet, selve Huset, i hvilket Mesterens Værker opbevares, og det er at haabe, at disse Bestræbelser under Musæumsdirektør Mario Krohns dygtige Ledelse inden alt for mange Aars Forløb vil bære Frugt, saa Bindebølls klassiske Bygning atter kan komme til sin Ret. Et Led i disse Bestræbelser er Fjernelsen af det »Anlæg«, som ligger foran Musæets Hovedfaçade.

Denne Plan er blevet mødt med en ikke ringe Uvilje i Dagspressen, en Uvilje, som vi ikke kan dele. »Vi har ikke for mange grønne Træer i Byen« er Omkvædet paa de Angreb, der rettes imod Musæumsbestyrelsen og Magistraten i denne Anledning, og Sætningen i sig

selv kan vi saa udmærket tiltræde; der er ofte farets skaanselsløst frem mod Beplantninger her i Byen, hvor de absolut burde have været bevarede. Hele Alléer er fældede, f. Eks. langs Strandvejen og Gl. Kongevej, uden at det var muligt at paavise en antagelig Grund dertil; men, selv om der ikke findes for mange Træer, selv om der langt fra findes Træer nok, er det dog ikke dermed givet, at der bør staa Træer alle Vegne, hvor saadanne kan anbringes; og hvor de skjuler Ting, der fortjener at ses, bør de fjernes, selv om det skærer mange Mennesker i Hjertet. Vi har før paavist det meningsløse i at beplante Kongens Nytorv, saa det med Tiden vil miste sit Præg af at være en Plads, og enhver vil indrømme, at en Beplantning af Amalienborg Plads vilde være en Vandalisme. Paa Højbroplads og paa Hauserplads passer en Beplantning; de omgivende Huse harmonerer godt med grønne Træer, ligesom selve Højbroplads' praktiske Anvendelse som Grøntorv rent æstetisk falder godt sammen med Træerne. Men foran Thorvaldsens Musæum forekommer det os, at der bør være en aaben Plads. Om denne skal være brolagt, eller der skal være en Plæne med Blomsterpartierer, kan indtil videre staa hen, om end vi tror, at en i Mønster lagt Brolægning vil falde bedst i Traad med den Pladsen omgivende Arkitektur. Anbringelsen af en Række Træer i Flugt med Musæets sydlige Langmur vil formentlig holde os skadesløse for de Træer, der nu fældes for at lade Bygningen som saadan komme til sin Ret.

Mere tvivlende stiller vi os m. H. t. den Kume, som det paatænkes at anbringe foran Musæets Hovedfaçade, en Prøveopstilling, inden den endelige Bestemmelse tages, maa i hvert Fald anbefales. Anbringelsen af Thorvaldsens Statue midt for Trærækken forekommer os derimod kunstnerisk og æstetisk berettiget.

Vi har ikke ment at kunne tilbageholde disse Betragtninger over den Storm i et Glas Vand, som her har raset. Som Sympton paa, at Interessen for Thorvaldsen og hans Musæum er ved at vokse sig stærk, kan den kun glæde os, og i denne Sammenhæng vil vi omtale en i Dagbladet »København« fremsat Tanke om Oprettelsen af en »Thorvaldsens Park«. Det er en Indsender, der under Mærket Blix udkaster Planen om at opstille en Del Afstøbninger efter Thorvaldsens Værker i Østre Anlæg, om hvilket han siger: »Denne Park er som skabt

til at danne Ramme om Thorvaldsens Værker — en Del af dem — der netop bør ses frit og enkelt og ikke hobede sammen i et Musæum.

Det er en Selvfølge, at ingen af en Kunstners samlede Frembringelser fra først af er skabt med det Maal for Øje at staa i et Musæum; men hvor Talen er om Thorvaldsens Musæum, er Udtrykket »hobet sammen« ikke helt paa sin Plads. Musæumsgenstandenes Mængde er her en Gang for alle saa nogenlunde givet, saa den Overfyldning, som andre Musæer er mere eller mindre udsat for, finder ikke Sted her, og desuden har de mest fremragende Værker jo deres særlige Værelse, hvor de netop kan ses, som Hr. Blix udtrykker det, »frit og enkelt«. Dertil kommer, at den aller største Del af Thorvaldsens Værker er bleven til under den Forudsætning, at de skulde staa i eller i Forbindelse med Bygninger; det er derfor ingenlunde sikkert, at de vilde komme til deres Ret paa den alle Dage noget urolige Baggrund, som et Anlægs Træer afgiver. Endvidere er Forudsætningen for de fleste af dem den, at de skulde udføres i Marmor, saa det er ikke en Gang sikkert — snarest vel lige det modsatte —, at Bronceafstøbninger i kunstnerisk Henseende vilde virke tilfredsstillende, og at stille Marmorskulptur op i fri Luft er en mislig Sag hertillands. Alligevel bør Hr. Blix's Forslag vist ikke pure afvises; et skøn- samt Udvalg af Thorvaldsens Arbejder i Bronceafstøbning kunde vist godt anbringes i Østre Anlæg, dog næppe saa mange, at det af den Grund blev berettiget at kalde Anlægget »Thorvaldsens Park«. Der er nogle af dem, som er bestemte til at staa i fri Luft, bestemte til

at støbes i Bronze. For at nævne nogle: Kurfyrst Maximilian af Bayerns og Poniatowskis Rytterstatuer, Gutenbergs, Kopernikus' og Schillers Statuer; disse staa nu i »støvpatine-rede« Gibsafstøbninger i Forhallen, og det kan med Sikkerhed siges, at disse Afstøbninger ikke kan vare ret mange Aartier. De — og et Par andre — burde sikkert støbes i Bronze og stilles op i fri Luft, enten i Musæets Gaard eller — hvorfor ikke? — paa Pladsen foran Musæet, der paa den Maade ligesom inddrages i Musæet. De maatte naturligvis i ethvert Tilfælde anbringes saaledes, at de ikke kunde misforstaas som i Kjøbenhavn rejste Monumenter for disse store Udlændinge. Kunstnerisk var der vist intet at indvende imod Schillers og Gutenbergs Opstilling i Østre Anlæg; men der vilde de kunde give Anledning til en Misforstaaelse af den antydede Art. — — —

Imens vi er ved Thorvaldsen — Frontongruppen over Frue Kirkes Portal er en Skændsel for Kirken og Byen. Den er af Marmor, men er saa snavset, at det slet ikke gaar an at anvende det euphemistiske Udtryk »støvpatineret« om den Tilstand, hvori den befinder sig. Det er os meddelt, at det en Gang har været givet en Mand i Entreprise at holde Gruppen ren, og at han til den Ende anvendte Saltsyre. Efter dette er der formentlig ingen Tvivl om, at Johannesgruppen maa fornyes. Kan Marmor ikke anvendes, maa man tage Bronze dertil, selv med den Risiko, at Skulpturerne ikke kommer helt til deres Ret i det Materiale. Deres nuværende Tilstand betegner vi kun som en Skændsel, fordi vi ikke kan finde et stærkere Udtryk.

BADEHUSE OG BAADEBROER

Om denne Sag har vi endvidere modtaget:

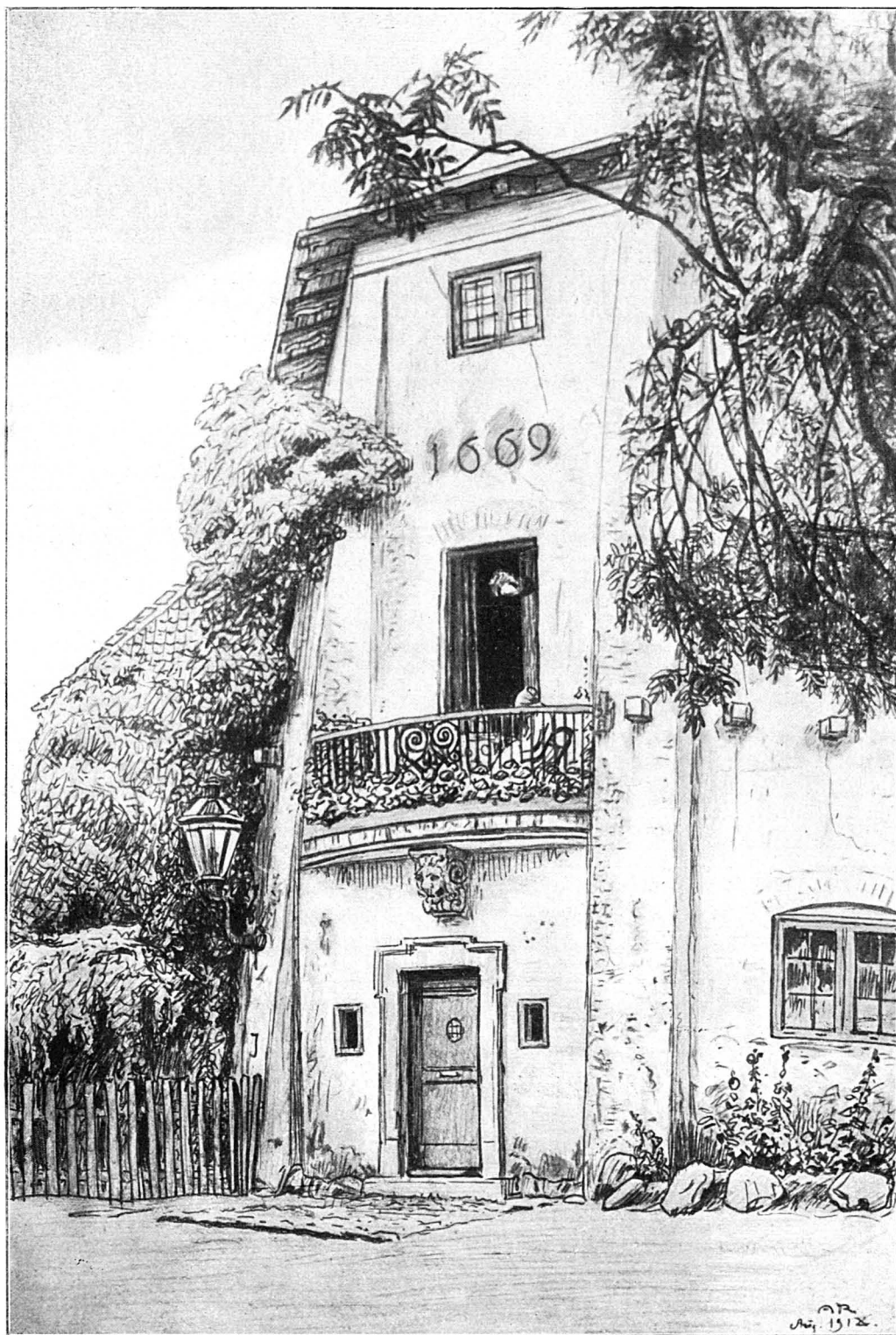
I Tilslutning til Artiklerne fra Godsejer Hage og Telefondirektør Johannsen skal jeg anbefale Strandgrundsejere slet ikke at opstille noget Badehus; disse er hæslige baade for en selv og Naboerne. En Bro med Rækværk og Trappe, som er malet i den bedst mulige Forsvin-

dingsfarve, er tilstrækkeligt, naar man anvender Sækkelærred anbragt paa 4 Pinde i Mandshøjde; disse kan ved Hjælp af Kroge anbringes paa Rækværket, opstilles og nedtages paa et Minut. Jeg er til Tjeneste med nærmere Anvisning.

Ærbødigt
Elfelt.

BLADE AF BYENS BILLEDBOG

LILLE MØLLE PAA CHRISTIANSHAVNS VOLD
Tegning af A. REPHOLTZ

Eftertryk ikke tilladt

FORSKØNNELSEFORENINGENS BORTLODNING

BESTYRELSEN har længe været betænkt paa at lade foretage en samlet Bortlodning af de Foreningen tilhørende KONGSTADSKE Originaltegninger til den i 1914 udgivne Bog »Kjøbenhavn — som den er — og som den burde være«.

For imidlertid at tilvejebringe en bredere Basis for Bortlodningen har vi bedt Kunstnerne blandt Foreningens Medlemmer om villigst at overlade os Kunstgenstande (Malerier, Tegninger, Akvareller o. l.) og Bøger omhandlende Kjøbenhavns Historie og Topografi, og vi har derefter haft den Glæde at modtage forskellige Gaver til Bortlodningen, for hvilke Gaver vi herved bringer vor forbindtligste Tak.

Vi bringer nedenfor en *foreløbig* Liste over modtagne Gaver, idet vi udtaler Haabet om, at Listen endnu maatte kunne forøges med adskillige Numre, inden den slutes den 1. December:

- AXEL ALRIK: 1 Tegning.
 J. F. ANDERSEN: 1 Maleri.
 A. ASCHEHOUG & Co.: 5 Eksp. af »Kjøbenhavns Toldbod fra de ældste Tider til vore Dage«.
 BRITA BARNEKOW: 1 Maleri
 BING & GRØNDAHL: 1 Porcellænsvase (Højde c. $\frac{3}{4}$ m).
 CHR. CATO: Fremstilling i 50 Eksempl. i Litografi af en til Bortlodningen særlig fremstillet Tegning af EMIL KRAUSE (heraf 10 Eksp. paa Japanpapir).
 THOR BØGELUND: 1 Maleri.
 RASMUS CHRISTIANSEN: 2 Akvareller.
 F. W. DOBERCK & SØNS EFT.: 1 6-armet Messing-Lysekrone.
 N. V. DORPH: 1 Tegning.
 H. FERLOV: 1 Maleri af Professor Andersen-Lundbye.
 JOHANNE FRIMODT: 1 Akvarel.

- AXEL HOU: 1 Tegning.
 LUPLAU JANSSEN: 1 Litografi og 3 Træsnit (heraf 1 farvelagt).
 AMALIE JENSEN: 1 Akvarel.
 THORVALD JØRGENSEN: 1 Tegning.
 EMIL KRAUSE: 5 Raderinger.
 BERING LIISBERG: 1 Eksp. af Bogen om Rosenborg.
 JENS LUND: 1 Statuette.
 CARL MORTENSEN: 1 Statuette.
 CARL MØLLER: 1 Træsnit af A. Friis.
 C. E. O. PETERSEN: 1 Tegning.
 HANS RASMUSSEN: 1 Akvarel.
 HENR. RASMUSSEN: 3 Raderinger.
 V. SETOFT: 1 Tegning.

Hertil kommer ca. 50 af KONGSTADS Originaltegninger til Bogen om Kjøbenhavn samt 25 Eksp. af denne Bog.

For at muliggøre, at der paa hver *Lodseddel kan falde en Gevinst*, vil der blive fremstillet Reproduktioner af følgende Tegninger:

- KONGSTAD: Marmorkirken set fra et Vindue i St. Kongensgade. Litografi i 6 Farver, fremstillet hos Pacht & Crone.
— Indgangen til Rosenborg Have.	}	Træsnit af A. Blom.
— Frederik VI's Statue.		
— Merkurstatuen paa Børsrampen.		

Lodsedlerne vil fremtræde i en saadan Form, at de egner sig til at benyttes som *Julekort*, og vil — under Forudsætning af, at vi opnaar den fornødne justitsministerielle Bevilling — blive forhandlede hos Boghandlerne samt paa Foreningens Kontor til en Pris af 2 Kr. (heri indbefattet Statsafgiften 20 Øre).

Lodsedlerne vil forventelig kunne være til Salg noget ind i December Maaned, til hvilket Tidspunkt ogsaa den fuldstændige Gevinstfortegnelse vil foreligge. Det nøjagtige Tidspunkt vil blive bekendtgjort gennem Dagspressen.

TRYKFEJL

Side 120, Billedunderskriften: »Petersén'ska Huset« læs »Scharenberg'ska Huset«.
 — 128, 2. Spalte, Linje 14 f. n.: »Hovedstadens« læs »Hovedvoldens«.

Ethvert Medlem kan indmelde *mindst* ét nyt Medlem.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

I en Artikel »Thorvaldsens Park« i Dagbladet »København« af 29/10, i hvilken en Indsender under Mærket Blix tager til Orde for at gøre Østre Anlæg til et »Frilufts-Thorvaldsens Musæum«, hedder det, at nu »da Landets Pengemidler er forøgede i en saa mægtig Grad«, vilde det være en forholdsvis let Sag at finde Mænd, der vilde bekoste Afstøbninger af Thorvaldsens Værker og: »Under alle Omstændigheder vilde nok den Komité, der paatog sig Opgaven, eller maaske Forskønnelsesforeningen — der jo her virkelig vilde faa en Lejlighed til at bevise sin Existens*) — have et lettere Arbejde end nogensinde før ved at skaffe Penge gennem en Henvendelse til Borgerne«.

Vi har før omtalt den nævnte Plan og skal ikke her fordybe os i en Drøftelse af, hvorvidt det vil være let eller vanskeligt at skaffe Midler til dens Virkeliggørelse; det, der i ovenciterede Linier interesserer os mest, er den af os fremhævede Sætning, idet vi ofte har truffet paa den Tankegang, som har inspireret den.

At Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse's Existens trænger til at bevises, kan vi paa Forhaand ikke indrømme. Der findes for dem, der har Øjne at se med, tilstrækkelige Vidnesbyrd om dens Tilværelse og om, at de Bestræbelser, som betinger dens Existensberettigelse, ikke har været ganske frugtesløse. At Frugterne af disse Bestræbelser ikke er saa mangfoldige, som ønskeligt var, er jo en ubestridelig Kendsgerning; men naar der rettes Kritik imod Foreningen paa dette Grundlag, forekommer det os i høj Grad uberettiget.

Der findes i Kjøbenhavn en Mængde Mennesker med en udviklet Sans for hvad der gør en By smuk eller grim, og disse Mennesker giver hyppigt deres Følelser Udtryk i Ord, mindre hyppigt men dog ikke helt sjældent i skriftlige Indlæg, og saadanne Indlæg ender da meget ofte med det harmdir-

*) Udhævet af Red.

rende Spørgsmaal: »Hvor er Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse?«

Dette Spørgsmaal er vokset frem af densamme Tankegang, som har givet Hr. Blix Anledning til at forlange et af ham bestemt formuleret Bevis for Foreningens Existens, og det er i sig selv overordentlig let at besvare, idet Adressen findes i Kjøbenhavns Vejviser. Men der er et andet Spørgsmaal, som ikke er nær saa let at besvare, det er dette: hvor er alle de i Stadens Velfærd interesserede Mennesker henne, der burde være Medlemmer af Foreningen, men endnu ikke har meldt sig ind?

De, der i Følelsen af, at et og andet ikke er, som det burde være, efterlyser Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse og dermed paalægger denne et Slags Ansvar og gør den til Syndebuk, giver jo øjensynlig deres maaske berettigede Harme en ganske forkert Adresse. Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse er ikke en af de offentlige Midler vedligeholdt eller blot understøttet Institution, hvem det paahviler at vaage over, at Byens Fysiognomi ikke forringes, at noget værdifuldt ikke uden tvingende Nødvendighed fjernes, noget værdiløst eller hæsligt anbringes paa Steder, hvor det kan støde Øjet. Den er en frivillig Sammenlutning af dem, hvem Byens Bevaring som og yderligere Udvikling til en smuk By ligger paa Sinde. Den bør i første Række være de kommunale Myndigheders onde Samvittighed, saa at disse, hvor de skal tage Beslutning om Byggeforetagender, der uundgaaeligt vil sætte Præg paa Byens Fysiognomi, uvilkaarligt vil spørge sig selv — ikke om hvor Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse er, men: »Hvad vil Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse sige?« I anden Række bør den være vækkende lige overfor de enkelte, de private, som faar Magt til at give f. Ex. en Gade Præg ved at bygge Huse der, saa de forstaa, at der ogsaa paahviler dem et vist moralsk Ansvar overfor den store Almenhed, der

er tvungne til at færdes i Byens Gader og dermed nødt til at se paa de Huse, der begrænser dem, og paa de Skilte, der er anbragt paa Husene. Efter disse to Opgaver kommer den, at Foreningen selv tager Initiativet til og bekofter saadanne Ting, som kan bryde Ensformigheden og vederkvæge Øjet.

Vi tror, at Foreningens Bestræbelser for at løse disse Opgaver ikke har været helt frugtesløse. Vi tror, at offentlige og private Bygherrer allerede nu, om end ikke fuldt bevidst, tager en Del Hensyn til den eventuelle Kritik, som fra Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse's Side kan ventes rettet imod deres Foretagender, og hvad den tredje Opgave angaar, da er det jo vitterligt, at Foreningen paa forskellig Maade, som det overfor Foreningens Medlemmer turde være overflødigt her at anføre, har bevist sin Existens.

I Forhold til de Midler, Foreningen har haft at raade over, har den udrettet ganske overordentlig meget; men Foreningens Midler staar i nøjagtigt Forhold til Foreningens Medlemsantal. At dette gælder, hvor Talen er om Foreningens Pengemidler, er umiddelbart indlysende, en Fordobling af disse vil sætte Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse i Stand til med endnu større Kraft at yde direkte synlige Bidrag til Byens Forskønnelse og til gennem Henvendelser til Almenheden at vække og vedligeholde Sansen for og Forstaaelsen af, at Byens Udseende er en Sag, der angaar os alle, store og smaa. Men ogsaa den moralske Kraft, hvormed Foreningen skulde paavirke dem, paa hvem det egentlige og endelige Ansvar ligger, vil vokse med Medlemsantallet, ja ret beset forholdsvis stærkere end dette.

For Tiden er Medlemsantallet godt 3100 — $\frac{1}{2}$ pCt. af Kjøbenhavns Indbyggerantal. Det er meget i Sammenligning med 1897, da det var sunket til 216, det er meget i Forhold til 1910, da det var steget til 1150, og disse Tal vi-

ser i sig selv, at Foreningen eksisterer, og at den arbejder; men det er lidt — altfor lidt i Forhold til Hovedstadens Befolkning.

Vi har tidligere henstillet til vore Medlemmer at være os behjælpelig med at faa Medlemsantallet forøget, og det er ved saadanne Lejligheder altid lykkedes os ved Medlemmernes forstaaende og værdifulde Bistand at faa drevet Tallet nogle Hundreder i Vejret. Denne Gang skulde det gærne lykkes os at faa Medlemsantallet forhøjet med adskillige Tusinder.

Som andetsteds omtalt vil vi i Forventning om, at de Gaver, der som Følge af Justitsministeriets Nægtelse af Bevilling til Afholdelse af Bortlodning ikke har kunnet anvendes efter den oprindelige Bestemmelse, ikke forlanges tilbage, foretage en Fordeling af de paagældende Kunstgenstande m. v. blandt vore Medlemmer i Forhold til det Antal nye Medlemmer, de skaffer Foreningen inden Udgangen af Marts Maaned 1919.

Hvis derfor alle vore Medlemmer hvert for sit Vedkommende vilde paavirke Venner og Bekendte til at indmelde sig i Foreningen, nærer vi den sikre Forvisning, at Medlemstallet den 1. April 1919 er vokset fra 3100 til . . . ? Er det ubeskedent at sige — 10000? Dette Tal kan naas, men det forudsætter ganske vist en kraftig Medvirkning fra vore Medlemmers Side. Tør vi regne med den?

Vi tror det — fordi vi føler, at det Tryk, som Verdensbranden udenfor vore Døre har lagt paa vort daglige Liv, nu er ved at svinde, og fordi vi føler, at der i den Udvikling, der venter det danske Rige, dels ved den forestaaende Opfyldelse af alle danskes nationale Forhaabninger, dels i merkantil og industriel Retning, ogsaa vil være — og bør være — Mulighed for en maalbevidst Dyrkelse af de kulturelle Former, for hvilke bl. a. Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse kæmper.

AF BYENS DAGBOG.

GRUNDTVIGS MINDEKIRKE.

SJELDENT har der om et kunstnerisk Anliggende hersket en saa gennemført Enighed i alle Enkeltheder som om P. V. JENSEN KLINTS Grundtvigskirke. Lægmand og Fagmand har uforbeholdent tilkendegivet deres Beundring for dette helstøbte nationale Stykke Arkitektur, der, som ingen nok saa fortræffelig og storslaaet Statue kunde gøre det, symboliserer det, Grundtvig har været for det danske Folk i sin Helhed.

Imedens Grundtvig virkede — gennem 62 Aar — og længe efter hans Død stod der Kampgny om hans Navn, han havde sit store religiøst-politiske Parti og sine bitre og lidenskabelige Modstandere. Meget af det han kæmpede for, er blevet uden Frugt; men enhver Dansker bevidst eller ubevidst paavirket og præget af hans Virksomhed; Betegnelsen »Grundtvigianere« betyder nutildags nationalt og religiøst kun meget lidt, om overhovedet noget som helst, og de, der demonstrativt benytter denne Betegnelse som Kokarde og Skelnemærke, har ingen moralsk Adkomst til at tilegne sig Grundtvig som deres særlige Ejendom og Enhedsmærke. Han tilhører Danmark i første Række og iøvrigt hele den skandinaviske Stamme, forsaavidt dennes nationale Følelser og Særpræg har fælles Oprindelse. — og den er i Stand til at stræbe efter et fælles Maal.

Det var forsaavidt overflødig at rejse Grundtvig et Monument; men Menneskene har nu een Gang en ubetvingelig Trang til at give deres sjælelige og aandelige Rørelser et synligt Udtryk, og det er denne Trang, der er Ophav til al Kunst, ligesom den er Betingelsen for al Kultur.

Heri ligger den fuldgyldige Grund for det danske Folk til nu, da al Strid om Grundtvig er endt, at rejse ham et synligt Minde. Det kunde synes en ret ligegyldig Omstændighed, hvori dette Minde rejstes. Det kunde rejses paa Christianshavn, hvor hans første Virksomhed faldt, det kunde rejses i Tilknytning til Vartov, som han i lang Tid var knyttet til, det kunde staa paa Fyen, hvor hans særlige religiøse Synsmaade fandt sine fleste Tilhængere; der kan ikke nævnes den Plet af Danmarks Jord, som ikke kunde afgive den passende Plads netop til dette Monument, fordi hans virkelige egentlige Monument hviler fast paa hele det danske Folk og bæres af det.

Netop derfor har det været forholdsvis let at faa Landets Hovedstad, dets kulturelle Midtpunkt, fastslaaet som det Sted, hvor Monumentet skal rejses. Herom har der ingen Strid været, herom er der fuld Enighed; men her hører Enigheden ogsaa op, og hvis den ikke oprettes, kan der rejse sig Vanskeligheder for Sagens Gennemførelse, som kan blive skæbnesvangre.

Der er fremkommet mange Forslag m. H. t., hvor Mindekirken skulde lægges; først og fremmest er Christianshavns Vold blevet udpeget som en passende Plads i Nærheden af det Sted, hvor Grundtvigs første Fremtræden foregik, og af denne Aarsag kunde der siges adskilligt til Fordel for dette Forslag. Men det er dog tvivlsomt, om just Naboskabet med de to chri-

stianshavnske Kirker vilde klæde den i saa fremtrædende Gradsærprægede Klintske Kirke. Man har foreslaaet at lægge den i Østre Anlæg der, hvor den nye Kommuneskole vokser sig stor. Det gamle Banegaardsterræn er bragt i Forslag bl. a. med den Motivering, at den her vilde komme til at ligge frit. Det er muligt, at man har Ret heri; men egentlig lav Bebyggelse er der dog vel næppe nogen, der tænker sig i Forbindelse med det Terræn, og Grundene der er ganske overordentlig kostbare, hvilket Magistrat og Borgerrepræsentation ikke helt kan lade ude af Betragtning. Det er i det hele taget overordentlig let for den uansvarlige at udpege egnede Steder; og det er ogsaa et uhyre bekvemt — og derhos billigt Standpunkt — at melde sig fortrydelig, hvis det ikke netop bliver det Sted, den uansvarlige anser for det bedste, der endelig vælges af de ansvarlige.

Allerede i Maj var man paa ansvarlige Steder saa nogenlunde bleven enig om at bygge Kirken paa Bispebjerg, og som en af de første protesterede Valmenighedspræst Pastor BRÜCKER imod denne Tanke, fordi Pladsen efter hans Mening var for afsides; han ønskede den helst anbragt inde i Byen eller, hvis dette ikke lod sig gøre, paa Christianshavns Vold. De Indvendinger af kunstnerisk og bygningsteknisk Art, som kan rejses og er bleven rejst imod denne Plan, kommer Pastor Brücker let udenom: »Klints Kirke er«, siger Pastor B., »groet op af den gamle danske Landsbykirke, den bundet dybt i en Fortid, som har den nøjeste Sammenhæng med den Tid, hvor Kjøbenhavns Volde betød noget. Saa de to vil passe udmærket sammen«. Den historiske Sammenhæng imellem de gamle Landsbykirker og Kjøbenhavns Volde er dog vist et for spinkelt Grundlag for Bestemmelsen af et Mindesmærkes Anbringelse, og dertil kommer et Moment, som vi ikke har fundet tilstrækkelig pointeret i noget af de mange Indlæg der er kommet frem, nemlig det, at der ikke paa noget af de foreslaaede Steder er mindste Anledning til at bygge en Kirke.

I den indre By, Christianshavn indbefattet, hvis Indbyggerantal i de sidste Aartier er gaaet jævnt tilbage, er der Kirker nok. At bygge Grundtvigskirken med sin til Forsamlingshus indrettede Krypt paa det gamle Kjøbenhavns Grund, vilde efter vor Mening være en Gentaelse af det Misgreb, som blev begaaet, da man genopbyggede Nikolaj Kirke uden at gøre den til en virkelig Kirke, thi inde i Byen kunde der næppe skaffes nogen Menighed til den, og Kryptens Karakter som Forsamlingslokale kunde da nemt komme til at overskygge Kirken som saadan.

Bispebjerg ligger langt fra Byens Centrum, og den Indvending er gjort, at faa vilde faa Kirken at se der, idet Kjøbenhavnerne ikke ofte har Ærinde derud. Nuvel! det har de maaske ikke; men naar denne monumentale Bygning bliver rejst der, kunde det jo være, at de fik Ærinde derud, og det vilde i mer end een Henseende ikke skade. Det er i høj Grad tiltrængt, at Menneskestrømmen kan blive ledet

bort fra Byens Centrum, en saadan Afledning bidrager — maaske mere end man straks skulde tro — til at flytte Bebyggelsen ud i Byens Periferi, og alt, hvad som kan bidrage hertil, bør hilses med Tilfredshed. Der er en Bevægelse netop ud mod Bispebjerg, og det vil være af stor Betydning for de Kvarterer, som vil opstaa derude, at de faar en monumental Bygning at samle sig om. Bliver det fornødent for at værne denne Bygning at forlange gennemført lav Bebyggelse derude omkring, saa meget desbedre. Der kan dette hygiejniske Krav nemlig stilles, det kan det ikke paa Banegaardsterænet. Og Kravet er stillet af Kirkens Arkitekt, der — hvad der ikke synes os helt uden Betydning — selv har betegnet Bispebjerg som den bedst egnede af alle de fra uansvarligt og ansvarligt Hold udpegede Pladser og har udarbejdet en Plan til Bebyggelse med højst to Beboelseslag.

I Borgerrepræsentationen, hvor Sagen var til Behandling d. 31. Oktober, blev der fremsat adskillige Indvendinger imod den Plan, som Kunstneren, Kirkeministeriets Udvalg, Kirkekomitéen og Magistraten, m. a. O. alle de moralsk og reelt ansvarlige Faktorer er blevne enige om.

Ingen af Indvendingerne forekommer os at være af synderlig Vægt, og noget Forslag om at opføre Mindekirken et andet Sted fremkom da heller ikke. Derimod fremkom der fra den borgerlige Fællesgruppe et Par Bemærkninger, der nærmest saa ud som et Forsøg paa at spæ-

de Ben for Sagen i sin Helhed ogefter vor Formening ikke burde have været fremsat. Tobaksfabrikant FR. OLSEN og Fru WELDING udtalte at »Bidragyderne vist vilde blive misfornøjede« og »at det vist vilde blive vanskeligt nu at faa de fornødne Penge indsamlede, selv om der af Magistratener givet Respit til November 1920«.

Hr. KOPPEL sagde med Rette hertil, at det ikke var klogt af de to paagældende Borgerrepræsentanter at udtale sig saaledes; thi disse Ytringer kan opfattes og vil i vide Kresse blive opfattet som en Opfordring til, hvis en snævert begrænset Kres, der maaske mener at have en første Prioritet i Grundtvigs Minde, ikke faar sin ensidige, af ingensomhelst kunstneriske eller praktiske Hensyn understøttede Mening gennemført, da hellere at undlade at yde Bidrag til Sagens Gennemførelse.

Naar man betænker, at Komitéen for Grundtvigs Mindekirke oprindeligt dannedes som et Modtræk mod den paatænkte Opstilling i Rosenborg Have af Bøgebjergs Statue af den siddende Grundtvig (med Fuglen paa den løftede venstre Haand), og at det skyldes Komitéens fortsatte Virksomhed, at der — bl. a. gennem Afholdelse af to Konkurrencer — er fremstaaet et paa engang saa nationalt Mindesmærke og monumentalt Bygværk som Klints Mindekirke, tror vi at kunne sammenfatte foranstaaende Betragtninger i Ønsket om, at Bestræbelserne for at skabe Grundtvig et værdigt Mindesmærke maatte føre til Opførelsen af »Grundtvigs Mindekirke« paa Bispebjerg Bakke.

FORSKØNNELSESKOMITEENS BORTLODNING.

JUSTITSMINISTERIET har ved Skrivelse af 4. Decbr. d. A. afslaaet Foreningens Andragende af 24. Oktober d. A. om Tilladelse til at foranstalte Bortlodning af de af Medlemmer af Foreningen skænkede Kunstgenstande m. v. Som Følge heraf maa Bortlodningen i den oprindelig paatænkte Form — med Salg af Lodsejler gennem Boghandlerne — opgives. Foreningens Bestyrelse har i Forventning om, at de til Bortlodningen i den oprindelige Form skænkede Kunstgenstande m. v. ikke af Giverne ønskes tilbagesendt, herefter besluttet at fordele de paagældende Sager udelukkende blandt Foreningens Medlemmer i Form af Præmier for Indmeldelse af nye Medlemmer efter følgende Plan. De Medlemmer, der i Tidsrummet fra 1. Jan. 1918 indtil Udgangen af Marts Maaned 1919 har indmeldt nye Medlemmer, deltager i Fordelingen paa den Maade, at det Medlem, der har indmeldt det højeste Antal nye Medlemmer, først vælger den Præmie vedkommende maatte ønske, der-

efter vælger det Medlem, der har indmeldt det næsthøjeste Antal nye Medlemmer, og saaledes fremdeles indtil der ikke findes flere Hovedpræmier. I Tilfælde af, at flere Medlemmer skulde have indmeldt det samme Antal nye Medlemmer, afgøres ved Lodstrækning (der foretages af Bestyrelsen), i hvilken Rækkefølge de paagældende skal vælge Præmie. Naar Hovedpræmierne er opbrugt, fordeles Tillægspræmierne, der bestaar af følgende Reproduktioner efter Tegninger af KR. KONGSTAD:

- 1) Marmorkirken set fra et Vindu i St. Kongensgade. Farvelitografi udført hos Pacht & Crone.
- 2) Indgangen til Rosenborg Have fra Kronprinsessegade. Træsnit af A. BLOM.
- 3) Merkurstatuen ved Børsrampen. Træsnit af A. BLOM.
- 4) Frederik VI' Statue i Frederiksberg Have. Træsnit af A. BLOM.

De nærmere Enkeltheder angaaende Præmiefordelingen m. v. vil blive meddelt Medlemmerne pr. Brev i Løbet af December Maaned.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)